CENGİZ GÜNDOĞDU

ELEŞTİRİ

2. BASIM

İNSANCIL YAYINLARI

CENGİZ GÜNDOĞDU

ELEŞTİRİ

2. BASIM

İnsancıl Yayınları : 26
Deneme-Eleştiri : 7

İNSANCIL YAYINLARI
Mollafenari Sk. Nadir Han, Kat:5 No: 40-42 34410 Cağaloğlu - İST.
Tel.: 513 93 99 - 511 79 94

Dizgi: SEL Dizgi, 511 10 05
Baskı: Ilıcak Matbaası, 880 40 75
Ekim 1994

CENGİZ GÜNDOĞDU

ELEŞTİRİ

2. BASIM

İKİNCİ BASIM İÇİN...

Kapitalist ilişkiler içinde metalaşan bir eserin ikinci... üçüncü... dördüncü... onuncu basımını hiç önemsemiyorum. Güdümlenen... bilinci dumura uğratılmış bir okurun metalaşan eseri sonsuz sayıda tüketmesinin insani mücadele sürecine hiçbir olumlu katkısı yok. Bu açıdan bakıldıkta ELEŞTİRİ kapitalist ilişkiler içinde metalaşmayan bir eser. Bu anlamda ELEŞTİRİ bir başyapıt değil... şurdan burdan alınmış bir ödülü de yok ELEŞTİRİ'nin.

ELEŞTİRİ'yi bir insan yazdı... öbür insan için. Bu eser, basılıp satışa sunuldukta kapitalist ortamda ciddi bir mücadele başladı. Kapitalist ilişkiler içinde bu eseri metalaştırıp kullanım değerini bozamayacağını anlayan Sanatta Star Sistemi, okurlarıyla birlikte ELEŞTİRİ'nin önünü kesti. Ama bu eser, insan için yazılmıştı.... insana adanmıştı. Bilinci dumura uğramayan insan, kapitalist ilişkilerin bütün engellerini kırdı... Bir insanın yazdığı ELEŞTİRİ, insanla buluştu.

İlk basımda bu kitap onundur.. İnsanındır demiştim. İnsan, bu eseri kapitalist ilişkiler içinde çarçur ettirmedi.

Ona... insana teşekkür ediyorum.

"Balkona çıktığımda gecenin bu saatinde
gözüme ilişen ilk yıldıza bakarken aynı anda
aynı yıldıza dünyanın bir yerinde birinin daha baktığı
geçerdi içimden"

Kemal Özer

Adak

Şimdi yıllar öncesini düşünüyorum. Çocukluğumu... Yedi yaşındaydım. Evcek zor bir durumdaydık. Sıkıntılı günler geçiriyorduk. Konu, benden gizleniyordu. Fısıl fısıl konuşuluyor, bir çözüm yolu aranıyordu. Çocuktum, küçüktüm, ama tatsız bir şeyler olduğunu anlıyordum. Çünkü sessiz bir üzüntü yaşanıyordu.

Şimdi o günleri düşünürken gülümsüyorum. Beni gülümseten annemin bulduğu çözüm yolu. Trablusgarb'ta bir evliya varmış. Ona bir şişe zeytinyağı gönderilecek.

Evliyaya adak... Buna gülümsüyorum. Ama hiç kimseyi bu yola gittiği için kınamıyorum. Türkiye eninde sonunda derbeder bir ülke. Hukuk bilinci, insana saygı bilinci, sorumluluk bilinci gelişmemiş. Basit bir şey söyleyeceğim. Herhangi bir hastanede muayene olmak bile şansa bağlı. Böyle bir ülkede, insan, elbette evliyaya gider.

Annem de öyle yaptı.

Biz, denizden uzak bir kasabadayız. Giyindik kuşandık denizi olan bir kente gittik. Annem bir şişe zeytinyağını denize bıraktı. Şişe, çırpıntılı denizde bata çıka uzaklaşırken anneme sordum,

— Anne, bu, nereye gidecek?

— Trablusgarb'a.

— Orası uzak mı?

— Uzak... çok uzak.

— Şişe oraya gider mi?

— Gider, mutlaka gider.

Anneme kuşkuyla bakmışım anlaşılan.

— Bak oğlum, dedi. Bu zeytinyağı onun. Hiç kimse el süremez bu şişeye. Şişe, dalgalarla boğuşa boğuşa gider ona.

Okurunu Arayan Kitap

Şimdi yıllar sonra tuhaf bir duygunun içindeyim. Koca bir denizin kıyısında elimde kitapla duruyorum. Bu kitap, adına pazar dediğimiz denize bırakılacak. Büyük dalgalarla boğuşa boğuşa okurunu arayacak.

Olacakları biliyorum. Bazıları, kitabın önünü kesmek isteyecek. Bazıları, bu kitaba yol açacak. Kitap, destekler, köstekler arasında okurunu arayacak.

Arayacak diyorum. Ama bunun bir dilenci arayışı olmadığı bilinmeli. İyice bilinmeli.

Herşeyden önce bu okurun büyük bir aşk yaşamış olmasını isterim. Sonuna kadar. En azından böyle bir aşka hazır olmalı. Bir kadını, ya da bir erkeği görünce içiniz hiç titremediyse... Onu düşünmekten uykunuz kaçmadıysa... Onunla olmak için dünyayı ateşe vermeyi düşünmediyseniz... Bence bu hayat yaşanmamıştır. Hayır. Böyle biri benim okurum olamaz.

Bazı insanlar hiç yanılmadıklarını söylerler... Evet, bazı insanlar böyle... Yanılmazlar, yanlış yapmazlar... Hiç yanılmayan, hiç yanlış yapmayan insan... Siz, böyle biri olduğunuza inanıyorsanız, bu kitabı bırakın. Derhal.

Benim okurum birçok kez yanıldı. Birçok kez yanlış işler yaptı. Benim okurum, yanıldığını, yanlış işler yaptığını saklamadı. Yanlışın faturasını milimine kadar ödedi...

Bazı insanlar, şöyle konuşur, "Hiçbir şey umurumda değil. Bana her şey vız gelir, tırıs gider"

Hayır. Siz böyleyseniz benim okurum değilsiniz. Benimle işiniz yok. Sizin de yazarlarınız var Türkiye'de. Birçok şeyin vız gelip tırıs gideceğini yazdılar. Açıkça yazdılar. Bu kitabı kapatın. Gidin onlara.

Her şey umurundadır benim okurumun. Hiçbir şey vız gelip tırıs gitmez ona. Benim okurum hüzün duymalı. Kederlenmeli. Acı çekmeli. Canı sıkılmalı. Hiçbir şey vız gelip tırıs gitmemeli. Bütün bunları bilmeli... Bütün bunları yaşamış olmalı.

Nasıl birisiniz siz. Etliye sütlüye karışmadınız. Gelene ağam, gidene paşam dediniz. Böyle misiniz... Öyleyse gidin.. Lütfen gidin... İstemiyorum sizi.

Benim okurum etliye sütlüye karışır. Hiç kimseye ağam, paşam demez. Benim okurum, gönlünde sevgi dolu öfkeyle yaşar.

Siz neye inanıyorsunuz? Şuna mı yoksa... Her ilişki bir çıkara dayanır. Şimdi sizinle bunu tartışacak değilim. Ama şunu bilin. Bu kitap, size göre değil.

Benim okurum şuna inanır. İnsanlar güzel bir çizgide buluşabilirler. Bu çizgide sevgi, saygı, içtenlik vardır. Bu çizgide tartışma vardır. Çekişme vardır. Ama düzenbazlık yoktur. Kişisel çıkara göre rota çizmek yoktur. Asla.

Okurum. sizi çok merak ediyorum. Düşüncelerinizin doğruluğuna inanıyorsunuz. Kuşkuya düşenlere din kitaplarını gösteriyorsunuz. "Benim düşüncem doğru. İşte burada yazıyor," diyorsunuz. Ya da bir düşünür var. İyi bellemişsiniz onu. Ağzına bakıyorsunuz. Kitabını hep koltuğunuzda taşıyorsunuz. Sizce, doğrunun, hakikatın tek ölçütü o. Ondan sonrası da, ondan öncesi de yok.

Böyleyseniz... Yazık... Gözlerinize yazık. Okumayın bu kitabı.

Benim okurum böyle değil. Her şeyi inceler benim okurum. Kalıplarla düşünmez. Hayatın içinde yaşar. Ölçer, biçer. Kuşkulanır. Olayların önünü ardını hesap eder. Doğrunun, hakikatın "bulunduğuna" inanmaz. Belli bir yöntemle arar. Hep arar.

Soruyorum. Hiç yıldız saydınız mı? Ya da böyle bir şey düşündünüz mü? "Hayır" diyorsanız, "Deli miyim ben" diyorsanız... hadi size güle güle... Böyle okuru ne yapayım ben... Çabuk gidin... Çünkü bu kitapta size göre tek bir sözcük yok.

Ben yıldız sayan, en azından böyle bir şeyi düşünen okur istiyorum.

Şöyle düşünüyorum. Bir gün dünyada toplumcu düzen kurulacak. Hangi yıl? Kaç yüzyıl sonra... Önemli değil. Toplumcu düzen kurulacak. Mutlaka. Böyle bir dünyada insan bütün yeteneğini alabildiğine geliştirecek. Şahsiyet olacak. Özgür olacak. Mutlu olacak.

Kim inanıyorsa böyle bir dünyaya o, benim okurumdur.

O, büyük bir aşk yaşamış. Yanılmış. Yanlış işler yapmış. İhanete uğramış. Acı çekmiş. Canı sıkılmış. Alıp başını uzuklara gitmeyi düşünmüş. Yenilmiş. Karamsarlığa kapılmış. Hepsini... hepsini yaşamış. Ama mücadeleyi bırakmamış. Direngen.

İşte böyle biridir benim okurum.

Bu kitap onundur.

"Bir demokrasinin eğitim kuruluşlarında öğretilmesi gereken en önemli şeylerden biri, ileri sürülen muhakemeleri tartma gücü ve hangi tarafı daha akla yatkın görürse o tarafı kabul etmeğe hazır açık bir zihindir. Öğretmenlerin açıklayabilecekleri fikirler üstüne baskı konar konmaz, eğitim bu amacı gerçekleştiremez ve insanlardan meydana gelmiş bir millet yerine, bir yobaz sürüsü çıkar ortaya."

Bertrand Russel

Perili Köşk ya da Köpek Sever misiniz?

Ömer Seyfettin'in bir öyküsü var. Adı Perili Köşk. Öykü kısaca şöyle Kurnaz adamın biri, uzun vadeyle evini kiraya verir. Sonra "peri oyunlarıyla" kiracıları korkutur. Korkan kiracı, verdiği kira parasını düşünmez. Evi boşaltır. Bu böyle sürer gider. Sonunda peri masalına kanmayan bir kiracı, ev sahibinin oyununu bozar.

Ömer Seyfettin, batıl inançların ergeç yenileceğini söylemek istemiş belki de... Ama bu biçimiyle öykü, gerçekçi değil. Ev sahibinin düzenini bozan akıllı bir adam var öyküde. İşte bu akıllı adam olmasaydı, öykü, gerçekçi olurdu. Akıllı adam olmasaydı, Türkiye'nin haritası çizilmiş olurdu. Perili Köşk'te akıllı adam, öykünün gerçekçiliğini bozuyor.

Şunu kabul edelim. Türkiye, bütünüyle perili köşke benziyor. Her alanda. Her konuda.

Doğumun denetlenmesi son derece basit. Şu anlamda. Denetimden yana olabilirsiniz. Ya da olmayabilirsiniz. Diyelim, bu konu bir yerde tartışılıyor. Siz de ordasınız. Yapacağınız şey çok basit. Görüşünüzü savunursunuz.

Peki nasıl?

Kendinizi zorlamayın. Türkiye'de kolay. Kolay bile değil. Çok kolay. Şöyle. "Yüreğinde Allah korkusu olan doğumun denetlenmesini kabul etmez. Bu iş için sağa sola ebe gönderenler yahudidir"

Ne oldu... Doğumun denetlenmesine karşı çıktınız. Görüşünüzü savundunuz... Yeterli değilse, bütün bu laflara komünistliği de ekleyebilirsiniz... Yahudi, komünist işbirliği gibi.

İşte karşınızda bir adam. Görüşünü böyle savunuyor.

Ne yapacaksınız şimdi... Siz doğumun denetiminden yanasınız. Nasıl savunacaksınız görüşünüzü...

Önce yüreğinizde Allah korkusu olduğunu ispat edeceksiniz. Pek kolay değil ama, diyelim bunu ispat ettiniz. Peki yahudilik ne olacak? "Ben yahudi değilim" deseniz hasmınızla aynı derkeye düşeceksiniz. Bir kez yahudi olmak suç değil. İkincisi, bu işin yahudilikle ilgisi yok.

Böyle derseniz, hasmınız durmaz. Sıkıştırır sizi. "Söyle" diye bağırır, "söyle yahudi misin değil misin, söyle"

Ne söyleseniz boş. Tartışma bir başka kanala girdi bile. Tartışma, tartışma olmaktan çıktı.

Şimdi yıllar öncesini düşünüyorum. Televizyonda bir tartışma... Bilim adamı olduğu söylenen biri, hasmına bağırıyor, "Söyle, komünist misin değil misin... Söyle" O ses bugün bile kulaklarımda. O ses, bugün bile yüreğimi burkuyor.

Diyelim siz, birinin önüne gelenle yatmasını cinsi özgürlük diye almıyorsunuz. Böyle düşünmüyorsunuz. Bunu da söylüyorsunuz. Hasmınız size karşı. Olabilir. Ordan burdan kanıt getirir. Tezini savunur. Hasmınız böyle yapmıyor. Hayır, o kanıt getirmiyor. Gerek yok buna. Hemen saldırıyor size. "Sol korsan" diyor.

Böyle şey olmaz demeyin. Oldu. Benim başıma geldi. Ne yaptım peki? Hiçbir şey... Ne yapılabilir... Önce sol korsan olmadığımı ispat etmem gerekiyor. Peki ama nasıl? Mümkün mü böyle bir şey.

Şimdi düşündükçe gülümsüyorum. Buruk bir şekilde. Bir tarihte şiirle ilgili bir yazı yazdım. Ben, bütün şairleri severim. Ama en çok toplumcu şairleri severim... Bunu da söyledim. Yazımda bireyci şaire karşı çıktım. Tartışma alevlendi. Sonunda ne oldu biliyor musunuz. Hasımlarımdan biri, beni şöyle suçladı. Sen ilerde müslüman olacaksın. Sen ilerde köşe yazarı olacaksın. Sen ilerde holding yöneticisi olacaksın.

Görüyorsunuz değil mi... Hep ilerde... Hasmım beni bugünle suçlamıyor. Geleceğimle suçluyor.

Ne oldu? Hiç... Benim için tartışma bitti. Ne söyleyebilirdim. İlerde müslüman olmayacağım. İlerde köşe yazarı olmayacağım. İlerde holding yöneticisi olmayacağım... Geleceğimi savunacağım.

Bir tartışma anımsıyorum. Hasımlardan biri, ötekini suçluyor. Şöyle. *"İlkokul çocuğu zekalı adam"*

Öteki çıksa dese... Arkadaş, ilkokulda okuyan çocuğun zekası, ne senin, ne benim zekamdan geri değildir.

Hayır. Böyle demiyor. O da suçluyor. Asıl sensin diyor, ilkokul çocuğu zekalı adam.

Gelelim Perili Köşk'e... Akıllı adam, öykünün gerçekçiliğini bozuyor, dedim. Bozuyor. Çünkü *"akıllı adam"* perili köşke giremedi. Oysa öyküde *"akıllı adam"* köşke giriyor. Böylece öykü, hakikatı göstermiyor.

Türkiye bütünüyle perili köşk. Her alanda. Her konuda. Nereye elinizi atarsanız, kıyamet kopuyor.

— Allahsız.

— Yahudi

— Sol korsan

— Müslüman olacaksın.
— Beyni kireçlenmiş adam.
— Komünist.
— Vatan haini.
— Gerici
— Faşist.

Bütün bunların bir anlamı var mı? Var. Bütün bunlar tam anlamıyla yobaz bir kafanın işleri. Bertrand Russel yobazı şöyle tanımlıyor, *"Bir adam bir konuya başka her şeyi hiçe sayacak kadar aşırı bir önem verirse, o adama softa demek yerinde olur sanıyorum. Bir örnek vereyim. Her aklı başında adam köpeklere eziyet edilmesinden hoşlanmaz. Ama siz tutup köpeklere eziyet etmenin, başka hiçbir eziyetle ölçülemeyecek kadar korkunç olduğunu ileri sürerseniz, bir softa olursunuz."* [1]

Türkiye'nin büyük çoğunluğu böyle... Sokaklarından belli. Büyük çoğunluk *"köpeklere eziyet etmenin, başka hiçbir eziyetle ölçülemeyecek kadar korkunç"* olduğuna inanıyor.

Köpeksever, kuduzla mücadelede köpeğin öldürülmesine karşı çıkıyor. *"Köpeğe eziyet edilmez"* diyor.

Köpeksever, insana eziyet edilince susuyor... Sesini çıkarmıyor.

Türkiye'nin büyük çoğunluğu köpeği seviyor. İnsanı sevmiyor. Oysa biri olursa öbürü olmaz değil. Hem köpeği, hem insanı sevmek mümkün. Böyleleri de var Türkiye'de. Ama büyük çoğunluk yalnızca köpeksever.

Köpekseverlikten şuraya geliyorum. Türkiye'de büyük çoğunluk, doğrularına, inançlarına tıpkı softa gibi bakıyor. Aykırı bir şey mi söylendi. Bizim softaya göre nerdeyse dünya yıkılacak. Bütün gücüyle karşı düşüncenin üstüne yürüyor.

Bu neden böyle oluyor? Çoğunluğun softalığı kimin işine yarıyor?

Kitapta işte bu iki soruyla uğraşacağım. Zor bir iş bu. Çünkü Türkiye *"kapalı zihin"* toplumu. Bir anlamda hepimiz *"kapalı zihin"* hastalığıyla zedelenmiş durumdayız.

Hasımlarımın kullanacağını bile bile şunu söylemek zorundayım. Ben, bu topraklarda doğdum. Bu topraklarda büyüdüm. Bu toplumun insanıyım. Şunu söylemek istiyorum. Bütünüyle açık zihinli değilim. Tek farkım şu. Açık zihinli olmaya çalışıyorum. Zihnimin kapalı yerleriyle mücadele ediyorum. Zihnimin kapalı olduğu yerleri biliyorum.

Şimdi konuya devam ediyorum. Lamartine yüzyıl önce şöyle demiş, *"Şimdi bizi ürkütüp tiksindirmeyen öyle olaylar var ki, bizden sonra gelecek kuşaklar, bunları anlaşılmaz birer cinayet olarak nitelendirecekler"* [2]

Bir gazete haberi. *"Yurdun çeşitli bölgelerinde 8 ayda 244 kişinin ölümüne neden olan ve özellikle çocukları kırıp geçiren ishal. Gazian-*

tep'te 2 çocuğun daha ölümüne yol açtı"

Okudunuz değil mi... Haber, önce dil açısından tam bir cinayet. İshal ne yapıyor? Önce 244 kişinin ölümüne *"neden"* oluyor. Sonra *"2 çocuğun daha ölümüne yol açıyor"*

Ana dilini doğru dürüst bilmeyen insanların haber yazdığı bir ülkede yaşıyoruz.

Habere dönelim... Ne olmuş? İshal çocukları kırıp geçirmiş. Haber, *"yazılı bir sütun"* olarak gazetede kalıyor. Hayata girmiyor. Canlanmıyor. Niçin böyle oluyor? Çünkü softa kafamız bu haberi kendi dışında görüyor. Softa, ancak kendi evinde biri ölürse ayağa kalkıyor. Uygarlıktan, sağlık hizmetlerinden, insanlıktan söz ediyor...

Neden böyle? Çünkü softaya göre, uygarlık, sağlık hizmetleri, insanlık, kendi için. Yalnız kendi için.

Haber, dil açısından cinayet. Çocukların ölümü, sağlık açısından cinayet. Kılını kıpırdatmayan softaların varlığı cinayet.

Tekrar ediyorum. Ülkemizde bulaşıcı bir hastalık dolaşıyor. *"Kapalı zihin"* hastalığı. Softalık her alanda alabildiğine yaygın.

Herkesin bir perili köşkü var. Orda doğrularını, inançlarını saklıyor. Perili köşke kim yaklaşırsa büyük bir patırtı kopuyor.

Çocuklarımızın güzel bir dünyada yaşamasını istiyor muyuz... Rahat, güvenli, korkusuz. Öğrenimine, terbiyesine elbette önem verelim... Buna hiçbir itirazım yok... Ama her şeyden önce kapalı zihinle mücadele etmek gerekiyor. Kapalı zihinle mücadele etmek zorundayız. Her alanda. Her konuda.

Çünkü kapalı zihin bir softadır. Softa, hayatı karartır. Softa, güzel olan her şeyi yerle bir eder.

"Yanlış konusunda gerçekten kafa yoran herkes eninde sonunda şöyle düşünmekten alamıyor kendini. Ben de herkes gibi yanlış üzerinde bir takım yanlışlara düşmüş olabilirim. Gene de yanlışlar, insanların doğrulara varmasına yardımcı olabilir"

Nermi Uygur

Yanlışın Kitabı

Türkiye'de birçok yanlış olduğuna inanıyorum. Birçok şey yanlış başlamış. Yanlış devam ediyor. Birçok şey yanlış kurulmuş. Yanlış üretmeye devam ediyor.

Birçok insan yanlış düşünüyor. Yanlış düşündüğünü bilmiyor. Birçok insan yanlış yaşıyor. Yanlış yaşadığını bilmiyor.

Bu kadar yanlışın ortasında doğruyu bulup çıkarmak kolay değil. Zor. Çok zor. Bütün bunları şunun için söylüyorum. Kitapta hep yanlış üstüne düşündüm. Yanlışları bulup çıkarmaya çalıştım. Bunun için yanlış üstüne düşünürken yanlış yapmaktan korkmadım. Elbette doğruyu bulmaya çalıştım. Maddeci diyalektik yöntemle yürüdüm yanlışların üstüne.

Neden maddeci diyalektik yöntem? Maddeci diyalektik yöntem, hayatı, gerçekçi bir şekilde açıklar. Böyle düşünüyorum. Hayatın karmaşasını ancak maddeci diyalektik yöntemle çözebiliriz. Buna inanıyorum.

Burda gerçekci sözü üstünde biraz durmak istiyorum. Gerçekçilik Türkiye'de çok kızılan sözcüklerden biri. Sanatta gerçekcilik, felsefede gerçekcilik dediniz mi birçok insan ayağa kalkıyor. *"Geçti efendim"* diyor, *"modası geçti gerçekciliğin"*

Şunu bilmek gerekiyor şimdi. Gerçekcilik, bir başka deyişle hakikatı arama bir moda değil. Her çağda, her zaman hakikatı aradı insan. Hakikatı bulmak için çeşitli yöntemler kullandı.

Doğan Ergun şöyle diyor, *"Şimdiye kadar hangi yöntemler görülmüştür ve uygulanmaktadır? Şu örnekleri verebiliriz: Yalnız ve ancak olguları gören ve onlarla ilgili gözlemlerle yetinen amprizm* (empirisme) *bir yöntemdir. Gerçek içinde öğeleri ayıran, kesen, fakat hareketi ve bütününü gözden kaçıran çözümleme* (analyse) *bir yöntemdir. Şeylerin, olguların var olduğunu açımlamak isteyen, fakat onların niçin değiştiklerini açıklamayan görevselcilik* (fonetionnalisme) *bir yöntemdir. Tarih, evrensel ve değişmez yasaların yaşanmasının geçici özelliğidir diyen ve her olgunun her kurumunun, her adetinin altında bilinçsizce*

bir yapı bulmaya çalışan yapısalcılık (structuralisme) *bir yöntemdir. Gerçeğin öğelerini hareket ve bütün içinde açıklamaya çalışan eytişimdiyalektik* (dialectique) *bir yöntemdir. Adı geçen yöntemler içinde diyalektik, hiç şüphesiz en bilimsel olanıdır"* [3]

Aytunç Altındal, *"Diyalektik Materyalizm de bir Yöntem'dir"* dedikten sonra şöyle devam ediyor, *"Yöntemin geçmişi kanımızca, Kültür'ün ve buna bağlı olarak Teknik, Sanat ve Bilim'in geçmişiyle eşzamanlıdır. Tarihsel olarak, ne Kültür-süz (kültürel formasyonlar olmaksızın) bir Yöntem olmuş, ne de Yöntem-siz bir Bilim ve Sanat. Yöntem, kanımızca, insan faaliyetinin sadece belirli bir alanıyla -örneğin bilgilenme, bilimsınırlı ve tanımlı değildir. Hayatın her alanında Yöntem uygulanır, -bilerek ya da bilmeyerek- taklit yoluyla da olsa kullanılır. Dolayısıyladır ki Yöntem, insanın "Pratik Faaliyeti" ile kopmaz bir bağa sahiptir.* [4]

Tekrar ediyorum. İnsan, hep hakikatı arar. İnsan hakikatı yöntemle arar. Doğan Ergun'un söylediği gibi çeşitli yöntemler var. Aytunç Altındal'ın söylediği gibi yöntemsiz bilim, yöntemsiz sanat olmaz. İnsan, gündelik işlerinde bile yöntem kullanır. Yöntemle düşünür. Yöntemle hareket eder. Aşırı sayılsa bile şunu söyleyebilirim. Yöntemsizlik de bir yöntemdir.

Konuya devam ediyorum. Kimilerine göre, gerçekçilik bir moda. Günümüzde gerçekçiliğin modası geçti.

Şimdi soruyorum. Diyelim, gerçekçiliğin modası geçti. Peki ama günlük hayatta niçin gerçekci oluyorsunuz? Sizi, akmayan bir musluğun başına götürsek, *"Buyurun, elinizi, yüzünüzü yıkayın"* desek, güler geçersiniz. Akmayan musluğun başında olmayan suyla niçin yüzünüzü yıkamıyorsunuz?

Siz, gerçekciliğe modası geçmiş diyenler... Bu soruya yanıt vermek zorundasınız.

Yöntem sorununda da gerçekçi düşünmek gerekiyor. Bakın, hayat, gözümüzün önünde akıp gidiyor. Doğada, toplumda, her şey... hızlı ya da yavaş, her şey değişiyor. İnsan, durmaksızın değişen bir yığın ilişkilerin içinde yaşıyor. İşte bunun için insan, hakikatı bulmak istiyorsa maddeci diyalektik yöntemi kullanmak zorunda. Çünkü maddeci diyalektik yöntem, hayatta hiçbir şeyi dışlamaz. Her şeyi hesaba katar.

Burda önemli bir noktayı belirtmek gerekiyor. Türkiye'de 1980'lerden bu yana birçok şey değişti. Sosyalistlerin bir kısmı liberal oldu. Bir şairin hem bireyci, hem toplumcu şiirler söyleyebileceği yazıldı. Bütün bunlar için *"değişme"* dendi. Bu *"değişmenin"* diyalektiğe uygun olduğu *"ispat edildi"*.

Ne güzel değil mi... Dün sosyalisttin... Bugün liberal oldun... Olabilir. Buna bir diyeceğim yok. Ama sen, *"değişme"* diyeceksin. *"Diyalektik"* diyeceksin. Bir dergide bireyci şiirin, bir başka dergide toplumcu

şiirin görünecek. *"Diyalektik"* diyeceksin.

Devletten para alan toplumcu tiyatro yöneticisi, buna *"zıtların birliği"* diyecek.

Evet, bütün bunlar bir anlamda *"diyalektik."* Peki yöntem? Diyalektik yöntem, işte bu *"değişimi"* , işte bu *"zıtların birliğini"* kavramak için harekete geçer. Yoksa bunları, meşru, doğru göstermek için değil... Burası önemli. Maddeci diyalektik yöntemi, kendimize benzetmeye hakkımız yok. Ama böyle oldu Türkiye'de. Hakikatı aramak için kullanılmadı yöntem Kendi hareketimize gerekçe bulmak için kullanıldı.

Yöntem konusunda önemli bir nokta daha. Yöntem, araç mı, amaç mı?

Bu soruyu, yapısalcı yöntemi kullananlara soruyorum. Soru, tuhaf gelebilir. Ama asıl tuhaf olan şu. Türkiye'de yapısalcılar, yapısalcı yöntemin *"tek doğru"* yöntem olduğunu ispatlamak gayretine düştüler.

Peki, böyle bir şey yapısalcının hakkı değil mi? Elbette hakkı. Ama onlar ne yaptılar biliyor musunuz? Yapısalcı yöntemin *"tek doğru"* yöntem olduğunu ispatlamak için bazı şeyleri görmediler. Bir başka deyişle hayatı kesip biçtiler. Hangisi işlerine geliyorsa o veriyi aldılar. Yapısalcı yöntemi zorlayan verileri görmezlikten geldiler.

Güzel bir fıkra vardır. Gelin, atın üstünde. Eve girecek. Kafası, kapıdan girmiyor. "Ne yapalım?" diye düşünüyorlar... Gelin atın üstünde... Eve giremiyor... Düşünüyorlar. Hesap kitap yapıyorlar. Sonunda karar veriliyor. Gelinin kafası kesilecek.

Türkiye'de yapısalcı bunu yaptı. Gelinin kafasını kesti.

Keser. Çünkü yapısalcının amacı yöntemle hakikatı aramak değil.

İDEOLOJİ

Geçen gün tuhaf bir şey oldu. Biriyle tanıştırıldım. Tanıştırılınca ne yapılır? Tokalaşmak için el uzatılır. Ben de öyle yaptım. Elimi uzattım. O da uzattı. Her şey olağan. Ama tokalaşmamız herkesi şaşırttı. Hayret çığlıkları duyuldu. Gözler fâltaşı gibi açıldı. Benimle tokalaşan adam, büyük bir şaşkınlıkla sağ eline bakıyordu. Tokalaştığı eline... Sordum. "Bir şey mi oldu?" "Daha ne olsun" dedi adam. "Sağ kolum sakattır. Hiç hareket etmez. Bu yüzden kimse benimle tokalaşmaz." "Peki ama, kolunuzun sağlam olduğunu hiç düşünmediniz mi?" "Hayır" dedi adam "düşünmedim. Herkes, senin sağ kolun sakat, Kıpırdamaz dedi, ben de inandım" "Ama bakın, kolunuz sapasağlam" "Evet, sağlanmış kolum... Hadi, bir daha tokalaşalım" Bir daha tokalaştık.

İnsan Nasıl Su Hırsızı Olur?

Türkiye'de plastik şişelerde *"iyi"* su satılıyor. Diyelim, İstanbul'dasınız. Hava sıcak. Susadınız. Ne yaparsınız? Parayla şişe suyu alır, içersiniz... Şimdi bir hayal kuralım. Çok susadık. Cebimizde de beş para yok. Bir bakkala giriyoruz. Niyetimiz belli. Bir şişe su çalacağız. Tam bu işi yaparken yakalandık.

Sonuç? Su hırsızı olduk.

Gazeteler için güzel bir konu. Fıkra yazarları da boş durmaz. Herkes meşrebine göre bir şeyler yazar. Muhalif politikacı hemen basın toplantısı düzenler, *"Halkımız bir şiye suya muhtaç duruma düşürüldü"* der. İktidar, *"Eskiden çalacak su bile bulamıyordunuz"* der, kendini savunur. Araştırmacı derhal *"plastik şişe suları"* üstüne bir dizi yazı hazırlar.

Sonuç değişmez. İnsan, hırsızlığıyla kalır.

Çocukluğum Anadolu'da geçti. Birçok bölgede çeşmelerden gürül gürül su akardı. Bizler bu çeşmelerden kana kana su içerdik. Testilerle evlere su taşırdık.

Çeşmelerden testi testi su alıyoruz, eve götürüyoruz. Su hırsızı olmuyoruz. O su, plastik şişede bakkala geliyor. Para verıneden almağa kalkarsak, hırsız oluyoruz.

Soru. Bu, neden böyle oluyor?

Türkiye'de bir dönemde kadınlar, tramvayda ayrı yerlerde oturuyor. Erkek, *"kadınların yerine"* oturmak isterse, *"ahlaksız"* oluyor.

Şimdi kadın-erkek, taşıtlarda kucak kucağa. Hiçbir erkek bu yüzden *"ahlaksız"* olmuyor.

Yıl 1833. Lamartine yazıyor, *"Bu sabah bir İstanbul'lu genç beni esirler pazarına götürdü. Eski saray boyunca uzanan İstanbul sokaklarından, satıcı ve alıcı kalabalıklarıyla dolu birçok çarşı ve pazardan geçtikten sonra, daracık yollardan tırmanarak çamurlu bir meydana vardık. Bu meydanda bir kapı, başka bir çarşıya açılıyordu. Türk biçimi giysilerimiz ve kılavuzumuzun kusursuz dili sayesinde yalnız erkeklerin girebildiği bu çarşıya bizi soktular. (...) Esirler pazarı, siperli revaklarla çevrili geniş, üstü açık bir avlu. Bu revakların bir yanında, satıcıların esirleri topladığı odaların açık kapıları görünür. Pazarda gezinen, dolaşan alıcılar açık kapılardan odaların içindeki esirleri seyrederler. Kadınlar ve erkekler ayrı odalarda toplanmış. Kadınlar örtüsüz"* [5]

Günümüzde böyle bir esir pazarı kurmak mümkün değil.

Şu açıkça görülüyor. 150 yıllık bir zaman diliminde çok şey değişmiş. Suç olmayan suç olmuş. Ahlaksızlık sayılan hareketlere olağan diye bakılıyor. Doğru, yanlış olmuş, yanlış, doğru olmuş. Ayıplanan birçok şey değişmiş.

İnsan değişmiş.

Şimdi de bir başka açıdan bakalım değişime. Soruyorum, Nedir devlet? Maurice Duverger devleti şöyle tanımlıyor, *"Devlet -ve daha genel olarak, bir toplum içinde kurulmuş iktidar- her zaman, her yerde aynı zamanda bazı sınıfların ötekiler üzerinde egemenlik kurması için bir alettir ki, birinciler tarafından kendi yararlarına, ikincilerin de zararlarına kullanılır. Devlet aynı zamanda toplumsal düzeni ve kamu yararına olarak herkesin topluluk içinde birleşip kaynaşmasını az çok sağlayan bir araçtır. Bunların biriyle öbürü arasındaki orantı, çağlara, şarilara ve ülkelere göre değişir ama, ikisi de her zaman için bir arada olarak vardır."* [6]

Burda sorulması gereken şu. Belli bir sınıf adına bu aracı kim kullanacak? Bu kullanımın gerekçesi ne olacak?

Devletin oluşumundan sonra binlerce yıl bu aracın başında bir kral bulundu. Kral, *"Tanrı'nın vekili"* gerekçesiyle devlet denen aracı kullandı.

Heredotos, eski Yunan'da Peisistratos'un nasıl iktidara geçtiğini şöyle anlatır, *"Megakles bir adam gönderdi Peisistratos'a, "Çeyiz olarak tiranlığı ona verirsem kızımı alır mı?" diye sordurdu. Peisistratos pek hoşlandı bu öneriden, kabul etti anlaştılar. Ve yeniden başa geçmesi için bir plan kurdular, ki ben bu planı gene de pek çocukca bulurum, - Yunanlıların Barbarlardan öteden beri çok daha ince düşünceli olmakla ayrıldıkları ve onlar kadar bön olmadıkları göz önünde tutulursa- Yunanlıların da en açıkgözü olmakla övünen Atinalılara karşı böyle bir*

planla çıkılamazdı. Paiania demos'unda Phya adında bir kadın vardı, iri bir kadındı, boyu dört dirsekten üç parmak eksik ve çok güzeldi. Sırtına bu kadının, bütün bir zırh geçirdiler, bir arabaya bindirdiler, görkemli görünmek için nasıl davranması gerektiğini öğrettiler, sonra Atina'ya götürdüler, önlerinden koşan adamları, kente girdikleri zaman bağırmaya başladılar: "Atinalılar, Peisistratos'u bağrınıza basınız, Athene kendisi getiriyor onu akropolüne: çünkü bütün insanlar arasında en beğendiği odur "Dört bir yana dağılmışlar, bu sözleri yayıyorlardı. Athene'nin Peisistratos'u getirdiği hemen her demos'ta yayılıyordu ve kent halkı bu kadının sahiden tanrıça olup olmadığından kuşkulanmadan, bu ölümlüye tapıyor ve Peisistratos'u karşılamağa koşuyordu" [7]

Heredotos'un çocukça bulduğu plan başarıya ulaştı. Peisistratos tiran oldu.

Tanrının vekili... Bu gerekçe binlerce yıl hiç arızasız işledi. Ama bugün hiç kimse Tanrı'nın vekili olduğu gerekçesiyle iktidar olamaz. Şimdi daha kabul edilebilir, daha insani gerekçeler bulunuyor.

Ama değişimin olduğu bir gerçek. Şunu bilmek gerekiyor. İnsan bu noktaya kolay gelmedi. Değişim binlerce yıl sürdü. Kanlı oldu. Acılı oldu. Pahalı oldu.

Sitem Nasıl İşler?

Hem günlük hayatta, hem devlet katında değişimi gördük. Bütün bunlar ne anlama geliyor?

İnsan bir sistem içinde yaşar. Sistem, insanı, hayatının en küçük noktasına kadar kuşatır. Sistemin işleyişi için, sistemin, doğru, meşru sayılması gerekir. Yoksa sistem yürümez. Çöker. Hatta *"doğru"*luğun, *"meşru"*luğun geçiciliği bile kabul edilmez. Sistem doğrudur. Sistem meşrudur. Sistem ebedidir.

Sistem, kendini nasıl meşru, doğru diye kabul ettirir? Bunun tek bir yanıtı var. İdeolojiyle. Sistem, çeşitli biçimlerde ideoloji üretir. İdeoloji, sistemin işleyişini, doğru, adil, meşru diye kabul ettirir.

Suyun parasız olması gerekiyorsa, sistem, buna uygun bir ideoloji üretir. Hayrat ideolojisi... Sağda solda hayrat çeşmeler yapılır. Kimse su hırsızı olmaz. Sonra gün gelir, sistem değişir. Sistemde suyun parayla satılması gerekiyorsa hayrat ideolojisi yerlebir olur. Yeni bir ideoloji üretilir. Suyun parayla satılması doğru, adil, meşru kabul ettirilir.

Birçok kasabada babasının ruhuna hayrat çeşme yaptıran annem bugünleri görseydi ne derdi bilemem.

İdeolojiye Göre Kölelik

Aristoteles binlerce yıl önce şöyle yazmış, *"bir kimsenin bir başkasına köle olması iyi ve haklı bir şey midir, her türlü köleliği doğaya ay-*

kırı saymalı mıyız?" [8]

Görüyorsunuz işte... Aristoteles bir soru soruyor. Soru çok güzel. *"bir kimsenin bir başkasına köle olması iyi ve haklı bir şey midir?"* diyor.

Kitabın tam bu noktasında ilkokulun üçüncü sınıfında okuyan kızım Zeynep'i çağırdım. *"Zeynep"* dedim, *"kölelik nasıl bir şeydir?"*

Heyecanlıydım. Kızım nasıl bir cevap verecekti acaba? Kendisiyle bu konuyu daha önce hiç konuşmamıştık.

Zeynep, bir saniye duraksamadan şöyle yanıt verdi, *"Babacığım, kölelik çok kötü bir şeydir"*

Şimdi bakın, Aristoteles, kölelik için ne diyor, *"Birinin buyruk vermesi, bir başkasının ise söz dinlemesi olgusuna ilkece karşı konamaz, bu hem zorunlu, hem de faydalıdır. Gerçekten, bazı şeyler daha doğdukları anda böyle ayrılmışlardır: Bazıları yönetecekler, bazıları da yönetileceklerdir (...) Zihnin beden üstündeki yönetimi (efendinin kölesini yönetişi gibi) mutlaktır, zeka ise tutkuları (devlet adamının yurttaşlarını ya da kralın uyruklarını yönetmesi gibi) anayasal ve kralca yönetir. Bütün bunlarda, beden için zihin tarafından, doğalarımızın duygusal bölümü için de akla sahip olan bölümü, yani zeka tarafından yönetilmesinin hem doğal hem de uygun olduğu açıktır. Bunun tersinin olması hatta ikisinin eşitliği ise hepsi için zararlıdır. İnsanla öteki hayvanlar arasında da böyle olur, çünkü evcil hayvanlar, doğadan, vahşi hayvanlara oranla daha iyidir, onlar için de insanlar tarafından yönetilmek daha faydalıdır, çünkü böylesi hiç olmazsa, güvenliklerini sağlar"*

Burda kısa bir duraklama. Şunun için. Yazılarımdan birinde Sokrates'in, Platon'un, Aristoteles'in sıkı bir şekilde eleştirilmesi gerekir demiştim. Yazıya bir hayli sert tepkiler geldi. Ama bir feministin *"Koskoca Aristo"* deyişini unutamıyorum.

Şimdi *"Koskoca Aristo"* konuşuyor, *"Yine erkekle dişi arasında, önceki doğadan üstün, beriki aşağı ve uyruktur. Bu genel olarak tüm insanlık için doğrudur"*

Devam ediyorum. *"Bundan dolayı diyebiliriz ki, iki insan topluluğu arasında, zihinle beden arasındaki kadar geniş bir ayrılık olan her yerde, işleri bedenlerinin kullanımından ibaret kalan ve kendilerinden daha iyi bir şey beklenemeyecek olanlar, bence doğadan köledir. Sözü edilen benzerlerinde olduğu gibi, onlar için de böylelikle yönetilmek ve uyruk olmak daha iyidir. (...) Kölelerin kullanılması da, evcil hayvanlarınkinden hiç ayrılmaz, biz her ikisinden de bedensel gereksinmelerimizin giderilmesinde yararlanırız. Bu durumda, doğa özgür kişilerle kölelerin bedenlerini ayrı ayrı yapmayı amaçlamıştır"* [9]

Aristoteles, sisteme uygun ideolojiyi işte böyle disipline ediyor. Böylece ideoloji, sistemi, doğru, adil, meşru gösteriyor. Hem özgür

yurttaş, hem köle, bunu, böylece kabul ediyor.

Bugün, binlerce yıl sonra bir çocuk bile reddediyor bu ideolojiyi... Bunu bilmek gerekiyor. Bunu bilmek gerekli. Bugün, doğru, adil, meşru saydığımız nice şeye çocuklarımız nasıl gülecek?

Bir düşünün bakalım.

İdeolojiye devam diyorum... İslam düşünürü Gazali, *Devlet Başkanları'na* adlı kitabında şunları söylüyor, *"Bir insanın, milletin başına geçmesi Allah'ın hikmetindendir ve bu Allah'ın kulları üzerindeki en büyük nimettir. (...) Filozoflar, 'Yeryüzünde başkanın olması Allah'ın bir hikmeti, Allah'ın varlığına bir delil ve tek olduğuna dair en açık bir belirtidir. Bu âlemde büyük ve küçük ne varsa, bir yöneticinin tedbirine ve tek bir yaratıcının varlığına muhtaç olduğu hususu her akıllı insanın kabul ettiği bir zarurettir' demişlerdir. (...) Hz. Fudayl, 'Bir toplumun başkansız bir yıl kalarak birbirlerini mahvetmelerindense, başkanın, altmış yıl halkına zulüm ve işkence yapması daha iyi tercih edilecek bir husustur. (...) Bazı bilginler de şöyle demişlerdir 'Başkanın işlerinde doğru bir yolda bulunması, Hz. Allah tarafından kullarına sunulmuş bir rahmettir. Böyle nimetten dolayı Allah'a şükretmek lazımdır. Şayet durum böyle olmaz, devlet başkanı icraatında dürüst davranmaz ve halkın hoşlanmadığı şeyleri meydana getirirse o zaman halk bu kusurları kendilerinden bilmeli günahlarından dönmeli ve tevbe etmelidir"* [10]

Gazali, halkı, sultanın zulmüne böyle hazırlıyordu işte. Gazali'ye göre, sultan zulüm yapmamalı. Peki, yaparsa? Bunun sorumlusu halk. Zulüm gören halk, günah işlemiştir. Günahı bırakmalı, tevbe etmelidir. Zulüm, eziyet, sistem gereği halka böyle öğütlerle doğru, adil, meşru gösteriliyordu.

Burda sahne şöyle. Sultan, sarayında binbir gece masallarını yaşıyor. Halk, kara kara düşünüyor. Günahlardan arınmak için ha bre tevbe ediyor...

Kirli Odun Sopasına Benzeyen Bir Sürü Adam

Koca Sekbanbaşı Risalesi'nde Osmanlı sisteminde üretilen ideolojiyi net bir şekilde görebiliriz. *"Düzeni temelinden sarsılan memleketin acı hali ileri görüşlü ve eskiden kalma bazı yüreği yanık, gözü yaşlı ihtiyarlarca görülmekte ise de, dünyadan habersiz cahil halk yığını henüz hiçbir şeyin farkında değildir. Ve bir süreden beri bu bir yığın insan anlamadıkları konularda kendi üzerlerine hiç gerekmeyen sözlerle kahvehane, berber dükkanları ve meyhane köşelerinde yüce devletimizi kötüleyip, tenkid etmektedirler. Bunlar gereği gibi cezalandırılmadıklarından, istedikleri şeyleri rahatça söyleyebilmekte, devletin düzen ve kurallarının bozulmasına yol açmaktadırlar (...) bugünlerde devlet idaresindeki yöneticilerin merhametleri ve bazı düşünceleri yüzünden, he-*

men hiç kimse idam sehpasına gönderilmiyor. Bu yüzden de ciğeri beş para etmeyen, savaşta ve barışta ne din, ne devletin işine yaramayan, sanki sadece dünya boş kalmasın diye yaratılmış kirli odun sopasına benzeyen bir sürü adam, meyhane, kârhane ve kahvehane köşelerinde Yüce Devletimizi kötülemekte önceki arkadaşlarını geçer duruma gelmişlerdir. [11]

Açıkça görüyorsunuz. Net bir şekilde. Yüce devlet için öldürme ideolojisi üretiliyor. Osmanlı devleti, baştan başa böyle kıyım olaylarıyla dolu. Yalnız Kuyucu Murat Paşa, 60 bin insanı katletti. Cesetler, derin kuyulara tıkıldı.

Şimdi şunu söylemek gerekiyor. Öldürme ideolojisi, bugün Türkiye'de devam ediyor. Bir şey kurtarmak isteyen önce birçok insanı öldürmek istiyor.

"Sallandır beş on kişiyi, bak nasıl düzelir işler" Birçok kişinin dilinde bu. Kesinlikle boş söz değil. Şunu kabul edelim. İkidebir beş on kişiyi sallandırdık. Öldürme ideolojisi, toplumu tutsak etmiş. Her şeyden önce bu ideolojiyi kazımak gerekiyor. Kökünden. Kesinlikle.

Şimdi aklıma bizim yapısalcılar, dilbilimciler, anlambilimciler geliyor. Bir toplum var. Öldürme ideolojisinin etkisiyle sık sık geriliyor. Öte yanda bizim yapısalcılar, dilbilimciler, anlambilimciler... Bunlar yalnız kendilerinin anladıkları bir dille, toplumun, bireyin sorunlarını tartışıyorlar. *"Ezeli muhalefetin"* rahat, sorumsuz koltuklarında.

Karşı İdeoloji

Şunu gördük. Sistem bir ideoloji üretir. İdeoloji, sistemi, doğru, adil, meşru gösterir. Şimdi burda şunu bilmek gerekiyor. İdeoloji, her zaman başarılı olamaz. İnsan, hayatın içinde bazı şeyleri görür. Düşünmeye başlar. Şöyle. *"Bu, pek doğru değil. Bu kadar da haksızlık olmaz"* der. Bu durumda sistemde yeni ideolojiler türer. Bir kısım ideolojiler sistem içindir. Amacı sistem değildir. Sistemin, doğru, adil çalışmasıdır. Sistem içi ideoloji, *"Köleye yirmi kırbaç vurulmasın. Bu haksızlıktır. On kırbaç vurulsun"* der. Sistem içi ideolojinin insanla ilgisi yoktur. Tek bir amacı vardır. Sistemi kurtarmak. Yirmi kırbaca bunun için karşı çıkar. On kırbacı bunun için savunur. Buna elbette karşı ideoloji denemez. Karşı ideoloji, sistemin içinde iki kanalda yürür. Birinci kanalda köleliğin kaldırılmasını savunur. İkinci kanalda şöyle der. Köleliğin kalkması için sistemin değişmesi gerekir.

Çoğunluğu Böl ve Hararetini Gider

Sistemin ideolojisi, insan beynini dumura uğratır. Karşı ideoloji, sistemin ideolojisini hırpalar. Karşı ideoloji, insanı sarsar. Sistemin, doğru, adil, meşru dediği birçok şeyin böyle olmadığını gösterir. Sistem, iş-

te bu yüzden karşı ideolojiye hoşgörülü davranmaz. Bütün imkanlarıyla karşı ideolojiyi bastırır. Karşı ideolojiyi savunanları yok eder. Bir papirüste, eski Mısır'da karşı ideolojiyi savunan kişiye ne yapılması gerektiği anlatılıyor. *"(Eğer) taraftarları çok olan bi adam bulursan... o taraftarlarının gözünde değerliyse... (etrafındakileri) heyecana getirebiliyorsa (iyi bir) hatipse, onu yok et, öldür, adını ortadan kaldır, bölüğünü tahrip et, onu ve onu seven taraftarlarının anısını kovala (...) Muhalif (olan) adam yurttaşlar için bir rahatsızlık kaynağıdır, gençliği ikiye böler. Eğer yurttaşlarının onu tuttuğunu öğrenirsen... onu mahkemede mahkum et ve yok et. O, bir haindir. Hatip kenti (halkını) heyecana getirir. Çoğunluğu böl ve hararetini gider."* [12]

Şimdi bir iki noktanın üstünde duralım. İşte önümüzde binlerce yıl öncesinden kalmış bir belge. Sistem ne diyor karşı ideolojiyi savunana? Hain diyor.

Bir hain var önümüzde. Ne yapacağız- Yok edeceğiz. Öldüreceğiz. Bitmedi. *"onun ve onu seven taraftarlarının anısını kovala"*yacağız. Şöyle. Tarihten sileceğiz gelecek kuşaklara bir şey kalmasın diye. Tarihi keyfimize göre yazacağız. Bunu yapmışlar da... Bakın, nasıl. *"Yüce Adalet sarayı, yazıları talan edildi, gizli yerlere girildi. Büyülü formüller okundu ve etkilerini yitirdiler, çünkü insanlar onları ezberlediler. Kamu binaları açıldı, mülkiyet hakları kaldırıldı, eyvah ki zamanın bu sefaleti için... Geçmişte hiç olmayan şeyler oluyor, yoksullar kralı devirdi. Piramit soyuldu. (...) Eskiden kocalarının yatağında yatan (hanımlar) artık kendi sırtları üstünde (yerde) yatıyorlar. Hizmetçileri gibi azap çekiyorlar (...) Ülke lüks içinde ama hanımefendiler, "ah, yiyecek birşeylerimiz olsa"* diyorlar. [13]

İnsanın gözleri yaşarıyor. Bir hainin önderliğinde neler yapmış halk. Kral devirmiş. Hanımefendileri yerde yatırmış. Hanımefendileri aç bırakmış.

Düşüncenin Doğruluğu Yeterli mi?

Şunu bilelim. Karşı ideoloji, tarihte her zaman oldu. Birçok insan, köleliğin kaldırılmasını savundu. Eziyete, işkenceye karşı çıktı. İnsani bir dünya için mücadele etti. Şimdi bile birçok insan, adil, doğru, toplumcu bir düzeni savunuyor. Böyle bir düzeni özlüyor. Özlemler bir türlü gerçekleşmiyor.

Neden acaba?

Herhangi bir düşüncenin gerçekleşmesi için *"doğru"* olması yeterli değil. Hiçbir düşüncenin hiçbir ideolojinin böyle bir gücü yok.

Şimdi şöyle düşünelim. Adil bir düzen diyoruz, insani bir düzen diyoruz. Burda *"adil düzen", "insani düzen"* eninde sonunda göreli bir kavram. Bu kavramlar üstünde anlaşmak oldukça zor. Ama dünyanın

yuvarlaklığı göreli değil. Nerden bakarsak bakalım, dünya yuvarlak. İşte bu düşünce bile binlerce yıl kabul edilmedi. Çok yakın bir tarihte, 1600 yıllarında Nadajlı Abdurrahman adlı bir müderris Osmanlı sarayında katledildi. Niçin? Evreni, Kuran'a aykırı bilgilerle açıkladığı için. Yalnız bu yüzden.

Abdurrahman Hoca, sarayda yargılandı. Önce dinsizlik suçlamasıyla ihbar ediliyor. Sonra sarayda yargılanıyor. *"Yargılama sırasında Abdurrahman Hoca, kıyamet gününe, dirilişe, cennete ve cehenneme inanmadığını söylediği gibi, şüphelerinin nedenlerini de açıkladı. (...) Baskılara karşı düşüncelerini de değiştirmeyince 1601 yılında idam edildi. Abdurrahman Hoca'nın idamını, sadrazam Tırnakçı Hasan Paşa'ya bildiren Anadolu kazaskeri Esat Efendi, 'müslümanlar elinden, islam dini de dilinden kurtuldu," dedi."* [14]

Düşünelim. Dünya, evrenin merkezi değil, diyorsun. Dünya yuvarlak diyorsun. Bunu tanıtlıyorsun. Sistemin adamları seni katlediyor.

Bu, toplumsal konularda daha kanlı oluyor. Adam çıkıyor. Kölelik kalksın diyor. Spartacus ne istiyordu? Kölelik kalksın. Bize de insan gibi davranılsın. Ne oldu? Yandaşlarıyla birlikte çarmıha gerildi.

Bir başka örnek. İslam Tarihi adlı kitaptan olduğu gibi alıyorum. *"... Sonra Irak'taki ırmakların deltasında bulunan tuzlu bataklık arazide yaşamakta olan siyah esirler teşkilatlandılar. Ali ibn Muhammed gibi muktedir bir önder bularak isyan ettiler. (...) Bunlar kendilerine Zenc adı veriyorlardı, bugün komünist dediğimiz kimselerin fikirlerini taşıyorlardı. Tam olarak eşitliğe inanıyor ve öyle hareket ediyorlardı"* [15]

Tarih bölümünde yeniden döneceğim bu konuya. Şimdilik şu kadarını söyleyeyim. Yazar açıkca söylüyor. Ali ibni Muhammed, *"komünist fikirler taşıyan"* bir insanmış. Yıl 870'leri gösteriyor. Ali ibn Muhammed komünist oluyor.

Anlaşılıyor. Çok iyi anlaşılması gerekiyor. Nerde olursan ol, hangi yılda yaşarsan yaşa, adalet, eşitlik, insanlık dedin mi, komünist oluyorsun hemen. Çok kötü. Komünist olduğun için birileri gelip tepeleyecek seni. Ali ibn Muhammed'e de öyle yapıyorlar. Tepeliyorlar.

Saygıdeğer Bir Kadın

Sibel Özbudun, şöyle diyor, *"Asıl adı Zerrin Tac olan Kurretül Ayn, 19. yüzyıl başlarında İran'da Kazvin'de doğdu. (...) Babilik, Zerrin Tac için önemli bir dayanak noktası olmuştu. (...) peçesini attı, halk içinde Bab'ın görüşlerini savunan vaazler vermeye başladı. Bu vaazlarda poligamiye karşı çıkıyor, kadının da toplumsal yaşamda yerini alması gerektiğini savunuyordu. (...) Kurretül Ayn, kanımızca tarihte bir "tez" ile ortaya çıkabilmiş ve bu "tez"inde yaşamı pahasına tutarlı kalabilmiş ender kadınlardan biri olmakla saygıya layıktır"* [16]

Saygıya layık bu kadın, yakıldı.

Bütün bunlardan sonra söylemek gerekiyor. İdeolojinin hayata geçirilmesi için doğru olması yeterli değil. Doğru, iyi, adil gibi kavramların kendiliğinden bir gücü yok.

Şunu iyice bellemeli. İdeolojiyi, hayata, bir sınıf geçirir. Herhangi bir ideoloji, herhangi bir sınıfın elinde birden maddi bir kuvvet oluyor. İdeoloji, ete kemiğe bürünüyor. Hayatın içinde yürüyor. Her türlü engeli aşıyor. Tersi şöyle oluyor. Onun bunun elinde kalan ideoloji, sınıfına kavuşamıyor. Bu yüzden tüy gibi etkisiz oluyor.. Ete kemiğe bürünemediği için yerlerde sürünüyor. Hiçbir zaman maddi bir kuvvet olamıyor.

Ete Kemiğe Bürünen İdeoloji

Önümde bir kitap duruyor. Kitabın adı *İnsan Hakları*. Yazarı Thomas Paine.

Thomas Paine, 1789'da Fransa'da başlayan burjuva devrimini savunuyor. Kime karşı? Edmund Burke'a karşı. Burke bir İngiliz. Aristokratik ideolojinin savunucusu. Burjuva devrimine karşı çıkıyor.

Burjuvazi, bin yıllık özlemle çıktı tarih sahnesine. Thomas Paine şöyle konuşuyor, *"Dünyanın herhangi bir ülkesinde ne zaman ki, benim fikirlerim umutsuz değildirler, onların arasında ne bilgisizlik ne de sefalet vardır, hapishanelerim boştur, sokaklarımda dilenci yoktur, yaşlı insanlar yoksulluk çekmezler."* [17]

Cehalet yok. Sefalet kalkmış. Hapishaneler boş. Sokaklarda dilenci yok. Yaşlı insanlar yoksulluk çekmiyor...

Burjuvazi, böyle bir dünya için yola çıktı. Şimdi çok net olarak şunu söyleyeceğim. Yirminci yüzyılın sonunda burjuvazinin görüşlerini savunan bir insanın utanması gerekir.

Devam ediyorum. Aristokrasi, burjuvazinin kurmak istediği bu dünyaya karşı çıktı. Edmund Burke, burjuvaziye saldırdı. Şöyle. *"Yazıklar olsun, şövalyelik devri bitti. Artık Avrupa'nın şanı ebediyen sönmüştür. (...) İnsan Hakları Bildirgesi, insan haklarına ait değersiz pis kağıt parçalarıdır. (...) Bana sanki yalnız Fransa'nın değil, bütün Avrupa'nın işlerinin, ihtimal Avrupa sınırlarını da aşan meselelerin büyük bir buhranı karşısında imişim gibi geliyor. Bütün hal ve şartlar bir arada gözönüne alınınca, Fransız İhtilali şimdiye kadar dünyada vukua gelen en şaşılacak şeydir."* [18]

Şunu da bilmemiz gerekiyor. Burke'a göre, burjuvalar, çatal bıçak tutmasını bilmezler... Çatal bıçak tutmasını bilmeyen baldırıçıplak burjuvalar, iktidar olamaz. Devlet yönetemez.

Paine, bütün bunlara sert bir şekilde yanıt veriyor. *"Şövalyelik devri gibi Aristokrasi çağı da (ki önceleri bir nevi bağlılık vardı) çökmeye mahkumsa, bu sınıfın borazancıbaşısı olan Mr. Burke, gülünç taklitleri-*

ne sonuna kadar devam ederek, sözlerini şöyle bir feryat ile bitirebilir, "Otello'nun işi bitti." (...) Mr. Burke, asaletten söz ediyor, bunun ne olduğunu göstersin. Dünyanın tanıdığı en büyük insanlar, halk tabakasından çıkmıştır. (...) Mr. Burke iki yıl önce Niyabet Kanunu ve irsi saltanat üzerinde pek çok çalışmış ve bu münasebetle emsal bulmak için tarihe dalıp çıkmış olduğu halde hâlâ Normandiyalı William'ı gösterip, işte listenin başı, işte şeref kaynağı diyecek kadar cesareti yok, çünkü bu adam fahişenin oğlu ve İngiliz milletini soyan yağmacıdır. (...) Mr. Burke'ün sözleri, insanların ve milletlerin haklarını ilişiği olmakla gökkubbe altında en çok esaret içinde bulunan memlekette söylenmiş olanlar kadar tiksinti vericidir. (...) bu sözlerin esasının iğrenç ve tiksinç olduğunu tereddütsüz hükmediyorum. (...) Mr. Burke ise İngiltere'yi, kendi işini görmek ehliyetinden yoksun ve hürriyetleri de memleketi "hiçe sayan" bir kral tarafından gözetilmeye muhtaç diye gösteriyor. Eğer İngiltere bu dereceye düşmüş bulunuyorsa, Hanover'de veya Brunswick'de olduğu gibi, saman yemeye hazırlanıyor demektir. (...) Mr. Burke'ün maksadı Fransız Milleti değildir. SARAY'dır ve Avrupa'da her SARAY, aynı akibetten korkarak yas tutmaktadır. Mr. Burke, yazılarını ne bir Fransız ve ne de bir İngiliz hüviyetiyle değil, SARAY DALKAVUĞU diye bütün memleketlerde malum olup hiç kimseye vefası bulunmayan o mahlukun yaltak hüviyeti ile yazıyor. (...) Bir saray veya mensubuna Fransız İhtilali'nden daha korkunç gelen bir şey olamaz. Milletler için nimet olan şey, onlar için kahırdır, kendi varlıkları bir memlekette ikiyüzlülüğün hüküm sermesine bağlı olduğu için, prensip devrinin yaklaşması onları ürpertir, kendilerini mevkilerinden atmak tehlikesi taşıyan bir örnekten ödleri kopar"

Thomas Paine haklı. Bakın bir başka saray dalkavuğu Sekbanbaşı, nasıl bakıyor burjuva ihtilaline. *"Fransa'da ihtilal çıkınca halk birbirinin etlerini yedi. Bu durumdan faydalanan birçok ülke de Fransa'ya savaş açtı ve bu savaşlar aralıksız 10-15 yıl sürdü. Kafirler, birbirlerinin kanlarını içip, sokaklarda sel gibi kan akıttılar, hâlâ da köpek hırıltılarını kesmemişler, şehirlerini domuz salhanesine döndürmüşlerdir"* [19]

Şunu bilmek gerekiyor. Aristokrasiyle burjuvazinin mücadelesi, belli bir dönemde olup bitmiş değil. Mücadelenin dört yüzyıllık bir tarihi var. Fransa İhtilali, burjuvazinin, aristokrasiye vurduğu ilk büyük darbe. Sınıf mücadelesi, bu tarihten sonra hızlandı. Şimdi burda önemli olan nokta şu. Burjuvazi, hiçbir zaman aristokrasiyi ikna etmedi. Aristokrasi de ikna olmak istemedi. Burjuvazi yerleşik düzenin, doğru, adil olmadığını söylüyordu. Aristokrasi, buna karşı, yerleşik düzenin doğru, adil olduğunu savunuyordu.

Thomas Paine, kitabını, ikiyüz yıl önce yazsaydı, aristokrasi, bu ideologu, dünyanın neresinde olursa olsun bulur, yerlebir ederdi. Kesinlik-

le. Ama 1789'larda dokunamadı. Çünkü burjuva ideolojisi, sınıfıyla kavuşmuştu. Çünkü bu ideoloji maddi bir kuvvet olmuştu. Aristokrasiye ağır darbeler indiriyordu... Aristokrasi, çok çırpındı. Ama tutunamadı. Tarihten silindi.

Şimdi yirminci yüzyılın sonlarındayız. Burjuvazi, dünyanın büyük bir bölümünde iktidarda. Durum ne merkezde? Dünya, burjuva ideologu Paine'in düşlediği gibi değil. Yaşlı insanlar yoksulluk çekiyor. Sokaklar dilenci dolu. Her yerde sefalet var. Hapishaneler tıklım tıklım dolu. Sefalet, pislik, cehalet bütün dünyayı kaplamış. Her yerde savaş.

Burjuvazi, insanla ilgili düşüncelerini hayata geçiremedi.

Burjuvazinin ideologları, sistem için ideoloji üretiyor. Burjuvazinin ideologu, yerleşik sistemi, doğru, adil, haklı gibi gösteriyor. İdeoloji, hayatın içinde dolaşıyor. Felsefede, tarihte, kültürde, sanatta karşımıza çıkıyor.

Karşımıza çıkıyor dedim. Bilmek zorundayız. Görünmeden çıkıyor karşımıza... Görünmeden...

İlişkiler O Kadar Uzak mı?

Bir yanda şiirde anlamsızlık savunuluyor. Öte yanda onbir parti seçimlere giriyor... Soruyorum. Bu ikisi arasında bir ilişki yok mu?

İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Ankara turnesi televizyonda haber oluyor. TRT, Ankara seyircisini Şehir Tiyatrosu'nun oyunlarına gitmeye zorluyor. Bir yanda şarkılı türkülü oyunlar... Öte yanda arabesk müzik... Soruyorum. Bu ikisi arasında bir ilişki yok mu?

Televizyonda bir film. İstanbul'un almışını gösteriyor. Bir yanda bu. Öte yanda yirmi yıl önce asılan bir başbakan... Soruyorum. Bu ikisi arasında bir ilişki yok mu?

Bir yanda devletten para alınca susan, alamayınca bağıran tiyatrocu. Öte yanda kredi alınca susan, alamayınca bağıran kapitalist. Soruyorum. Bu ikisi arasında ilişki yok mu?

Soruyorum. Kırmızı ışıkta durmayan sürücünün, çok övündüğümüz kültürümüzle ilişkisi var mı?

Türkiye'de büyük çoğunluk, ekmek alırken, ekmeği mıncıklar. Mıncıklaya mıncıklaya kendine göre iyi ekmeği alır. Şunu öğrenmek istiyorum. İnsanımızın bu davranışıyla insan haklarının ilişkisi var mı?

Şunu bilmeliyiz. Bütün bunların birbiriyle yakın ilişkisi var. Çok yakın ilişkisi var. Bunlardan biri olmazsa, öbürü de olmaz. Bunlar, belli bir ortamda birbirine tutuna tutuna bir zincir oluşturur. Herbiri, öbürünü, daha ötekini destekler. Bir sistem içinde davranışımızı etkiler.

İdeoloji, bu ilişkilerin oluşturduğu bütünü saklar. Her olayı, nedensiz, öncesiz, sonrasız gibi gösterir.

Sonra biz oturur düşünürüz. Bu ülkede demokrasi neden yürümü-

yor. Şöyle düşünmeyiz. İnsanların yatak odalalarına karışıldığı bir ülkede yaşıyoruz. Herkes bir başkasının namus bekçisi. Hem de gönüllü. Her kurumda küçük küçük despotlar... İnsanlar, ekmekleri mıncıklıyor.

Böyle bir ülkede demokrasi yürümez. Çünkü demokrasi, bir sonuç değil. Demokrasi, ilişkilerin oluşturduğu bir ortam. Türkiye'de ilişkiler despot bir ortam yaratıyor.

İdeoloji, bunu saklıyor. Oniki partinin çekişmesini demokrasi diye gösteriyor.

Tekrar ediyorum. İnsan, sistem içinde yaşar. Sistem, insanı, hayatın en küçük noktasında bile kuşatır. Sistem yaşamak ister. Bunun için sistemin, meşru, doğru, adil sayılması gerekir. Bu işi ideoloji yapar.

İdeoloji, hayatın içinde dolaşır. Felsefede, tarihte, kültürde, sanatta karşımıza çıkar. Görünmeden. Ya da başka kılıklarda.

İdeolojiyi yakalamak gerekiyor.

FELSEFE

"Gökten daha geniştir insan beyni
Koyunuz yan yana ikisini
Kolayca alacaktır içine
Biri ötekini, hem de sizi

Denizden daha derindir insan beyni
Tutunuz mavisini mavisine
Kovalar, gürgenler gibi biri
Çekecektir içine ötekini"

Emily Dickinson

Züccaciye Dükkanına Giriş

Türkiye'de kendilerini yan tutmaz, elitist diye gösteren felsefeciler var. Yan tutmaz, elitist bir felsefeci, bu kitabı karıştırırsa, *"Felsefe"* bölümünde duracak. Elitist felsefecinin yüreği daralacak. *"Eyvah"* diyecek, *"adam, balyozla züccaciye dükkanına girdi. Şimdi her şeyi tuzla buz edecek."*

Kaygılanma yan tutmaz, elitist felsefeci. Birkaç bardaktan fazla bir şey kıracak değilim.

Burda bir inancımı söyleyeyim. Elitist felsefeci, züccaciyecide yangelmiş oturuyor. Arada sırada dükkandan çıkıyor. Ilıman sularda kulaç atıyor.

Aslında dükkanda ne var yok hepsini tuzla buz etmek gerekiyor. Yine de yeterli değil. Ilıman sularda kulaç atan felsefeciyi, soğuk suya sokmak gerekiyor. Belki o zaman hayata döner. Hayatın içinde yan tutar. Çünkü felsefe, her zaman hayatın içinde dolaşır. Ya sistem içi, ya da sisteme karşı ideoloji üretir.

Dünyada yan tutmamış tek bir filozof gösterilemez.

Küstahça Bir Şarlatanlık

Protagoras eski Yunan'da yaşamış bir sofist. Lange, Protagoras için şöyle diyor, *"Protagoras'ın felsefesinin ana özelliğini oluşturan duyumculuğun belli başlı savları şunlardır. 1- İnsan her şeyin ölçüsüdür, var olanların var olmalarının, var olmayanlarında var olmamalarının, 2- Birbirine taban tabana zıt iki görüş, aynı ölçüde doğrudur. Bu savlardan ikincisi en dikkate değer olanıdır. Aynı zamanda, çoğunlukla bütün eski sofist akımın özünü oluşturduğu düşünülen küstahça şarlatanlığı, en büyük bir açıklıkla hatırlatandır"* [20]

Protagoras, *"bireysel algı"*yı merkez yapmış. Ne anlama geliyor bu?

Şu anlama. *"Aslında genel olarak insan bir yana, o, bireyi bile şeylerin ölçüsü olarak kabul edemez. Çünkü birey, değişme içindedir. (...) (Protagoras) herhangi bir insanın ileri sürdüğü sava, aynı hakla bir başka insan tarafından ortaya atılmış karşıt bir savla karşı çıkabileceğini söylüyordu. Şeylerin bu biçimdeki bir değerlendirmesinde büyük bir doğruluk payı olduğu kuşku götürmez. Çünkü kesin olan, araçsız olan, gerçekte "olay"dır (phenomene). Ancak bizim zihnimiz olayların hareketliliğinde değişmeyen bir şeyi arar. Sokrates bu değişmeyen ögeyi elde etmeye çalışmıştı. Platon, bu ögeyi, Sofistlerinkine en ters olan ilkede yani "genel"de bulduğunu zannederek, bireysel olayı bir görüntü içinde soysuzlaştırmıştır. Bu tartışmada soruna tümüyle kurgusal açıdan bakarsak, Sofistler haklıydılar. Platon'un kuramsal felsefesi, üstünlüğünü, ancak gizli bir doğrunun sezgisi ve bu doğrunun yaşamın ideal planlarıyla olan ilişkisi üzerine dayanabilir".*

Lange şöyle devam ediyor, *"Bütün bu Platoncu yapıntılar (fictions) o halde, düşünce için, araştırma için olaylara, insan zihni önünde boyun eğdirilmesi için nihayet pozitif ve yöntemli bilim için birer engel, birer aldatıcı zayıf ışık olmuşlardır ve bugün de hâlâ öyledirler"*

Platon'u böyle eleştiriyor Lange. Sonra şöyle devam ediyor, *"Ama nasıl insan zekası, hiçbir zaman, kesin ampirizmin bize verebildiği entellektüel dünya ile yetinmeyecekse, aynı şekilde Platoncu felsefe de şiirsel bir atılımla bilimsel bilginin kaba ve yetersiz binası üzerine yükselmek isteyen her zihnin, her zaman için başvurmak isteyeceği birinci ve en yetkin bir model olarak kalacaktır. (...) Sokrates ve Platon'un hareket noktasını oluşturan ahlaksal ilke, insan düşüncesini belli bir amaca doğru yönelttı. Derin bir düşünce, soylu bir yetkinlik ideali böylece ikibin yıl boyunca insanlığın ahlaksal çaba ve yönelimlerini destekledi"*

Tartışmanın Özü

Lange bir tartışmadan söz ediyor. Bir yanda *"olayların hareketliliği"* var. *"Ancak bizim zihnimiz olayların hareketliliğinde değişmeyen bir şeyi arar"* Böylece öte yanda insan zihninin değişmeyeni arama güdüsü.

Bu tartışmada sofistler bireysel algıyı merkez alıyor. Her şey değişiyor. Her şey, herkese göre değişiyor. Kalıcı hiçbir şey yok.

Platon, hayır diyor buna. Olaylar durmaksızın değişebilir. Bu önemli değil. Olayların üstünde değişmeyen kalıcı olan bir şey var. İdealar kuramıyla kalıcı olanı gösteriyor.

Bu tartışmayı, günlük hayatın diline çeviriyorum. Hakikatın ölçüsü nedir? Sofistler bireyi, hakikatın ölçüsü diye gösteriyor. Gösteriyor da ne oluyor? Hakikat çok sık bir şekilde değişiyor. Platon işte buna karşı çıkıyor. Platon'a göre birey hakikatın ölçüsü olamaz. Zaten olup biten her şey bir aldatmaca. Hakiki olan ide. Böylece Platon, kalıcı olan, hiç

değişmeyen hakikatı buluyor.

Peki, bu tartışmanın toplumsal bir karşılığı yok mu? Var.

Sofistler, eski Yunan'da yükselen tüccar sınıfının ideologları. Tüccar sınıfına uygun bir ideolojiyi savundular. Bu ideolojinin belirgin iki özelliği var.

Bir. İdeoloji, değişimi savunuyor. O güne dek tartışılmadan kabul edilen aristokratik değerlere saldırıyor. Bütün bu değerler değişmeli. Hiç kimse bu değerlerin doğru olduğunu söyleyemez.

İki. İdeoloji, o döneme göre ciddi bir şekilde demokrat.

Sofistler, Yunan sitelerini allak bullak ediyor. Aristokratik yasalar sarsılıyor. Ahlak kuralları tartışılıyor. Kritas Tanrılara saldırıyor. Kritas'a göre, Tanrı manrı yok. Bütün bunları zeki devlet adamları uydurdular. Halkı kolayca yönetmek için. Gerekirse halkı korkutmak için.

Sofistlerin muzip birer insan olduklarını düşünüyorum. Birtakım söz oyunlarıyla bütün değerleri yerlebir ediyorlar. Şöyle. *"Köpeğin sahibi varsa, köpek, hem o adamındır hem yavruların babasıdır. Hem o adamın ise hem de baba ise, sahibinin babasıdır ve köpeğin yavruları, sahibinin kardeşidir. Sahibi köpeği döverse, babasını dövmüş olacaktır"* [21] Bu tez daha sonra şu noktaya geliyor. *"İnsan emri altındaki şeyler benim demekte, bir öküzü satabildiği, başkasına verebildiği, bir Tanrıya kurban edebildiği için onu kendi malı saymaktadır. Öte yandan bu insana, canlı olana hayvan adını vermekte, Zeus'a Apollon'a Athena'ya benim demekte ve aynı zamanda bu Tanrıları canlı kabul etmektedir. Öyleyse başka hayvanlar gibi bu Tanrıları da satabilir, verebilir veya onlara başka bir şey yapabilir."* [22]

Şenel, sofistler için şöyle diyor, *"Sofistlik aydınlanma, İonia doğa felsefesinin metafizik, Güney İtalya din felsefesinin mistik ve tüm olarak aristokratik kültürün mitik (mitoslarla efsanelerle açıklamalar yapan) düşünüşüne karşı, insanı konu alan, laik, rasyonel bir düşünüşü temsil eder. (...) Sofistler üzerinde derin bir inceleme yapan Untersteiner, ise Protagoras'ın ünlü cümlesine insan sözcüğü, hem bireyi hem insan cinsini belirtmek kastıyla özellikle seçerek koyduğunu söyler. Ona göre Protagoras, bir konuda insanların çeşitli kanılara sahip olduklarını, ancak bu kanılardan birinin daha doğru olduğunu, bilgenin, sofistin de bu daha doğru kanıyı egemen kılmaya görevli olduğunu düşündüğü için iki anlama da gelmek üzere bu sözcüğü kullanmıştır"* [23]

Sokrates'le Platon'a gelince... İkisi de aristokratik, despotik ideolojiyi canlandırmak için yola çıktılar. Demokratik ideoloji, aristokratik sınıfı bir hayli hırpalamıştı. Kurtuluş, eski aristokratik ideolojide aranıyordu. Sokrates'la Platon işte bu ideolojiyi geliştirdiler. Bu ideoloji, aristokratik değerleri yüceltiyordu. Demokrasiye karşıydı.

Bunda şaşılacak bir yan yok. Sokrates'le Platon, ikisi de belli bir sı-

nıfın adamı. Elbette o sınıfa uygun ideolojiyi geliştirecek. Biz bunu bilmeliyiz. Bilmek zorundayız. Yoksa ne olur? 1986 yılında Sokrates demokrasinin savunucusu diye sahneye gelir.

Burjuvazinin, geçmişi, keyfince kullandığı biliniyor. Sokrates'in demokratlığı bir uydurmaca. tam bir yutturmaca. Bizim böyle bir yutturmacayı derhal geri çevirmemiz gerekir. Ama hayır... Ne yapıldı? Despot Sokrates, sahnede demokrat gibi gösterildi. Buna karşı demokrasiyi savunanlara despot dendi.

Neyse, Türkiye'de birçok insan, birçok şeyin farkında değil. Yoksa bazı kişiler çıkar şöyle konuşabilirdi. *"Çok güzel bir oyun sahneliyorsunuz. biz de tıpkı Sokrates gibi düşünüyoruz. Demokratik kurumların zararlı olduğuna inanıyoruz. Biz de Sokrates gibi düşünüyoruz. Herkes politikayla uğraşmamalı"*

Burjuvazi, sistemini berkitmek için tarihin derinliklerinden taş getiriyor. Türkiye'de birçok demokrat insan, despot sisteme harç taşıyor.

Bu tuhaflık hiç kimseyi şaşırtmıyor. Hiç kimse bunun bir tuhaflık olduğunu bilmiyor.

Binlerce yıl önce bir sofist soruyor. *"Öğrenen bir insan, bildiğini mi öğrenir, bilmediğini mi?"*

Bizim demokratlara bakarak yanıt veriyorum. İnsan hiçbir zaman öğrenemez. Ne bildiğini, ne bilmediğini...

Bahçe Makası

Tartışmanın özünü tekrar ediyorum. Temel olan nedir? Değişim mi, kalıcılık mı? Sofistler değişimi savunuyor. Platon karşı çıkıyor buna. Platon'a göre temel olan kalıcılık... Bunun için idealar kuramını geliştiriyor. Sokrates'in ağzından şöyle konuşuyor, *"Her şey değişir, hiçbir şey olduğu gibi durmazsa Kratylos, bilgiden de söz edilemez, sanırım. Çünkü bilgi dediğimiz şey, değişerek bilgi olup durursa, bilgi hep sürecek, kalacak, bilgi olacak hep. Ama bilgi de biçim değiştirirse, bir başka biçim bilgi olarak değişir, bilgi diye bir şey de kalmaz artık. Bilgi durmadan değişip durursa bilgi olmaz"* [24]

Doğru mu bu? Hayır. Tam tersi doğru.

Lange, elinde bahçe makasıyla felsefede dolaşıyor. Burjuvaziye zararlı olan her şeyi kökünden kazıyor. Platon'un *"kalıcılık"* kuramıyla bilim mümkün değil çünkü. Şöyle konuşuyor Lange. *"Somut nesneler, kendilerini bizim genel kavramlarımıza göre ayarlamazlar. Tersine, algılarımızın kavradığı bireysel nesnelere göre kendilerini ayarlamaları gereken bu sonuncular, yani genel kavramlarımızdır (...) Bir kavramalar sıradüzeninin ortaya çıktığı ve burada en boş kavramaların, daima, sınıflamanın en üstüne yerleştirildiği görülmüştür. Soyutlama filozofun üzerine çıkıp kesinliği yükseldiği göksel merdiven haline dönüşmüştür.*

Olaylardan ne kadar çok uzaklaşılırsa, doğruya o kadar çok yaklaşıldığı düşünülmüştür."

Bilimde ilerleme için bu düşünüşün yerlebir edilmesi gerekiyordu. Gereken yapıldı. Ama sanatta, ahlakta, devlet yönetiminde Platon, en birinci olarak kaldı. Burjuvazi, buraya dokunmadı.

Devlet

Şunu iddia ediyorum. Burjuvazi, bütün dünyada, Platon'un sistemleştirdiği devleti kurdu. Platon, insanın yeteneğine pek önem verir. Platon'un devletinde herkes yeteneğine göre iş tutar. Böyle bir devlette herkesin her işe karışması toplumun düzenini bozar. Bunun için böyle bir devlette birileri çıkar, yeteneklere göre iş saptar.

Gelişmiş kapitalist ülkeler bu noktaya geldiler. Yeteneğine göre uzmanlaşan insan, tuttuğu iş neyse, oraya çivilendi. Tam anlamıyla... İnsan, birilerinin saptadığı *"yeteneğinin"* bir milim dışına çıkamıyor. Yetenek saptayıcıların istediği de bu.

Türkiye'de yetenek testlerine bir de bu açıdan bakılabilir. Bakmak gerekiyor. Peki ama bu yanlışsa ne yapılabilir? Hiçbir şey. Bu sistemde ancak bu yapılır. Sistem içinde düşünülecekse *"Ne yapılabilir?"* sorusuna tek yanıt budur.

Devam ediyorum. Platon'un devletinde üç sınıf var. Yirminci yüzyılda elbette toplum daha karmaşık. Yüzyılımızda daha çok bölünme olacak. Herkes bölümünü ciddi bir şekilde savunacak, koruyacak. Hatta bu desteklenecek. Çünkü herhangi bir uzman, uzmanlığını koruyacak. Bu alana hiç kimseyi yaklaştırmayacak. Dışardan hiçbir şekilde eleştiri kabul etmeyecek. *"Ben bilgisayar uzmanıyım", "Ben halkla ilişkiler uzmanıyım. Ben orman uzmanıyım." Böyle demesini isteyecekler. İşte bundan sonra Devlet yöneticisi çıkacak, "Ben bu işin uzmanıyım... Siz karışamazsınız"* diyecek.

Şimdi demiyor mu... Merak etmeyin, diyecek... Ergeç diyecek.

Ahlak

Ahlak, işte böyle bir devlette gündeme geliyor. Devlet ahlak ilişkisi son derece önemli Platon'da. Devletin görevi, insanları ahlaklı yapmak. Bunun için devlet, insanı, dörtbir yandan kavrayacak. İnsan devlette eriyecek. İşte bu yüzden devletin son derece güçlü olması gerekiyor. Burjuva ideologları, işte bu yüzden Platon'un ahlak kuramını eleştirmiyor.

Türkiye'de devlet, bir anlamda bunu yapıyor. Ahlak bozulmasın diye sinemayı, tiyatroyu sansür ediyor. Bir yasayla dergileri, gazeteleri, kitapları denetliyor.

Otelde, şurda burda kadınla erkeğin evli olup olmadığına bakıyor.

Eşcinsellerle uğraşıyor... Şarkıcıların giysilerine dikkat ediyor.

İyi ama, Batı'da böyle değil bu. Devlet, insanın ahlakına karışmıyor orda. Böyle düşünebilir miyiz? Elbette. Devam edelim düşünmeye. Gerçekten böyle mi bu? Değil. Böyle değil. Devlet, Batı'da insanın ahlakını sıkı bir şekilde denetliyor. Sistemin yürümesi için her şeyin alınıp satılması gerekiyor. Cinsiyete bile alıp satma açısından bakıyor sistem. Bu yüzden sisteme uygun bir ahlakın geliştirilmesi gerekiyor. Devlet, sistemin yürümesi için geliştirilen ahlakı koruyor. *"İnsanların çoğunluğu yeniden, kendine hakim olma ve doyumu erteleme gibi erdemlere dönmüş olsaydı, sistem kendi gücünü yitirecekti. Bununla beraber, bugünkü gidişin de sonu pek farklı görülmemektedir. Bir çalışma anlayışı olmadan, kişisel sorumluluk ve diğerlerine saygıyı vurgulayan ahlak anlayışı olmadan, toplumun yapısını tutarlı kılan tüm içselleştirilmiş kontrol mekanizmaları zayıflayacaktır. Öyle olunca da kontrol edilemeyen titreme ve sallanmalar, sistemin kendi kendini yitirmesine kadar gidecektir"* [25]

Şu bilinsin. Devlet, insanın ahlakını, çeşitli biçimlerde denetler. Denetleme bizim anladığımız biçimde olmayabilir. Batı'da olduğu gibi...

Batı, cinsiyet özgürlüğü diyor buna. Sistemin yürümesi için cinsiyetin nesne olması gerekiyor. Batı bunu denetliyor. Bu denetimi, büyük çoğunluğa özgürlük diye yutturuyor.

İşin tuhafı şu. Türkiye'de birçok aydın, durumu böyle değerlendiriyor. Bunu, Batı'nın cinsiyet özgürlüğü diye savunuyor. Sık sık Batı'dan örnekler veriyor. Bir dakika için duralım. Cinsiyet özgürlüğünü savunan ne yapıyor? Cinsiyet özgürlüğünü devletten bekliyor. Bir anlamda şöyle diyor devlete. Benim cinsiyet özgürlümü denetle. Bu denetimle bana cinsiyet özgürlüğümü ver... Yeri geldi. Belirtmekte yarar var. İlişkiler ağını göstermek için. Birtakım insanlar, cinsiyet özgürlüğünü devletten bekliyor. Yine bir başka takım, tiyatronun gelişmesini devletten bekliyor. Bana para ver, tiyatromu geliştireyim, diyor. Böylece ikisi de ta baştan denetimi kabul ediyor... Yine de bunu özgürlük diye görüyor. Özgürlüğü, ciddi bir şekilde bireyin iç dünyasına hapsediyor. Ben özgürüm dedikçe özgür sanıyor kendini. Özgürlüğün toplumsal boyutunu unutuyor. Böyle bir şeyi düşünmüyor bile.

Platon'un savunduğu da bu. Her şey, her özgürlük devletin denetiminde olacak.

Denetim, eninde sonunda yürümüyor. Cinsi perhiz için denetlenirse sistem yürümüyor. Serbestlik için denetlenirse, sistem, belli bir noktada tıkanıyor.

Kapitalist sistemin çelişkisi de bu. Özgür bir ortamda, özgür insanlar yetiştirmiyor sistem. Yetiştirmez de. Bu sistem için tek bir özgürlük var. Her şey alınıp satılacak. Şunu kabul edelim. Bu özgürlüğün insanla

ilgisi yok. İnsanın özgürlüğü değil bu.

Peki neyin özgürlüğü? Sistemin ürettiği nesnelerin özgürlüğü. Sokakta öpüştüğü için kimse karışmıyor Batı'da. Batı'da sorulmuyor kimseye. Şu yanındaki kim? Karın mı, kocan mı? Kimse sormuyor. Buna bakıp, özgürüm diyor batılı...

Özgür öyle mi... Sistemi değiştirmeye kalksın özgür olup olmadığını anlar... Bırak sistemi değiştirmeyi... Sistemi ciddi bir şekilde eleştirsin neler gelir özgür insanın başına. ABD'de olduğu gibi soruşturma komisyonları kurulur. Nükleer denemeleri durdurmak isteyenlerin başına türlü işler gelir. Fransa'da olduğu gibi.

Gündemde olduğu için özellikle cinsiyet düzleminde aldım ahlakı. Yoksa şu kesin. Ahlak daha kapsamlı. Bu noktada ahlak, çok daha sıkı bir şekilde devletin denetiminde.

Batı haber ajansları, kesinlikle sistemin ablukasında. Ajanslar, hergün binlerce haberle dünya kamuoyunu yanıltır. Her türlü olay, hakikat açısından değil, sistemin çıkarı açısından değerlendirilir.

Batının devlet denetimindeki ahlakı, insan beynini uyuşturur. Milyarlarca dolar harcanır dünya kamu oyunun beynini uyuşturmak için. Yazarlar kiralanır. Kitaplar yazılır. Yorumlar yapılır. Filmler çevrilir. Oyunlar sahnelenir. Sistem, buna ahlak der. Yalan kitap yazan, yalan haber uyduran, yalan yorum yapan ahlaksız sayılmaz. Çünkü sistem bunu ahlak sayar. Devlet, bu ahlakı denetler.

Sistemin işine gelen, devletin koruduğu ahlak. Batının ideologu, işte bunun için Platon'u hep gündemde tutar. Eleştiriyor görünse bile, Platon'u yüceltir. Putlaştırır.

Sanat

Lionel Richard şöyle diyor, *"Yunan toplumunda da "güzel" kavramının, etik-dinsel unsurlara bağlı olarak ortaya çıktığı yadsınamaz. Bu 'güzel' ahlak çizgisinde değer kazandı. Aslında, sözcüğün kendisi de ahlakta veya matematikte olduğu gibi, estetikte de aynı anlamda kullanıldı. Platon'un, bir sanat eserinin güzelliğini sağlamak için önerdiği düzen, kendi deyişiyle evrende egemen olan düzenin özel bir olgusudur. Bu ahlakçı idealizm, sanatın değerlendirilmesi ölçütlerinde o kadar önem kazandı ki, örneğin müzikte, melodinin her biçimine özel bir ahlaksal anlam verilmesine kadar ileri gidildi"* [26]

İş burada bitmiyor. Yazarın belirttiği gibi, *"Estetiği ahlaka bağımlı kılan bu kavramlar, sanatın Antikite'den sonra ve Batı toplumlarında yayılmasında etken oldular"*

Müstehcenlik tartışmasının alevlendiği dönemde bir yazı yazdım. Şimdi o yazıdan bir bölümü olduğu gibi alıyorum, *"Estetiğin ahlaka bağlanması Türkiye'de de etkili oldu. Şimdi bazı adlar yazacağım. Pı-*

nar Kür, Selim İleri, Attila İlhan, Ahmet Altan, Mehmet Eroğlu, Tezer Özlü Kıral, Nedim Gürsel. Bunlar gerçek anlamda eser yazmadılar. Ya ne yazdılar? Güzelliği, ahlakın kölesi yapan idealist estetiğin etkisiyle ahlak bildirgesi yazdılar. Onlar, çöküş sürecini yaşayan kapitalizmin ahlakını yazdılar. Eserlerinde karton kişilerin önüne gelenle yatıp kalkması bu yüzden. Kölece estetiğin eleştirmenleri de bu eserlere ahlak açısından baktılar. İleri, doğru gördükleri ahlak, bu eserlerde olumlandığı için, bu eserlere güzel dediler. Öte yakaya bakınca görülen şu. Onlar da İslam ahlakını savunan eserler yazıyorlar. Bunlara sanat eseri denebilir mi? Hayır, denemez. Hepsi ahlak bildirgesi çünkü. Şimdi bir yan, "Biz özgürlük isteriz" diyor. Herkes önüne gelenle yatacak. Durmadan çıplak kadın fotoğrafları basılacak. Öte yan, "Hayır" diyor, "Kadın kendi namusunu koruyamaz. Biz, hep onun başında duracağız. Kadın, erkekle tokalaşamaz. Burnunu kapıdan çıkaramaz" Bu görüşlerin ikisi de çağdaş. Çünkü ikisinin de maddi temelleri var. Göremedikleri şu. İkisinin de maddi temelleri çöküş sürecinde. Arkadaşlar, muhterem kardeşlerim, insanla nedir alıp veremediğiniz. İnsan kimsenin horlanmadığı, ezilmediği, yeteneklerini geliştirebileceği, eşit, özgür bir dünya istiyor. Böyle bir dünyada keyfince yaşamak istiyor. Ya siz? Sizin ahlakçı eserlerinizde insan bir nesne. Kuracağınız dünyada da öyle. "Mutlu olmak istiyorsan böyle yaşayacaksın... Hayır, öyle değil böyle yaşayacaksın" diye insanı horluyorsunuz" [7]

Ne diyorum... Eser yazmıyorsunuz siz, diyorum. Köleci estetiğin etkisiyle ahlak bildirgesi yazıyorsunuz... Tıpkı Platon'un ideal devletinde olduğu gibi...

Bırakın insanın yakasını diyorum. İnsan, bağımsız, özgür yaşamak istiyor diyorum.

Ne oldu biliyor musunuz. Bu yazı, köleci estetleri kızdırdı. Köleci estetlerden biri, *"sol korsan"* diye saldırdı.

İnsan, bağımsız, özgür yaşamak istiyor, diyorum. İnsana şöyle ya da böyle bir yaşama biçimini dayatmayın, diyorum. Bunu, ahlak adına yapmaya kalkanlara karşı çıkıyorum. Köleci estet, *"korsan"* diyor, bana.

İdeolojinin etkisi net bir şekilde görülüyor. İdeoloji, gerçekliği, hakikatı paramparça ediyor. İdeolojinin etkisiyle insan, gerçekliği değerlendiremiyor. Hakikatı göremiyor.

Türkiye'de gerçekliğe bakarsak ne görürüz. Bir yanda islamcılar var. Bunlar gerçekçi eser yazmıyor. Karton kişilerle islam ahlakını savunan ahlak bildirgesi yazıyor. Bunlar, önce insanım, sanatçıyım demiyor. Önce müslümanım diyor. Hayatı, bu ideolojiye göre kesip biçiyor.

Bunun karşısında çöküş sürecine girmiş batı ahlakını savunanlar var. Bunlar da gerçekci eser yazmıyor. Ahlak bildirgesi yazıyor.

Bu durum, net bir şekilde gösterilince köleci estet sinirleniyor.

Şunu kabul edelim. Türkiye'de sanat, büyük ölçüde Platoncu estetiğin etkisinde. Birçok oyunda patron tipi, ahlaksız gösterilmedi mi? Kim hayır diyebilir buna. Birçok karikatürde, din hocası, küçük kızların peşinde gösterilmedi mi? Gösterildi.

Gösterildi de ne oldu? Olan şu. Türkiye'de sanat, gerçekçi olamadı.

Köleci estetler, bunu göremediler işte...

Şimdi şunu söylüyorum. Köleci estetler, Platon'un etkisinden kurtulun. Düşüncelerinizi ciddi bir şekilde gözden geçirin. Sizin için söylüyorum bunu. Yoksa hayat, ergeç aşacak sizi... Hayat durmaz. Yürür.. Engel tanımaz. Ergeç aşar sizi.

Şeytan Bunun Neresinde

Herakleitos, çok tartışılan bir düşünür. Alaeddin Şenel'e göre, *"herakleitos, demokratik, eşitlikçi gelişmelere karşı aristotratik tepkinin"* sözcüsü.

Herakleitos'un, eşitlikçi, demokratik görüşleri savunduğunu söyleyenler de var.

Bir de Popper var. Popper'e göre, *"anti-demokratik yönelimlerin bunca niteliğini bulmak şaşırtıcı bir şeydir"* Herakleitos'ta.

Bu durumda Herakleitos'u nasıl anlayacağız? Yoksa o, söylendiği gibi *"karanlık"*ta mı kalacak?

Bir düşünür var önümüzde. Oturmuş düşünmüş. Düşüncelerini söylemiş. *"Soğuk şeyler sıcak oldular ve sıcak olanlar soğudular, nemli olan kurudu ve kurumuş olan nemlendi."* [28]

Şimdi burda kısa bir ayraç gerekli. Şöyle. Türkiye'de yansız, elitist felsefeciler anlamı önemsemediler. Anlamsızlığı savundular. Kendilerine soruldu. Niçin anlamsızlığı savunuyorsunuz? Düşüncelerinizin korkulacak bir yanı yok. Toplumsal açıdan yok. Yasal açıdan yok. Hiçbir açıdan yok. Bilinen, beylik düşünceleri söylüyorsunuz. Peki öyleyse niçin anlamsızlık?

Yanıt veremediler. Veremezlerdi. Çünkü onların kendilerine ait düşünceleri yok. Hepsi öykünmeci. Düşüncelerinin Türkiye'de toplumsal karşılığı yok. Hiçbir zaman diliminde. Ne geçmişte, ne bugün, ne gelecekte... Anlamsızlığın birinci nedeni bu. Öykünmecilik. İkinci nedeni dil. Türkçe bilmiyorlar.

Herakleitos böyle değil. Düşüncesinin toplumsal bir anlamı var. O dönemde bunları açıkça söyleyemezdi.

Peki ne demek istiyor Herakleitos?

Herakleitos devrim döneminde yaşamış. Efes'te burjuvazi, aristokrasiyi deviriyor. İktidarı ele geçiriyor. Bunun üstüne Herakleitos şöyle diyor, *"Efesliler birer birer kendilerini asıp şehri genç adamlara bıraksalardı iyi yapmış olurlardı"*

Niçin böyle diyor? Der, çünkü değişimi savunuyor.

Ayracı kapatıyorum.

Herakleitos'un önemi şurda. Düşünür, *"değişim"*i, *"karşıtların mücadelesi"*ni kavrıyor.

Yunan felsefesi, şu soruya yanıt aradı. Temel madde nedir? Herakleitos'a kadar bütün düşünürler, kalıcı, bütüncü bir yanıtla karşıladılar bu soruyu.

Temel madde nedir? *"Ateş"* dedi Herakleitos. *"Herkes için aynı olan âlemi, Tanrılardan ve insanlardan hiçbiri yapmadı, fakat o, daima vardı, vardır, daima da ölçüyle tutuşup ölçüyle sönen ebedi olarak canlı bir ateş olacaktır."*

Burada önemli olan şu. Ateş sürekli değişir. Değişim düz bir çizgide olmaz. Değişim çatışa çatışa olur. *"Ateş, havanın ölümünü yaşar ve hava ateşin ölümünü yaşar, su, toprağın ölümünü, toprak suyun ölümünü"*

Bu düşünceyi açıyorum. Ateş, havayı öldürür. Hava öldükçe ateş yaşar. Su, toprağı öldürür. Toprak öldükçe su yaşar. Toprak, suyu öldürür. Su öldükçe toprak yaşar.

Herakleitos, doğayı uzun uzun incelemiş. Düşünürü anlamak için bu kadarı yeterli değil.

Herakleitos toplumu iyi gözlemiş. Hemen şunu söylemek gerekiyor.

O dönemde bir düşünürün başka sınıftan olması zor. Düşünürün aristokrat olması, aristokrat ideolojiyi savunmasını gerektirmiyor. Felsefesinde aristokratik noktalar olabilir. Ama temelde ileri bir ideolojiyi savunuyor.

Babası ölünce tiran olmuyor. Kardeşine veriyor tiranlığı. Bu sıra burjuvazi geçiyor iktidara. Demokratik bir düzen kuruyor. Bu demokrasinin şimdiki gibi olmadığını biliyoruz. Demokrasiyi kuran burjuvazi, bir hayli kan akıtıyor.

Öte yanda Ionya'da birçok site, İran'ın elinde. Siteler, M.Ö. 498'de ayaklanıyor. Darius, ayaklanmaları şiddetle, kanla bastırıyor.

Bütün bunları görüyor Herakleitos. Şöyle diyor, *"gördüğüm, olmuş olanın cezalandırılması değil; oluşun meşru kılınmasıdır."*

Çok önemli... Oluşun meşru kılınması...

Oluşa, oluşun meşru kılınmasına karşı çıkıyor. Kapalı sözlerle şunu söylüyor. İktidarı alan burjuvazi, iktidarda olanlar... Sanıyor musunuz oluş böyle sürüp gidecek. Hayır. *"bir akarsuda iki kere yıkanamazsınız"*

"Aynı üstatlar (...) tarafından idare olunmak bir yorgunluktur"

Peki nasıl dinlenelim? Yorgunluğu üstümüzden nasıl atalım? *"Dinlenmek için değişmek gerekir"*

Şimdi geliyorum Popper'e... Ne diyor Popper? *"anti-demokratik yönelimlerin bunca niteliğini bulmak şaşırtıcı bir şeydir"* Herakleitos için söylüyor bunu.

Burjuva ideologu Popper, binlerce yıl sonra ne istiyor Herakleitos'tan?

Burjuvazi tarih sahnesinde yeniyken hep değişimi savundu. Her alanda. Devlet yönetiminin, ahlakın, ailenin, eğitimin, mülk edinmenin... her şeyin değişmesi gerekiyordu. Burjuvazi, var olan, değişmez sanılan her şeye saldırdı. Her şey değişecek... Değişti de...

Lange daha 1800'lerde değişimi savunuyor. Ama gün geliyor, dünyada her şeyi değiştiren burjuvazi, oluşa sıkı sıkıya sarılıyor. Oluşun ebediliğini savunuyor. Değişime karşı çıkıyor.

Popper işte bu noktada devreye giriyor... Şeytanın nerde olduğunu gösteriyor. Şöyle. *"Değişim ve özellikle toplumsal hayatın değişimi üstündeki bu ısrar, yalnızca Herakleitos'un değil, fakat genellikle tarihselciliğin önemli bir niteliğidir. Her şeyin, hatta kralların bile değiştiği, özellikle toplumsal ortamlarını tartışmasız kabul edenlerin yüzüne çarpılması gerekli bir gerçektir. Bu kadarını teslim ederiz. Fakat, Herakleitosçu felsefede, tarihselciliğin övülmeye daha az değecek özelliklerinden biri de kendisini ortaya koyar: değişmez ve sarsılmaz kader kanunu'na inançla tamamlanmış olarak değişim üstüne fazla ısrar"* [29]

Değişimi bir yere kadar kabul ediyor Popper. Ama bir yere kadar... *"Ben"* diyor, *"evrensel akış öğretisini, temel ve Herakleitos'un toplumsal deneyleri alanından çıkan bir şey sayıyorum. Onun başka bütün doktrinleri bir bakıma buna yardımcıdır"*

Herakleitos aristokrat mı, değil mi? Pek önem vermiyorum buna. Önemli olan bir burjuva ideologunun değişimde ısrarlı bir düşünürü eleştirmesi. Burjuvazinin ideologları, bir zamanlar değişim için sert polemiklere girdiler. Sonra bir dönem geldi... Ne görüyoruz. Burjuva ideologları, değişime karşı çıkıyor. Burjuva ideologları, felsefede burjuvazi için temizlik yapıyor. Burjuvaziyi rahatsız eden düşünürler, binlerce yıl önce yaşamış olsa bile sorgulanıyor. Yerlebir ediliyor.

Elden Para Alan Düşünür

İslam'da bir düşünür var. Adı Ravendi. Süleyman Uludağ, Ravendi için şöyle diyor, *"İbn Ravendi'ye bu eserlerin Yahudiler tarafından para ile yazdırıldığına dair rivayetler de vardır."* [30]

Ravendi'nin para aldığı çok kuvvetli bir rivayet. 910 yılından beri unutulmamış.

Ravendi'nin eserleri yok ediliyor. Düşünceleri unutturuluyor. Ama rivayet unutulmuyor. Unutturulmuyor. Yahudilerden para almışmış.

Süleyman Uludağ devam ediyor. *"Önce mutezili, sonra Rafızî, daha sonra da mülhid olan İbn Ravendi"*

Dönek Ravendi... Boyuna ordan oraya dönüyor... Beş para etmez böyle bir adam... Üstelik para almış. Hem de yahudilerden... Üstelik

"mülhid" yani sapık, sapan, dinsiz.

Hilmi Ziya Ülken, Ravendi için şöyle diyor, *"Kendisine hücum edenlere göre ibn Ravendi'nin tanrısızlığının birçok sebepleri vardı. Bir kısmı onun başkan olmak hırsında olduğunu söylüyorlar. Bir kısmı sırf para için yazdığını iddia ediyorlar. Son zamanlarında bir Yahudinin evine sığınmış ve orada ölmüştür."* [31]

Hırslı, çıkarcının biri bu Ravendi.

Şimdi soruyorum. Bin yıldır suçlanan Ravendi ne yapmış acaba? Hiçbir şey yapmamış. İbni Ravendi materyalist bir düşünür.

Suçlanması için materyalist olması yeterli. Hiç kimse Ravendi'nin tezine yanıt vermiyor. Ravendi'yi suçluyor. Yalnızca suçluyor.

Gördünüz işte. İdeolojik kanalda nasıl kullanılıyor felsefe. Burjuva ideologu önce değişimi savunuyor. Dünyayı kendine göre değiştiriyor. Yerleşik düzenini kuruyor. Kurduktan sonra değişime karşı çıkıyor. Oluş ebedidir, diyor...

Sistemin yazarı, materyalist düşünürü asla affetmiyor. Bin yıl sonra materyalist düşünür için *"elden para aldığı söylenir"* diyor.

Şunu unutmayalım. İdealist hiçbir düşünür böylesine suçlanmadı.

Ravendi'nin çok sıkıntılı bir hayatı var. Sık sık rahatsız ediliyor. Öldükten sonra kitapları yok ediliyor. Bin yıl geçiyor, Ravendi yine suçlanıyor.

Çubukçu bakın ne diyor, *"Materyalistlere gelince bunlar dehrilerdir. Dehrilerin felsefesine Kur'an'da işaret edilmiştir. Bunlar evrenin başlangıcı ve sonu yoktur derler. Ahiret hayatını inkar ederler. Hayatın bu dünyadan ibaret olduğunu ileri sürerler. Materyalistler içinde en tanınmış olan kimse İbn ar-Ravendi (Ölm. H. 298 / M. 910)'dır. İbn ar ravendi (...) Aklın her şeyi çözeceğini iddia etti. Kur'an'ın belagatini ancak Arapların anlayacağını ileri sürerek İslamiyete karşı çıktı."* [32]

Gördünüz mü Ravendi'nin iddia ettiği şeyi... Akıl her şeyi çözermiş... Neyse, *"Çok şükür bu görüş tutunmadı"* diyor Çubukçu. Aynen böyle... Çok şükür.

Devam ediyor Çubukçu, *"Müslümanlar arasında bir de natüralistler denen düşünürler türemişlerdir. Natüralistlerin bir bölümü Tanrı'nın varlığını kabul ettiler ve fakat Ahiretle ilgili kimi hususları inkar etmek yoluna saptılar. Kimileri de tamamen dinleri inkar ettiler. Her şeyi doğa yaptı sandılar"*

"ve fakat çok şükür bu görüş de tutunmadı"

Ne anlama geliyor bunlar- Materyalizm, basit şekliyle bile zararlı. Sistem için zararlı. Sistemin ideologları bunu çok iyi biliyor. İşte bunun için sistemin ideologları, materyalist düşünürleri sıkı bir şekilde eleştiriyor. Eleştirmekle kalmıyor. Suçluyor.

Sistemin ideologları, günümüzde herhangi bir insanın materyalist

olmasını imkansız kılmak istiyor.

Materyalizm hep yanlışta. Felsefe tarihinde hep yanlışta olan materyalizm, günümüzde niçin doğru olsun. Geçmişte yanlıştı. Şimdi de yanlış... Böylece materyalizmi gelenekten koparıyor. Kökünden kazıyor. Koparıyor... Materyalizmi bir sapkınlık gibi gösteriyor.

Sistemin ideologları, materyalist düşünürleri yerlebir ediyor. Buna karşı idealist filozofları tapınılacak bir duruma getiriyor.

Genç bir felsefeciyle konuşmamı anımsıyorum. Genç felsefeci, Platon'u övüp duruyor. *"Platon'un eleştiren kitaplar okuyun biraz"* dedim. Genç felsefeci şöyle konuştu, *"Platon'u eleştirmek mi... Platon eleştirilemez. O bir ibadethanedir. Orda huşuyla ibadet edilir"*

İşte Türkiye'de düşünce hayatının özeti. *"O bir ibadethanedir. Orda ancak huşuyla ibadet edilir"*

Şöyle bir düşünelim. Özetle... Bergson, Freud, Sartre, Camus, Lacan, Saussere, Althusser, Marx... Hiçbiri eleştirilmeden olduğu gibi getirildi Türkiye'ye...

Hepsine ibadet edildi.

Şunu bilmeliyiz. Bilmek zorundayız. Düşünce hayatında ibadet yoktur. Tersi de zorunlu. İbadet edenin düşünce hayatında yeri yok. Gitsin... Nerede ibadet edecekse orda etsin... Düşünce dünyasında hiç kimseye ibadet edilmez. Düşünce hayatı, eleştiri, karşı eleştiriyle gelişir.

Böyle söylüyorum ama, bunun önemli olmadığını biliyorum. Benden önce kimbilir kaç kişi söyledi bunu. Söyledi ama, görüyorsunuz işte... Değişen bir şey yok. Türkiye'de okur yazar takımı, ibadet edecek birini mutlaka buluyor.

Düşünmek gerekiyor. Brecht bir tiyatro adamı... Tiyatro kuramcısı... Bir zamanlar Brecht'i eleştirmek ağır bir suçtu Türkiye'de.

Böyle şey olmaz.

Ama hepsi oldu. Oluyor... Türkiye'de sistemin ideolojisi geçit vermiyor özgür düşünceye. Kesinlikle... Hiçbir alanda geçit vermiyor. Türkiye'de okur yazar takımı, soyut bir konuyu bile tartışamıyor. Değil hayata dönecek, somut bir konuyu canlı bir şekilde tartışacak. Mümkün değil.

Bunu mümkün kılmak zorundayız.

Tekrar ediyorum. Sistemin ideolojisi, geçit vermiyor özgür düşünceye. Bu, sistemin işine geliyor. Sistemin içinde okur yazar takımı, anti-demokratik bir karakterde yetişiyor.

Bu gerçeği kabul etmeliyiz. Kendimizi aldatmayalım. Gerçeği değiştirmenin ilk şartı, doğru teşhis. Gerçeği, ancak doğru teşhisten sonra değiştirebiliriz.

Geçmişe Doğru

Felsefe, ideolojik kanalda nasıl kullanılıyor? Bunu gösterdim. Sistemin ideologları, tarih bilinciyle hareket ediyor. İşine yaramayan düşünceleri felsefe tarihinden siliyor. Bu mümkün değilse, işine gelmeyen düşünürleri suçluyor. *"Elden para almış"* diyor. Kendisi demokratmış gibi, işine gelmeyen düşünürlerde anti demokratik ögeler buluyor. Böylece toplumu sisteme uygun tarih bilinciyle olduğu yerde tutuyor.

Buna karşı ne yapmalı? Buna karşı geçmişe doğru yürümek gerekiyor. Çünkü her sistem geçmişiyle yaşar. Geçmişte kendine dayanaklar arar. Bulur. Platon'un 20. yüzyılın sonuna kadar yaşatılması boşuna değil. Herakleitos'un eleştirilmesi, Ravendi'nin suçlanması da boşuna değil. Sistem, böylece toplumun önünü kesiyor. Sistem, *"ezeli-ebedi"!* olduğunu gösteriyor...

Buna karşı geçmişe gitmeliyiz... Yavaş yavaş geçmişten bugüne gelmeliyiz. Sağlam bir şekilde. Bu noktada ideolojik bir hesaplaşma mutlaka gerekli. Zorunlu...

Yan tutmaz elitist felsefeci ne olacak peki? Öyle sanıyorum, hayatın içinde çürüyecek. Çünkü felsefe, kültürsüz, toplumsuz, tarihsiz olmaz. Hiçbir zaman olmadı. Bundan sonra da olmayacak.

Yan tutmaz elitist felsefecinin kültürü yok, toplumu yok, tarihi yok... Sistemin içinde, sistemden izinli *"muhalif bir söylemle"* kendilerini avutuyorlar... *"İmsel, erinçsel, coşkusal vebalı"* bir Türkçeyle züccaciye dükkanında oturuyorlar...

Aslında trajik bir durum. Hayat yürüyor. Yansız, elitist, hiç kuşku yok kalık felsefeci üzüntüyle akıp giden hayata bakıyor...

Üzülüyor. Niçin beni kimse anlamıyor diye düşünüyor. Hayata kızıyor. Şunu bilmiyor. Hayat, anlamsızlığı kabul etmez. Reddeder.

Hayat, bunları reddediyor...

TARİH

"Derinliğine bakıldığındaysa, tutarlı bir bakıştır tarih. Bir incelemedir. Olup-bitenlerin nedenlerini, nasıl başlayıp nasıl geliştiğini inceliğiyle ortaya koymalıdır. Olayların "nasıl"larını, "niçin"lerini derinlemesine bilmelidir. Bundan dolayı, tarih, temel bilimdir. (...) İslam dünyasındaki tarihçilerin ileri gelenleri, geçmiş günlerin haberlerini dolu dolu alıp topladılar. Yazdıklarının arasına koydular, sakladılar. Ne var ki, asalak ve sorumsuzlar karıştırdılar o haberleri. Yanlışın aldatıcılarına kattılar. Bu alanda kimi zaman kuruntulara, sanılara kapıldılar, kimi zaman de bilerek haber uydurdular. Abartılmış söylentilerden yaldızlıları aldılar, ötekilere karıştırıp sürdüler piyasaya. Ve uydurdukça uydurdular. Daha sonra gelenlerin çokları da bunlara uydular haber toplamada. Öncekilerden nasıl işitip aldılarsa öyle ilettiler bizlere. Olguları ve durumları düşünüp kavramadan. Uydurma haberciliğin sapık yollarını bırakmadılar. Uydurmacılığa karşı koyalım demediler. (...) Bununla birlikte gerçeğin gücüne karşı konulamaz. Yanlışın şeytanı, tutarlı görüşün silahıyla vurulup yokedilebilir."

İbni Haldun

Kim Vahşi?

Sevdiğim bir fıkra var. Şöyle. Beyaz adam *"yamyam"*a, *"Monşer,"* diyor, *"çok vahşisiniz. İğreniyorum sizden. İnsanı öldürüyorsunuz, sonra oturup bir güzel yiyorsunuz. İğrenç. Vahşet" "Yamyam"* şaşırıyor. *"Ama"* diyor, *"siz de insan öldürüyorsunuz"* Beyaz adam, hiddetle, *"Evet, öldürüyoruz. Ama sizin gibi yemiyoruz, monşer" "Yamyam"* daha çok şaşırıyor. Şaşkınlıktan küçük dilini yutacak neredeyse... *"Yani siz, öldürdüğünüz insanı yemiyor musunuz?"* Beyaz adam, öfkeli, *"Elbette yemiyoruz. Biz savaşta milyonlarca milyonlarca insan öldürdük. Ama bir tekini bile yemedik. Ama siz... Olmaz monşer... Vahşet bu" "Yamyam" son derece üzgün. "Demek bir tek insan bile yemediniz"* diyor, *"Peki ama onca insanı niye öldürdünüz?.. Vahşet"*

Şimdi tarihi bir gecede yazıyorum. Gecenin *"tarihi"*liği nerden geliyor? Televizyonda ikinci kanalın açılışı var. Sunucu, çok ciddi bir şekilde bu gecenin *"çok özel, çok güzel ve de tarihi bir gece"* olduğunu söylüyor.

Tarih bölümüne böyle, *"çok özel, çok güzel ve de tarihi bir gecede"* başladığım için seviniyorum... Notlarıma bakıyorum. Birden sevincim

yarıda kalıyor. Tarihi bir gecede, tarih bölümünü yazarken ürperiyorum.

Şunun için. Önümde bir gazete var. Gazetede bir yazı. Spor sayfasında. Yazı şöyle. *"Yamyamlar ülkesinde bile oynanmayan oyunun ürününün duvarına rastladı"*

Yazar, bir takımın savunma yöntemini eleştiriyor. Böyle savunma, *"yamyamlar ülkesinde"* bile yokmuş.

Yazara sormak isterdim. Böyle bir ülke var mı? Varsa bu ülke nerde? Yazar, elbette *"yamyamlar ülkesi"* diye bir ülke gösteremeyecek. O zaman bir soruyla devam ediyorum. *"Yamyamlar ülkesi"* imajı nerden kaynaklanıyor?

Önce şunu bilelim. Tarihin derinliklerinde insanın, insanı yeme olayı var. Böyle deniyor. Bir varsayım. Varsayıma göre, *"ilkel"* insan güçlü kuvvetli hasmını, öldürüyor. Sonra yiyor. Ama oturup hatır hutur yemiyor. Görkemli bir törenle yiyor. Neden böyle yapıyor? Kuvvetli hasmını yiyince daha kuvvetli olacağına inanıyor.

Böyle bir varsayım var. Emperyalizm, bu varsayımı alıyor. Bütün beyazlar, Afrika'ya bu varsayımdan bakıyor.

Bu işin inceliğine hayranlık duyuyorum. Emperyalizmin hiçbir ideologu, bunu açıkça söylemiyor. Bunu açıkça söyleyen varsa bile ben rastlamadım.

Emperyalizm, şöyle yapıyor. Afrikalının insan olmadığını *"bilimsel"* bir şekilde ispatlıyor. En genelde... Afrikalı dendi mi, beyazın kafasında *"insan"* olmayan bir yaratık beliriyor. Afrikalı... Siyah... İnsan değil... Bir başka yaratık... Bu imaja istediğiniz her şeyi yükleyebilirsiniz. Bu, işin bir yanı.

Öte yanı daha ince. 1950'lerde Anadolu'nun köhne sinemalarında film seyreden delikanlıya ırkçılık kuramını benimsetmek gereksiz. Bunun için kurama gerek yok. Delikanlının beynine filmle girersin.

Öyle yaptılar. Tarzan filmleriyle Afrika insanını yamyam diye bellettiler bize.

Ben... birçok arkadaşım... hepimiz Afrika'da yamyamların yaşadığına inandık. Afrikalıdan nefret ettik.

Sonraları bu yamyamlıkla çok sık karşılaştım. Afrikalı yamyam, bir tiyatro oyununda çıktı karşıma. Ya da bir karikatürde... Sonra bir spor yazarının yazısında...

Şimdi düşünüyorum da İbni Haldun'a bir konuda hak veremiyorum. İbni Haldun, *"yanlışın şeytanı, tutarlı görüşün silahıyla vurulup yokedilebilir"* diyor. Onun döneminde mümkün. Ama o günden bugüne yanlışın şeytanları çoğaldı. Yanlışın şeytanlarına bir silahla vurmak mümkün değil.

Atom bombası bile az gelir bu işe.

Masum Bir Yanlış

Şu küçük kitapla yanlışın şeytanlarıyla başedemeyeceğimi biliyorum. İşte bu gecenin tarihi olduğunu elli milyona duyurdu televizyon. 6 Ekim İstanbul'un kurtuluşu... İstanbul'un kurtuluşuyla, ikinci kanalın açılışı üstüste getirildi. Gece tarihi oldu.

Tarihe bu kadar meraklı mıyız... Peki öyleyse... Tarihi gecede, tarihle ilgili masum bir yanlışlık yapılıyor. Çok masum... İkidebir *"ve de"* diyen sunucu, Erkan Özerman'ı, *"Televizyon yayınını ilk başlatan sunucu"* diye tanıtıyor. Bu sırada bellekleri, zamanla dumura uğramayanlar, derhal şunu anımsıyorlar. İlk sunucu Erkan Özerman değil. İlk sunucu Mahmut Tali Öngören... *"ve de"*li tarihi gecede tarihi bir yanlışlık. Küçük. Masum. Bu küçük, bu masum yanlışlık, Firavun Ramses'i aklıma getiriyor...

"Tarihin Utanmazca Tahrifi"

Önce bir mektuptan küçük bir bölüm. *"Sen Re'nin oğlusun, Re senden çıktı ve bütün ülkeleri sana ihsan etti. Mısır ülkesi ve Hatti ülkesi, bunlar senin hizmetindedir ve ayaklarının altına serilmiştir. Bunları sana görkemli baban verdi. Ne olur, bizlere şiddet gösterme. Bak, senin kudretin çok büyük ve şimdi bütün ağırlığıyla Hatti ülkesinin üstüne çökmüştür. Kendi hizmetinde olanları öldürmen iyi bir iş midir? Dün yüzbin öldürdün, bugün yine gelirsen bizlere hiçbir şey kalmayacak. Ey kudretli kral, isteklerinde sertlik gösterme. Şefkat, savaştan daha iyidir, bırak biz de soluk alalım"*[33]

Bu mektubu, Hitit kralı Muvatallis, Mısır Firavun'u Ramses'e göndermiş. Ne zaman? Kadeş savaşından sonra...

Ramses, o kudretli Ramses, Hitit ordularını bozguna uğratıyor. Hitit kralı Muvatallis, Ramses'ten aman diliyor.

Kudretli Firavun Ramses, ordularının başında... Hitit ülkesine girmiş... Mektubu, Muvatallis, kudretli Ramses'e gönderiyor. Şefkat göster diyor, soluk alalım, diyor.

Hemen söyleyeyim. Bunların hiçbiri doğru değil. Bu mektubu, Ramses yazdırıyor. Kendi yazıcılarına. Mutavallis'in ağzından.

Doğru, bunun tam tersi... Mısır, Kadeş'te yeniliyor. Kesin bir şekilde yeniliyor. Ramses, canını zor kurtarıyor.

Sonra Ramses, yazıcılarıyla insanlığı binlerce yıl aldatıyor. *Mısır, Kadeş'te kazandı,* deniyor.

Ramses bu konuda yalnız değil. Önüne gelen *"tarihi utanmazca tahrif"* ediyor.

Hoca Sadeddin, Osmanlı'nın kurucusu Osman Bey için şöyle diyor, *"Burada, bazı tarihçilerin bu yüce soyu, Nuh peygamberin oğlu Yasef'e kadar bağlayışları belirtilmelidir. Şöyle ki, sırasıyla Kayı Han, oğlu*

Kara Han..." [34] diye devam eder.

Fuad Köprülü'nün sözleri şöyle, *"Musbet olarak varabildiğimiz yegane netice, Osman'ın küçük aşiretinin Kayılar'a mensub olmasından ibarettir"*

Bunların ikisi de doğru değil. Çünkü Osman beyin soyu sopu hakkında pek bir şey bilinmiyor.

Tarihin tahrifatı yalnız bizde değil. Paul Hazard şöyle diyor, *"önümüzde bu kadar çok Fransa Tarihi olduğu halde içlerinden hiçbiri güvenilir değildi. Sadece Fransa'nın değil, İngiltere veya herhangi başka bir memleketin tarihi diye yazılan şeyler de hakikatten çok uzaktır. Eskiden insanlar kendilerine ne söylense yutuyorlardı"* [35]

Ne diyor Hazard? İnsanlar, eskiden ne söylenirse yutuyorlarmış... Ya şimdi... Değişen pek bir şey yok... İnsanlar yutmaya devam ediyor.

Tarihten çok kısa bir iki özet.

Fatih Sultan Mehmet, sadrazam Çandarlı Halil Paşa'yı Bizans'tan rüşvet aldı, casusluk yaptı diye katletti.

Çandarlı Bizans'tan rüşvet almadı. Çandarlı casus değildi.

Baltacı Mehmet Paşa'nın, Katherina'yla *"muhabbet ettiği"* doğru değil. Namık Kemal, söylendiği *"vatan şairi"* değil. İnönü'nün gönlü istediği için demokrasiye geçtiği doğru değil... Ayrıca çok partili döneme demokrasi demek mümkün değil.

Adnan Menderes'in *"Kars'ı, Ardahan'ı, Ruslara verecekti"* iddiası doğru değil.

İstersek çok uzağa bakalım, istersek yakına... Görünen şu. Tarih yalan dolanla doldurulmuş.

Şimdi burda bir soru. Tarihte yalanın anlamı ne? Şöyle düşünelim. Fatih'le Çandarlı niçin çatışıyorlar? Şunun için. Çandarlı, geniş toprakları olan aristokrasinin adamı. Bu arada Osmanlı'da öteki sınıflar toprak istiyor. Aristokrasi, elindeki toprakları, durup dururken verecek değil. Öyleyse fetih yoluyla yeni topraklar edinelim. Bu toprakları da timar sistemiyle ona buna verelim.

İyi ama, ya yenilirsek... 1402'de Ankara Savaşı'nda olduğu gibi... Mülk, bütünüyle elden giderse...

Öyleyse bize toprak verin... Vermeyecekseniz, savaşalım, yeni topraklar elde edelim.

Çatışmanın özü bu. [36] Fatih, toprak isteyenlerin temsilcisi... Bunun için savaştan yana. Çandarlı, bir savaşta elindekini de yitirmekten korkuyor. Bunun için savaşa karşı.

Fatih, İstanbul'u alınca, Çandarlı'yı, *"casus"* diye tasfiye etti.

Yani hiç öyle aramızda toprak yüzünden çatışma filan çıktı demedi... *"Casus"* dedi. Katletti.

Ramses, yenildiğini biliyordu. Fatih, Çandarlı'nın casus olmadığını

biliyordu.

Peki bize ne oluyor? İstanbul'un fethiyle ilgili her filmde niçin Çandarlı casus diye gösterilir. Birçok tiyatro oyununda Çandarlı hep casus diye suçlanır.

Önce bir durum saptaması. Kısaca. Bir kitapta şöyle deniyor, Fatih için, *"Osmanlı padişahları arasında en büyük ve en güçlü olanlarından biridir. Deha derecesine varan zekası, geniş bilgisi, düşünce ve buluş kabiliyeti ile ün yapmıştır. Arap, Fars, Latin, Rum ve İbrani dillerine, özellikle matematik, astronomi ve tarih bilgilerine sahip bir entellektüel olduğu kadar, cesareti, binicilik ve atıcılığı ile şöhret yapmış bir fizik yapıya sahip, enerjik"* [37]

Aynı kitapta Çandarlı olayı şöyle anlatılıyor, *"Fetih'ten sonra Bizanslı bakanları serbest bırakan padişah, bunlardan Lucas Notaras'ın Çandarlı Halil Paşa'nın padişaha ihanetinin delillerini vermesi üzerine, kendisinden şüphe etmekte haklı olduğuna inanmış, başvezirlikten azlederek tutuklatmış ve bir süre sonra da Edirne'de idam ettirmiştir."*

Burda hemen şunu söylemek gerekiyor. *"Deha derecesine varan zekası"* olan Fatih'in yanılması ne mümkün.

Uzunçarşılı'nın Çandarlı için söyledikleri şu. *"Halil Paşa'nın Bizansla iyi geçinmek istemesi siyaseti onun aleyhdarları tarafından vezir-i azamın gavur dostu olduğu ve imparatordan rüşvet aldığı şeklinde propaganda ile halk arasında şayi olmuş ve bu uydurma şayia Bizans tarihini yazan bazı Rum müverrihleri arasına kadar girmiştir. Bu uydurmaya, iki defa saltanattan hal'edilen II. Mehmed'in husumeti ve kini de ilave edilince Halil Paşa'nın durumunun ne kadar nazik olduğu anlaşılır. (...) Halil Paşa gerek baba ve ceddinden intikal etmiş olan ve gerek kendisinin tedarik ettiği servet sebebiyle çok zengindi. (...) Halil Paşa'nın katli üzerine bütün hazinesi, mülkleri, hatta vakfa tahsis ettiği emlak padişah tarafından müsadere edilmiştir."* [38]

Çandarlı'nın mala mülke düşkün olduğu söyleniyor. Fatih için böyle bir söylenti yok. Hakkında böyle bir söylenti olmayan padişah, vezirini katlediyor. Onun bütün mallarını alıyor. Yine de mala mülke düşkün olduğu söylentisi yayılmıyor...

Devam ediyorum. Çandarlı konusunda yanlış niçin düzeltilmez? Düzeltilmez. Hatta başka sadrazamlarla casusluk pekiştirilir. Mahmut Nedim Paşa'yı Rus casusu olmakla suçladılar...

Hayır, komünistlikle suçlamıyorlar Mahmut Nedim Paşa'yı... Rusya'nın yönetimi, o zamanlar komünistlikle suçlamaya uygun değil. Komünistlik, daha sonra... 1917'den sonra.

Mahmut Nedim Paşa şöyle Rus casusu oluyor. *"Hürriyet Kahramanı"* Mithat Paşa, Mahmut Nedim Paşayı devirmek istiyor. Gerekçe, Rus casusu... Veliaht Murat'ın sarrafı Hristaki'den alınan paralar, medrese

öğrencilerine dağıtılıyor. Medrese öğrencileri, İstanbul sokaklarında günlerce bağırıyor, *"Rus casusu paşa, istifa et"* Söylenti şu. Mahmut Nedim Paşa sadrazam kalırsa Ruslar, ergeç İstanbul'a gelecek.

Rus casusu Mahmut Nedim Paşa görevden alınıyor.

"Hürriyet Kahramanı" Mithat Paşa'nın sonunu biliyorsunuz. Abdülaziz'i öldürttü diye yargılanıyor. Taif zindanında boğduruluyor.

Mithat Paşa da casusluktan kurtulamıyor. Mithat Paşa, İngiliz casusu oluyo .

Bütün casusları söylemiyorum. Ama şunu bilin. Bizde *"casus"* çok.

"Casusluk" pekiştiriliyor.

Niçin?

Tarih, bir anlamda insanın bilincine yol verir. Geleceği, geçmişi aydınlık gösterir. Buna tarih bilinci denir. Tarih bilinci olan bir insan kolay kolay kandırılmaz. Bunu önlemek gerekiyor. Bunu önlemek için bilinci şartlandırmak gerekiyor. Şartlanmış bilinç, kolayca inanır. Hele benzer gerekçelere... Yalan tarihle bilinci şartlandırma her zaman işe yarar. Şunun için. Bazı adamlar, çıkar şöyle konuşur 1960'ta. *"Adnan Menderes, Kars'ı Ardahan'ı Ruslara verecekti"* Kimse şaşmaz buna. Herkes inanır. Sonra başka adamlar çıkar, *"Bunlar Moskof casusu"* der öğrenciler için. Şartlanmış bilinç, yüzbinlerce insanın *"casus"* olabileceğine inanır.

Sistem, yalan tarihle şartlı bilinci bir kez daha şartlar. Pekiştirir. Sistem, tasfiye etmek istediği bir insanı ya da hareketi şartlı bilincin önüne sürer. *"İşte casus"* der. Bunun için sistem tarihin yanlışını düzeltmez. Şartlı bilincin çarklarını, yalan tarihle sürekli keskin tutar.

Şunu bilin. Bir gün içimizden biri, siz, o ben... Herhangi bir şekilde casuslukla suçlanabiliriz... Kimin casusuyuz biz? Belli olmaz. Yunan casusu, Amerikan casusu, hatta Japon casusu bile olabiliriz.

Şartlanmaya Örnekler

"Asırlara mukavemet ederek, maruz kaldığı en şiddetli felaketlere rağmen varlığını koruyabilmiş olan Osmanlı cemiyeti, mahut şekilde yetiştirilmiş birkaç nesil talebe tarafından bozuldu." [39]

Gördünüz mü talebenin yaptığını... Koskoca Osmanlı'yı batırıyor... Sistem, bu yanlışı düzeltmez. Bu yanlışla insanın bilincini şartlandırır. Safrayı atmak istiyorsa öğrencileri sokaklarda dolaştırır. Safrayı atar. Sonra öğrenciyi bastırır.

"Memleketi içten yıkmağa çalışan TAN, GÖRÜŞLER, YENİ DÜNYA, GÜN gazete ve dergilerinin protestosu için Beyazıt Meydanına taşan 1000 kadar genç, yürüyüşe geçince kalabalık daha da çoğalmış, "Kahrolsun komünistler" "Vatan Hainleri hâlâ mı konuşacak?" "Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti" sedaları içinde Çarşıkapı'ya geldikleri zaman

kafilenin 10 bin kişinin üstüne çıktığı hissediliyordu. (...) Bu sırada matbaanın kapalı olan kepenkleri kırılarak açıldı ve gençler birkaç kat olan gazete idarehanesinde ve matbaada ne var ne yok hepsini kırıp döküyorlardı." [40]

Ne oluyor şimdi? *"Vatan haini komünistler, memleketi içten yıkmaya çalışıyor."* Böyle bir durumda ne olur? İçten yıkılmak istenen ülkenin adliyesi, harekete geçer. Burda böyle olmuyor. Gençlik harekete geçiyor. *"Memleketi içten yıkmaya çalışan"*ları yerlebir ediyor.

Şimdi bir şey söyleyeceğim. Dikkatle dinleyin. Haksız bir işleme karşı çıkmak gerekiyor. Mutlaka. Kesinlikle... Kendimiz için... Çünkü o haksızlık ergeç bizi de vurur. Bunu hiçbir zaman unutmayın...

Örneği var bunun. Acı bir örnek... Ama ilginç bir örnek...

"29 Nisan gecesi İstanbulluların tüylerini ürperten, gözlerini yaşartan bir gece olmuştu... Kız, erkek binlerce üniversiteli, sabahtan beri Atatürk anıtının etrafında kenetlenmiş, aç susuz bekliyordu. Baskılar, tehditler, zorlamalar ve üzerlerine sıkılan sular onları dağıtamıyordu. Güneş batarken binlerce ağızdan çıkan yanık bir türkünün nağmeleri Beyazıt meydanını doldurmaktaydı: "Olur mu böyle olur mu -Kardeş kardeşi vurur mu? Kahrolası diktatörler-Bu dünya size kalır mı." [41]

Gençler yine harekete geçiyor. Yine Beyazıt'tan... Bu kez Demokrat Parti'yi devirecekler. Ne ilginç değil mi... 1960'tan on oniki yıl önce, *"Memleketi içten yıkmağa çalışan"* basın organlarını yerlebir etmek için gençler yürüyor...

Burda duralım. Birinci nokta... Gençler, basın organlarını yerlebir etmek için yürürken DP'li yöneticiler Meclis'te... Milletvekili... Hiçbiri bu haksızlık karşısında sesini çıkarmıyor. Hatta bu harekete destek veriyor...

İkinci nokta... İnönü, demokrasi getirdi deniyor... Geliyor demokrasi... İnönü, basın organlarını yerlebir ederek getiriyor demokrasiyi...

Devam ediyorum.

Gençler yürüyor... 1960'ta diktatörleri yıkmak için yürüyor... Yüzyıl önce yine o tarihlerde Mahmut Nedim Paşa için sokaklardaydı gençler.

Ne anlama geliyor bunlar? Sistem, *"kurtarıcı gençlik"*le, *"batırıcı gençlik"* ideolojisini yanyana üretiyor. Bir bakıyorsun, gençlik, ülkeyi kurtarıyor. Bir bakıyorsun, ülkeyi batırıyor.

1960'lardan sonra gençlik yine sokaklarda. Bu kez amacı değişik. Sistemin dışında bazı şeyler istiyor. Toplumcu düzen diyor. Toplumcu düzen kuracaklar.

Hemen sormak gerekiyor. Kurabilir mi? Mümkün değil. Ama gençlik, yüksek ülküler adına harekete geçiyor. Burda, *"batırıcı gençlik"* ideolojisi işletiliyor. Gençlik, ülkeyi batıracak deniyor... Genç insanlar yerlebir ediliyor.

Aslında gençlik, ülkeyi, ne kurtarıyor, ne batırıyor. Peki ne yapıyor gençlik? İki durumda da sistemi kurtarıyor. Bunu bilmeliyiz. Sistemin gençliğe bulaştırdığı ideolojiyi kırmalıyız. Kırmak zorundayız.

Adil Padişahlar

Önümde bir kitap duruyor. Adı, *Duru Tarih.* Kitapta, *"Sultan Murad Han oğlu Ebu'l-Feth ve Mağazi Konstantiniyye Fatihi Sultan Mehmed Han Gazi'nin Nitelikleri"* şöyle anlatılıyor, *"Babası Allah'ın rahmetine yakın olup göçtükten sonra on dokuz yaşında Osmanlı tahtına çıkmıştır. Öteki kardeşleri, daha Sultan Murad Han sağ iken ölmüşler, yalnız İsfendiyar kızından doğan Sultan Ahmed adlı küçük kardeşi hayatta kalmıştı. Onu, "intizam-ı âlem" için şehit ettirerek günahsızlık örneği tabutunu, cennete yol alan babasının tabutu ardına katmıştır. (...) Olgun derecede bilimliği, dinine tutkunluğu, iyilikseverliği, sonsuz adaleti ve bağışlayıcılığı ile tanınır."* [42]

İşte böyle. İstanbul fatihi, Fatih Sultan Mehmet, *"intizam-ı âlem"* için kardeşini öldürüyor. Kardeşini katleden padişah için tarih kitaplarında, *"sonsuz adaleti ve bağışlayıcılığı ile tanınırdı"* deniyor.

"Onüçüncü Padişah Güzel Huylu Sultan Şehinşah Sultan Mehmet Han" Duru Tarih'te şöyle anlatılıyor, *"Uzun boylu, kara sakallı, akbenizli, güzel vücutlu olup yumuşak huylulukta ermişler benzeriydi. Babası Sultan Murad Han vefat edince, Sancaktan gelip tahta çıktı. Ondokuz kardeşine şehitlik şerbetini içirmiştir. Sultanlığının başlamasıyla yeryüzünü adalet ve doğruluk doldurdu."*

Nasıl bir padişah Sultan Mehmet? Yumuşak huylu... Yumuşak huylu tahta geçince ondokuz kardeşini katlediyor. Ondan sonra yeryüzünde adalet, doğruluk başlıyor.

Tarihte bir Kuyucu Murat Paşa var. Osmanlı'nın kurtarıcılarından. Kuyucu Murat, Osmanlı devletini kurtarmak için harekete geçiyor. Peki nasıl kurtarıyor Osmanlı devletini? 1607-1610 yıllarında üç yıl Anadolu'da dolaşıyor. Üç yılda 65 bin insan katlediyor. Kuyulara dolduruyor. Bunun için *"Kuyucu"* deniyor.

Osmanlı döneminde böyle... Paşalar sık sık Anadolu'ya sefere çıkıyor.

Bütün bunlar devleti kurtarmak için, *"İntizam-ı âlem"* için. Böylece bir öldürme ideolojisi gelişiyor toplumda.

Adilce, sevecen padişahlar, bir kardeşlerini, bir de halkı katlediyor.

Bu topraklarda iktidar 900 yıldır adam öldürüyor.

Sistem, *"intizam-ı âlem"* için adam öldürme ideolojisini canlı tutuyor. bu ideoloji, kişisel iradeyle yanyana yürüyor. Kişisel irade aşırı derecede önemseniyor. Toplumda olup biten hemen her şey kişisel iradeye bağlanıyor. Bakın ne diyor bir kitapta, *"imparatorluğun yükseliş*

döneminde hukuka saygılı, güçlü padişahlar zamanında, memlekette adalet cihatı iyi işlemiş, idare ve maliye işleri başarı ile yürütülmüş, hazineler altın ve gümüşle doldurulmuştur. Buna karşılık Duraklama, Gerileme ve Çökme dönemlerinde güçsüz, sağlıksız ve dengesiz padişahlar yüzünden kamu hizmetleri gereği gibi yapılamamış, harpler kaybedilmiş, arazi kayıpları birbirini izlemiş, hazineler boşalmış ve mali buhranlar başgöstermiştir." [43]

Ne diyor yazar, *"padişahlar yüzünden"* diyor. İşte kişisel irade. Olup bitenler hep birinin *"yüzünden"* Osmanlı imparatorluğu battı. Neden? Kimine göre, birkaç öğrenci yüzünden. Kimine göre, beceriksiz padişahlar yüzünden. Almanya'da milyonlarca insan gaz fırınlarında yakıldı. Neden? Hitler yüzünden.

Bu ideoloji, toplumsal olayları kişisel iradeye bağlıyor. Sonuç bazan tatlı, bazan tatsız oluyor. İşler iyi giderse tatlı. Kişisel irade yüceltiliyor. İşler iyi gitmezse tatsız. Kişisel irade suçlanıyor.

Sistemin yürümesi için kişisel irade canlı tutuluyor.

Zenc İsyanı

Adil bir düzende insanca yaşama özlemi yeni değil. Ezilen, horlanan, sömürülen insan, böyle bir düzeni hep istedi. Tarih, böyle bir düzen için verilen kanlı mücadelelerle dolu. Roma'da Spartacus'ün önderliğinde başlayan ayaklanma bunların en ünlüsü. Bu ayaklanma kanlı bir şekilde bastırıldı. Yüzbinlerce insan katledildi.

Böyle bir ayaklanma 870'lerde doğuda oldu. *"870 yılında Basra civarında, Ali ve Fatma soyundan geldiğini iddia eden ve aslen İranlı olan Ali B. Muhammed adındaki bir şahıs ortaya çıkarak, bu bölgede tarlalarda ve tuzlalarda kötü şartlarda yaşayan Zenci köleleri, onlara zenginlik vadederek etrafında toplamaya muvaffak oldu. Ali, köleleri kışkırtarak onlara efendilerini haps ve mallarını yağmalatmak suretiyle duruma hakim oldu."* [44]

Şimdi burda duralım. Ne oluyor? Yıl 870. Ordan burdan satın alınmış köleler, efendileri için uslu uslu çalışıyor. Efendiler vur patlasın çal oynasın yaşıyor... Her şey güzel gidiyor. Bu sırada Ali adında biri çıkıyor. Ali, köleleri kışkırtıyor.

Tıkır tıkır işleyen sistem, kışkırtıcı Ali yüzünden bozuluyor. Köleler, efendilerini hapsediyor. Mallarını yağmalıyor.

"Tehlikenin büyümesi üzerine" Yazar aynen böyle diyor. Zencilerin ayaklanması büyük bir tehlike...

Yazar, tehlikenin nasıl bir tehlike olduğunu söylemiyor. Yazar, tehlike sözcüğünün çağrışımlarını harekete geçiriyor. *"Tehlikenin büyümesi üzerine"* diyor...

Hepimiz korkarız tehlikeden. *"Dikkat tehlike"* dendi mi dururuz. Bi-

liriz, orda bizim için korkunç bir şey var. Yazar, burda tehlike sözcüğünü zenci ayaklanmasına yüklüyor.

Zenci ayaklanması büyük bir tehlike. Kimin için? Efendiler için.

Peki yazara ne oluyor? Yazar için ortada hiçbir tehlike yok. Var mı? Ama yazar, böyle bir olayın içindeymiş gibi, *"tehlike büyüdü"* diyor.

Ayaklanmayı bastırmak için büyük kuvvetler gönderiliyor. Ayaklanma durmuyor. Tersine, büyüyor. *"Köleler, üstlerine gönderilen kuvvetleri"* yeniyor.

"Ali b. Muhammed'den yardım isteyen ve 1500 süvari ile takviye edilen Süleyman, Muvaffak tarafından Vasıt valisi tayin edilen Muhammed b. Muvellid el Türki üzerine yürüyüp galebe ederek Vasıt'a girdi. Bu sırada şehirde bulunan Küncür El-Buhari, akşama kadar Zencilere dayandı ise de savaşta telef olunca şehir halkı artık mukavemet etmekten vazgeçti. Zenciler her yerde olduğu gibi burda da yağma, tahrip ve katliam yaptılar. Vasıt'ın düşmesi ile tehlike büyümüş, Bağdat tehdit altına girmişti."

Tehlike ürkütücü bir sözcük. Yazar bununla yetinmiyor. Ürkütücü sözcüklerle daha da büyütüyor tehlikeyi. Yağma, tahrip, katliam...

İnsan ürküyor... Zenc ayaklanmasının hemen bastırılmasını istiyor. Hemen...

Beklenen oluyor. *"İki sene kadar yorucu ve yıpratıcı savaşlardan sonra 882?883 yılında, Ali b. Muhammed esir, Muhtara tahrip edildi ve yirmi seneden beri bölgeyi kana bulayan korkunç isyan bastırılmış oldu"*

Oh... Ayaklanma bastırıldı. İnsan rahatlıyor.

Mahmud, Zenc ayaklanmasını bugüne göre yorumluyor. Şöyle. *"Bunlar kendilerine Zenc adı veriyorlardı, bugün komünist dediğimiz kimselerin fikirlerini taşıyorlardı. Tam olarak eşitliğe inanıyor ve öyle hareket ediyorlardı"* [45]

Mahmud, *"Tam olarak eşitliğe inanıyor ve öyle hareket ediyorlardı"* demiyor. Yalnız böyle dese Zenc ayaklanmasını gözden düşüremez. Bunun için *"bugün komünist dediğimiz kimselerin fikirlerini taşıyorlardı"* diyor.

Ne oluyor şimdi? *"Bugün komünist dediğimiz kimseler var"* Nerde? önemli değil. Hangi tarihte? Bu da önemli değil. Önemli olan şu. *"Bugün komünist dediğimiz kimseler var"* Var mı? Evet var. Öyleyse yok edilsinler... Öyle oluyor... Yok ediliyorlar...

Bütün bunların anlamı şu. Tarih, efendilere göre yazılıyor. Neden böyle yapılıyor? Tarih boş bir alan değil. Tarih, kendiliğinden oluşmuyor. Toplumsal sınıfların mücadelesine tarih diyoruz biz. Bugünden geçmişe baktığımızda tarih, son derece önemli. Tarih, toplumsal sınıflar için önemli. Çünkü her toplumsal sınıf, tarihte bir yer arıyor kendine.

Aramak zorunda. İdeolog, temsil ettiği düşünceye tarih arıyor. Buluyor. Mücadele ettiği düşünceyi tarihsiz bırakmak istiyor. Çünkü tarihsiz kalanın geçmişi yok. Geçmişi olmayanın bugünü yok. Bugünü olmayanın geleceği yok. Bunun için sistemin ideologu, karşı düşünceyi tarihsiz bırakmak ister. Tarihsiz bırakmak için tarihi siler. Silemezse tarihi, bir başka şekilde yazar. Adil, insani düzen arayışlarına bütün kötü sıfatları yükler. Böylece, sizin tarihiniz yok, der. Sizin tarihiniz kötü der.

Adil, insani düzen arayışlarını kötüler. Bu düşüncede *"yağma, tahrip ve katliam var"* der.

Tarihsizlik

Hegel ulusları ikiye ayırır. Bir bölüme tarihi uluslar der. Tarihi uluslar, tarihi harekete geçiriyor. Tarihi ulusların zengin bir kültürü var. Bütün olumlu gelişmeler bu ulusların elinde.

Bir de tarihsiz uluslar var. Bu uluslar, tarih kanalında sıfır noktada. Kültürü yok. Geçmişi yok. Bugünü yok. Geleceği yok. Yine Hegel'e göre, Afrika halklarının hiçbir tarihi yok. Bunlar tarihsiz.

Bu görüşe göre, Afrika halklarının, insanlık kültürüne hiçbir katkısı yok.

İşte bu görüş, milyonlarca insanı ayaktakımı derkesine düşürdü. Milyonlarca insana mal gibi bakıldı. Bu insanlar, yüzlerce yıl beyaz insanın kölesi kabul edildi.

Bu görüş, oluşu meşrulaştırdı. Bu görüş, beyaz adamın vicdanını rahatlattı.

Kara derili insanın yamyamlığı buralardan türetildi.

Burjuva ideolojisi, kara derili insanı, acımasızca sermaye birikiminde kullandı.

Şu Fransa'ya bakalım. Fransa uygarlık götürüyorum diye, Afrika'da 16, Asya'da 4 ülkeyi işgal etti. Buralarda milyonlarca insanın artı değerine silah zoruyla el koydu.

Britanyalı rahip Adrian Hastings, Portekiz'in Afrika serüvenini şöyle anlatıyor, *"Yeraltı savaşçılarının artan faaliyeti karşısında Portekiz işgal kuvvetleri, Frelimo'ya yardım ettiklerinden şüphelendikleri köyler halklarını sistemli bir şekilde toptan öldürerek daha çok vahşileşmişlerdir. (...) Zostinia adında hamile bir kadın, çocuğunun adını soran askerlere, karnında taşıdığı bu çocuğun cinsiyetini bilmediğini söylediği zaman onu bıçakla yardılar ve titreyen cenini göstererek, "Bak. Şimdi biliyorsun" dediler. Ondan sonra kadın ile bebeği yakıldı"* [46]

Topraklarında güneş batmaz denilen İngiltere... İngiltere, Asya'dan Afrika'ya kadar milyonlarca insanın emeğine silahla el koydu. *"Moğol imparatorluğunda köylü yabancı yöneticiye yıllık vergisini vermek zorundaydı ama, köyünde işine karışılmadan yaşayabilir ve atalarının*

yaptığı gibi Sholgura'sında pirincini ekebilirdi. sonra İngiltere geldi. Ve kapitalist uygarlık vebası, halkın bütün toplumsal örgütlenmesini çökertmeyi başardı, binlerce yılın, Nogay'ların kılıcının yapamadığını kısa zamanda yaptı. İngiliz sermayesinin nihai amacı, Hint topluluğunun varlık temelinin toprak mülkiyetini ele geçirmekti" [47]

Baran'a göre, Vera Antsey şöyle diyor, *"Onsekizinci yüzyıla kadar, Hindistan'ın ekonomik koşulları oldukça ileriydi, Hint üretim yöntemleri ve sanayi ve ticaret örgütleri, o çağın geçerli modası neyse, başka ileri ülkelerde ne varsa, onlarla kıyaslanabilecek düzeydeydi... Dünyanın en iyi ipliklerini ve diğer lüks kumaşlarını yapıp ihraç eden bir ülkeydi Hindistan ve bu sırada İngilizlerin ataları son derece ilkel bir hayat yaşamaktaydılar, fakat sonradan Hintliler, bu vahşi barbarların soyundan gelen İngiliz torunların başlattıkları ekonomik devrime katılma başarısını gösteremediler"* [48]

Baran şöyle devam ediyor, *"Ancak bu "başarısızlık" ne bir kaza eseriydi ne Hint "ırkının" özel yeteneksizliğinden geliyordu. İngiliz yönetiminin ta başından beri İngiliz sermayesinin Hindistan'ı kurnazca, merhametsizce ve sistemli olarak yağmalamasından ileri geliyordu bu "başarısızlık". Bu çapulculuk o denli akıllara durgunluk verici ölçüdeydi ve Hindistan'dan alınıp götürülen değerler o denli büyüktü ki, 1875 yılında devrin Hindistan işleriyle görevli Devlet Bakanı olan Lord Salisbury şöyle öğütler verebiliyordu kendi yurttaşlarına: "Hindistan'da kan akıtılacaksa, dereler gibi akmalı." Hindistan'dan çalınan servetlerin toplam tutarı benim bilgime göre, bugüne kadar tam olarak değerlendirilememiş, dökümü tam olarak yapılmamıştır. Digby, Plassey ve Waterloo tarihleri arası -ki bu dönem İngiliz kapitalizminin en önemli çağını kapsamaktadır- için yapılan birtakım tahminlerden söz ediyor, bunlara bakılırsa, söz konusu dönemde, Hindistan'dan alınıp İngiltere'ye getirilen servetin 500.000 ile 1.000.000 sterlin arasında oynandığı görülecektir. Bunun büyüklüğü konusunda bir fikir vermek üzere, ondokuzuncu yüzyıl sonlarında Hindistan'da iş çeviren bütün anonim şirketlerin sermayeleri toplamının, ancak 36.000.000 sterline eriştiklerini söylemeliyiz."*

Amerika Kıtası Keşfedildi mi?

Şunun bilinmesini istiyorum. Temel amacım, batı kapitalizminin dünyayı nasıl yağmaladığını göstermek değil. Bu, aşağı yukarı biliniyor.

Batı kapitalizmi, dünya tarihini yanlış yazdı. En basiti, Amerika'nın keşfi.

Burda şunu söylemek gerekiyor. Batılı, yalnız kendi gözüyle bakıyor dünyaya. Yalnız kendi gözüyle baktığı için *"Amerika'yı keşfettim"*

diyor. Ne tuhaf değil mi... O tarihlerde Amerika kıtasında yüzbinlerce insan yaşıyor.

Şöyle düşünün. Bir gün birtakım adamlar geliyor Anadolu'ya... Ne var, ne oluyor diye soruyoruz. Adamlar yanıt veriyor. *"Biz burayı keşfettik"*

Batının Amerika'ya yaptığı bu. Silahlı birtakım adamlar Amerika'ya gidiyor. *"Biz burayı keşfettik"* diyor. Oysa olup biten bir kıtanın yağmalanması. Kızılderili denilen insanların yokedilmesi.

İspanyolların, Portekizlilerin Güney Amerika'da yaptıkları bundan farklı değil.

Hepimiz biliriz. Tarihte ilk çağ, orta çağ, yeni çağ diye zaman dilimleri var. tarihin bu şekilde bölünmesi doğru mu? Batılıya göre doğru. Adamlar, kendi durumlarına göre tarihi bölüyor. Sonra bunu bütün insanlığın tarihiymiş gibi gösteriyor.

Yanlışın Şeytanı Nasıl Vurulur?

Tekrar ediyorum. Tarih, yanlışın şeytanlarıyla dolu. Şimdi burda basit bir deneme yapalım. Yeniden yazalım tarihi. Bakalım ne çıkacak karşımıza.

ZENC AYAKLANMASI. Ayaklanmayı anlatmadan önce, hem Emevi dönemine, hem Abbasi dönemine bakmak gerekiyor. Emeviler için aristokrasinin iktidarı denebilir. Halk, Emevi döneminde aristokrasinin iktidarında inim inim inliyordu. Hiçbir şekilde can güvenliği yoktu. Abbasiler için gelişen ticaret burjuvazisinin iktidarı denebilir. Abbasiler döneminde aristokrasi, Bermeki sülalesiyle iktidara ortaktı. Ancak Harun el Reşit döneminde Bermeki sülalesi kanlı bir şekilde tasfiye edildi. Bermeki sülalesi, beşikteki bebeğe kadar öldürüldü.

Hem Emeviler, hem Abbasiler zulüm makinesi gibi çalıştılar. Korkunç vergilerle halkı soyup soğana çevirdiler. *"Dahkan denilen toprak asilzadeleriyle İran, ne kadar arazi vergisi demek olan harac'ın ülkesiyse, Fellahlarıyla Mısır da ek vergilerin ülkesiydi. (...) solunan havadan başka her şeyden vergi alınmaktaydı. Ayrıca vergi mükellefi %8 faiz, %10 sarrafiye, %1 makbuz pulu için olmak üzere %19 ek vergi ödemekteydi. (...) Mısır'da ek vergiler özellikle Tennis'de, Dimyat'ta ve Nil kıyılarında çok ağırdı. X. yüzyıl boyunca tarım mükellefleri çok kötü muamelelere tabi tutulmuşlardı. Bunlar hapsedilirler, kamçılanırlar, giderek işkenceye tabi tutulurlardı."* [49]

Peki halk ne yapıyordu bu durumda? Hiçbir şey...

İktidarın kaynağı Tanrı. Halife, bu iktidarı temsilen işbaşında. Buyruğu, Tanrı buyruğu. Her biri adaletsiz olan yasalar, adaleti sağlıyor diye halka benimsetilmiş. Bu arada ideologlar, çeşitli yöntemlerle halkın beynini uyuşturmuşlar.

Köleler çok daha kötü durumda. 500 ile 15.000 kişilik bölüklere ayırmışlar köleleri. Bölükler öldüresiye çalıştırılıyor.

Bu durumu gören insanlar da vardı elbet. Ebu Hanife bunlardan biri. Ebu Hanife, Emevilerin kadılık önerisini geri çeviriyor. *"Zulüm yönetiminde görev almam"* diyor. Öneriyi geri çevirdi diye kırbaçlanıyor. Hapse atılıyor. Ebu Hanife, bir yolunu buluyor hapisten kaçıyor. Mekke'ye gidiyor. Abbasiler işbaşına gelince geri dönüyor. Zulüm, işkence, yolsuzluk bitecek diye düşünüyor. Bunu umut ediyor. Ne yazık, bunların hiçbiri bitmiyor. Zulüm, işkence, yolsuzluk devam ediyor. Ebu Hanife, bu kez, Abbasilerden gelen kadılık önerisini geri çeviriyor. *"Zulümle iş yapmam"* diyor. Yine hapse atılıyor.

Hiçbir şekilde zulümle işbirliği yapmayan Ebu Hanife, hapiste ölüyor.

Zenci ayaklanması, böyle bir ortamda başladı. Ayaklanmanın önderi Ali b. Muhammed, profesyonel bir ihtilalci. 869 tarihine kadar birçok ihtilal girişimi var. Birçok kez hapse girip çıkıyor. Son kez yine hapisten kaçıyor. Ayaklanmayı başlattığı yere geliyor.

Şöyle düşünüyor Muhammed, *"Köle tarlada buğday ekiyor. Sonra bunu topluyor. Değirmene götürüyor. Öğütüyor. Efendisine ekmek diye veriyor. Bu adil değil. Buğdayı köle yetiştiriyor. Ekmek yapıyor. Buğday da ekmek de kölenin olmalı. Mülkiyet kalkmalı. Adil bir düzen kurulmalı. Kadınlar dışında her şey ortak olmalı."*

Ali b. Muhammed'i idealize etmek doğru değil. Sınıfsız bir toplum düşlemiyor Muhammed. Muhammed'in toplumunda efendiler köle olacak.

Köle de bundan ötesini düşünmüyor. Karın doyuracak bir sofra. Uyumak için bir yatak. Oturmak için bir ev. Güzel bir kadın...

Muhammed burdan yola çıkıyor. *"Beni Tanrı gönderdi"* diyor. Köleye bol ekmekli sofra, geniş, rahat yataklı evler vaad ediyor.

Muhammed'in önderliğinde köle ayaklanması başlıyor.

870'li yıllarda Orta Doğu'da tarihin büyük trajedilerinden biri yaşanıyor.

Ayaklanma büyüyor. Başarılı oluyor. Bir devlet kuruluyor. Yirmi yıl korkunç bir boğuşmayla geçiyor. Kölelerin kurduğu devlet herkesi rahatsız ediyor. Öteki devletler büyük bir ittifak kuruyorlar.

Temel çelişki *"Zenc Devleti"*nde başlıyor. Şöyle. Beşbin kölenin emeğiyle yaratılan ürün, beşyüz efendiye bol bol yetiyor. Beşbin kölenin emeğiyle yaratılan ürün, eşit olarak dağıtıldığı için beşbin kişiye yetmiyor.

Açlık başlıyor.

Üretim tekniği eşitlikçi düzene yol vermiyor.

Trajedinin sonu belli.

İttifak, Muhammed'e şunu öneriyor. Teslim ol. Hayatını bağışlarız. Ölene dek bolluk içinde yaşatırız. Muhammed öneriyi reddediyor. Kölelerle birlikte ölüme gidiyor.

Binlerce insan katlediliyor. *"Zenc Devleti"* yerlebir ediliyor.

İşte gördünüz. Basit bir deneme yaptım. Zenc ayaklanmasını bir başka gözle anlattım. Birçok şey değişti. Adil bir düzen için mücadele eden Muhammed, *"tehlikeli canavar"* olmaktan kurtuldu. Yalnız bu mu... Değil... En önemlisi tarih yalandan kurtuldu...

Şunu hiç unutmayalım. Bu çok önemli. Tarihin yalandan kurtulması çok önemli.

Tarih mi Hakaret Mektubu mu?

Bizde tarih, hakaret mektubu gibi yazılıyor. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u aldı. Nasıl oldu bu iş? Fatih'in zeki, hatta dahi olduğu söylenir. Şunu biliyoruz. Fatih'ten önce birçok kez alınmak istendi İstanbul. Niçin başarılı olunmadı? Fatih'ten öncekiler aptal oldukları için mi? Hayır. Ama biz, tarihi böyle yazıyoruz.

Düşünelim. Fatih, 1453'te değil, 1353'te yaşıyor. İstanbul'u almak istiyor. Elinde büyük top yok. Büyük bir orduyu, aylarca İstanbul önünde tutacak donatımı yok.

Fatih, İstanbul'u alamaz. Zekası, hatta dehası İstanbul'u almaya yetmezdi.

Söylemek istediğim şu. Tarihte bir şeyin olabilmesi için, birçok şeyin bir noktada toplanması gerekiyor. Kişisel irade burda önemli. Kişisel irade, noktanın tamam olduğunu görüyor. Kişisel irade yetersizse noktayı göremiyor. Erken harekete geçiyor. Ya da hiç yerinden kıpırdamıyor.

Bir tarih kitabında şöyle yazıyor, *"XVI. yüzyılda devlet yönetiminde padişahlar adaletle iş görmüşler, kanun ve geleneklere saygı göstermişlerdi. Halbuki XVII. yüzyılda bunun aksi olan haller görüldü. Devlet yönetimi bozuldu. Kanun ve düzenlere uyulmadı. Bunun nedeni, bu yüzyılda iş başına geçen padişahların bir kısmının çocuk, bir kısmının da aptal ya da deli olmasıydı. (...) XVI. yüzyılda Osmanlı padişahlarının gevşek ve iktidarsız kimseler olması dolayısıyla bütün memleket işleri aksadı. Bu yüzyılda Osmanlı padişahları saraya kapandılar, zamanlarını keyif ve zevk içinde geçirmeye başladılar."* [50]

Burda yazılanların hiçbiri doğru değil.

Önce şunu bilmek gerekiyor. Ekonomik sıkıntı, Fatih Sultan Mehmet döneminde başladı. Altınla gümüş git gide azalıyordu. Halk, doğudan gelen malları, altın ya da gümüşle alıyordu. Buna karşılık batıya hammadde altın ya da gümüş karşılığında satılıyordu. Fatih zamanında değerli madenlerin giriş çıkış dengesi bozuldu.

Dahi olduğu söylenen Fatih, bu sorunu çözemedi.

Osmanlı'da *"yükselme"* denen bir dönem var. Osmanlı Akdeniz'i ele geçirmiş. Akdeniz, dünyanın ticaret merkezi. Sonra dönem değişiyor. Merkez okyanuslara geçiyor. Asya-Avrupa kara ticaret yolları önemini yitiriyor. Ta o zamanlar Osmanlı bunun farkında. Süveyş kanalını açmak istiyor.

Söylemek istediğim şu. Osmanlı, öyle söylendiği gibi bilgisiz değil. Birçok şeyi biliyor. Birçok şeyin farkında. Ama sistemin çelişkilerini çözemiyor.

Neden?

Mustafa Akdağ şöyle diyor, *"XV ve XVI. yüzyıllarda Türk endüstrisinin Avrupa'nınkine yenilmesi değil, onun ilerlemesine ayak uyduramaması olayı göze çarpmaktadır. Bunun sebebi, Türk esnaf loncalarının hep ortaçağlar kurallarına bağlı kalmalarında ve bir de Türk-Osmanlı pazar sisteminin serbest gelişmeyi engelleyici karaktere sahip olmasında aranmalıdır."* [51]

Niyazi Berkes'in görüşü şöyle, *"kapitalist ekonominin ilk alametlerinden olan ticaret ve tefecilikte birikmiş parayı, endüstri üretimine yatırma imkanı yok denecek kadar azdı. Sınıflar arasında yer değiştirme prensibine aykırı olan nizam (düzen) fikri, yani "her sınıfın olduğu yerde (devlet tarafından kendisine tayin edilen yerde) ve konfeksiyonda kalması" prensibine aykırı olduğu için sermayeyi tüccarın sınaî yatarımcılığa geçmesi bir "ihtilal" olurdu"* [52]

İsmail Cem şöyle diyor, *"Toprak mülkiyeti rejimin amaç ve şekil değiştirmesi sonucunda önce devlet, görevlerini yerine getiremez olur, sonra kurumlar bozulmaya yüz tutar, giderek bütün sosyal yapı yıkılır, geri kalmışlık durumu oluşur. (...) Avrupa, kölelikten derebeyliğine, derebeylikten burjuvaziye geçerken, yani ilerlerken, Osmanlı toplumu eşitlik ve adalete dayanan gelişimin bir düzenden geriye, derebeyliğine dönmüştür"* [53]

Üç yazarın da söylediği şu. Avrupa kapitalist düzenle kalkındı. Osmanlı kapitalist düzene geçemediği için kalkınamadı... Bilinen, sık sık tekrar edilen bir görüş bu.

Şimdi şunun bilinmesini istiyorum. Bu iddiayı kabul etmiyorum. Kapitalizmin, kalkınmakla direkt bir ilgisi yok.

Kapitalizme geçildi. Avrupa kalkındı. Mümkün görünmüyor bana. Şu biliniyor. Avrupa'da XV. yüzyılda altınla gümüş 3.200 ton. Amerika'nın işgalinden sonra her yıl üç yüz ton altınla gümüş giriyor Avrupa'ya. Bunun gibi bir dolu etken var kalkınmada. Bütün bunları bırakıp, *"başarıyı"* kapitalizme yüklemek doğru değil. Kapitalizm, kalkınma etkenlerinden yalnızca biri.

Tarihin bu konuda da doğru yazılması gerekiyor.

Kendi Tarihini Yazmak

Lumumba... Bu adı anımsayın... bu adı unutmayın... Lumumba, bir halkın ulusal kurtuluş hareketinin önderi... Kongo'nun... Afrikalı... Bir tragedya kahramanı.

Şimdi Lumumba'yı düşünüyorum. *"Sevgili Hayat Arkadaşım, bu satırlar eline geçecek mi, bilmeden yazıyorum. Belki de bu mektubu aldığın zaman ben hayatta olmayacağım. Ülkemin bağımsızlığı için giriştiğim savaş boyunca, yoluna, dostlarımla birlikte hayatımızı koyduğumuz kutsal amacın erişeceği zaferden bir an şüphe etmedik. İstediğimiz şey ülkemizin onurunu ve namusunu kurtarmak, sınırsız bir egemenliği gerçekleştirmekti. Ama Belçikalı sömürgeciler ve onların batılı dostları, yardımına güvendiğimiz milletlerarası kurulların üst kademelerinde destekler bularak engel oldular buna. (...) Yalnız değiliz. Sömürgeciler ve onların paralı askerleri, ülkemizden ayaklarını çıkarıncaya kadar sürecek olan savaşta Afrika'nın, Asya'nın ve dünyanın kurtarılmış ve kurtarılacak bütün ülkelerin halkları, milyonlarca Kongolunun yanında olacak. Çocuklarımı belki bir daha göremeyeceğim. Onlara, Kongo'nun geleceğinin parlak olduğunu söyle. (...) Kutsal ilkeleri hiçe sayıp köle olarak yaşamaktansa, başım dik, ülkemin geleceğine olan güvenim ve derin inancım sarsılmadan ölümü seçiyorum. Tarih bir gün son sözünü söyleyecektir elbette. Ama bu tarih, Birleşmiş Milletler'de, Vaşington'da, Paris'te ve Brüksel'de okutulan tarih değil, sömürgecilikten ve onların kuklalarından kurtulan ülkelerde okunan tarih olacaktır. Kendi tarihini yazacaktır Afrika. Sahra'nın kuzeyinde ve güneyinde zafer ve onurla dolu bir tarih olacaktır bu"* [54]

Karısına böyle yazıyordu. Bu, Lumumba'nın son mektubu oldu. Karısını, çocuklarını göremedi. Afrika'nın tarihini yazmak isteyen Lumumba, bir hükümet darbesiyle devrildi. Ağır bir işkenceden geçirildi. Sonra öldürüldü.

Sartre, Lumumba için şöyle dedi, *"Lumumba bir iktidar değişikliğinin adamıydı. Hemen sonra yok olması gerekiyordu. Çünkü yeni-sömürgeciliğe karşıydı. Klasik sömürgecilik rejimi, şefleri ağaları, emirleri, büyücüleri nasıl satın almışsa bu rejim de yeni ülkelerin burjuva sınıfı içinde satın alacak yeni efendiler arar. Emperyalizme, kendi sınıfının çıkarlarını batılı şirketlerin çıkarlarına bağlamayı bilecek kadar şuurlu bir yönetici sınıf gereklidir."*

Emperyalizm, bu yöntemi her yerde uyguladı. Amerika kıtasında görkemli uygarlıkları yerlebir etti. Tarihiyle birlikte bir halkı sıfırladı. Her yerde tarihi *"utanmazca tahrif etti."*

Tarih Ne İşe Yarar?

Tekrar ediyorum. Daha çok tekrar edeceğim. Tarihsiz kalanın geç-

mişi yok. Geçmişi olmayanın bugünü yok. İşte bunun için batının emperyalist ideologu, dünya halklarının tarihini siliyor. Böylece şunu diyor. Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük uygarlığı batıda kuruldu. Bu uygarlığın temeli eski Yunan-Roma uygarlığı. Bu uygarlığın temeli eski Yunan-Roma uygarlığı. Bu uygarlığın harcı hıristiyan dini.. Size gelince... Siz ilkel, geri bir halksınız. Uygarlığa hiçbir katkınız yok. İnsan hakları, demokrasi nedir bilmezsiniz. Siz ilkelsiniz. Hiçbir şey bilmezsiniz. Her şeyinizle bize teslim olun. Sizi adam edelim.

Batılı emperyalist, bu ideolojiyle halkların beynini şartladı. İş burda bitmedi. Emperyalizm ülkelerin içine girdi. O ülkelerde kendine bağlı ideologlar yetiştirdi. Bu ideologlar, kendi uluslarının tarihini değiştirdi. Tarihi, efendiye göre yazdı.

Burjuvazi, tarihi, insanı uyuşturmak için kullandı.

Ben buna, insana karşı tarih diyorum.

Şimdi soruyorum. Buna karşı ne yapılabilir? Buna karşı yapılması gereken şu. Tarih yeniden yazılacak. Bu tarih insan için olacak.

Peki bu, mümkün mü? Mümkün.

Tarihte Yöntem

Gecenin ileri bir saatinde... Fırtınalı, yağmurlu bir hava.. Tarihin derinliklerinde dolaşıyorum. Önümde bir yasa duruyor. Yasa şöyle diyor, *"Her kimseye ki, evlat ve ahfadımdan saltanat müyesser ola, karındaşların nizam-ı âlem için katletmek mümkündür."*

Bir yasa var. Yasayı yürürlüğe koyan Fatih Sultan Mehmet. Fatih'ten sonra bütün padişahlar yasa uyarınca kardeşlerini katletti.

Ortada bir yasa var. İktidar için, *"nizam-ı âlem için"* bu yasaya uyacaksın. Bütün padişahlar bu yasaya uydular. Hiçbiri beş on, yirmi demedi. Bütün kardeşlerini katletti.

Şimdi soru şu. Durum nedir? Bütün bunlar ne anlama geliyor? İdealist tarihçi böyle durumda hemen iki gözünü kapıyor. Hayatın dışında birtakım kuramlarla olayı açıklamaya çalışıyor. Kader diyor. Tanrı böyle istedi diyor. Gaddarlık diyor.

Peki ama bu kader, niçin böyle çiziliyor? Tanrı, niçin öyle değil de böyle istiyor? Niçin bu gaddarlık?

İdealist tarihçi bu sorulara yanıt vermez. Veremez. Gözü kapalıdır onun.

Peki, onsekiz kardeşini öldüren bir adama adil denebilir mi?

Bununla durmuyor. Halkını katlediyor Osmanlı. Altmışbin kişiyi kuyulara dolduruyor.

Hep *"nizam-ı âlem için"*

Bir soru. Acaba siz olsaydınız ne yapardınız? Yanıt veriyorum. Siz de kardeşlerinizi katlederdiniz. Korkmayın. Adaletinize gölge düşmez.

Neden düşmez? Çünkü adil davrandınız. Çünkü her sistem, kendi adaletini yaratır.

Feodal sistemde adil olan birçok şey, kapitalist sistemde adil sayılmaz. Bunu bilmek gerekir.

Tarihe doğru bakış, bize bunu öğretir. Adalet, sistemlere göredir. Adil davranışın tek bir biçimi yoktur. Biçimler öncesiz, sonrasız değildir. Böylece ne olur? Fatih Sultan Mehmet'i eleştiremeyiz. Çünkü o sistemde adaletin özü böyledir. Biçim, bu öze uymak zorundadır.

Burda eleştirilmesi gereken şu. Türkiye'de kimi kişiler bazen Fatih yasasını gündeme getirir. Fatih'in bile böyle yaptığını söylerler. Asıp kesmeye gerekçe hazırlar.

Oysa burjuvazinin siyasal sistemi demokrasidir. Demokraside iktidar mücadelesi idam sehpalarında verilmez. Nerde verilir? Seçim meydanlarında. Burjuva demokrasilerinde idam sehpaları kuruluyorsa, işte bu nedenle adaletsizlikten söz edilir.

Devam ediyorum.

"Roma ailesi Patriarkal bir aile idi, yani babanın otoritesi mutlaktı. Baba, ömrü boyunca aile fertlerine mutlak surette hükmeder, mesela, karısı veya oğlunu köle olarak satabilirdi. Oğulları, baba sağ kaldıkça hiçbir servete sahip olamaz ve baba aile efradının işlediği suçlarda bizzat hakimlik rolünü oynadığı için, isterse kendi evladını da öldürebilir ve buna devlet dahi bir şey diyemezdi." [55]

Baba oğlunu öldürüyor. Hiç kimse buna adaletsiz demiyor. Neden? Çünkü sistem, böyle bir adaleti gerektiriyor.

Osmanlı'da çiftçi miri toprağını bırakıp gidemez. Çiftçi köyünde oturacak. Toprağı işleyecek. Ayrıca şunları da yapamaz. Ekip biçtiği toprağa ağaç bile dikemez. Bina yapamaz. Ölüsünü gömemez. Bütün bunlar için izin alması gerekir.

Hepsi adalete uygun. Burda hiçbir karar adaletsiz değil. Ama bu, kapitalist sistemde son derece adaletsiz sayılır.

Nerden bakarsak bakalım. Görünen şu. Tarihte her şey sürekli değişiyor. Devlet yönetimi değişiyor. Toprak düzeni değişiyor. Aile düzeni değişiyor. Her sistem, kendi kurallarıyla işliyor. Kendi adaletini kuruyor.

Bir sistemde adil, doğru, haklı olan, öbür sistemde böyle olmayabiliyor.

Bütün bunlar nasıl oluyor? Bu soruya çeşitli yanıtlar var. Bir görüşe göre, tarih, baştan başa karmaşa. Bir dönemde akla uygun olan, bir başka dönemde akla aykırı sayılır. Bu korkunç karmaşayı insan aklı çözemez. Bunun için tarih üstüne düşünmek, boş, faydasız bir iştir.

Bu görüş, insanı sıfırlıyor. Tarihi insan ilişkilerinin dışına çıkarıyor. Tarih, akıl almaz bir şekilde kendiliğinden yürüyor. İnsan, buna karşı

bir şey yapamaz. Tarih, insanın kaderidir. İnsan, bu kaderi değiştiremez.

Tarihe bir anlam vermek isteyenler de var. Sıddıki tarihe anlam vermek isteyenlerden biri Şöyle diyor, *"Kur'an, tarihsel sürecin, uluslar ve toplumlar konusunda tarafsız olmadığı gerçeği üzerinde önemle durmaktadır. Bu konuda oldukça açık bir biçimde Allah kendisinden korkanlardan (takva sahiplerinden) ve iyilik yapanlardan yanadır."* [56]

Cevdet Said'in görüşü şöyle, *"Konuyu zihinlere daha bir yaklaştırmak için sık sık şöyle diyeceğiz: "Allah Teala buyuruyor ki"* [57]

Ne gördük? Sıddıki, *"Kur'an"* diyor. Said, *"Allah Teala"* diyor. Şimdi bu görüşle tartışmak mümkün mü? Bence mümkün değil. İki açıdan. Bir. Bu görüş, demokratik değil, Hiçbir şekilde. Kur'an, Allah Teala dedin mi inanacaksın. Bu görüşün doğrusu yanlışı yok. İnanıp inanmamak var. Doğrusu yanlışı baştan kapatılan bir görüşle tartışılmaz. Bu bir. İkincisine gelince... Bir inanç bu. İnanan insan, böyle bir tartışmada rencide olur.

Freudcular da tarihe anlam vermek istiyor. Şöyle. *"Bildiğimiz gibi Freud ve pekçok izleyicisi bireyin davranışlarındaki esas rolü, cinsel içgüdülerin oynadığını savunurlar. (...) Psikanalitik kavramlar birey ile toplumsal çevre arasındaki karşılıklı ilişkileri çarpıtmaktadırlar. Tarihsel süreçler duygu ve stress'leri, aklî bozuklukları ve sapmaları, toplumsal/tarihsel çevrenin kendileri için bir zeminden ibaret olduğu bazı bireylerin fantazi ve saplantıları olarak açıklanmaktadır. (...) Yeni-Freudcu "sadist-mazoşist" teori, herkesin otoriteye tümüyle teslim olmaya yöneldiği, ancak pek az kişinin çocukluktan itibaren otoriter güç edinmek isteği gösterdiği yolundaki otoriter kişilik ve otoriter karakter adı verilen kavrayışa yolaçtı. (...) Bireysel kendini ifade tarzı konusundaki böylesi teoriler "lanetleme sosyolojisi" ve "temerküz kampı psikolojisi"ni besler. (...) Böylece faşizm, salt yıkım ve ölüm yoluyla kendini doğrulamayı arayan insanın irrasyonel hayvansallığının tezahürü haline gelir. (...) Psikanalistler, savaş ve saldırganlığı kişilikte psikoseksüel enerjinin birikiminin sonucu ve hayvansı içgüdülerin tezahürü olarak açıklarlar."* [58]

Şunu biliyoruz. Kuyucu Murat, Anadolu'da altmışbin insanı katletti.

Kuyucu Murat niçin yaptı bunu? Freudcu yanıt veriyor. Bazı insanlarda mutlak otoriteyi ele geçirme duygusu var. Doğuştan. Bunlar sadist. Halk böyle kişilerin baskısına boyun eğmek zorunda. Bazı insanlarda cinsi güdüler bir hayli bastırılmış. Bütün bunlardan dolayı... Ya da bunlara dayanarak... Freudcu şöyle konuşur. Kuyucu'nun doğuştan otoriter kişiliği var. Osmanlı'da halk baskı altında yaşamak zorunda. Ayrıca Kuyucu'nun cinsi dürtüleri bir hayli bastırılmış.

İşte bütün bu nedenlerden ötürü Kuyucu gidiyor, altmışbin insanı

katlediyor.

Doyurucu bir açıklama. Ama tembel bir kafa için. Freudculuk alabildiğine yaygın. Bir nedeni de bu. Tembel kafaları çabucak doyurması.

Tortulu Beyinden Kurtulmanın Yolu

Şimdi şöyle düşünelim. Diyelim Afrikalı kendi tarihini öğrendi. Ne olacak? Zengin bir uygarlığın yaratıcısı olduğunu kavrayacak. Şunu görecek. Söylendiği gibi tarihsiz değil. Afrika topraklarında koca bir uygarlık kurmuş. Uygarlığın beşiği Yunan ülkesi değil. Evet, orda da bir uygarlık var. Ama Yunan uygarlığı tek değil. Teklik iddiası bir yutturmaca. Yunanistan'ın eski Cumhurbaşkanı şöyle diyor, *"Churchill'in dediği gibi, 'Hepimiz Avrupalı' ozan Shelley'in dediği gibi 'Hepimiz Yunanlı' olmaya karar verdik. Çürkü Sokrates'in dediği gibi Yunanlılar sadece Yunanistan'da doğanlar değil, klasik ruha inanan tüm insanlardan oluşur"* [59]

İşte ırkçı, emperyalist bir tarih görüşü. Dünya tarihini sıfırlıyor. Bütün uygarlıkları sıfırlıyor. Herkesi Yunanlı olmaya çağırıyor. Hatta bunun zorunlu olduğunu söylüyor. Doğru tarih bu görüşle mücadele eder. Bu görüşü çürütür. Böylece insanı uyuşukluktan kurtarır. Uyuşukluktan kurtulan insan kendine güvenir. Kendine güven son derece önemli. Burjuva ideologları insanın moral değerlerine saldırır. Böylece insanın kendine güvenini çökertir. Kendine güvenmeyen insan hiçbir şey yapamaz. Tarihini öğrenen insan kendine güvenir. İşte Afrika... Koskoca bir uygarlık kurmuş bir zamanlar. İşte Asya.. Koskoca bir uygarlık da orda...

Afrikalı, Asyalı şunu görür. Evet, bu uygarlık benim. Ben yarattım bu uygarlığı... Dünyanın merkezi Batı değil. Böylece Ben, bu topraklarda efendisiz yaşayabilirim. Ben, bu topraklarda yeniden büyük bir uygarlık kurabilirim.

Tarihteki yanlışları temizledik. İnsan beynini şartlanmalardan kurtardık. Ne olur? Şartlanmışlıktan kurtulmuş kafa, kölelikten kurtulmuş insan gibidir. Zincirsiz kafadır. Böyle bir kafa her önüne gelene inanmaz. Düşünür taşınır. Ölçer biçer. Çandarlı Casus, Baltacı zampara, Adnan Menderes Kars'ı verecekti dendi mi inanmaz. Bir tarihte olup bitenlerin gerekçe diye önüne sürülmesini kabul etmez. Çünkü kavramların sistemlere göre değiştiğini bilir. Öldürme ideolojisini reddeder. Sistem dışında ezeli ebedi adalet olmadığını kavrar. Boş hayalleri bırakır. Gerçekçi olur. Tarihin başıboş olmadığını bilir. Kavrar. Tarihin nesnel yasalarını öğrenir. Kişisel iradenin gücünü abartmaz. Kişisel iradeye önem verir. Kişisel iradenin hangi koşullarda ne yapabileceğini bilir.

Sadi şöyle der, *"Şu arif geçinen adam gerçek dostunu tanımış olsaydı, düşmanla çekişmeye zaman kalmazdı"* Tarih, insana, dost kim, düş-

man ki, onu öğretir.

Doğru tarih, insan beynini tortulardan kurtarır. Doğru tarih, insanı bilinçlendirir.

Peki, insan, tarihe nasıl doğru bakabilir? Bunun yöntemi var mı? Var. Bu yöntemin adına maddeci tarih yöntemi denir.

Bu bölüme yamyamla başladım. Yamyamla bitiriyorum. Önce bir gazete haberi. *"Milyarder Rockfeller'i yamyamlar öldürdü. İtalyan gazeteciler, Endonezya'da kabilelerle konuşarak 25 yıldır çözülemeyen cinayeti aydınlatmayı başardı. Amerikalı milyarder Nelson Rockefeller'in, 1961 yılında Endonezya yolculuğu sırasında esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolan oğlu Michael Rockefeller'in yamyamlar tarafından öldürüldüğü kesinlik kazandı. Maurizio Leighep ve Adrino Zecca adındaki iki İtalyan gazeteci, Endonezya'nın Otjanep bölgesine gidip, orada yaşayan Asmat kabilesi ile konuşarak, Rockefeller imparatorluğunun varisinin sanıldığı gibi basit bir kazaya kurban gitmediğini, bu kabilenin üyeleri tarafından yenildiğini ortaya çıkardılar."* [60]

Bir insanın yenmesine elbette üzüldüm. Bu üzüntüyle düşünmeye başladım. Amerikalılar ikiyüz yıldır milyonlarca insan öldürdüler. Kızılderili denen insanı, bütünüyle yok ettiler.

Amerikalı vahşi olsaydı... öldürdüklerini yeme gibi bir alışkanlıkları olsaydı diyorum. Onca insanı öldürmezlerdi belki.

BATI

Geçen gün evde oturuyorum. Kapı çalındı. Açtım. Bir adam. Saat satıyormuş. "Saatim var istemez" dedim. Saatimi görmek istedi. Gösterdim. Beğenmedi. Saat çağdaş değilmiş. "Beyefendi" dedi, "çağdaş saat kullanmak, çağdaş olmanın gereğidir" Çağdaş saatin fiatını sordum. Bana göre pahalıydı. "Kolay" dedi. Taksitle almam mümkünmüş. Saatlere bakarken adam şöyle konuştu, "Çağdaş dünyanın ürünlerini, ayağınıza kadar getiriyoruz, yine de düşünüyorsunuz." Sonra aynen şöyle dedi, "Nedense insanlarımız çağdaş olmak istemiyor" "Çağdaş saat kullanmakla çağdaş olunmaz" dedim. Adam hiç çekinmeden sordu, "Peki nasıl çağdaş olacağız?" Yüzüne baktım. "Taksitle satıyoruz, daha ne istiyorsunuz" dedi. Boş bulundum. "Taksitle filan olmaz" diye söylendim. Adam sinirlendi. "Peşin alın, diyorum, olmaz diyorsunuz, taksitle alın yine olmaz. Bedava mı olsun." "Rica ederim, ben, saatle çağdaş olunmaz demek istemiştim." Bu sözüm, adamı pek kızdırdı. "Peşin olmaz. Taksitle olmaz. Bedava hiç olmaz, saatle olmaz. Peki biz nasıl çağdaş olacağız" dedi. Çağdaş saatlerle dolu çantasını kapadı. Söylene söylene gitti.

Rafadan Yumurta

Saat satıcısını düşünüyorum şimdi. Bir satıcı o. Saat satacak. para kazanacak. Ama bir de çağdaşlık var işin içinde. Çağdaş saat alacağım. Çağdaş olacağım. Satıcı içtenlikle inanıyordu buna. *"Al şunu"* diyordu, *"al şu çağdaş saati. Durma. Al. Çağdaş saat al, çağdaş ol."*

Burda sorulması gereken şu. Çağdaş saatle çağdaş olur mu insan? Görüyorsunuz işte. Soru son derece basit. Yanıtın da son derece basit olması gerekiyor. Bin dereden su getirmeyeceksiniz. Net bir şekilde yanıt vereceksiniz.

Soru şu. Çağdaş saatle, çağdaş olur mu insan?

Durun. Hemen yanıt vermeyin... Şimdi durun.

Devam ediyorum. Ataç bir tarihte şöyle soruyor, *"Nedir bizim eksiğimiz?"* sonra devam ediyor, *"Bizim eğitimimiz Avrupa ülkelerindeki eğitime benzemiyor da, bizim aklımız onun için Avrupalıların aklı gibi olamıyor... İş Batı kafası, Avrupalı kafası edinmekte. Avrupalılar bugünkü kafaya, bugünkü medeniyete, bugünkü düşünceye, Yunancayı, Latinceyi öğrenmekle gelmişler, eğitimlerinin temeli o diller olmuş"* [61]

Ataç şunu söylüyor. Öğren Yunancayı, Latinceyi çağdaş ol.

Mümtaz Turhan'ın görüşü şöyle, *"bizim iştirak edemediğimiz, kaçırdığımız binaenaleyh telafi etmemiz lazım gelen aslında rönesans değil, insan kafasında, zihniyetinde hakiki değişikliği meydana getiren Kopernik, Galile ve Dekart'la başlayan objektif, ilmi düşünce hareketidir. Onun için ihtiyaç halinde öğrenmemiz lazım gelen diller Yunanca ve Latince değil, İngilizce ve Almanca gibi bugün yaşayan dillerdir."* [62]

Ne diyor Turhan? Ataç'ın söylediğini söylüyor. Ayrıldığı nokta şu. Eski Yunan'a, Roma'ya gitmeye gerek yok. Kopernik'ten başlarız. İngilizce Almanca öğreniriz.

Turhan şunu söylüyor. İngilizce, Almanca öğren, çağdaş ol.

Saatçiye göre, çağdaş olmak istiyorsan çağdaş saat alacaksın. Ataç, Yunanca, Latince öğren diyor. Turhan'a göre Almanca, İngilizce yeterli.

Bitti mi? Hayır. Bu iş burda bitmiyor. Bazı kişilere göre Fransızca gerekli. Fransızca bilmeden şurdan şuraya gidemeyiz.

Yine bitmedi. Bazı kişilere göre, eski Türkçe, Farsça, Arapça bilmek şart.

Geçen gün bir yazı okudum. Yazarı önemli değil. Yazara göre Japonca öğrenmenin zamanı gelmiş geçmiş bile...

Tanıdığım bir satıcı var. Yugoslavca bilmeyeni adam yerine koymuyor.

Şimdi rafadan yumurtaya geliyorum. Önce saat satıcısı. Şu kolay. Çağdaş saat kullanmakla çağdaş olunmaz. Bunu söylemek kolay. Burda yanlışı göstermek kolay. İşte hayat. Hayat gösteriyor. Çağdaş araç kullanan bir toplumuz. Yine de çağdaş değiliz. Bir başka deyişle batılı değiliz.

Rafadan yumurta... Katı yumurta pişirmek kolay. Atarsın suya yumurtayı. Kaynatırsın. Yumurta katılaşır. Rafadan öyle değil: Saniyeler önemli burda. Saniye geç kalmayacaksın. Erken davranmak da yanlış. Yoksa yumurta rafadan olmaz... Saatçiye bunu sordum. *"Kaynar suda kaç dakika tutacaksın yumurtayı?"* dedim... Şunu da sordum *"Yumurtayı kaynar suya mı atacaksın? Yoksa soğuk suya mı?"*

Satıcı hiçbirini bilemedi.

Latince, Yunanca, Almanca, İngilizce, eski Türkçe, Farsça, Arapça, Japonca, Yugoslavca... Bütün bu dilleri savunanlar, rafadan yumurta pişirdiler mi hiç, bilmiyorum...

Yanlış Nerede?

Şu bilinsin. Saat satıcısının içtenliğine inanıyorum. Ataç'ın içtenliğine inanıyorum. Turhan'ın içtenliğine inanıyorum.

Ataç'la Turhan bir hayli kafa yormuşlar Türkiye için. Bütün amaçları şu. Türkiye nasıl batılı olur? Bakın ne diyor Turhan, *"Niçin garbıla-*

şamadığımıza dair şimdiye kadar ileri sürülen iddiaları sırasıyla gözden geçirirken de belirtildiği gibi bugünkü Garp medeniyetinin esas unsurları ilim, ameli hayata tatbikinden ibaret olan teknik, insan haklarını teminat altına alan hukuk ve hürriyettir. Hakiki garplılık ise bunların prensiplerine bağlılıktır. (...) Garp medeniyeti ilme, ilim zihniyetine ve bunların meydana getirdiği teknikle hak ve hürriyet prensiplerine dayanan müesseselerden teşekkül etmiş bir nizamdır. Binaelaleyh bu sistemin esasını teşkil eden müesseselere sütün icapları, fonksiyonları mana ve ruhu ile sahip olmadıkça garplılaşmadan bahsetmenin hiçbir değeri yoktur."

Görüyorsunuz işte. Turhan güzel şeyler istiyor Türkiye için. Ataç'ın istediği de bu. Güzel bir Türkiye istiyor o da... Latinceyi, Yunancayı savunmasının nedeni şu. Yaşayan dilleri öğrenenler, *"batı dünyasının özlemini getirebildiler, bizde dıştan batılılara benzemek hevesini uyandırdılar."* Ataç kökten bir batılılaşma istiyor. Bunun için Almanca, İngilizce, Fransızca yeterli değil diyor.

Tartışmanın gelip dayandığı nokta bu. Batılı olmak için hangi dili öğrenelim?

Bu görüş yanlış. Dil öğrenmekle batılı olmanın hiçbir ilgisi yok. Burda önemli olan görüşün yanlışlığı değil. Önemli olan şu. Niçin yanlışa düşüldü? Bu önemli... Çünkü yalnız Ataç ya da Turhan yanlışta değil. Bu konuda kafa yoran birçok kişi eninde sonunda yanlışa düşüyor.

Yanlışa giden yolu bilmek zorundayız. İnsan, düşünürken yanlışa düşebilir. Yanlışını görmeyebilir. Bu ayrı. Şimdi şunu söylüyorum. Onlar yanlış yapmak zorundaydılar. Ataç'ı, Turhan'ı, Sait Halim Paşa'yı okurken hep bunu gördüm. Batı diyorlar. Düşünüyorlar. Birçok doğruları görüyorlar. Ama eninde sonunda yanlışta duruyorlar.

Batılılaşma Serüveni

Mümtaz Turhan şöyle diyor, *"Bugün bir dünya medeniyeti haline gelen Garp medeniyeti karşısında garplılaşmaya ihtiyaç var mıdır, yok mudur gibi bir sual Molier'in komedilerinde tefelsüfü seven allamelerin gülünç vaziyetini hatırlatmaktan başka bir şeye yaramaz. Zaten bundan takriben bir buçuk asır evvel Türk idarecileri "Kültür Değişmeleri" adlı kitabımda belirttiğim gibi hayati ehemmiyetini idrak ederek bu hususta kararlarını vermiş ve bunun zaruretine inanmış bulunmaktadırlar."* [63]

Ataç daha ileri gidiyor. *"eritmeliyiz kendimizi Avrupa uygarlığı içinde"* diyor.

Sait Halim Paşa *"Fikrimizce"* diyor, *"bütün bu fenalıkları doğuran batı medeniyetini anlamadan taklit edişimizdir."* [64]

Namık Kemal de Osmanlı'nın batılılaşmasını istiyor.

Görülen şu. Herkes batılılaşmak istiyor.

Ne anlama geliyor bu? Türkiye geri bir ülke. Batı, ileri, uygar. İlerlemek, uygar olmak istiyorsak batılı olmak zorundayız.

Bakış açısının birinci noktası bu. Batılı olmak.

Peki nasıl batılı olacağız?

Batılı Olmak

Sait Halim Paşa'dan başlayalım. Her şeyden önce şunu söyleyeyim. Sait Halim Paşa'yı pek sevdim. Düşüncelerini net bir şekilde söylüyor. Şöyle diyor, *"Mesela "eşitlik" tabiri bizde hiçbir haset, kin veya tecavüz hissi uyandırmaz. Zira insanlar arasında, şahsi meziyetler sebebi ile meydana gelmiş olan eşitsizlik, açıkca demokrat olan İslam toplumu içinde gayet tabii sayılmıştır."*

Kadın erkek eşitliği için şöyle diyor Sait Halim Paşa, *"İçtimai geriliğimizin en tehlikeli neticelerinden birini de kadınların iddiaları teşkil ediyor. Günümüzde bazı kadınlar örtünmeyi bırakmak, daimi olarak erkeklerle bir arada bulunmak, hürriyet ve serbestlik elde ederek Garp kadınları gibi yaşamak istiyorlar. (...) Böyle bir fikre aldanan, ideal edindikleri Garp medeniyetinin de o toplumlardaki kadınların üstünlüklerinden ve tam olarak hür olmadıklarından doğduğunu zannediyorlar. Eğer bu doğru olsaydı, milletler tarihi yalancı çıkarın mühim bir hadise teşkil ederdi. Çünkü hiçbir medeniyet, hiçbir vakitte kadın hürriyeti ile başlamadığı gibi aksine bütün medeniyetlerin kadınların tam hürriyetlerini ele geçirmeleri ile mahvolup gittikleri tarihin en gerçek olaylardan biri olarak sabittir."*

Sait Halim Paşa'nın bir görüşü de şöyle, *"şurası unutuluyor ki, bir idare yalnız bir adamın veya bir partinin değil, bütün bir neslin eseridir. Sultan Hamid, kendi adıyla yadedilen "idare-i Hamiddiye"nin tek amili ve kurucusu değildi. Belki bu idarenin en mühim amillerindendi, fakat Sultan Hamid dünyaya gelmemiş olsaydı, muasırları başka bir Sultan Hamid'in meydana gelmesine sebep olacaklardı."*

Sait Halim Paşa'nın özgürlük görüşü şöyle, *"Hürriyet, insanoğlunun hakikati arama ve adaleti gerçekleştirme yolundaki çalışmalarının meyvesidir. Bir milletin sahip olduğu hürriyetin derecesi, manevi ve fikri ilerleme yolunda sarfedeceği gayretlerle ölçülür."*

Siyaset hakkında şöyle diyor, *"Siyasi vak'alar hiçbir zaman bir milletin arzularına göre cereyan etmez. Aksine o milletin tarihi geçmişine, uymakta olduğu içtimai ve siyasi nizama göre şekillenir."*

Sait Halim Paşa'yı sevdiğimi söyledim. Görüşleri çok net. Sevgimin ikinci nedeni şu. Sultan Hamid için söyledikleri doğru. Özgürlük için söyledikleri doğru. Siyaset için söyledikleri doğru. Ama bunda önemli olan düşüncelerin doğruluğu değil. Önemli olan şu. Sait Halim Paşa bu düşünceleriyle bugün Türkiye'de yaşayan birçok insandan ilerde. Bir-

çok aydından ilerde. Türkiye'de bugün bile birçok insan olayları tek kişiye bağlıyor. Bu bir yana, birçok insan şunu kavramadı. Özgürlük bireysel bir durum değil. Özgürlük bir toplumun tarihiyle yakından ilgili. Siyaset de öyle... Sait Halim Paşa bütün bunları görmüş...

Ama bu Sait Halim Paşa bakın ne diyor, *"Batı medeniyetinden istifade teşebbüslerimizin hezimetle neticelenmesine rağmen şunu da itiraf etmeliyiz ki, milli terakkimizi temin etmek için o medeniyetten büyük ölçüde faydalanmaya mecburuz. (...) İşimiz, medeniyetimizin gelişmesi için ve ona uyabilecek olan şeyleri batıdan alarak, kendimize tatbik etmekten ibaret olmalıydı."*

Sait Halim Paşa'nın söylediği şu. Batıdan bilimi, tekniği alalım. Ama *"manevi vatan"* dediği *"milli kanun ve an'anelerimizi"* koruyalım. Daha kısa deyişle, bilim, teknik batıdan, kültür bizden.

Bu görüş yeni değil. Namık Kemal böyle düşünüyor. Namık Kemal'den yüzyıl sonra Mümtaz Turhan şöyle diyor, *"Şu halde biz Garplılaşma'dan bir millet veya cemiyetin kendi örf ve adetleri, ananeleri içinde zirai, iktisadi, sınai, siyasi, maarif, sanat ve sair içtimai faaliyet ve sahaları ihtiva eden umumi bir kültür inkişafını kastediyoruz ki, bu da Garptan her şeyden evvel ilim ve teknikle ilmi zihniyeti almakla tahakkuk edecektir."*

Şimdi soruyorum. Bu mümkün mü? Gideceksin batıdan teknik alacaksın. Kültür almayacaksın. Evet mümkün. Hani diyorlar ya, batıdan hem teknik aldık, hem kültür aldık. Onun için kötüledik. Hayır... Böyle olmadı... Hiçbir zaman böyle olmadı. Biz, batıdan yalnız "teknik" aldık. Kültür almadık. Onların dediği oldu. Bozulma dedikleri nokta tam burda başladı işte.

Hain Tezgah

Bakın nasıl oldu bu iş. Önce iki tanım. Kültür ne? Çok kısa. Kültür, insanın yarattığı herşey. Peki teknik? Çok kısa. İnsanın yaratırken kullandığı yöntem.

Kültür ayrı, teknik ayrı mı? Değil. Ayrı değil. Kültürden ayrı bir teknik, teknikten ayrı bir kültür yok. Olmadı. Olmayacak. Hiçbir zaman.

Şimdi her önüne gelenin *"bizim"* dediği bir kültürümüz var. Peki, *"bizim kültür"* ne? Şunu kabul edelim. *"Bizim kültür"* köylü kültürü. Kültürümüzün temel karakteri bu. Bu, dün böyleydi. Bugün de böyle. Başka türlü olması da mümkün değil. Kapitalist sınıf bir türlü *"bizim"* olamadı. Olmaya çalışıyor. Bu bir yana kapitalist sınıf, Türkiye'de herkesin *"bizim"* dediği kültürü yaratamadı. Ne yaptı? Batıdan teknik alıyorum dedi. Kapitalist kültürle yaratılan ürünleri aldı. Aldı da ne oldu? Kapitalist kültürün ürünleri bizim kültürle çatıştı.

Nasıl?

Günlük hayattan bir örnek. Trafikten... Kapitalist kültürde kırmızı rengin bir anlamı var. Trafikte. Kırmızı yandı mı duracaksın. Tehlike var. Köylü kültüründe kırmızının renk ötesinde bir anlamı yok. Bir renk o. Kimimiz severiz, kimimiz sevmeyiz.

Kapitalist kültürde ehliyetin bir anlamı var. Köylü kültüründe yok. Ne yani, altı üstü bir araba işte. Gaza basarsın gider, frene basarsın durur.

Kapitalist kültürde yollara çizilen beyaz çizgilerin bir anlamı var. Köylü kültürü bu çizgilere bir anlam veremez. Dahası, geliş gidişi tıkadı diye, çizgicilere kızar.

Kapitalist kültürde yayanın belli geçit yerleri var. Ordan geçer. Köylü kültüründe yaya istediği yerden geçer. Bunun için yaya geçitleri, köprüler bomboş durur. Yaya, taşıtların arasından geçer. Telin üstünden atlar.

Trafikle ilgili söylediklerim yeni değil. 1976'da yazdım bunları. Trafikle ilgili bir yasa çıkıyordu. Bu yasanın hiçbir şeyi düzeltemeyeceğini söyledim. Yasa çıktı. Aradan yıllar geçti. Hiçbir şey düzelmedi. Düzelmez.

Yıl 1986. Çiğdem Aktaş. 17 yaşında. *"Ordu Ticaret Lisesi'ni geçen yıl bitiren Çiğdem, Kayadibi köyünden kalkmış üniversitede okuma umuduyla İstanbul'a ağabeyi Yaşar'ın yanına gelmişti".* [65] *Çiğdem Aktaş bir fabrikaya girmiş, çalışmak için. Saçlarını tezgaha kaptırmış, kafa derisi yüzülmüş.* Ayla Özlü *"Hain tezgah"* diyor. *"Hain tezgahın kafa derisi ile birlikte kökünden saçlarını kopardığı 17 yaşındaki işçi kız Çiğdem Aktaş, dün kendine geldiğinde, "Bir daha fabrikaya dönmeyeceğim" dedi."*

Ayla Özlü devam ediyor, *"Eğdi başını yere ve o hain tezgah... Tezgaha yenilen Çiğdem"*

Görüyorsunuz işte. Nasıl konuşuyor köylü kültürü. *"Hain tezgah"* diyor... *"Tezgaha yenildi"* diyor.

Hiç kimse sormuyor. Hanımefendi, nerden çıkardın tezgahın hainliğini...

Sormaz. Neden sormaz? Köylü kültürü dünyaya böyle bakar. Makineye kızar köylü kültürü.

Hayat Hakkını Alır

Sait Halim Paşa net konuşuyor dedim. Her önüne gelen bizim kültürümüz der ya. Peki nedir bizim kültürümüz? Bu soruya net bir karşılık vermez. Sait Halim Paşa bu konuda da net konuşuyor. Şöyle, *"Garp memleketlerinin içtimai hastalığı eşitsizlik, şark İslam memleketlerinin içtimai buhranı ise eşitlik sebebinden doğar. Bu yüzden batı cemiyeti*

halkçılığa doğru giderken, Osmanlı cemiyeti halkı ise eşitsizlikleri artırarak havaslaşmak mecburiyetini hissetmektedir. (...) Fakat bir İslam cemiyetinin demokratlaşması da Batılı milletlerde olduğu şekilde cereyan etmez. İslam cemiyeti, aristokrasiye hücum ve seçkin sınıf ile mücadele ederek demokratlaşamaz. Bu mücadeleye lüzum yoktur. Zira aynı haklara sahip olan üst tabakadan isteyeceği hiçbir şey yoktur."

Sait Halim Paşa, net olarak köylü kültürünü savunuyor. Ayrıca bu değerleri mutlaklaştırıyor. Bu alanda en küçük değişime karşı çıkıyor. Her şey yerli yerinde. Değişime gerek yok.

Şimdi soru şu. Sait Halim Paşa niçin yanlış düşünüyor? Sait Halim Paşa müslüman. Ama müslüman olduğu için yanlış düşünmüyor. İslam ideolojisiyle düşündüğü için yanlışa düşüyor. Bunun için gerçekleri görmüyor. Her şeyin en güzelini islama yüklüyor. Şöyle diyor, *"İslama göre din, beşeriyetin maddi, manevi ve akli muvazenesini sağlayan ebedi kanun ve düsturlara karşı gösterilmesi gereken saygı yoluyla, insanlığın saadetini bir hayal olmaktan kurtarıp müsbet bir hakikat kılmaktır."*

Şunu söylemiyorum. İslam dini geri kalmamızın nedenidir. Hayır. Şunu söylüyorum. İslam dini de insanlığa mutluluk getirmedi. İnsan, Emevilerin döneminde de Abbasilerin döneminde de mutlu olamadı.

""Ayrıca herkesin hür olması demek, herkesin eşit olması demektir. Hürriyet ve eşitlik ise birbirimize sevgiyi ve yardımlaşmayı doğurur. Bu suretle İslam ahlakı hürriyet, eşitlik ve yardımlaşma gibi esas düsturları ortaya koymuş ve bu düsturları insanlık saadetinin temel şartları olarak ilan etmiştir."

Şunu kabul ediyorum. İslam dini, tarihin belli bir döneminde insana bazı haklar getirdi. Yaşama hakkı. Özgür yaşama hakkı. Eşitlik hakkı. Bütün bunlar geçmişe göre ileri haklardı. Ama Sait Halim Paşa, bu hakları *"ebedi"* görüyor. Bu hakların insan için yeterli olduğunu söylüyor.

Şunu bilelim. İdeolojinin birinci görevi bu zaten. Sistemin verdiğini *"ebedi"* göstermek. Sistem ne verdiyse bu yeterli bir haktır. Bu *"hak"*tan ileri bir hak olamaz. Hak arayışları sistemin ideolojisine göre anarşidir.

İslamiyet tarih sahnesine çıkarken hiçbir hakkı yeterli görmedi. İnsan haklarını genişletti. Bu doğru. Ama belli bir tarihten sonra İslam, hak arayışlarına dur dedi. Sait Halim Paşa'nın dediği de bu. *"İnsanların fert olarak ve toplu yaşayışlarında bu nizam, tam ve devamlı bir ahenk ve denge tesis etmiştir. Bu açıkça gösterir ki; Onun kaynağı, bütün kainatın ahenk ve dengesini temin eden, 'Değişmez ve ezeli hakikat'ten başkası değildir."*

Sait Halim Paşa yöntemli düşünmüyor. Kurallı düşünüyor. İdeolojinin kuralı neyse onu savunuyor. Neye karşı savunuyor? Hayata karşı

Oysa kendi söylüyor. *"Hayatın sun'i şeylere tahammülü yoktur. İhtiyaçlarına uymayan her şey kendiliğinden kaybolmaya mahkumdur. Hayatın katı gerçekleri hakkını alır, ne kadar ince ve sanatlı da olsa 'söz'e galip gelir, hataları meydana koyar ve boş fikirleri ortadan kaldırır."*

Mümkün Olmayan

Mümtaz Turhan'la devam ediyorum. Turhan şöyle bakıyor soruna. *"Bugün bir dünya medeniyeti haline gelen Garp medeniyeti..."*

Neymiş *"garp medeniyeti?" "Dünya medeniyeti"* olmuş.

Mümtaz Turhan'ın kitabını birkaç kez okudum. Batı uygarlığı nasıl oluştu? Bunu görmek için. Turhan şöyle diyor, *"Garp medeniyetinin esas unsurları ilim, ameli hayata tatbikinden ibaret olan teknik, insan haklarını teminat altına alan hukuk ve hürriyettir."*

Peki bütün bunlar nasıl oldu?

Bilineni uzun boylu anlatmanın gereği yok. Batıyı, bu duruma kapitalist sınıf getirdi. Batı uygarlığı kapitalist sınıfın eseri.

Bunu bir türlü kavrayamadık. İş çok kolay bize göre. *"Garp medeniyeti"* dedik mi, hiç acısız, hiç sarsıntısız bir oluşum geliyor aklımıza. Üstelik bütün bunlar kendiliğinden olmuş.

Şunu bilelim. Batı uygarlığında çok göz yaşı, çok kan var. Günde 20 saat çalışan çocukların emeği var. Topraklarından sürülen köylülerin acısı var. Yüzyıllarca süren bir çalkantı var. Dünya halklarının gaddarca sömürülmesi var.

Batı kültürünün oluşumu da böyle. Kapitalist sınıf batıda tekniğine uygun bir kültür yarattı. Bu kültüre bizim dedi. Geçmişi allak bullak etti. Tekniğine uygun kültürü kurdu.

Turhan bunu savunuyor. Kapitalist sınıfının uygarlığını savunuyor. Mümkün mü? Mümkün. Şu mümkün değil. Kapitalist sınıfın uygarlığına imreneceksin. Öyle olalım diyeceksin. Hem de köylü kültürünü savunacaksın. Bu mümkün değil. Kesinlikle mümkün değil.

Şöyle düşünelim. Diyelim, batıda olanlar önce bizde oldu. Ne olurdu? Söyleyeyim. Üstüne titizlikle titrediğimiz *'bizim'* kültürü yerlebir ederdik. Çünkü kapitalist sınıf köylü kültürünün değerlerini reddeder. Örneğin, kapitalist sınıf hiçbir zaman ahilikle bağdaşmaz. Ahilik, şudur budur o ayrı. Ama bu kurum, kapitalist sistemin hiçbir noktasında yok. Olamaz.

Bunu bilelim.

Devam ediyorum. Ne anlama geliyor kapitalist uygarlıktan teknik almak? Mümtaz Turhan söylüyor, *"başka milletlerin yapmış oldukları teknik vasıtaları (radyo, otomobil, buzdolabı, hatta fabrika) sadece almakla tekniğe erişilmiş, ona sahip olunmuş sayılamaz. Bunlara hakikaten sahip olabilmek için, temellük edebilmek, kendimize mal edebilmek*

için birçoklarını hele bilhassa fabrikaları bizzat yapabilecek bir vaziyette olmamız şarttır."

Kim yapacak bunu? İster burjuvalar yapsın, ister işçiler. Önemli değil. Kim yaparsa yapsın *"bizim"* kültürü silecek. Kendi kültürünü kuracak.

Mübeccel Kıray şöyle diyor, *"Dışa açılmanın ve şehirleşmenin getirdiği değişikliklerin önemli bir bölümü de aile içi ilişkilerde görülmektedir. Baba-oğul ilişkilerindeki değişme en önemli değişmelerden biridir. (...) Doğum, sünnet, evlenme ve ölüm ile ilgili törenler, toplum hayatının dört belirli cephesinde derine giden değişiklikler göstermektedir. Bu merasimlerde ritüellerin dinsel tarafı ikinci plana çekilmeye başlamıştır. Diğer taraftan kadınların ve kızların toplumda değişen ve yükselen sosyal mevkii en açık şekilde bu'alarda izlenmektedir."* [66]

Mümtaz Turhan bunu göremedi. Çünkü soruna köylü ideolojisiyle baktı. Kapitalist olalım. Ama *"bizim"* kültürümüze dokunmayalım dedi. Değişimi, düzensizlik, bozukluk diye algıladı.

Batı Kafası

Nurullah Ataç'a gelince... Ataç, konuya şöyle giriyor, *"Bu ülkede yüzyıllar sürmüş bir geleneğin ürünü olan bir düşünce var, gene de o sürüp gidiyor. Biz ise o dünya görüşünün değişmesini, yerini batılılarınkine benzer bir düşünce, bir dünya görüşüne bırakmasını istiyoruz."* Sonra şöyle devam ediyor, *"Gözlerimizi Avrupa'dan ayırmamalıyız, çoktur, sayılamayacak kadar çoktur bizim Avrupa'dan almamız gereken şeyler. (...) eritmeliyiz kendimizi Avrupa uygarlığı içinde."*

Ataç, *"Bu ülkede yüzyıllar sürmüş bir geleneğin ürünü olan düşünüşü, dünya görüşünü"* istemiyor.

Neden? Çünkü, *"Eski uygarlığımızdan, Doğu uygarlığından ne kalmışsa hepsinden soğuyorum. Onlar ortada durdukça, biz, onların şu iyiliği var, şu güzelliği var dedikçe kafa devrimi gerçekleşmeyecek."* Kafa devrimi istiyor Ataç. Peki nasıl olacak kafa devrimi? *"Şarklılığımızın daha en kötü yönünden kurtulamadık, bir tek doğru, bir tek güzel, bir tek yol vardır sanıyoruz."* Saplantılardan, şarklılıktan kurtulmanın tek yolu var Ataç'a göre. *"Batı kafası"* edinmek. Batılılarda, Ataç'ın deyişiyle *"Avrupalılarda, Avrupalı düşünüşü ile yetişmiş kimselerde bir merak, bütün dünyayı anlama özeni var."*

Şarklı kafada bu yok. *"Çalışmaksa"* diyor Ataç, *"okumak, öğrenmekse, bizim bilginlerimiz, aydınlarımız da Avrupalılar gibi çalışıyor, okuyor, öğreniyor."*

Ama bu yeterli değil. Bir eksiğimiz var. Nedir o? *"Bir eksiğimiz var bizim. (...) Bizim eğitimimiz Avrupa ülkelerindeki eğitime benzemiyor da, bizim aklımız onun için Avrupalıların aklı gibi olamıyor. (...) İş Batı*

kafası, Avrupalı kafası edinmekte. Avrupalılar bugünkü kafaya, bugünkü medeniyete, bugünkü düşünceye, Yunancayı, Latinceyi öğrenerek gelmişler, eğitimlerinin temeli o diller olmuş."

İşte geldik Latinceyle Yunancaya... *"Bu ülkede"* diyor Ataç, *"Fransızca, Almanca, İngilizce öğrenenler bize ancak batı dünyasının özlemini getirebildiler, bizde dıştan batılılara benzemek hevesini uyandırdılar."*

Peki uyandırdılar da ne oldu? *"Bir Doğulu gözüyle bakmışlar Batıya, bu ülkeye Batının elmaslarını değil, boncuklarını, Doğunun süslerini andıran boncukları getirmişler, bir sarsamamışlar ulusu, bu ülkenin insanları da Avrupalılığı onların alafrangalılığı ile bir tutmuş "Oysa yapılacak iş bambaşka. "Bizi Doğulu eden bir geçmiş, bir gelenek olduğu gibi Batıyı, Batı eden bir geçmiş, bir gelenek olduğunu düşünmüyoruz. O geçmişi, geleneği öğrenmeye çalışmıyoruz. Başlangıcı, gelişmeyi bilmeden sonuçları kavramaya özeniyoruz. Bugünkü batı acunu, Batı uygarlığı yüzyılların ürünüdür, birdenbire doğuvermiş açılıvermiş değildir. Biz o uygarlığa birdenbire konmak istiyoruz. (Batı uygarlığının) bütün geçmişini, incelemek, öğrenmek, kavramak gerekir."*

Bir de ılımlılar var. Ilımlılar için şöyle diyor Ataç, *"Getirebildiler mi Batı uygarlığını? Hayır, onlar da ılımlı olmaya kalktılar, yahut önlerine ılımlılar çıktı. "Yoo" dediler ılımlılar, Biz büsbütün de Batılı olamayız, bizim de geleneklerimiz var, ayrılmamalıyız o geleneklerden. Batı uygarlığını mı alacağız. Peki. Ancak ona biraz da Doğu uygarlığını karıştırmalıyız" dediler. Neye vardı bu? Batı uygarlığı gücünü yitirdi. Bütün başarısızlıklar ılımlılar yüzündendir."*

Ataç şunu söylüyor. Üstün bir Batı uygarlığı var karşımızda. Yapılacak tek iş, bu uygarlığın içinde erimek. Nasıl olacak bu. Eğitimle. Yunancayı, Latinceyi öğreneceğiz. Batı uygarlığının köküne ineceğiz. Böylece kafa devrimi olacak. Tek doğrulardan kurtulacağız. Demokratik bir ortamda, özgürlük içinde Batılı olacağız. *"Batı kafası"* olacak kafamız.

Önce şunu bilelim. Ataç, bugün bile çok kişinin kavramadığı bir doğruyu kavramış. Uygarlık, gelmişiyle geçmişiyle bir bütün. Ilımlıların söyledikleri doğru değil.

Peki Ataç doğruda mı? Hayır.

Peki niçin?

Önce uygarlık üstünde durmak istiyorum. Kısaca. Gelmiş geçmiş bütün uygarlıkların ortak bir temeli var. Eşitsizlik. Eşitsizlik Batı uygarlığının da temel niteliği. Batı uygarlığını geçmiş uygarlıklardan ayıran şu. Geçmiş uygarlıklar, uygarlığın nimetlerini, gerçek yaratıcılara dağıtmadılar. Dağıtamazlardı. Çünkü yeterli değildi geçmiş uygarlıkların nimeti. Batı, uygarlık yoluna girdiğinde korkunç eşitsizdi. bu uygarlık,

makineyi soktu üretime. Makine, üretimi çoğaltı. Beri yanda, üretime toplu katılanlarda *"işçi sınıfı"* doğdu.

Tekniğin birçok sonucu var. Bizi burda ilgilendiren şu. İşçi sınıfı, uygarlığın nimetini, bütünüyle burjuva sınıfına bırakmadı. Bir bölümüne *"el koydu."* Bu siyasal alanda da böyle oldu. İşçi sınıfı, devlet yönetiminde de söz hakkı istedi. Ama şu gerçek değişmedi. Batı uygarlığının temeli de eşitsiz.

Bu neyi gösterir? Ataç'ın dediği doğru. Batı uygarlığının temelini, özünü iyi öğrenmeliyiz. İçinde erimek için değil. Tam tersi. Çünkü Batı uygarlığı, içinde erinecek bir uygarlık değil. En önemlisi şu. Buna gerek yok. Çünkü teknik, temeli eşitliğe dayalı bir uygarlığın kurulabileceği umudunu verdi insana.

Bu çok önemli. Eşitlikçi bir uygarlık boş bir umut değil. Bu umudun yolu Batı uygarlığından geçmez. Batı insanı temeli eşitliğe dayalı bir uygarlığı kuramaz. Çünkü Batı uygarlığı dediğimiz kapitalist uygarlık, eşitlikçi insana en uzak bir insan tipi oluşturdu.

Şunu söylüyorum. Batı insanı reddedilmesi gereken bir tip. Batılı insanın gelecek güzel bir dünyada yeri yok. Bu insan mutlaka aşılacak. Bu insanı aşmak zorundayız. Kesinlikle. Mutlaka.

Ataç bunu göremedi.

Özgürlük sorunu var bir de. Özgür bir toplum istiyor Ataç. Batı kafası edinirsek tek doğrulardan kurtuluruz diye düşünüyor.

Şunu bilmeliyiz. İnsan tek doğruyu inatçılıktan, ya da kafasızlıktan savunmaz.

Batıda çok doğru varmış. Ama bir zamanlar yoktu. Feodal dönemin düşünürü tek doğruyla düşünüyordu. Bu, o çağın ekonomik yapısına uygun bir düşünüş. Feodallerle, ruhbanlar böyle bir dünya istiyordu.

Osmanlı'da da böyle oldu. Osmanlı döneminde de tek düşünüş, tek yol vardı bizde.

Şunu bilmeliyiz. Yeni doğruları arayan düşünür, destek bir toplumsal sınıf bulmalı. Yoksa kolayca susturulur.

Batı'da böyle oldu bu. Batı'da burjuva sınıfının düşünürleri, feodal kurumları elçştirdiler. Burjuvazi yeni doğruları savunan düşünürleri, bütün gücüyle destekledi.

Şunu kabul edelim. Biz uzun süre feodal doğrularla yaşadık. Burjuvazi, uzun süre bunlara karşı çıkmadı. Çıkamazdı. Uzun süre onlarla birlikte yaşadı. Toprak ağalarını kırmadı. Oy almak için kırmadı. Burjuvazi şimdi yeni yeni doğrulara yöneldi. Ama bunlara yeni demek mümkün değil. Türkiye'de burjuvazinin doğruları, toplumun gereksinmelerini karşılamaz. Hepsi eski çünkü.

Ataç, 1957'de öldü. Tek doğrulu bir kültürde yaşadı. Çok doğrulu bir ülkenin özlemini çekti. Batı kafası edinirsek, özgürlüğün, eşitliğin

gerçekleşeceğine inandı. Bunların kafa işi değil, toplumsal olayların işi olduğunu göremedi. Ataç yanıldı. Ama bugün bile birçok kişi bu konuda yanılıyor.

Tekrar ediyorum. Özgürlük, eşitlik diyoruz. Hukuk açısından, mantık açısından son derece haklı olabiliriz. Bu haklılık eşitliği, özgürlüğü hiçbir şekilde geçerli kılmaz.

Ataç'ın ölümünden bu yana çok uzun yıllar geçti. Ama Türkiye bugün bile tek doğruyla yaşatılmak isteniyor.

Yanlış Soru

Devam ediyorum.

Şimdi burda bir yanılgıyı önlemek gerekiyor. Batı'da burjuvazi, özgürlüğü, eşitliği, insan haklarını savundu. Ama bunların sonucunu savunmadı. Ne oldu? Özgür, eşit iki insan karşı karşıya geldi. Bu insandan biri, ötekini ezdi, sömürdü. Özgürlüğün, eşitliğin sonucu, özgürsüzlük, eşitsizlik oldu.

Şunu bilmeliyiz. Özgürlüğe, eşitliğe evet. Bütün alanlarda. Baştan sona kadar.

Ataç bütün bunları göremedi. Göremezdi. Çünkü Batı'nın ideolojisiyle düşündü Ataç.

Neyi savunur bu ideoloji? Şunu. Batı uygarlığı, insanın yarattığı son uygarlık. Ayrıca bu uygarlık her bakımdan birinci. İnsana bütün haklarını vermiş. İnsan mutlu. Güvenlik içinde. İnsanın bütün özlemleri gerçekleşmiş. Batı uygarlığı, öteki uygarlıklar gibi bölgesel değil. Batı uygarlığı evrensel. Bir ulus yok olup gitmek istemiyorsa bu uygarlığın içinde erimeli.

Şimdi bu ideolojiye göre düşündün mü, ister istemez yanlışa düşersin. Ya Ataç gibi köktenci olacaksın. Batı uygarlığı içinde erimeyi savunacaksın... Ya ötekiler gibi *"ılımlı"* olacaksın. Ilımlının durumu çok zor. Çünkü ideolojisi parça parça. Ya Sait Halim Paşa gibi islam ideolojisi, batı ideolojisini belli yerlerde parçalayacak... Ya da Mümtaz Turhan gibi köylü ideolojisiyle Batı'ya karşı kendini koruyacak. Şunu da söylemek gerekiyor. Türkiye'de ılımlıların ideolojisi karmakarışık. İslam, köylü, batı ideolojisi birbirine girmiş. Bazan biri ağır basıyor, bazan öteki...

İster Ataç gibi köktenci olalım ister ötekiler gibi ılımlı, farketmez... İkisi de yanlış düşünmek zorunda. Çünkü bakış açılarında Batı uygarlığı var. Şöyle soruyorlar. Nasıl batılı olalım? Sonra yanıt veriyorlar. Bütünüyle batılı olalım. Hayır. Bütünüyle olmaz. Kültürümüz kalsın. Tekniği alalım. Teknik yönden batılı olalım.

Soru yanlış. Yanlış soruya yanlış yanıt verilir elbet.

Şu bilinmeli. Türkiye'nin iki birinci sorunu var. Biri geri kalmışlık.

Ötcki kalkınmayı gerçekleştirecek ulusal sınıfın yokluğu. Şöyle olması gerekiyor. Ulusun içinde bir sınıf çıkacak. Kalkınmayı gerçekleştirecek. Kalkınma tekniğine uygun kültürü yeniden kuracak. Bu kültürü ulusa benimsetecek. Böylece Batılılaşma sorunu bitecek. Kültür arayışları da.

Ver Ordan Bir Kültür

Tarihin en ilginç tartışmaları yapıldı Türkiye'de. Belki en tuhaf. Kültür arandı. Kimi, yeni bir kültür için Orta Asya'ya gitti. Arabistan çöllerinde dolaştı kimi. Kültürü orda burda aramayın. Kültür Anadolu'da çıktı diyenler oldu. Kimi, kültür için batının içinde eriyelim dedi. Kimi, buna karşı çıktı. Hayır dedi, bizim kültürümüz var. Bu arada sık sık Japonya gündeme geldi. Şimdi burda durmak gerekiyor. Japonya için şöyle deniyor. Batıdan teknik aldı. Kültür almadı. Yanlış bu. Ne yaptı Japonya? Feodal sınıfı yıktı. Burjuva sınıfını yarattı. Sanayi devrimini burjuva sınıfının öncülüğünde gerçekleştirdi. Ya kültürü? Japon burjuvazisi, tekniğine uygun Japon kültürünü yeni baştan kurdu. Bu kültürü Japonya'ya benimsetti.

Kalkınalım... sanayileşelim... Ama köylü kültürü kalsın. Bu, mümkün değil.

Kültür tartışmaları bitmedi. Devam ediyor. Şimdi ne diyorum? Kültür tartışmaları bitmedi. Devam ediyor diyorum. Bu, basit gibi gelebilir. Değil. Basit değil. Kültür tartışmaları her derecede, her fırsatta devam ediyor... Bakın nasıl? Umberto Eco'nun Gülün Adı adlı bir romanı var. Manastırda geçen olaylar anlatılıyor. Eco'ya kimse gerici filan demiyor. Bir Türk yazarı tekkede geçen olayları anlatsa gerici denir. Hem de nasıl anlattığına bakılmadan. Olaylar tekkede geçiyor ya, bu yeter.

Dikkat edin, yabancı filmlerde sık sık kilise gösterilir. İnsanlar kiliseye gider. Dua eder. Bizim filmlerle *"camili ezanlı"* diye alay edilir. Kabul ediyorum. "Camili ezanlı" filmlerimiz çok kötü. *"Camili ezanlı"* filmlerle kötü olduğu için alay edilmiyor. *"Camili ezanlı"* olduğu için alay ediliyor. Peki *"kiliseli çanlı"* filmler... İyi mi... İyi olduğu için karşı çıkılmalı. İyi olduğu için kötü çünkü. Çok kötü.

Gülün Adı romanıyla İsa gündeme geldi. Sağda solda konuşuldu. İsa güldü mü, gülmedi mi?

Bütün bunların bir anlamı var mı? Var. Batı kültürü evrensel kabul edilmiş. Batı kültürünün içinde erimemiz isteniyor.

İnsanlar var. Batı ideolojisinin etkisiyle düşünce melekeleri dumura uğramış. Bunlar, batı kültürünü evrensel kabul ediyor. Bunun içinde eriyelim, diyor.

Aynen böyle.

İsa gündemde... Öyleyse İsa'nın ihanetini konuşalım. İsa, Batı kültü-

rünün gösterdiği gibi değil. İsa bir hain. İsa halkına ihanet etti. Şöyle. *"Batı'ya karşı direnç, Roma önünde Doğu'nun gerçek unsurları arasında yer almayan toplulukların kişiliklerini belirtip tarih sahnesine çıkmalarına izin verdi. Doğulu halklar Batı'ya karşı yeni bir örgütlenmeye girdiler. Ancak bu arada Roma egemenliğiyle aşılmış bulunan klasik Doğu düzeni temsilcileri de, Batı'ya karşı direnme girişimlerine başlayacaklardır. Ve bu direnme girişimleri, İsrail'de peygamberler geleneği ile sürdürülüyordu. Bu geleneğe bağlı direnmenin başında Hz. İsa bulunuyordu. Hz. İsa'nın yönettiği direnme olayında kendisinin kurmay heyetini bugün 'havariler' diye andığımız 12 kişi teşkil ediyordu. Bu alışılmış klasik düzenin temsilcileri dışında Doğu, Barabbas'ın yönetimi altında da örgütlenmeye başlamıştı. Barabbas ve arkadaşları, Doğu, istiklalini elde edinceye kadar savaşmakta kararlıydılar. Hz. İsa'nın havarileri arasında bulunan Yahuda, Barabbas'ın görüşünü paylaşmakta ve Roma karşısında Doğu'nun bölünmesini engellemek için Hz. İsa ile ilişkisini kesmemektedir. Yahuda, her iki grup arasında anlaşmayı sağlayarak eldeki bütün kuvvetlerle Roma'nın Yakın-Doğu'daki hakimiyetlerinin merkezi ve sembolü olan Kudüs'e aynı gün birlikte yürünmesini düzenledi. Krallığa pek istekli Hz. İsa, başında tacı Kudüs kapılarında görünür. Ancak temsil ettiği görüşlerin aşılmış olduğu bilinci, Hz. İsa'nın Roma'nın daha ilk tepkisi karşısında yıkılmasına yol açacaktır. Hz. İsa, başında tacı şehire girmeye hazırlandığı ayaklanma günü Roma askeri karşısında korkuya kapılacak ve halkı yüzüstü bırakıp kaçacaktır. Hz. İsa'nın teminatı ile ayaklanmayı başlatan Barabbas, ateşe sürdüğü askerlerini yüzüstü bırakmadığı için roma askeri karşısında kaçmayı kabul etmeyecek ve esir düşecektir. Ayaklanmanın iki liderinden birisi Barabbas, Roma'nın elinde tutsaktır. O günkü geleneğe göre halk oylamasında feda edilecek bir mahkuma karşılık başka bir mahkumun hayatını kurtarmak mümkündü. Hz. İsa, yaptığı küçüklüğün farkındadır ve yapılan sözleşmelerin tanığı Yahuda'nın kendisini bağışlamayacağını bilmektedir. Bu nedenle Yahuda'nın kendisini ele vereceği korkusu içindedir. Yahuda'nın Hz. İsa'yı öpüşü, Batı'nın bize öğrettiği gibi bir ihanet öpüşü değildir. Bir bağışlama ve Hz. İsa'yı kendi açısından kaçınılmaz olan sonuca hazırlama öpücüğüdür. Hz. İsa, halkına ihanet etmiş bir liderdir. Kendi başlattığı bir ayaklanmada halkını yüzüstü bırakıp kaçmıştır ve ona gereken cezayı da yine kendi halkı vermiştir. Barabbas'ı kurtarabilmek için Hz. İsa'yı ele vermiş ve bağışlama için yapılan oylamada hiç kimse Hz. İsa lehine oy kullanmamıştır."* [67]

İnsanlar, binlerce yıl bir masalla uyutuldu. İhanete uğrayan İsa bir masal. Halkı uyutmak için uydurulmuş bir masal.

Şu bilinsin. Batı uygarlığı temeli eşitsizliğe dayanan bir uygarlık. Hıristiyanlık, Batı uygarlığının temellerinden biri.

Hıristiyanlığı Saint Paulus sistemleştirdi. Sistemli bir din durumuna getirdi.

Hıristiyanlık, eşitsizlikçi Batı uygarlığının temellerinden biri.

Bütün bunlardan sonra söylemek istediğim şu. Bize verilmek isteneni kabul edecek miyiz?

Eleştirmek, ölçüp biçmek yok mu?

Yalan, o korkunç yalan sürüp gidecek mi?

Batı'nın içinde erimemizi savunanlar. Size soruyorum. Siz, temeli eşitliğe dayanan bir uygarlık istiyor musunuz, istemiyor musunuz? Eşitlikçi bir uygarlık istiyorsanız, Batı uygarlığının çözülmesi gerekir. Çünkü Batı uygarlığı türlü yalanlarla insanı, insan olmaktan çıkardı. Batı uygarlığı her şeyi tahrif etti. Batı uygarlığı insanı yok etti.

Bu insanın geleceği yoktur. Olmaması gerekir. Batı, geleneği olmayan bir insan yarattı. Hıristiyanlık böyle bir insanın yaratılmasında son derece etkili oldu.

Ne oluyor Türkiye'de? Batı'nın kelepçelediği kafa, İsa'nın gülümsemesini gündeme getiriyor.

Kemal Demirel bir oyun yazıyor. Adı *Büyük Yargıç*. Bu oyunda İsa yüceltiliyor. Bakın, neler diyor Kemal Demirel, Büyük Yargıç'da. *"Ama Yahudiye halkını ona karşı kışkırtmayı becerdiniz. Adamlarınızı kutsal bayramınızda halkın arasına sokarak, Barabbas denen bir katilin hayatının bağışlanması fikrini aşıladınız. İnsan dostunu ise mahkum ettiniz."* [68]

Kemal Demirel'i okurken gönlüm kabarıyor.

Devam ediyorum. Kemal Demirel'e göre, Barabbas katil. İsa insan dostu. Yanlışla kafası kilitlenen insan gerçeği göremiyor. Gerçeği aramıyor.

Şunu bilelim. Kafası yanlışla, yalanla kelepçelenen insan, hiçbir zaman güzel bir gelecek kuramaz.

İşte bunun için Batı uygarlığı milim milim çözülmeli. Önce bu yapılmalı.

Bu yapılacak. Ancak ondan sonra Batı uygarlığı, geleceğin eşitlikçi uygarlığının çizgilerinden biri olacak.

Paul Valery soruyor, *"Avrupa acaba göründüğü gibi, yani yeryüzünün en değerli bölümü, incisi geniş bir bedenin beyni olarak kalabilecek mi?"*

Yanıt veriyorum. Hayır. Kalamayacak. Kalmaması gerekiyor.

Sizler, Türkiye'de yaşayanlar... Mitoloji dendi mi *"Tanrı Zeus"* diye iç geçirenler... Tiyatro dendi mi, *"Eski Yunan"* diyenler... "İnsan hakları, eşitlik dendi mi *"Ah Avrupa"* diye çığrışanlar... Masumluk simgesi diye İsa'yı gösterenler... Sizler, Avrupa'yı dünyanın beyni gibi görüyorsunuz...

Baylar, şunu bilin. Avrupa bir beyin. Evet bunu kabul ediyorum. İtirazım yok buna. Ben şunu söylüyorum. Avrupa dünyanın beyni değil. Avrupa, yalnızca Avrupa'nın beyni... Hem de çürüme sürecine girmiş bir beyin...

Bu beyini eleştirin. Çünkü yanlış çalışıyor.

Lütfen korkmayın baylar... Eleştiriden korkmayın. Söyleyin ona. Dünyanın beyni olmadığını söyleyin. İnsanın gerçeği aramasını istiyorsanız, söyleyin.

Despot Dinle Beni

Gerçeği aramak... İşte bizde istenmeyen korkunç gerçek... Varlık dergisinde çıkan yazılarımdan birinde şöyle dedim, *"Platon'u, Aristoteles'i eleştirmek gerekiyor."* Bazı felsefeciler ayağa kalktı. Bunlardan biri, üşenmemiş adamını göndermiş Varlık dergisine. *"Cengiz Gündoğdu gibi bir despot yüzünden dergiyi okumayacağım"* demiş.

Tuhaf bir mantık. Platon'u, Aristoteles'i eleştirmek gerekir diyorum. Böyle dediğim için despot oluyorum.

Peki demokrat kim? Platon'un, Aristoteles'in eleştirilmesine karşı çıkan.

Ne güzel bir demokratlık değil mi...

Bu anlayışa göre bir despot bakın neler diyor, *"Aristo, Fizik'te gerçek tabiat kanunlarına varamamıştır. Bundan başka, izah ve tefsir edemediği olayları gizli, batıl ve hiçbir surette keşfedilip bilinemeyecek sebeplere dayandırdığı için, beşeri düşüncenin gelişim seyrini uzun yıllar yanlış doğrultulara sevk ederek kösteklemiştir. Çünkü bu surette ve a priori hiçbir zaman bilinemeyecek sebepleri araştırmanın beyhude olacağı ve insan zekasının hiçbir veçhile aşılamayacağı sınırlar bulunduğu kesin inancını o kadar kuvvetle müdafaa etmiştir ki, artık bu konuda fazla bir çaba harcamanın gereksizliği zihinlere iyice saplanıp kalmıştır. İşte Yakınçağlara, gözlemci ve deneylemeci araştırmalara gelinceye kadar sultasını (hakimiyetini) sürdüren Aristo Fiziğinin neden yirmi yüzyıl kadar bir süre boyunca ilerlemeyerek yetersiz ve kısır kaldığı kolayca anlaşılmaktadır."* [69]

Bir felsefecinin beni despotlukla suçlaması önemli değil. Önemli olan kendini demokrat sanan despotlar... Bu despotların sultasını sürdürmesi... Her şeyi Batı'da arıyor bu düşünce. Her şeyi eski Yunan'da arıyor. Despot dinle beni... Dikkatle dinle...

Ama şunlar bir gerçek. Eski Mısır, matematikte çok ileri. Pi sayısını eski Yunan'dan ikibin yıl önce Mısır buldu.

Avrupa'dan çok önce Hint bilginleri buldu sıfırı.

Celal Sarç, neler diyor, bakın. *"El-Bettani büyük bir presizyonla Ekliptik'in (ılım dairesinin) meylini, tropik yılı (Dünyanın bahar ılım nok-*

tasından ardarda iki geçişi sırasında geçen süreyi) ve mevsimleri, tayin etmiş, Güneş'in semti reisde bulunabileceği en yüksek noktanın değişmezliği hakkında Batlamyus teorisini yıkmış (...) ayrıca pitografik projeksiyon yardımıyla küresel trigonometri problemleri için çok güzel çözümler bulmuş, bu bilgiler Batı'da IX. yüzyılın bilimsel uyanış devri çalışmalarına rehber olmuştur. (...) Daha IX. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan kudretli ilim adamlarının en ünlüsü hiç şüphesiz Ebu Abdullah Muhammed bin-i Musa El-Harizmi'dir. Türk asıllı olan Muhammed El Harizmi hakkında hemen hiçbir ciddi biyografik inceleme yapılamamıştır. (...) Batı bilim dünyasında en sürekli, en derin tesirler bırakmış bir matematikçi olarak tanınmaktadır."

Bütün bunları ciddi bir şekilde kavramak gerekiyor. Bunları kavramalıyız. Biliyorum. Bu çok zor. Çünkü kafamız Batı ideolojisiyle kilitlenmiş. Bir anlamda dumura uğratılmış... Donmuş bir beyni harekete geçirmek son derece zor. Ama bu zorluğu aşmak zorundayız.

Peki ama niçin bu zorluğa girelim... Rahata alışmış beynimizi niçin rahatsız edelim. Ne güzel belledik işte. Her şeyin başında Batı... Bilimde, dinde, mitolojide, sanatta, insanla ilgili ne var... Hepsi hepsi için Batı ne derse öyle düşünürüz.

Yanıt veriyorum. İnsan beyninin temel karakteri yaratıcılıktır, üretkenliktir, sentezdir. İnsan bu yüzden leylek değildir. Leyleği bilirsiniz. Her yıl aynı bacaya, aynı biçimde yuva yapar. Ama insan ateşi buldu. Ateşle yetinmedi.

Tekrar ediyorum. İnsan beyninin temel karakteri, yaratıcılıktır, üretkenliktir, sentezdir. İnsan bunu tek başına yapmaz. Düşünür. Tartışır. Çekişir. Eleştirir. Bütün bunları başka insanlarla yapar.

Batı uygarlığı işte bu noktada insanı hırpaladı. İnsanı leyleğe benzetti.

Türkiye'de birçok insan leylek olduğuna seviniyor... *"Bakın... bakın ne güzel uçuyorum... Hadi siz de gelin... Hep birlikte uçalım"* diyor...

Hayır baylar... Leylek olmayı reddediyoruz...

Şunu kabul edelim. Biz, Batı'nın karşısında yenilgiyi baştan kabul etmişiz. İnsan, mücadeleyi kafasında kaybederse, eninde sonunda yenilir. Her şeyi bütün sonuçlarıyla kabullenir.

Leylek olduğu için sevinir.

Bir Japon Soruyor

Şimdi burda şöyle deniyor. Evet, bu dediklerin doğru. Eski Mısır, Anadolu, Mezopotamya, Asya... Tamam. Buralar uygarlığın beşiği. Ama bu gerçeği değiştirmez. Nedir o gerçek? Batı, 15. yüzyılda öne geçti. Büyük bir uygarlık kurdu. İşte her şey ortada.

Bu görüş kesinlikle kabul edilmiş durumda. Batıcılar için söylene-

cek söz yok. Ya da ne söylesen boş. Bir de Batı'yı eleştiren düşünürler var. Cemil Meriç, Mümtaz Turhan, Lahbabi... Bu eleştirilerin biraz duygusal olduğunu söylemek gerekiyor. Eleştirinin duygusallığına karşı çıkmıyorum. Hatta böyle bir eleştirinin bir noktaya kadar gerekli olduğuna inanıyorum. Şunu düşünmeliyiz. Batı gelmiş, Doğu'da ne varsa silmiş süpürmüş. İngilizlerin şimdi.yazdığım kağıdı bulan Çinliyi köpek gibi gördüklerini hepimiz biliriz. Hindistan'da Gandi, Türkiye'de Gazi Mustafa Kemal, *"Biz de insanız"* diye emperyalizme başkaldırdılar. Bugün dünyanın birçok bölgesinde insanlar, Batı'ya karşı insan olma mücadelesi veriyor.

Şunu hiçbir zaman unutmamalı. Batılı birçok düşünür, oturdular harıl harıl çalıştılar. Kuram üstüne kuram ürettiler.

Soruyorum. Niçin? Batılı insanın farklı olduğunu göstermek için. Farklı insan... Batılı inandı buna. Batılı olmayanı hayvan diye belledi.

İşte Batılı olmayan biri var orda. İnsan değil o. Bir karaderili, asla üzülmez. Acı çekmez. Sevmez. Ağlamaz. Acıkmaz. Çünkü insan değil.

Kim bu? Kim bu Batının hayvan dediği yaratık. O bir kızılderili, bir karaderili, bir Asyalı.

Ama o bir insan... Hayır... Batılı, uzun süre kabul etmedi bunu. Bugün kabul ediyor mu? Hayır. Bugün de kabul etmiyor. İngiltere'de Ulusal Cephe'nin önderi Powell, Asyalı göçmenlerle ilgili şöyle diyor, *"Yılda ülkemize kabul edilen... 50 bin kişinin akmasına göz yummak için çıldırmış, gerçekten çıldırmış olmamız gerek. Böyle bir tutum, bir ulusun, harıl harıl üzerinde kendisinin yakılacağı odunları yığmasına benzer."*

Peki, İngilizler ne düşünüyor bu konuda? Dörtte üçü Powell gibi düşünüyor. Halkoyu yoklaması bunu gösteriyor.

İşte Batılının, Batılı olmayan için gerçek düşüncesi.

Siz bir odunsunuz... Ben de bir odunum.

İngilizler için kibar derler. Gerçekten kibar insanlar. Yoksa hayvan derlerdi bize. Kibar oldukları için odun diyorlar.

İşin tuhafı şu. Doğulu da inanıyor Batılının üstün ırk olduğuna. 1892 yılında Japon devlet adamlarından biri Herbert Spencer'e mektup yazıyor. Şunu öğrenmek istiyor. Japonlar yabancılarla evlenirse iyi sonuç alınır mı, alınmaz mı?

Bizde de var böylesi. Türkiye kalkınsın diye damızlık erkek getirmeye kalkmışlar Batıdan.

Batılı, yüzyıllarca aşağı ırk diye bakmış Batılı olmayana. Batılı olmayan da inanmış buna.

Şimdi buna isyan etmemek mümkün değil. Ama bu isyanda bile bir teslimiyet var. Şöyle. Kendini Batıya kabul ettirme... Batı, Doğulunun insan olduğunu kabul etsin. İstenen bu. Günümüzde de böyle düşünen-

ler çoğunlukta. Sizin gibi olmak istiyoruz. Bize yardım edin deyip duruyorlar.

Tam bu sırada bir gazete haberi. Okurken gülüyorum. Haber şöyle. *"Kuzey Atlantik Asamblesi Toplantısı'na katılmak üzere İstanbul'a gelen İtalyan Komünist Partisi üyesi parlamenter, Türkiye'nin yıllardır Batı'yla bütünleşmek istediğine dikkati çekerek, 'Batı'nın demokratik kurum ve geleneklerini almadan Batı'yla bütünleşemezsiniz' diye konuştu."* [70]

Evet, Türkiye'de bir gazete komünist parlamenter Enia Cerguetti'yle konu abiliyor. İşte Batıya teslimiyetçiliğinin canlı göstergesi. Bir Batılı komünist olabilir. Hatta Türkiye'ye gelebilir. Konu abilir. Ama bir Türk komünist olamaz.

Niçin? Biz Batılı değiliz çünkü.

Batı'yı en sert şekilde eleştirenlerde bile teslimiyetçilik var. Bu, normal geliyor onlara.

Şimdi işi duygusallıktan kurtarmak gerekiyor.

Karşımızda Batı uygarlığı var. Bu, bir gerçek.

Soru şu. Batı uygarlığı nasıl oluştu? Bu sorunun tek yanıtı var. Batı uygarlığı burjuvazinin öncülüğünde oluştu.

Sırtlan Çukuru

Şimdi burdan kültüre geliyorum. Kültür üstünde biraz durmak gerekiyor. *"İnsan(lar) işte bununla -harcanmış emek gücüyle, emeğin üretkenliğiyle, çalışma verimiyle- mevcut/verili iktisadi, siyasal, toplumsal tarihsel bütünselliği yeniden üretime sokar(lar). Böylelikle mevcut Nesnel Gerçeklik'ten iktisadi Öz'ü, siyasal Tezahür'ü, toplumsal İçerik'i ve tarihsel Biçim'i olan çeşitli FORMASYONLAR edinirler. Birey(ler) ve toplum(lar) tarafından uyarlanabilir ve kuşaktan kuşağa bireyden bireye ve/veya toplumdan topluma iletilebilir nitelikte olan bu FORMASYONLAR'a KÜLTÜR diyoruz."* [71]

Bu tanım yeterince kapsamlı. Hemen burda şunu söyleyeyim. Uygarlığın evrensel, kültürün yerel olduğuna inanmıyorum. Kültürü uygarlıktan ayırmıyorum. Her uygarlığın kendi kültürünü yarattığına inanıyorum. Bölgesel farklılıklara önem veriyorum. Ama bunun önemini abartmıyorum.

Devam ediyorum. Batı'da burjuvazi, temeli eşitsizliğe dayalı uygarlığını kurdu. Buna uygun bir kültür yarattı. Her alanda. Bu kültür, insanı sultasına alıyor. İnsanı biçimlendiriyor. İnsanın özünü değiştiriyor.

Şunu söylemiyorum. İnsan doğru yolda gidiyordu. Burjuva sınıfı geldi. İnsanı yanlış yola soktu. Hayır. Söylemek istediğim şu. İnsanı, yanlış yol için sistemleştirdi. İnsana yanlış *"formasyonlar"* edindirdi.

Acılı bir öykü bu. İyi bilmek gerekiyor. Öykü İngiltere'de başlıyor.

Şöyle bir söz var İngilizin dilinde, *"Adem çift sürerken, Havva yayık döverken, soylu kişi var mıydı?"*

İngiltere... Halk, feodal sınıftan çok çekmiş. Kurtulmak istiyor. 1600'lerde kaynıyor İngiltere. O tarihlerde bir bildiri elden ele dolaşıyor. Bildiride insanların eşitliği anlatılıyor. *"Toprak kimsenin değildir"* diye sloganlar atılıyor. Feodaller çok kızıyor bu sloganlara.

Şimdi Türkiye'de de kızanlar var. Bazı şairler slogan sözünü duydular mı ifrit oluyorlar.

Slogana kızan şairler size söylüyorum. Sahi, niye kızıyorsunuz slogana?

İngiltere'de feodaller çok kızıyor yeni bir dünya için atılan sloganlara. Winstanley şöyle diyor, *"İnsanlar, özel mülkiyet adı verilen uğursuz şeyi yeryüzünden kaldırmak için ellerinden geleni yapmak zorundadırlar, hep birlikte çalışın ve ekmeğinizi ortaklaşa yiyin, özel mülkiyeti ortadan kaldırdığımız zaman artık ne zengin, ne yoksul, ne zulüm ne de savaş olacak."* [2]

Halk, burjuvazinin önderliğinde iktidara yürüyor. Trajik bir yürüyüş bu. Burjuvazi, halkın desteğinde iktidara el koyuyor. Sonra halka dönüyor. Cromwell, halkı katlediyor.

Bu, daha sonra birçok ülkede böyle oluyor.

Burjuvazi, güzel bir dünya için yola çıkıyor. Ama tam tersi oluyor. Burjuvazi bilerek yapmıyor bunu. İstese de böyle bir dünya kuramazdı çünkü. İnsani bir uygarlık kuramazdı burjuvazi. Çünkü teknik açıdan mümkün değil bu. Sermaye birikimi için milyonlarca insanın boğaz tokluğuna çalışması gerekiyor. Burda üstünde durmak istediğim nokta bu değil. Burda temel nokta şu. Burjuvazi buna uygun bir ideoloji geliştiriyor. Burjuvazi bu ideolojiyle çok önemli bir şey yapıyor. İnsanı, çıkarı için yaşayan bir yaratık durumuna düşürüyor. Çok basit bir nokta. Burjuvazinin dünyasında düello yok. Sevdiği insan için, onur için teke tek mücadele yok burjuvazide.

Ne olacak yani... Bir insan sevdiği için, onuru için mücadele. Biri mutlaka ölecek. Ne var bunda? Hiçbir şey yok. Hiç kimsenin çıkarı yok.

Burjuvazi kesinlikle karşı buna. Burjuvazi için önemli olan yalnızca kişisel çıkar. Bunun için insanı dönüştürüyor. İnsanı, çıkarı için yaşayan bir yaratık durumuna getiriyor.

Burjuvazi bütün değerleri sıfırlıyor. Tek bir değeri yüceltiyor, çıkarı...

Tarhan Danışman Türk-Amerikan dernekleri Yönetim Kurulu Başkanı. Emin Çölaşan, Danışman'a soruyor, *"Lobi şirketlerinin amacı da kendilerine kim para verirse onlar için çalışmak ve milletvekilleri ile senatörleri etkileyerek, para veren ülke ve gruplar aleyhine kanun çıkma-*

sını önlemek oluyor. Doğru mu anlamışım bunu?" Danışman yanıtlıyor, *"Doğrudur"* [73]

Bunun anlamı şu. ABD Kongresi'nde doğrunun, hakkın, adaletin hiçbir önemi yok. ABD'de kim paralıysa o haklıdır.

Ya Avrupa... Demokrasi havarsi görünen ülkeler... İsveç, Fransa, İngiltere... Özellikle İsveç... İnsan hakları çiğneniyor diye Türkiye'yi şikayet ediyor. Ya sonra? Bir İsveç firması tramvay işini alıyor İstanbul'da. İsveç de şikayetini geri alıyor.

Son derece normal... Çünkü burjuvazinin oluşturduğu insan için çıkar dışında hiçbir şey önemli değil.

Batı uygarlığının demokrat, adil, hakka dayalı bir toplum oluşturduğunu hiç kimse söyleyemez. *"Bunların iktidarı demokratik midir?"* diye soruyor Claude Julien. Sonra şöyle devam ediyor, *"Batı dünyası, demokratik tutkularını nasıl olup da inkar eden duruma düşmüştür? Niçin bu yoksulluk, bu adaletsizlik, bu özgürlükleri boğma çabaları. Siyasal iktidarı ve ekonomik egemenliği elinde tutanlar, zenginliklerin gelişmesinin-kalkınmanın en yoksul olanların kazançlarında yapılacak birkaç basit düzeltmeyle, yenilir-yutulur bir sosyal eşitliğe varacağını zannetmişlerdir (...) Chicago Üniversitesi hukuk profesörü, THE SUPREME COURT REVIEW müdürü çağın dengeli zekalarından Philip B. Kurland, Birleşik Amerika hakkında şunları söylerken, aslında bütün Batı dünyası adına cevap vermektedir: 'Eğer biz ulus olarak bir başarısızlıktan dolayı suçluysak, bunun nedeni öğrettiğimiz ideale ulaşmayı başaramamamız değil, hiç utanmadan denememizdir."* [74]

Utanmak.. Utanacak mı?

Yanıt veriyorum. Hayır. Batı uygarlığının oluşturduğu insan hiçbir zaman utanmayacak.

Burjuvazi, tarih sahnesine çıkarken her şeyi yerlebir ediyor.

Yeni bir aşk istiyor burjuvazi... Burjuvazinin sanatçıları şiirlerde, öykülerde, romanlarda yeni aşkı savunuyor.

Burjuvazi, düşünce özgürlüğünün insan mutluluğunun temeli sayıyor. Burjuva ideoloğu Mill şöyle diyor, *"Düşünce özgürlüğü ile düşündüğünü söyleme özgürlüğünün, insanlığın düşünsel mutluluğu için (ki insanların diğer tüm mutlulukları buna bağlıdır) çok gerekli olduğunu dört ayrı nedene dayanarak ortaya koymuş bulunuyoruz."* [75]

Burjuva ideologları her alanda feodal siteme karşı çıkıyor.

Burjuvazi, Amerika'da, Fransa'da, arka arkaya bildiriler yayınlıyor. İnsan haklarının doğal olduğunu söylüyor.

Bütün bunlar şu anlama geliyor. Eski sistemin oluşturduğu insanı beğenmiyor burjuvazi. Yeni bir uygarlık, yeni bir insan diyor.

Yüzyıllar sonra sonuç şöyle. Aşkı öldürüyor. Özgürlüğü yok ediyor. Bireysellik tek tip otomatik insana dönüşüyor. İnsan hakları çiğneniyor.

Burjuvazi eski insanı yok ediyor. Ama yeni insanı yaratamıyor.

Burjuvazinin kurduğu uygarlıkta garip bir yaratık oluşuyor. Bu insan değil... Kesinlikle insan değil...

Bu garip yaratık bakın ne durumda. *"Avrupa'yı yeni bir salgın kasıp kavuruyor. Lüks tutkusu. Almanya'nın ünlü haftalık dergisi Der Spiegel, bu salgının bir uyuşturucu gibi toplumun çeşitli kesimlerini pençelerine aldığını haber veriyor. (...) Der Spiegel, bu 'lüks mal tüketme' ve 'marka' sevdasının ülkenin ekonomik açıdan yeni bir refah dönemine girdiği anlamını taşımadığını belirtiyor. Der Spiegel'e göre durum tam tersine 'Zenginler daha zengin, yoksullar ise daha yoksul' duruma geliyorlar. (...) Bu israf furyası, toplumda bir şeylerin derinden derine değiştiğinin de habercisi. Son yıllarda hızlandırılan 'Moda ve demode' mekanizması, insanları, geleneksel değerlerini terk etmeye ve durmaksızın en aşırı ölçülerde tüketime yöneltiyor. 1960'larm sonlarında tüketim toplumuna yöneltilen eleştiriler ve 'alternatif kültür' önerileri çoktan unutuldu. Der Spiegel'e göre, aşırı tüketim tutkusunun gerisinde, yoğun bir itibar kaygısı yatıyor. 'Hiçbir şey, başarı görüntüsünden daha başarılı değildir' şeklinde özetlenebilecek bu kaygı, insanları tüketimin en aşırı kalıplarına itiyor. (...) reklam sanayii de toplumda israf anlayışının yerleşmesini güçlendirecek yönde çalışıyor. Tek tek malların satışını sağlamanın çok ötesinde, tüketimi bütünüyle bir hayat tarzı olarak sunan bir reklam siyaseti sürdürülüyor. Bütün sorunların çaresinin, aşırı tüketim olduğu anlayışı yerleştiriliyor."* [76]

İşte burjuvazinin insanı getirdiği nokta. İnsanın bu derkeye düşürülmesi son derece tatsız.

Şimdi işin temeline geliyorum.

Şöyle düşünüyorum. Daha önce söyledim. Tekrar ediyorum. Burjuvazinin oluşturduğu insan, insani, adil bir toplum kuramayacak. Çünkü burjuvazi, insanı, bütünüyle hayattan kopardı. Bu insan hayatın içinde yaşamıyor. Kesinlikle. Daha kötüsü bu insan durumunu bilmiyor.

Burjuvazi, insanı yalan bir dünyada yaşatıyor. Burjuvazi, yalan dünyayı, gerçek dünya gibi gösteriyor.

Bu insan arada sırada rahatsız oluyor. Özgürlük istiyor. *"Özgürlük mü... Git istediğinle, istediğin kadar yat"* diyor burjuvazi.

Git... İstediğinle istediğin kadar yat... İşte özgürlük.

Yetmedi mi... Git şu ünlü parka... İstediğin kadar konuş orda.

Yetmedi mi... Git birkaç yeri bombala... Çevre kirletiyor diye gemi batır. Özgürlük için yoksul ülkelerin elçilerini öldür.

Özgürsün işte... Bugün birkaç kişiyle seviştin. Ağzından cikletini çıkarmadan... Bilmem ne parkında önüne gelene sövdün... Rahatsın... Televizyonun karşısındasın şimdi...

Yarın... Yarın bir iki yere bomba atarsın. Şunu bunu öldürürsün.

O kadar.

Bu insanın bilinci bütünüyle dumura uğratılmış. Hiçbir noktada hayatla ilgisi kalmamış.

İnsan nerden kalkmış? Şimdi nerde? Nereye gidiyor? Nereye gitmesi gerekir? Bütün bunlardan habersiz.

Burjuva uygarlığının yarattığı insan sırtlan çukurunda yaşıyor. Ama sırtlan çukurunda yaşadığını bilmiyor.

İşte işin temeli bu.

Batı uygarlığında umut yok. Batı uygarlığının insana vereceği hiçbir şey yok. Batı uygarlığının önü kapalı.

İşin temeli bu.

Durumu net bir şekilde görmek gerekiyor. Burjuvazinin kurduğu uygarlık, insanî olan her şeyi yok etti. Hiçbir düşünce, hiçbir duygu insana ait değil. Çeşitli merkezlerde oluşturulan duygular, düşünceler çeşitli yöntemlerle insana aşılanıyor.

Şöyle bir durum çıkıyor ortaya. Burjuva uygarlığının insanı düşünmüyor. Bu insan herhangi bir konuda üzülmüyor. Başkaları onun üzülmesine karar veriyor.

Küçük bir örnek. Batı uygarlığının ilaç şirketleri ilaç üretiyor. Bu ilaçların bir kısmı insana zarar veriyor. Burjuva uygarlığının şirketleri, bu ilacı yok etmiyor. Ya ne yapıyor? Geri kalmış ülkelere satıyor.

Ne oluyor? Hiçbir şey olmuyor. Batılı bu olay karşısında üzülmüyor. Çünkü Batılı hiçbir merkez, insanın üzülmesine karar vermiyor. Böyle bir karar olmadığı için Batılı üzülmüyor.

Batı uygarlığı, yüzyıllardır Afrika'yı sömürüyor. Afrika halkını açlığa mahkum ediyor. Batılı böyle bir olay karşısında üzülmüyor. Sonra gün geliyor, birdenbire Batı'nın vicdanı sızlıyor. Açlığa karşı kampanya açıyor. İnsanlara *"Üzülün"* diyor. Batılı insan üzülüyor.

Batılı merkezlerde Türk büyük elçileri öldürülüyor. O elçilerin küçük çocukları, babasızlığa mahkum ediliyor... Batılı buna üzülmüyor... Bunu bilmiyor bile. Üzülmeyi bilmiyor.

Bütün bunlar şunu gösteriyor. Batılı insanın kendine ait düşüncesi yok. Kendine ait duyguları yok. İnsani hiçbir şeyi yok.

Bu insanın geleceğin güzel dünyasında yeri yok.

Bunu kavramak zorundayız.

Kavramazsak ne olur? Andre Gorz gibi konuşuruz.

Beni Rahatsız Eden Kafa

Andre Gorz'un *Elveda Proletarya* adlı kitabı önümde duruyor. Kitabın arkasında şöyle bir not var. *"Bu kitap, yayınlandığı ülkelerde solcular arasında hayli huzursuzluğa yol açtı. Aralarından birisi proletaryanın kapitalizmi alt edecek yegane sınıf olduğu şeklindeki temel Marksist*

tezden açıkça uzaklaşmaya cüret ediyordu. Andre Gorz, özellikle kapitalizmin bugünkü iktisadi gelişimi yüzünden proletaryanın etkin karşı güç olma rolünü giderek yitirdiğini ispatlıyor ve temel inisiyatif gruplar ile merkez siyasi otoritenin işbirliğine dayanan yeni bir toplum modeli ortaya atıyor." [7]

Kitabın arkasına bu notu kim yazdı bilmiyorum. Şunu söylemem gerekiyor. *Elveda Proletarya* bende *"bir hayli huzursuzluğa yol açtı."* Ama *"Proletaryanın etkin karşı güç olma rolünü giderek yitirdiğinin"* ispatlanmasından dolayı değil. İşin tuhafı ben, Batı proletaryasının *"giderek"* değil çoktan etkinliğini yitirdiğine inanıyorum. Bunun ispatı beni, ancak sevindirir. Ama Gorz bunu ispat edemiyor. Peki ne yapıyor Gorz? Gorz, burjuva uygarlığının sonuçlarını, Batı için daraltıyor. Buna karşılık dünya için genişletiyor.

Şöyle. Gorz konuşuyor, *"İki yüzyıllık 'ilerleme' yani gitgide daha etkili üretim araçlarının birikiminden sonra bu sonuca vardıran sermaye mantığı, daha fazla ve daha iyi bir şey veremez. Daha doğrusu, prodüktivist sınai toplum bundan sonra sürekliliğini ancak, daha fazla ve daha kötü bir şey vererek sağlar. Daha fazla çar-çur daha fazla yıkım onarımı, insanların özel yaşamlarına değin daha fazla programlanması. 'İlerleme' öyle bir noktaya ulaştı ki, artık anlamı değişti. Artık gelecek vaat değil, tehdit dolu. Üretkenliğin ilerlemesi, barbarlık ve baskının artmasına yol açmakta."*

Gorz böyle diyor. Neymiş, gelecek tehdit doluymuş. Peki, ne yapalım? Gorz devam ediyor, *"artık söz konusu olan, ne nereye gittiğimizi bilmek ne de tarihsel gelişimin kendi yasalarını benimsemektir. Hiçbir yere gitmiyoruz. Tarihin yönü yok, ondan umut edilecek hiçbir şey olmadığı gibi, onun uğruna vazgeçilecek hiçbir şey yok. Artık kendimizi, yaralarımızı saracak ve özverilerimizin bedeli faiziyle ödeyecek bir Davaya feda etmemiz söz konusu. Bundan sonra, tersine, ne istediğimizi bilmemiz gerekir."*

Burda duralım. Kitap, notlarla birlikte 207 sayfa. Ben kitabın 78'le 79'uncu sayfalarından alıntı yaptım. Kitap, alıntının yapıldığı yerden başlıyor. Ondan öncesi bomboş. Hiçbir şey yok. Gorz, bu sayfadan sonra *"proletaryanın etkin karşı güç olma rolünü giderek yitirdiğini"* ispatlıyor.

Gorz bunu yapmaya çalışıyor. Yapamıyor. Peki ne yapıyor Gorz? Şöyle dedim, Gorz, burjuva uygarlığının sonuçlarını Batı için daraltıyor.

Burjuva uygarlığı, bütünüyle insanı yok etti. Bunu biliyoruz. Gorz bunu ispat edeceğine, kalkıyor, *"Hayır"* diyor, *"yalnız proletarya sıfırlandı. Yalnız proletaryanın etkinliği kırıldı."* Böylece burjuva uygarlığının öldürücü etkisini yalnız proletaryanın üstüne bindiriyor. Burjuvazi,

proletaryayı sıfırlamış... Peki ama kimi sıfırlamadı?

İyi bir dünyayı, kim, nasıl kuracak? Gorz, bunun sorulmasını istiyor. Şöyle diyor Gorz, *"Sermayenin mantığı bizi kurtuluşun eşiğine götürdü. Ama bu eşik ancak, üretken akılcılığın yerine farklı bir akılcılığı koyacak olan bir kopma sayesinde aşılacaktır."*

Nasıl diye soruyorum.

Gorz yanıt veriyor, *"Bu kopma, ancak kişilerin kendilerinden gelebilir. Özgürlüğün saltanatı, hiçbir zaman maddi süreçlerin sonucu olmayacaktır. O, ancak, kendini mutlak öznellik olarak ilan ederek, her bir kişide en son amaç olduğunu ileri süren özgürlüğün kurucu eylemi yoluyla yerleşecektir. Yalnızca, olmayan -üreticilerin olmayan- sınıfı bu kurucu eylemi gerçekleştirme gücüne sahiptir, çünkü yalnız bu olmayan sınıfı aynı zamanda hem üretkenlik ötesini hem birikim ahlakının reddini hem de tüm sınıfların ortadan kaldırılmasını temsil eder."*

Kitap 78'inci sayfada başlıyor. 79'uncu sayfada böyle bitiyor.

Bütün bunlar ne anlama geliyor. Gorz, Batı uygarlığının sonuçlarını Batı için daraltıyor. Şöyle. Burjuvazi, bütün insanları yok etmedi diyor. Batı'da yalnız proletarya yok oldu. Batı diyor, *"üretken akılcılığın yerine farklı bir akılcılığı koyacak olan bir kopma sayesinde aşılacaktır"* Ne aşılacak? Sermaye dünyayı kurtuluşun eşiğine götürdü. Eşikten öteye götüremedi. Eşikten öteye kim götürecekti? Proletarya. Ama o da yok oldu. Yok olsun... Önemli değil... Batı, ne idüğü belirsiz *"olmayan sınıf"*la insanı kurtaracak. *"Olmayan sınıf"* insanı kurtaracak derken Batı uygarlığını dünya için genişletiyor.

Ey insanlar diyor, dünya insanları, siz, sakın ola kurtuluş filan için harekete geçmeyin. Batı uygarlığı ergeç sizi kurtaracak.

Gorz'a göre kurtuluş yine Batı'da.

Albertini şöyle diyor, Batı uygarlığı için, *"bu uygarlık, birliğinde o kadar soylu olmayan değerleri de getirmiştir. Para saltanatı, konfor efsanesi, maddi zevk tutkusu, bu uygarlığın en çok rastlanan ve en çok bilinen sapmalarıdır. Ve şurası bilinmelidir ki bu uygarlık, özellikle karşıt değerlerini yaygınlaştırmıştır. Bunlar, emperyalist ve kapitalist genişlemenin getirdiği yapılar aracılığıyla, ayrıca Batıdan yalnızca Hollywood filmlerinin aktardığı standartları aşılayan kültür endüstrisi yoluyla üçüncü dünyaya sokulmuştur. (...) Batılı toplumlar, bolluğun getirdiği dengesizlik ve sapmalar içine gömülmeye devam ederlerse, yoksulluğu yenmek isteyen üçüncü dünya ülkeleri birleşerek zengin ülkeleri ergeç alt etmek zorunda kalacaklardır."* [78]

Gorz, *"gömülmeye devam eden"* Batı'yı kurtarmak için *"Elveda Proletarya"* diyor. Oysa *"Elveda Batı uygarlığı... Elveda Batı uygarlığının insanı"* demesi gerekir. Kitabı Türkçede yayınlayan bunu göremiyor. Batının sultasında düşünenler, kitabın arkasına not düşüyor. Neymiş?

*"Gorz, yeni bir sosyalist toplum modeli ortaya atıyormuş"*muş...

İşte beni rahatsız eden. Batı merkezli modeli satan bu kafa rahatsız ediyor beni. Albertini, bu tür kafalar için şöyle diyor, *"Bu düşüncelere göre, hiçbir insan için bir Avrupalıya benzemekten daha güzel bir şey olamayacağından ötürü, Afrika, Asya ve Latin Amerika halkına, Batı uygarlığı aktarılmalıdır ve hiçbir uygarlık Avrupa uygarlığından üstün değildir."*

Tekrar ediyorum. Andre Gorz, Elveda Proletarya'da Avrupa uygarlığının üstünlüğünü anlatıyor. Batı uygarlığının sultasında düşünen bizimki de bunu Türkiye'de satıyor.

Kitabı çeviren en azından bir noktada Avrupalıya benziyor. Sevinsin diye söylüyorum. Hiç Türkçe bilmeyen bir Avrupalı, Türkiye'de on gün kalsa ne kadar Türkçe öğrenir... Kitabı çeviren ancak bu kadar Türkçe biliyor. Bu, çevirdiği kitabın Türkçesinden belli oluyor. İşte bu noktada kendileri tıpkı Avrupalıya benziyor... Az şey değil Avrupalı'ya benzemek...

Avrupalıya benzedin işte... Seviniyorsun değil mi...

Kültürde Çukur Önerisi

Önümde bir kitap duruyor. Kitabın adı *Kültür*. Yazko çıkarmış. Bu kitapta bir yazı var. Adı "Türkiye'de Kültür ve Sanat". Yazarı, Dr. Anıl Çeçen. Dr. Çeçen, kültürü şöyle tanımlıyor, *"kültür, genel olarak, insanların ve toplumların geçmişten devraldıkları, zaman içinde belirli değişikliklerle korudukları temel değerler veya değer yargılarıdır. İnsanların yaşama, dünyaya, olaylara bakış açıları ve yaklaşım biçimleri kültür olgusu ile biçimlendirilir."* [79]

Şimdi buna bir nokta koyalım.

Dr. Çeçen'e göre, kültürel açıdan bir bütünlük yok bizde. *"Tarihsel etkenler ortak bir kültüre ulaşmasını önlerken, her gelen yeni bir dönem yeni yeni kültürel değerler üretmeyi sürdürmüş. Bölgelere, kentlere göre önemli farklılıklar içeren bu durum, tarihin belirli dönemlerinde bölgelerarası çatışmalara neden olmuştur. Geniş sayılabilecek topraklara sahip olan ülkemiz çeşitli bölgeleri arasındaki kültürel farklılaşma günümüzde de yoğun biçimde sürmekte ve Türk halkının kaynaşmasını önleyen büyük bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Halkımızın örf, adet ve geleneklerinden tutun da yaşam biçimlerine, folkloruna ve ahlak ve anlayışlarına kadar bu tür farklılıklar kesin ayrılıklarla bugün bile vardır."*

Dr. Çeçen'in kültür durumuyla ilgili teşhisi böyle. Çözüme gelince... Şöyle diyor Dr. Çeçen, *"Kültür politikası açısından konu ortaya konulduğu zaman, ortak bir kültür temelinin ve herkes tarafından paylaşılan değer yargılarının gelişmesine katkıda bulunmak ana sorun olarak be-*

lirginlik kazanmaktadır."

Dr. Çeçen kültürü nasıl tanımladı? *"İnsanların ve toplumların geçmişten devraldıkları, zaman içinde belirli değişikliklerle korudukları temel değerler veya değer yargıları"* dedi. *Sonra Türkiye'de kültür açısından bütünlüğün olmadığını söyledi. Sonra "herkes tarafından paylaşılan değer yargılarının gelişmesine katkıda bulunma"*yı ana sorun diye koydu.

Bütün bunlar ne anlama geliyor? Şunu söylüyor Dr. Çeçen. Türkiye'de insanlar, belli bir kesimin değer yargılarını ortak payda kabul edecek. Herkes bu ortak paydada birleşecek.

Peki ama niçin? Niçin bazı insanlar, değer yargılarını, bir başkası için bıraksın?

Dr. Çeçen bu soruya yanıt vermiyor. Vermesi gerekir. Vermiyor. Tam bu noktada Dr. Çeçen bir devrimden söz ediyor. Şöyle. *"Tüm kesimlerin hiçbir ayrım gözetilmeden bir araya gelmesiyle oluşturulacak platformda çağdaş ve demokratik bir kültür politikası ulusal çizgide belirlenmelidir (...) Çağdaş, demokrat ve ulusal bir kültür politikası tüm kesimlerin katılmaları ile hazırlanınca Türkiye'de kültürel bir devrim başarılmış olacaktır."*

Aynen böyle.

İşte size devrim...

Bu devrimin önemli bir özelliği var. Onu şöyle açıklıyor Dr. Çeçen, *"Kültür farklılaşması çağdaş ve olağan boyutlarda sınırlanacak, ülkemizde kültür ögesi dağınıklıktan kurtulacak yeni bir yaratıcılık ve bütünleştiricilik işlevi görmeye başlayacak."*

Yani bazı kesimlerin değer yargıları sıfırlanacak. Yok edilecek. Yok edilen değer yargısı ne olacak? Yok olacak. Peki yerine... Başka değer yargıları benimsenecek.

İşte bu da demokrasi...

Neyse Dr. Çeçen insanı rahatlatıyor... *"Çağdaş ve olağan boyutlarda"* olacakmış bu. *"Çağdaş ve olağan"* sözleri insanı rahatlatıyor.

Peki kim yapacak bu işi? Dr. Çeçen bunların kim olduğunu da söylüyor. *"Sermaye"* diyor, *"eğer kendi kullandığı çağdaş teknolojiyi olanakları çerçevesinde kültür ve sanat dünyasına getirirse yeni bir kültürel atılımın öncüsü de olabilecektir."*

Böylece hangi ortak paydada birleşeceğimiz net bir şekilde ortaya çıkıyor. Türkiye'de bütün insanlar sermayenin öncülüğünde *"kültürel devrim"* yapacaklar. Sermaye, *"kültür farklılaşmasını, çağdaş ve olağan boyutlarda sınırlayacak"*

Dr. Çeçen, bundan sonra ilginç önerilerle *"kültürel devrimin"* nasıl olacağını anlatıyor. *"Özel sektör temsilcileri, kamu sektörünün temsilcileri ve kültür sanat adamları bir araya gelerek bir durum saptaması*

yapmalı..." Böyle diyor Dr. Çeçen... Burayı anlamadım. Şunun için. Dr. Çeçen yazıda bir durum saptaması yapıyor. Bu saptamayı yeterli görmüyor anlaşılan... Başkalarının da saptama yapmasını istiyor...

*"İşadamlarının kültür ve sanat dünyasına destek olmaları, maddi kaynaklar sağlamaları kaçamayacakları ulusal görev"*leriymiş.

"Amerika gibi ülkelerde özel sektörün kültür ve sanat dünyasına yardımları devletinkini birkaç misli" geçmekteymiş.

"Denetim ve güdüm" yaratıcılığı öldürmüş.

Şimdi şunu söylemek gerekiyor. Dr. Çeçen'in yazısında en çok kullandığı sözcükler şunlar. Çağdaş, saygı, hoşgörü, demokrat... Dr. Çeçen kültür üstüne bir yazı yazıyor. Bu yazıda çağdaş, saygı, hoşgörü, demokrat sözcüklerini kullanıyor. Çok sık. Ama yazı, despotik bir kültürü kavunuyor. Yazının bel kemiğini *"öncü"* kuramı oluşturuyor. Dr. Çeçen, kültürde öncülüğü sermayeye veriyor. Öncünün en büyük görevi şu. Kültürü, *"olağan, çağdaş boyutlarda"* sınırlamak.

Dr. Çeçen'in işvereni, öncü oluyor. Kültürü hazırlıyor. Bize kültür veriyor. Böylece işveren ayrıca kültürveren oluyor.

Neydi kültür? *"Temel değerler", "değer yargıları."* Böyle dedi Dr. Çeçen.

Ne yapacak öncü sınıf? Temel değerleri, değer yargılarını çağdaş boyutlarda sınırlayacak. Peki sınır nerde başlayacak, nerde bitecek? Bu sınır, elbette öncünün canı istediği yerde başlayacak. Yine canı istediği yerde bitecek. Öncü, hiçbir zaman canını sıkacak bir noktaya gitmeyecek.

Şimdi sen kültürde öncülüğü sermaye sınıfına vereceksin. Sonra bu kültür demokratik olacak.

Mümkün değil.

Ben, buna çukur önerisi diyorum. Bazı insanlar geniş bir çukur kazıyor. *"Gel"* diyor sonra *"çukurdan geç." "Düşerim"* diyorsun. *"Hayır düşmezsin"* diyor. *"Peki"* diyorsun... Yürüyorsun. Çukura düşüyorsun.

Çukur önerisi yalnız Dr. Çeçen'in değil. Öyle olsaydı bir dakika durmazdım üstünde. Çukur önerisini pek seviyoruz. Sık sık çukur önerileri geliştiriyoruz.

Nedir bu önerinin temeli? Birisi, *"hiç üstüne vazife"* olmayandan bir şey istiyorsa işte size çukur.

Bizde çok insan padişah Abdülhamit'e kızar. Niçin kızar? Cumhuriyeti kurmadı diye. Ne yapmış Abdülhamit? Meşrutiyete, ordan da cumhuriyete gitmek isteyenleri önlemiş. Önleyecek elbette. İyi yapmış. Cumhuriyeti, meşrutiyeti kurmak Abdülhamit'in üstüne vazife değil.

Bazıları, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal'e kızar. Niçin kızar? Mustafa Kemal sosyalist düzen kurmadı diye. Niye kursun. Sosyalist düzen kurmak Mustafa Kemal'in üstüne vazife değil.

Dr. Çeçen, sermayeden üstüne vazife olmayan bir şey bekliyor. Demokratik, hoşgörülü, insana saygılı bir kültür... Kayıtsız şartsız sanata destek. Böyle bir şey sermayenin ne üstüne vazife.

Üstüne vazife olmayan herhangi bir şeye onulmaz hayallerle vazife verirsin. Olabilir. Böyle bir durumda sonuç tektir. Çukura düşersin.

Çukura Düşen Düşene

AST'ın başı Rutkay Aziz de böyle bir çukura düştü işte. Devletin tiyatroya kayıtsız şartsız yardım edeceğini sandı. Boş hayallere kapıldı. Önce kendini sınırladı yardım almak için. *"Resmi kabul"* törenlerine benzer oyunlar oynadı. Sonra İbsen'le sınırlarını kırmak istedi. Yardım alamadı. Çukura düştü. Çukurdan bağırmaya başladı. Neymiş, devlet ona para vermemiş.

İyi ama bu Rutkay Aziz'e söylenmedi mi? Söylendi... Türkiye tiyatrosunun saygın eleştirmeni rahmetli Günay Akarsu söyledi bunu. Çok ciddi bir şekilde söyledi. Söylediklerini *Türkiye Yazıları*'nda yazdı.

Yine *Türkiye Yazıları*'nda benim de bir yazım çıktı. Devlet yardımı üstüne... Herkesin sevinçten el çırptığı bir dönemde yardımın sakıncaları anlatıldı. Çukura düşeceksin dendi.

Çukura düştü.

Şimdi gülüyorum. Çukura düşünce bana çok kızdılar. Sağda solda konuştular... İyi ama ben sizi çukura düşürmedim ki... Çukura ben itmedim sizi... Orda çukur var, dikkat edin, dedim. Düşeceksiniz dedim. Sizi uyardım.

Dinlemediler... Çukura düştüler... Çukura düştükleri için bana kızdılar...

Çukura siz düştünüz... Bekliyorum... Sizden çukura düşmenizin öyküsünü bekliyorum... Özeleştirinizi bekliyorum.

Bu konuyu bitirmeden önce bir noktayı belirtmek istiyorum... Belge olsun... Yıl 1982. Günay Akarsu'yla birlikte yardıma karşı çıkacağız. Yazılar yazıldı. Yazılan yazıları İstanbul'da yayınlayacak dergi bulamadık. Dergiler yazıları geri çevirdiler... Ankara'ya gönderdik. Saygıdeğer Ahmet Say, İstanbul'da hiçbir derginin basmadığı yazıları, *Türkiye Yazıları*'nda yayınladı.

Günay Akarsu yazısını, yayınlanan yazısını göremedi.

Öldü... Kurtuldu... Ölmeseydi, ona da kızacaklardı... Günay Akarsu pek üzülecekti.

İnsan Beyni

Şimdi konuya devam ediyorum.

Şunu bilmeliyiz. Batı uygarlığı burjuvazinin eseri. Burjuvazinin kurduğu bu uygarlık insanı sıfırladı. İnsana ait her şeyi yok etti. Batı

uygarlığının oluşturduğu insan, eşitlikçi, insani bir uygarlık kuramaz.

Bu, böyle.

Ama bir de şu var. Batı uygarlığı bütün sultasını sürdürüyor. Kimi yerde göz kamaştırıyor. Orda herkes Batı'yı anlatıyor övgüyle. Herkes Batı'ya benzemek istiyor. Orda küçük bir aksaklıkta Batı anımsanıyor. "Ah" deniyor, "batı"da olsa böyle olur mu..."

Kimi yerde Batı, kimseye göz açtırmıyor. Oralarda Batı, inim inim inletiyor insanı.

Olup biten şu. Batı kimilerinin gözünü kamaştırıyor. Kendine karşı bir hareketi önlüyor. Kimilerinin başını koparıyor. Her durumda karşı hareketi önlüyor.

Batı, bütün dünyada sultasını sürdürüyor.

Peki bu böyle devam edecek mi? Hayır. Edemez. Leakey, *İnsanın Ataları* adlı kitabını şöyle bir tezle bitirir. *"Evrim incelemeleri bizlere çeşitli hayvan kökenlerinin değişik dallarının zamanla aşırı özelleştiklerini ve bu aşırı özelleşme sonunda da soylarının tükenmiş olduğunu defalarca göstermiştir. Günümüzde yaşayan Homo sapiens fiziki yönden hâlâ çok az özelleşmiştir örneğin bugün türleri tükenmiş olan soydaşları Java ve Pekin adamı veya çağdaş gerçek iri maymunlardan çok daha az bir özelleşme gösterir. Buna rağmen günümüz insanının bir tek yönden aşırı özelleştiği görülür. Bedenin diğer organlara kıyasla, insan beyni çok aşırı bir özelleşme gösterir ve bu aşırı özelleşme, tıpkı geçmişteki diğer insan gruplarındaki aşırı özelleşmelerde olduğu gibi türünün tükenmesine sebep olabilir. Beynimizin böyle aşırı bir gelişim göstermesi, (...) kendi türümüzü kurutabilecek nitelikte şeyler olan atom bombalarını keşfetmemize sebep olmuştur."* [80]

Tez şu. Herhangi bir türün, herhangi bir organında aşırı özelleşme, türün yokolması gibi bir sonuç doğuruyor. İnsan beyni aşırı özelleşti. Bu, insanı bütünüyle yokolacak bir yola sokmuş olabilir.

Bu tezi yabana atmıyorum. Bu tezi önemsiyorum.

Radyonun mucidi Markoni hakkında şöyle bir fıkra duydum. Markoni, karşısında ses veren radyoya bakmış. Başını hayretle sallamış. Yardımcıları, *"Ne var Hocam?"* demişler. *"Şu radyo"* demiş Markoni, *"beni çok şaşırtıyor."*

Biz de böyleyiz. Beynimizin ürünleri bizi şaşırtıyor. Bazan ürkütüyor.

Beynimiz son derece gelişti. Bunu kabul ediyorum. Peki, ne olacak? Aşırı özelleşen beyin yüzünden insan türü ortadan kalkacak mı? Şu bir gerçek. İnsan soyunun beş on dakikada yok olması için her şey hazır. Nükleer bombalar patladığında bir tek kişinin kurtulması mümkün değil.

Ben, insan soyunun yok olmayacağına inanıyorum. Şundan dolayı.

İnsanı, hayvandan ayıran en önemli nokta şu. Hayvan doğayı değiştiremiyor. Hayvanın herhangi bir organı özelleşiyor. Hayvan buna uygun şekilde doğayı değiştiremiyor. Hayvan, doğayla düştüğü çelişkiyi çözemiyor. Yok oluyor.

İnsan böyle değil. Doğayı değiştiriyor. İnsan, doğayla düştüğü çelişkiyi çözümlüyor. İlk insan için doğal tehlikeler, nükleer tehlikeden hafif değil. İnsan, bir dolu çelişkiyi çöze çöze geldi yirminci yüzyıla.

Doğayı değiştiren insan, bu son durumu da insanın yararına değiştirecek. Şunu bilelim. Tehlike, insan beyninin özelleşmesinden kaynaklanmıyor. Çelişki bu değil. Tehlike, insan beyninin yanlış kullanılmasından kaynaklanıyor. Çelişki burda.

Kim yanlış kullanıyor insan beynini?

Burjuva uygarlığı... Burjuvazinin kurduğu sistem. Milyonlarca beyin, insanı yok etmek için nükleer bomba üretiyor. Yapılan hesaplar şunu gösteriyor. Silah üretimi için büyük bir harcama yapılıyor. Bu harcama, insanın yararına yapılsa, dünyada tek bir insan aç kalmayacak. Buna karşılık, ABD bomba üretimini durdursa, ABD'de birçok insan aç kalacak.

Şimdi dünya bunun sancısını yaşıyor. Kimileri, bu sancıyı karmaşa gibi görüyor. Batı, insanı bastırarak bu sancıyı önlemek istiyor. Çünkü insan beyninin bütün ürünleri, insana karşı. Bir iki küçük örnek. Deterjan, denizi kirletiyor. Dünyanın dengesini bozuyor. Plastik kaplar insan sağlığı için son derece tehlikeli. Ortada çözümlenmesi gereken bir dolu çelişki var. Bu çelişkinin temel nedeni burjuva uygarlığı. Çelişkinin iki sonucu var. Bir. İnsan çelişkiyi çözemiyor. Yok oluyor. İki. İnsan çelişkinin üstesinden geliyor. Yeni bir uygarlık kuruyor.

Böyle bir uygarlıkta insan beyninin ürünleri, insan için kullanılıyor... İnsan için.

Bu mümkün mü? Mümkün. Tarih şunu gösteriyor. İnsan, koşullar ne kadar zor olursa olsun, durumu kabullenmedi. En zor koşullarda bile durumu değiştirdi.

Burjuva uygarlığının çelişkisinde de yok olmayacak. Bu çelişkiyi aşacak. Yeni bir uygarlık kuracak. Bu uygarlık, insanın önünde sınırsız ufuklar açacak. Böyle bir uygarlıkta insan, yeteneklerini hem kendi için, hem insan kardeşi için kullanacak.

Köhnemiş kurumlar yıkılacak. İnsanın gelişimini engelleyen kurallar değişecek. İnsan böyle bir uygarlıkta daha güzel şeyler yaratacak. Burjuva uygarlığının eciş bücüş, tıkız insanı kalmayacak. İnsan, özgür bir ortamda ciddi bir şahsiyet olacak. Yeteneklerini alabildiğine geliştirecek.

İnsan, eninde sonunda böyle bir dünya kuracak. Bunun en açık ispatı insanın tarihi.

KALKINMA

Adamın biri uçağa binmiz. Uçak havalanmış. Adam sevinmiş... "Ne güzel" demiş "uçuyorum" Sonra şöyle düşünmüş. "Acaba ben mi uçuyorum, yoksa uçak mı?" Aklı takılmış. düşünmüş düşünmüş, çözememiş. Denemek istemiş. Kapıyı açmış, kendini boşluğa bırakmış. Adamın paraşütü yokmuş.

Yarım Bardak Su

Bir bardak. Yarıya kadar su var bardakta. Soruyorum. Bardak, yarıya kadar dolu mu? Yoksa tam tersi. Yarıya kadar boş mu? Yarıya kadar dolu dersem, iyimserim. yarısı boş dersem, karamsarım. Durum, son derece basit. Başımı hafif yukarı kaldırırsam, bardağın boş olduğunu göreceğim. Bardağın yarısı boş dersem karamsar sayılacağım. İyimser olmak istiyorsam, başımı eğeceğim. Başımı eğersem ne olacak? Bardaktaki suyu göreceğim. İşte bardak su var. İşte orda. Bardağın içinde. Böylece iyimser olacağım.

Şimdi Türkiye'de çok kişi, insanın başını eliyle basmıyor. *"Başını eğ, suyu gör"* diyor. Çetin Altan, *"Karamsarlık gericiliğin ta kendisidir"* diye üst üste yazılar yazıyor. Çetin Altan bu konuda yalnız değil. Kimi solcular, barış, demokrasi üstüne yazılarını iyimser notlarla bitiriyor. Karamsarın, yılgın, gerici olduğunu söylüyor.

İyimserlik...

Çetin Altan'ın iyimserliğiyle bazı solcuların iyimserliği farklı. Çetin Altan Türkiye'nin kalkındığını söylüyor. Biri çıkıp da "Türkiye kalkınmadı" derse bu kişi karamsardır. Gericinin ta kendisidir.

Bazı solculara göre, demokrasi, barış çok kolay. Hemen burnumuzun dibinde. Biri çıkıp da bütün bunlar çok zor derse, o kişi karamsardır. O kişi edilgindir. O kişi gericinin ta kendisidir.

İdeoloji böyle sultasını kurar işte... İnsan, ne yana kafasını çevirse balyoz yer.

İdeoloji bunu şartlanmayla yapıyor. Bütün iş bir şartlanmaya dayanıyor. Karamsar sözcüğüyle gerici sözcüğünü yanyana kullanacaksın. Şöyle. Karamsar, gerici... Karamsar gerici... Her yerde, her şekilde böyle yapacaksın. Karamsar denince, akla hemen gerici gelecek. Bundan sonrası kolay. Şöyle konuşursun. *"Türkiye kalkınmıyor diyen karamsardır"* Ya da *"Barış zor kurulur diyen karamsardır"* Okuyan ya da dinleyen bu karamsarın gerici olduğunu anlar.

Şimdi kalkınma yoluna giriyorum. Ordan devam ediyorum.

Ne diyor Türkiye kalkınmış diyen? *"Türkiye kalkınmamış diyen karamsardır. Karamsar gericinin ta kendisidir"*

Burda ciddi bir akıl yürütme yok. Ciddi, yöntemli bir araştırma yok.

Ne var peki?

İnsan beyninin ideolojik şartlanması var. İki kanaldan.

Birinci kanal. İnsan beyni dumura uğratılıyor. Düşünmeyeceksin. Yalnızca ideolojinin istediği şekilde inanacaksın.

Türkiye kalkınıyor... O kadar.

Türkiye kalkınmıyor diyeni düşman belleyeceksin. Türkiye kalkınmıyor diyen karamsardır. Gericidir. Yok edilmelidir.

Beyni dumura uğratılmış insanlarla kalkınmış bir ülke... Çok güzel.

İkinci kanal. Tekrar ediyorum. İdeoloji, insanı yalan dünyada yaşatır. İdeoloji, olanı, yok, olmayanı var, çirkini, güzel, güzeli, çirkin gösterir.

Şimdi ne oluyor? Sistemin ideolojisi, Türkiye'yi kalkınmış gibi gösteriyor. Şöyle. Efendim, bir zamanlar toplu iğnemiz yoktu. Şimdi otobüs, kamyon üretiyoruz. Bir zamanlar mum ışığında oturuyorduk. Şimdi renkli televizyonumuz bile var.

Kalkındık.

Beş Numaraya Dokuz Numara

Kalkındık mı? Ona geleceğim. Şimdi şunun bilinmesini istiyorum. Bu bölümde bir iki rakamın dışında rakam yok. Rakamlar şöyle kullanılır bizde. Belli bir tarihi alırsınız. Türkiye'nin kalkındığını göstermek istiyorsanız, şöyle konuşursunuz. *"Şu tarihte demir çelik, çimento, elektrik üretimi şu kadardı. Şimdi şu kadar. Görüldüğü gibi artış oranı yüzde bilmem kaç yüz..."* Böylece Türkiye'nin kalkındığını gösterirsiniz.

Tersi de mümkün... Aynı rakamlarla hem de... Bu kez artış oranını, nüfus artış hızıyla karşılaştırırsınız. Sonra şöyle dersiniz, *"Şu kadar yılda şu kadar artmış. Oysa şu kadar yılda şu kadar artması gerekirdi"* Böylece Türkiye'nin kalkınmadığını gösterirsiniz.

İktisatçılara söylüyorum. Biraz susun. İktisatçılar sussun. Çünkü iktisatçılar rakam tapınıcıları Türkiye'de. Hepsi rakama tapıyor. Rakamla her işi çözdüğünü sanıyor.

Rakam tapınıcılığı bulaşıcı bir hastalık. İktisatçılar, bu hastalığı bütün topluma bulaştırdılar.

Hastalık son derece ciddi. Küçük bir örnek. Kasket alacağım. Bir dükkana girdim. Kafamın numarasını sordu. *"Kaç numara?"* dedi. Kafanın da numarası olduğunu bilmiyordum. Meğerse her kafanın bir numarası varmış. Ordan biri, *"Sekizi ver"* dedi. Sekiz numaralı kasket kafama olmadı. Dar geldi. Ama hayır. Satıcı ısrarlı.

Durum şöyle. Sekiz numaralı kasket kafama olmuyor. Satıcı, kafam-

la oynuyor. Ciddi bir şekilde kafamı, sekiz numaralı kaskete uydurmaya çalışıyor. Satıcı, her ne pahasına olursa olsun kafamı küçültmeye kararlı. Elinden gelse, bir topak hamur gibi kafamı yeniden yoğuracak. Sekiz numaralı kasketin içine sokacak.

Kafamı küçültemedi. Dokuz numaralı bir kasket giyiyorum.

Şapkacıdan kurtulmak mümkün. İktisatçıdan kurtulmak mümkün değil. İktisatçı, kafamızı hamur gibi yoğuruyor. Elinde beş numaralı şapka. Dokuz numaralı kafamıza kasketi geçiriyor.

Zavallı kafamız.

İktisatçı rakamlarla sihirbaz gibi oynuyor. Çarpıyor, bölüyor, oranlıyor.

İktisatçı şunu bilmeli. Bilmek zorunda. Kalkınma bölme, çarpma, oranlama işlemi değil, kalkınmanın rakamla ilgisi yok. Hiç ilgisi yok.

İktisatçılar, biraz susun... Elinizi kafamızdan çekin. Lütfen... Kesinlikle... Susun...

Sofrayı Kim Kuracak?

Kalkınmaya en başta bir sofra gibi bakıyorum. Çünkü her şeyden önce insanın ciddi bir şekilde beslenmesi gerekir. Ciddi bir şekilde diyorum. Öyle alel usul, yalap şap değil. Yağsız çorbayla yarım ekmek karın doyurur. Ama buna beslenme denmez. Anthony Smith şöyle diyor, *"Her canlının yiyecek yerken iki önemli gayesi vardır: Dokuların yapılanması ve yenilenmesi için gerekli hammaddeyi temin etmek ve vücuda enerji verecek canlılığı sağlamak. (...) İnsanın kas dokularındaki eti oluşturmak için et yemeye ihtiyacı yoktur ama hayatta kalmak için gerekli vitamin ve proteinleri yemesi şarttır. (...) Her hücrede protein vardır ve vücudun %18'ini de protein meydana getirir."* [81] Smith bundan sonra uzun uzun proteinleri anlatıyor. Daha sonra şöyle diyor, *"Kısaca proteinler karmaşıktır, fakat bizim için karmaşıklıkları değil, amino-asitleri ve bunlara ek olarak azot ve kükürdü hayati önem taşır, Sindirim, büyük molekülleri amino-asit haline gelecek şekilde parçalar, vücut da bunlardan kendi çok sayıdaki proteinlerini, hemoglobinlerini, nükleo proteinlerine, enzimlerini, kollojen ve keratini yapılandırır."*

Amino-asitler insan için önemli mi? Elbette. Fareler üstünde deney yapılmış. Şu saptanmış. Temel amino-asitlerden yalnız birinden yoksun kalmış olsa bile farede bozukluk görülüyor.

Düşünüyorum. Acaba kaç milyon insan, temel amino-asitlerden yoksun kaldığı için bozuk yaşıyor, eksik yaşıyor.

Bozuk, eksik yaşamamak için et gerekli. Tavuk gerekli. Süt, peynir gerekli.

Rakam tapmıcı iktisatçı bunu hiç düşündü mü acaba?

Smith şöyle diyor, *"Bir insana sadece gerektiğince yağ, karbonhid-*

rat, protein, mineral ve su verin, herhalde uzun zaman geçmeden, birkaç ay içinde ölür."

Vitamin vücut için son derece gerekli. Yeterli vitamin alamayan bebek sağlıklı büyümüyor. Vitamin eksikliği olan sık sık hastalanıyor. Direnci azalıyor.

Sonuç. Özet. İyi beslenmeyen insan kavruk kalıyor.

İşte bunun için kalkınmaya sofra gibi bakıyorum. Sofrada bir insanın yeterli beslenmesi için ne gerekiyorsa bulunacak. Et, süt, yumurta, tavuk, sebze, meyve.

Rakam tapınıcısı iktisatçı bunu düşünüyor mu? Hatta bunu biliyor mu?

Tekerlek Kırılmadan Önce

Kalkınmaya sofra gibi bakıyorum, dedim. Şimdi soru şu. Sofrayı kim kuracak?

1960'lı yılları düşünüyorum. Biraz hüzünlü... Biraz kızgın... Hüzünlenmekte haklıyım. Kızmakta haklıyım... O tarihlerde genç bir insandım. Marx'ın, Engels'in birçok kitabını, İETT otobüslerinde bir yerden bir yere giderken okurdum. Biri, bu kitapların bir gün yasaklanacağını söyleseydi inanmazdım. Açık oturumlara giderdim. Ateşli konuşmaları dinlerdim. O tarihte biri gelip, *"Şimdi şu konuşan adam, bir gün gelecek bütün bunları inkar edecek. Şimdi söylediklerine klasik şemalar diye saldıracak"* deseydi, inanmazdım.

TİP'in toplantıları... Evli arkadaşlar, bu toplantılara bebeklerini de getirirlerdi.

Şöyle bir Türkiye düşünürdüm. 1980'lerde... Ekonomide, kültürde, bilimde kalkınmış, bağımsız, demokrat bir Türkiye. Bebek ölümleri sıfırlanmış. Her mahallede çocuk parkları. Her türlü sorun çözümlenmiş.

Kimse kimseyi horlamıyor. Kimse kimseyi sömürmüyor.

1980'lerde güzel bir Türkiye... Bütün insanların mutlu olduğu bir Türkiye.

Yalnız değildim. Forumlarda konuşan, caddelerde yürüyen, tanıdığım, tanımadığım bütün gençler böyle düşünüyordu.

Hiç kimse 1960'ların genç insanına bunun dışında tek bir düşünce mal etmesin. Bu, büyük haksızlık olur.

Hayır. Şimdi gülmüyorum. Kendime gülmüyorum. Başkalarına gülmüyorum. Düşlere hiç gülmüyorum. Nasıl gülebilirim. Ben, bugün bile o düşün adamıyım... Birgün... mutlaka güzel bir dünya kurulacağına inanıyorum.

Bir zamanlar böyle düşler kurduğum için hüzün duymuyorum. Düş kurmaya devam ediyorum.

İstanbul... Aksaray bölgesi... Taşıtların Taksim'e kıvrıldığı üst-yol.

Üst-yolun altında betonun üstünde kıvrılmış yatan çocuklar görürüm her sabah. Kıvrılmış, koyun koyuna... Köpek encikleri gibi... onları görünce, her sabah yeniden başlarım düş kurmaya... Bir gün derim, bir gün... bu çocuklar burda yatmayacak...

Mevlana için şöyle bir fıkra anlatırlar. Düzenbazın biri parasız kalmış. Varmış Mevlana'nın kapısına. *"Şems'i gördüm, bu yana geliyor"* demiş. Mevlana, samur kürkünü vermiş adama. *"Aman"* demişler, *"ne yaptınız. Bu adam düzenbazın biridir. Yalan söyledi size." "Biliyorum"* demiş Mevlana. *"Söylediği yalan olduğu için kürkümü verdim. Söylediği doğru olsaydı canımı verirdim"*

Sevdiği için canını vermek... Anadolu topraklarında yetişen insanın karakteri bu. Biz, sevdiğimizi ölürcesine severiz. Şuna inanılsın. Birçok genç insan, canını verircesine sevdi bu yurdu. Bu uğurda öldü. Şimdi yıllar sonra bu tür sevginin *"feodal"* diye suçlanması hüzün veriyor bana.

Bir nokta daha. 1964'lerden sonra birileri çıkıp şöyle demeliydi. *"Her şeyi kolaydan alıyorsunuz. Her şeyin çok kolay olduğunu sanıyorsunuz. Bütün bu dedikleriniz olmaz değil. Olur. Ama bu kadro işidir. Bilinç işidir. Bütün bunların ötesinde mutlu bir ülke kurmak kolay değildir. Çok zordur. Sizleri, birçok hayal kırıklığı bekliyor. Sonsuz acılara hazır olun. Sizi bölerler. Sağ sol diye bölerler. Ondan sonra sağı da solu da bölerler... Parça parça ederler hepinizi."*

Biri çıkıp bunu söylemeliydi. Söyleseydi, dinlenir miydi? Sanmıyorum. Yine de söylemeliydi. Bir tarih düşmeliydi.

Kimseyi suçlamıyorum bunun için. Belki kimse düşünmüyordu işin bu noktaya geleceğini.. Genç insanların köşe başlarında pusu kuracaklarını... Kanlı 1 Mayıs'ı... Kahramanmaraş'ı... Çorum'u...

1 Mayıs'tan önce, hatta bir dakika önce bile, Taksim'in silahla taranacağını bilmiyordu. Elbette *"bilenler"* vardı.

Ellerinde tabanca... Onlar ordaydı...

Ben, soldan söz ediyorum. Bizim kuramcılardan... 1 Mayıs'tan önce bu konuda hiç kuramsal yazmadılar. 1 Mayıs'tan sonra oturdular, oturdular, *"Bu olay, niçin oldu..."* diye kuramsal yazdılar.

Söylemek istediğim şu. Olaydan sonra oturup düşündük hep.

Hiç kimse düşünmüyor tekerleğin kırılacağını...

Tekrar ediyorum. Biri söylese, tekerlek kırılacak dese, dinlemeyiz. Bunu biliyorum. 1980 martında bir oyun başladı Fatih Şehir Tiyatro'sunda... Tiyatro panolarında şöyle yazıyordu bu oyun için. *"Karar 71. Yazan: Cengiz Gündoğdu. Yöneten Burçin Oraloğlu."*

Bu oyunda 1971'de olup bitenleri irdeliyorum. Oyunun sonuda gençleri net bir şekilde uyarıyorum. Böyle giderseniz bu yolun sonu ölümdür demeye getiriyorum.

Tahir Özçelik, Orhan Barlas, Mustafa Sercan *Karar 71* üstüne yazıyorlar. Eleştirmenler, oyunun geleceğe uzandığını görüyorlar. Net bir şekilde bu noktayı belirtiyorlar.

Ama kimse dinlemedi.

Üstelik birçok genç insan kızdı bana. Geleceği karanlık gösteriyorum diye.

Bunun için kimseyi suçlamıyorum.

Ama biz, niçin kimseyi dinlemiyoruz? Burası önemli. Şöyle düşünüyorum. Biz, birçok şeyi biliyoruz. Devlet, kapitalizm, sosyalizm, faşizm, emperyalizm... Bütün bunları biliyoruz. Yalnızca biliyoruz. Ama bunları ne olduğunu kavramıyoruz. Bütün bunları dört bir yandan kavrama olayı yok bizde. İşte bundan dolayı birçok şeyi kolaydan alıyoruz.

Şimdi ne oluyor? Adam toplumcu... Toplumcu bir Türkiye için yola çıkıyor. Şunu bekliyor. *"Evet"* diyecekler, *"biz de seni bekliyorduk... Nerdeydin..."*

Mümkün mü bu? Değil. Niçin mümkün değil? Şunun için. Her şeyden önce bir kapitaliste artık değeri kabul ettiremezsin. Hiçbir kapitalist, artık değerle işçiyi sömürdüğünü kabul etmez.

Zengin bir tanıdığım var. Gitti fabrika kurdu. *"Niçin böyle yapıyorsun, otur, çıtır çıtır paranı ye"* dedim. *"Ben paramı çıtır çıtır yersem bu kadar işçi ne yiyecek"* dedi.

Kapitalist böyle düşünür. O, fabrika açıyor. Birçok kişiye iş veriyor. Onların karnını doyuruyor.

Bu, kapitalistin samimi düşüncesi.

Kapitalist ne düşünürse düşünsün, bu, bizi ilgilendirmez diyebiliriz. Bizim işimiz, kapitaliste işçiyi sömürdüğünü göstermek değil. Tamam bunu kabul ediyorum. Ama Türkiye'de orta sınıfın tamamı böyle düşünüyor. Bu bir yana işçilerin tamamına yakını böyle düşünüyor.

Deniz işçisi greve gitse, fabrika işçisi bu greve kızar. Yaşandı bu. Görüldü bu. Kimse inkar edemez.

Şunu söylemek istiyorum. Kalkınmış, mutlu, güzel bir Türkiye'nin önündeki birinci engel bu. Bunu, bugün bile göremeyenler var. Burjuva ideolojisinin sultasını küçümsedik.

Belki bunu görenler oldu. Taşıyıcının bilinçsizliğini gördüler. Taşıyıcılık, orduya ya da gençliğe yüklenmek istendi. Garip kuramlar üretildi. Garip kuramlarla bir çıkış yolu arandı.

Şuna inanıyorum. Hepsi samimiydi, ciddiydi... Çıkış yolu aradılar.

Ama bu kuramlar iflas etti.

Şimdi yıllar sonra bazı gençler YÖK için eyleme giriştiler. Kimi yürüdü. Kimi ölüm orucu tuttu. İlhan Selçuk, Uğur Mumcu, Mümtaz Soysal, ciddi bir şekilde uyardılar gençleri.

Kendilerine müteşekkirim.

Ama o da ne? Bazıları kucak açtı gençlere... Destekliyoruz, yardım ediyoruz dediler...

Neyi destekliyorsun, neye yardım ediyorsun?

Hayır. Şu bilinmeli. Kesinlikle bilinmeli. Türkiye'de hiçbir sorun beş on gencin ölüm orucuyla çözülmez.

Bunca olaydan sonra bunu anlamayan var.

İşte buna kızıyorum.

Bir Kongre

1923 yılında İzmir'de bir kongre düzenlendi. İzmir İktisat Kongresi. Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan düzenlenen bu kongre son derece önemli. İktisat Bakanı Mahmut Esat, kongre için şöyle diyor. *"Şimdi iktisadi cidale giriyoruz ve bu cidalde muvaffak olabilmek için iktisat siyaseti takip edeceğiz."* [82]

Kurtuluş savaşının önderi Mustafa Kemal, kongreyi açarken şöyle diyor, *"Milletimiz, hâlâs-ı kat'i ve hakikiye mahzar olabilmek için iki umdeye istinadın şart olduğunu anladı. Onlardan birincisi: Misak-ı Milli'nin ifade ettiği ruh ve manâ. İkincisi: Teşkilatı Esasiye kanunumuzun tesbit ettiği gayri kabil-i tebeddül hakayık. Misak-ı Milli, milletin istiklal-i tâmmını temin eden ve bunun için iktisadiyatın inkişâfına mani olan bütün sebepleri bir daha avdet etmemek üzere lağveden bir düsturdur. (...) Efendiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümetinin milletten aldığı veçhile, istiklal-i tam, hakimiyeti milliye umdelerine istinaden milleti zengin, memleketi mamur etmekten ibarettir."*

Ne diyor Mustafa Kemal? Ortada adına ulusal ant denen bir ilke var. Ulusal ant, ulusun bağımsızlığını şart koşuyor. Ayrıca bu ilkenin ışığında ekonominin gelişmesini engelleyen her türlü nedenin yok edilmesi gerekiyor.

Ulusal ant ilkesi bu açıdan son derece ilginç. Bilmiyorum, başka bir ülkenin temelinde böle bir ilke var mı. Ama Türkiye'nin temelinde böyle bir ilke var. Ulusun bağımsızlığı tam olacak. Ekonominin gelişmesini engelleyen her türlü neden kaldırılacak.

Mustafa Kemal burda durmuyor. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin ne yapması gerektiğini söylüyor. Meclis'le Hükümet'in görevi, *"milleti zengin, memleketi mamur etmekten ibarettir."* Devam ediyor Mustafa Kemal, *"vatan kupkuru dağ ve taşlardan, viran köy, kasaba ve şehirlerden ibaret olsaydı, onun zindandan farkı olmazdı. (...) Bu vatan, evlat ve ahfadımız için cennet yapılmağa layıktır."*

Görüyorsunuz işte. Çok net konuşuyor Mustafa Kemal, *"Bu vatan"* diyor, *"cennet yapılmağa layıktır"*

Banka İsteriz

Peki, bu ülkeyi kim cennet yapacak? Nasıl olacak bu?

İzmir İktisat Kongresi, işte bunun için toplanıyor. İktisat Bakanı Mahmut Esat'ın söylediği gibi *"iktisat siyaseti"* saptanıyor.

Nasıl bir iktisat siyaseti bu?

Kongre'de tüccarların, çiftçilerin, sanayicilerin lehine ciddi kararlar alınıyor.

*"Tüccar Grubunun Esasları"*nda birinci karar şöyle. *"Münasip bir isim altında bir ticaret bankası teşkili!"* İlk karar bu. Banka kurulsun. Tüccar grubu, bankaya hükümetin de ortak olmasını istiyor. Ama geçici olacak ortaklık. Hükümet, elindeki hisseleri, bir süre halka satacak.

*"Sanayi Grubu"*da banka istiyor.

Hemen banka isteniyor Hükümet'ten.

Tüccarlar, sanayiciler pek seviyorlar bankayı. Niçin seviyorlar? Biliyorsunuz, banka, halkın para toplar. Bu parayı, *"kredi"* diye tüccara, sanayiciye verir. Kredi alan ne yapar? Tüccar, ticaret yapar. Sanayici fabrika kurar. Halka iş alanları açılır. Böylece ülke kalkınma yoluna girer.

Kongre'de yalnız banka istenmiyor. Sanayici, mal üretecek ya... Bu malın gümrükle korunmasını istiyor. Durmuyor sanayici... Devletten parasız arazi istiyor.

Sistem şöyle işleyecek. Devlet, banka kuracak. Bankada biriken parayı sanayiciye verecek. Sanayici, bu parayı alacak. Devletin verdiği arazide fabrika kuracak. Mal üretecek. Mal, gümrükle korunacak.

Tüccar ne yapacak? Tüccarın da bankası olacak. Devlet kuracak bankayı. Biriken parayı tüccara verecek. Tüccar, bankadan verilen parayla, gidecek, sanayicinin malını alacak. Aldığı bu malı halka satacak.

Peki ne olacak?

Türkiye kalkınacak.

Bütün bunlar yapıldı. Sanayici için banka kuruldu. İş Bankası. 1927 yılında çıkarılan *"Teşvik-i Sanayi"* yasasıyla sanayici desteklendi. Şöyle. Belediye dışındaki araziler, fabrika kursun diye parasız verildi sanayiciye. Her mal gümrükle korundu. Tüccar, üretilen malı, her yere götürsün diye demiryolu yapımına başlandı.

Ne Yaptık?

Biz, 1923'de ne yaptık? Kapitalist kalkınma yolunu seçtik.

Türkiye, 1923'de bir başka yolu seçebilir miydi? Hayır, seçemezdi. Şunu bilelim. Hiçbir alanda hiç kimse mümkün olmayanı yapamaz. Zeka, akıl, irade, taktik toplumsal koşullar uygunsa işlevli olur. Şu bilinir. İnsan, kuşlar gibi uçmayı hep düşündü. Hazerefen Mehmet Efendi, Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar uçtu bile. Ama uçağı yapamadı. Daha

az zeki olduğu için değil. Uçağın yapılabilmesi için bir yığın koşul gerekli.

Penisilin yüzyıl önce bulunamazdı. Dört zamanlı motor, dört yüz yıl önce yapılamazdı.

Tarihte de böyle bu. Spartacus yenilecek. Çarmıha gerilecek. Şeyh Bedrettin asılacak.

Kadercilik mi bu? Hayır. dünyada hiçbir şey onun bunun keyfine göre yürümez. Olay, kendi alanında gerekli yasaya göre yürür. Kendiliğinden bir gelişim olduğunu söylemiyorum. Söylemek istediğim şu. Toplumsal koşulları iyi bellemek gerekir. Bunun en iyi örneği Mustafa Kemal. Kurtuluş savaşında cumhuriyeti hiç konuşmadı Mustafa Kemal. Cumhuriyet için yola çıksaydı arkasında kimseyi bulamazdı belki. Bir idealist olarak ölürdü.

Şu bilinsin. Toplumsal koşullar, kendiliğinden hiçbir şeyi oluşturmaz. Toplumsal koşullar herhangi bir durum için elverişli olur. İşte bu noktada zeka, akıl, irade, harekete geçer. Ya da geçmesi gerekir.

Türkiye'de Cumhuriyet kendiliğinden kurulmadı. Cumhuriyetin kurulması için iradenin harekete geçmesi gerekiyordu. İşte Mustafa Kemal, koşulları iyi saptıyor. Tam zamanında harekete geçiyor. Cumhuriyeti kuruyor.

Şunu söylemek istiyorum. Türkiye, 1923'de kapitalist kalkınma yolunu seçmek zorundaydı. Bunun dışında bir yol, ayrıca Mustafa Kemal'in *"üstüne vazife değil"*

Konuya devam ediyorum. İzmir İktisat Kongresi'nde işçiler de var. Şimdi burda biraz gülüyorum. Şunun için. Kongre'nin müttefikan tesbit ve kabul ettiği *"Misak-ı iktisadi esaslar"*ın yedinci maddesinde şöyle deniyor, *"Maarife verdiği kudsiyet dolayisiyle (Mevlid-i Şerif) Kandil gününü, aynı zamanda bir kitap bayramı olarak tesid eder"*

Kitap bayramı... Çok hoş... Bunu unutmayın.

*"Esaslar"*da onbirinci madde şöyle. *"Türkler hangi sınıf ve meslekte olurlarsa olsunlar, candan sevişirler"*

Kabul ediyorum.

Şimdi bakın ne oluyor? *"İşçi Grubu"* şöyle bir karar alıyor. *"Bir sene işbaşında bulunan işçilere senede bir ay izin verilmesi ve gündeliklerinin tam itası"*

Ziraatçılar, tüccarlar, sanayiciler, her meslekten, her sınıftan insanları sevmiyor. Çünkü işçilerin bu kararını kabul etmiyor. Bunların kabul etmediği bir karar daha var. *"İşbaşında sakatlanan umum işçilerin sermayedarlar ve müesseseler tarafından hayatlarının emniyet altına alınması"*

Ziraatçılar, tüccarlar, sanayiciler, her meslekten, her sınıftan insanları sevmiyor, dedim. Haksızlık etmek istemem. Belki de seviyorlar.

Ünlü fıkrayı bilirsiniz. Timurlenk, Nasreddin Hocaya, *"Beni seviyor musunuz?"* demiş, *"Elbette seviyorum"* yanıtını alınca, *"Öyleyse şu uçurumdan kendini at"* demiş. Hoca, koşa koşa uçuruma kadar gitmiş. Tam uçurumun kenarında durmuş. *"Ben"* demiş Timur'a, *"seni, buraya kadar seviyorum"*

Bizimkiler de böyle. Biz seni seviyoruz işçi kardeş...

Öyle mi... Peki, yılda bir ay izin verin... Yo, buraya kadar seviyoruz.

Peki, hayatımı güvenceye alın... Hayır... Mümkün değil. Çünkü biz seni çok seviyoruz... Ama buraya kadar.

Türkiye, 1923'de ziraatçının, tüccarın, sanayicinin eline veriliyor. Et istediği yerde et, su istediği yerde su...

Hadi, kalkınmamızı önleyen bütün engelleri yok et. Bu ülkeyi cennet yap.

Hepsi, bu ülkeyi cennet yapacağız diyor.

Peki, ama bu ülke ne zaman cennet olacak? Yanıt veriyorlar. 1972 yılında.

Ben söylemiyorum bu tarihi. Onlar söylüyor. Onların söylediğine göre, 1972 yılında cennet olacak Türkiye.

Aka Gündüz, 1932'de bir oyun yazıyor. Oyunun adı, Beyaz Kahraman. Aka Gündüz, Türkiye'de kapitalistin amacını söylüyor. Oyun 1932'de yazılıyor. Oyun, 1972 Türkiye'sini anlatıyor. 1972'de Türkiye şöyle. Tam anlamıyla cennet. Her köşede üniversite. YÖK asla düşünülmemiş. Üniversitelerde milyonlarca genç. Türkiye, çağdaş ulusların önünde. Bilimde, sanatta öncü, Türk bilim adamı, kanserin ilacını bulmuş. Türk bilim adamı, insan hayatını uzatacak bir buluş üstünde çalışıyor. Bütün dünya soluğunu kesmiş bize bakıyor.

Türkiye böyle mi... Böyle mi Türkiye...

Geçerken şunu söyleyeyim. *Beyaz Kahraman*'ın sahnelenmesinde yarar var. Bu oyun mutlaka sahnelenmeli...

Kalkınma İdeolojisi

İyimser, kalkınma ideolojisi geliştiriyor Türkiye'de. Sisteme uygun. Bir zamanlar toplu iğne yokmuş. Şimdi otomobil, kamyon üretiyormuşuz.

Onların yerine ben devam ediyorum. Bir zamanlar, buzdolabı yoktu. Çamaşır makinesi yoktu. Televizyon yoktu. Düdüklü tencere yoktu. Birçok şey yoktu. Şimdi hepsi var.

Soruyorum. Kalkınma bu mu? Bu mu kalkınma... Kalkınmanın ölçüsü araç gereç mi? *"Evet"* diyor buna kalkınma ideolojisi.

Şöyle düşünüyorum. Bu ideolojiyi geliştireni alacaksın, bir hastane koğuşuna götüreceksin.

Bir olay. İstanbul'da. Hastane koğuşunda. Bir tanıdık için ordayım.

Bir hasta getirdiler. Boş yatağa yatırdılar. Başucunda hastanın karısı. Hastalığını sordum. *"Sarılık"* Evet, sarılık. Ordan geçen bir hemşireye durumu anlattım.

Neyi anlatıyorum? Sarılığın bulaşıcı olduğunu anlatıyorum. Hemşireye. *"Haklısınız"* dedi hemşire. Ama başka yatak yokmuş.

Türkiye kalkındı diyor iyimser. Hastaneye götüreceksin iyimseri. O koğuşa... İyimser bir yazı yazdıracaksın... Ya da şöyle. Bir köpek bulacaksın. Kuduz. İyimseri ısıracak. İyimser aşı ararken, *"Bırak şimdi bunu... Araçlı-gereçli kalkınma yazısı yaz"* diyeceksin.

İyimserin Türkiye'sinden

"Doğduğum köy olan Sivas ilinin Zara ilçesi Bolucan bucağı Zoğallı köyüne ziyarete gittim. Bucağa bağlı 30'un üzerinde köy var. Bu köylerde okul da var, yıllardır bu okullarda çocuklar öğretmenleri başında eğitim ve öğretim yapıyordu. Şimdi ise yalnız Zoğallı'da öğretmen var, diğer köy çocukları öğretmensiz. Bununla kalmıyor. Hafik ilçesinin Celallıbucağı, Mamuğa bucağı köylerinde öğretmen yok. Düne kadar bu köylere bizler yaya yürüyerek kışlık şeker ve çayımızı, çocukların kalem, defter ve kitaplarını sırtımızda taşıyarak götürürdük. Şimdi ise köylere minibüsler çalışıyor, ancak eğitim ve öğretimden yoksun bırakılmış." [83]

Hürriyet gazetesinin dördüncü sayfasında bir başlık. *"İşte insan değerimiz."* Haberde söylenen şu. İnsan sağlığını tehdit eden gıda maddesi üretenlere *"komik denecek düzeyde"* ceza veriliyormuş.

İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim üyesi Dr. Tanju Öztürk şöyle diyor, *"Türkiye'de halk sağlığını tehdit eden gıda maddesi üretip satanlara uygulanan cezaların komik düzeyde olması, insana verdiğimiz değeri ortaya koyan en çarpıcı örnektir. İşin diğer ilginç yanı, 1983-84 yılından sonra, kanunda yapılan değişikliklerle uygulanan cezalar ağırlaştırıldı. Buna rağmen, insan sağlığını hiçe sayarak, sadece kendi çıkarları için zararlı gıda maddesi üreten bu firmalara bu cezalar uygulanmıyor. Bunun anlamını çözemedim."* [84]

"Tifo salgını yayılıyor." [85] *"Fuhuş Yayılıyor."* [86]

"Çamlıca Ferah Mahallesi'nin Dere, Dar ve Güneş sokakları çamurdan geçilmiyor. Sokaklarının 10 yıldır bu durumda olduğunu söyleyen semt sakinleri, belediyeden sokaklarının asfaltlanmasını istiyorlar." [87]

Çeşitli gazetelerden haberler... Rastgele... Bütün bunlar ne anlama geliyor? Şöyle bir düşünelim. Türkiye'de bozuk mal üretenler var. Adam herhangi bir mal üretmiyor. Bozuk mal üretiyor. Böyle bir durumda tartışılan şu. Cezalar az mı, çok mu?

Durum son derece olağan. Bir fırına, birçok firma bozuk mal üretecek. Bu olağan. Bunu önlemenin yolu ceza.

Şimdi sahne şöyle. Bir ülke. Firmalar durmaksızın bozuk mal üretiyor. Bunu önlemek için durmaksızın cezaların yükseltilmesi düşünülüyor. Hadi cezaları yükseltelim. Ama onları uygulayan da yok...

Devam ediyorum. Kadınlar, kendini mal gibi satıyor. Belediye, herhangi bir semtin yolunu 10 yıldır yapmıyor... O ülkenin başkentinde tifo salgını başlıyor.

Böyle bir ülkeye geri ülke denir...

Geri ülkenin en belirgin özelliği şu. Geri ülke tapon insan üretir. İnsana değer vermediği için böyledir bu. Okul yok. Öğretmen yok. Olanı bir şeye benzemez. Üniversitesinde bilim yapılmaz. Çocuklar hastalıktan kırılır. Böyle bir ülkede yaratıcı insan yetişmez. Avantacı, fırsatçı yetişir. Üstelik yaratıcıların önü kesilir. Yaratıcılar, çeşitli yöntemlerle yerlebir edilir.

Şimdi şöyle bir şey icat edildi. Efendim, bütün bunlar kalkınmanın sancıları... Hayır...

Sorumlu Kim?

Türkiye geri bir ülke. Özellikle 1950'den sonra Türkiye'yi kalkındıracak bir adam bekledik. Kimlere umut bağlamadık. Menderes, Demirel, Ecevit, Özal... İşte filanca başbakan olacak. Filanca başbakan olunca fiatlar artmayacak. Herkesin evi olacak. Kimse hastane hastane dolaşmayacak.

Birçok umutlar geldi geçti. Hiçbir şey düzelmedi.

Şunu bilelim. Türkiye geri bir ülke. Türkiye'nin geri kalmasının sorumlusu herhangi bir başbakan değil.

Türkiye geri bir ülke. Türkiye'nin geri kalmasının tek sorumlusu kapitalist sistem.

Kalkınmaya bir sofra gibi baktığımı söyledim. Türkiye'de sofra kurma işi kapitalistlere verildi. Kapitalist sofra kurdu. Ama kendi için.

Sen, 1923 yılında bu ülkeyi cennet yapacağım diye yola çık. 1980'lerin sonunda bu ülkenin insanı cehennemde yaşasın.

Şöyle bir hesap yapmak gerekiyor. 1923'den bu yana Türkiye'de kapitaliste ne kadar kredi verilmiştir? Böyle bir hesap şunun için gereklidir. Öztin Akgüç şöyle diyor, *"Dış ticaret açığı önemli boyutta büyümüştür. Yılın ilk dokuz ayında dış ticaret açığı, 1985 yılının eş dönemine göre %32,8 oranında artarak 2.873 milyon dolara yükselmiştir. Ocak-Eylül dönemindeki gelişmeler 1986 yılında dış ticaret açığının 4 milyar dolar dolayında olduğunu göstermektedir, dış ticaret açığının genişlemesinin yanı sıra dışsatımın dışalımı karşılama oranı da %72,6'dan, %64,5'e gerilemiştir. Rakamların ortaya koyduğu gibi Türkiye, 1986 yılında ham petrol ve buna bağlı ürünlerin fiatlarında düşüşten 2 milyar dolara yakın bir yarar sağlamasına karşın, bu olanağı ne*

dış ticaret açığının kapatılmasında ne de enflasyonun aşağı çekilmesinde kullanabilmiştir." [88]

Bütün bunlar ne anlama geliyor? Şöyle düşünelim. Diyelim, bir fabrikanız var. Fabrikanın başına birini getiriyorsunuz. Ne isterse, veriyorsunuz... Para... Yol... İşçiler için sıkı düzen... Hepsine evet... Yıl sonunda bakıyorsunuz. Durum kötü. Adam, *"Her şey düzelecek"* diyor. Satıştan prim istiyor. Ona da peki... Adam durmuyor. Boyuna bir şey istiyor. Siz de veriyorsunuz. Durum düzelmiyor. Üstelik adam fabrikanın malını satmıyor. Mal diye *"hayal"* satıyor.

Böyle bir durumda bu adamı, fabrikanın başında kim tutar...

Türkiye'de kapitalist ne istedi de hayır, dendi... Ucuz kredi. Gümrükte koruma. Teşvik. Sıkı düzen. Dışsatımda prim...

Hepsi verildi.

Sonuç.

Adam, dışarıya mal satmadı. Adam *"hayali ihracat"* diye bir şey buldu...

Öküz Kimin?

Mehmet Mermerci bir sanayici.. Mermerci şöyle diyor. *"... bir gün gelecek nesiller: Bilgili ve tecrübeli elemanlar yaşamak için az, ölmek için fazla olan maaşlarla gereksiz kadrolarla oyalandı. Manen ve maddeten yıprandı.*

Çağdışı yasalarla vatandaş, devlete ve gereksiz kadrolara bağımlı kılındı: İnsafsızca suçlandı, mahkemelerde süründü. İnsana kendi için çalışma verimli olma (karşılığı olan) para kazanma, bulundurma ve harcama fırsatı tanınmadı. Seyahat etme ve mutluluğu arama özgürlüğü çok görüldü. Onunla uğraşmaktan çevre korunamadı. Dizginlerini bırakmama uğruna ülkenin zayıflaması, dışa borçlanması göze alındı. Köyler boşaldı. Büyük şehirler taştı. Enflasyon ve haksızlıklar cemiyeti kemirdi. Düşmanın bile yapamayacağını köhneleşmiş sistem sağladı" dese "Yazık oldu. Kapalı ekonomi ile bağdaştırılmaya çalışıldı, yanlış yapılmış" neye yarar" [89]

Mehmet Mermerci samimi bir şekilde yanlış yapıldı diyor.

Ege Cansen şöyle diyor, *"Yurdumuzda verimlilik konusunun ihmal edildiğini görüyoruz. Hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi ve maliyetinin düşürülmesi söz konusu olunca, bütün yöneticilerimiz söz birliği etmişcesine hemen milyarlık yatırım yapılması gerektiğinden başlayarak konuya girmektedirler. Hiçbiri, elindeki üretim araçlarının daha iyi nasıl kullanılacağına kafa yormayı istememektedir. Kanaatince, bu müsrif davranış biçiminin gerisinde "yönetim" zafiyeti yatmaktadır. Yöneticilikte zor olan işletmede verimliliği artırmak, kolay olan ise yeni yatırım yapmaktır. Yıllarca yatırımsızlık içinde yaşayan halkımız, her yatırımı,*

doğru-yanlış, iyi-kötü, pahalı-ucuz diye ayırt etmeden (daha doğrusu edemediğinden) coşkulu bir sevinç içinde karşılamakta, adeta yatırım haberleri ile büyülenmektedir. Gösteriş yatırımları, bütün geri kalmış ülkelerin ebedi ve ezeli hastalığıdır. Şimdi Türkiye'de yeni bir bilim dışı yönetim uygulanmaktadır. Buna "yatırım ile yönetim" demek doğru olacak. Son söz: Yanlış yatırım, ekonomiyi yatırır." [90]

Görüyorsunuz işte. Ege Cansen de yanlışı görüyor.

Ama nerde? Mermerci de Cansen de yanlışı, yanlış yerde görüyor... Hoş bir fıkra var. Köylü, kadıya gidiyor. *"Kadı efendi"* diyor, *"senin öküz, benim öküzü suya düşürdü. Öküz boğuldu. Buna ne gerekir, hele bir karar ver."* Kadı, düşünüyor, taşınıyor, *"Hiçbir şey gerekmez, olan olmuş"* deyince, köylü, *"Şaşırmışım"* diyor, *"suya düşüp boğulan öküz seninki"* Kadı, bunun üstüne, *"Ha, o zaman mesele başka"* diye kara kaplı kitaba sarılıyor.

Kapitalist sınıfın ideologları da kadı efendi gibi. Türkiye'de yanlış yapıldı dedin mi, *"Evet"* diyor ideolog. Peki ama, bütün bunların sorumlusu sensin dedin mi, herbiri bir rafa uzanıyor. Kara kaplı kitaba bakıyor. Konuşuyor. Sorumlu gösteriyor. Kim sorumlu? Yerine göre hükümet. Yerine göre Meclis. Sendikaları da unutmamalı. İşçiler de sorumlu. Sonra gençler.

Sistemin ideolojisi sultasını burda sürdürüyor işte. İdeoloji, yanlışı, yanlış yerde gösteriyor. Şöyle. *"Kıymanın kilosu 2 bin 800, biftek 3 bin 200 liraya yükseldi. Ette zam rekoru"* [91]

Neymiş... Et fiatları yükselmiş... Neden acaba? *"Perakendeci Kasaplar Derneği Başkanı Hüseyin Özçelik, etteki zam furyasının besi hayvan sayısının düşmesiyle birlikte, hayvan yemi fiatlarındaki artıştan kaynaklandığını söyledi. (...) Öte yandan, et fiatlarında artışlar yüzünden halkın gramla et satın almasından şikayet eden kasaplar, et darlığında komisyoncuların da parmağı olduğunu öne sürüyorlar. (...) Toptancı Kasaplar Derneği Başkan vekili Şahin Özerdem de arz ve talep dengesinin bozulduğuna dikkati çekiyor."*

Et fiatları neden yükseliyormuş, öğrendik. Evet, öğrendik... Ne olacak? Öğrenince ne olacak? Yalnız et fiatları mı yükseliyor. Şöyle sormak gerekiyor. Neyin fiatı yükselmiyor?

Fiatlar her alanda yükseliyor. Durmaksızın yükseliyor. Böylece gelirler, bir yerden bir yere aktarılıyor. Gelirler, üretim aracı olmayanlardan üretim aracı olanlara aktarılıyor. Sistemin gereği bu.

Besi hayvan sayısı azalmış. Yem fiatları yükselmiş. Komisyoncuların parmağı varmış. Bunların hepsi tam anlamıyla boş söz. Sistemin ideolojik sultası... İdeoloji, yanlış kanal açıyor. Orda insanın beynini yıkıyor. Neymiş... Et fiatları yükseliyor... Öyle mi... Neden acaba... Demek et fiatları yükseliyor... Allah allah... Hele bir bakalım... Bulduk... Et fi-

atları yükseliyor, doğru... Çünkü besi hayvan sayısı azalmışmış... Birdenbire besi hayvan sayısı azalıvermiş. Sonra yem fiatları yükselmiş... Yem fiatlarının yükselmesi çok kötü. Orda bir de parmak var. Komisyoncunun parmağı... Bir de şey var... Vallahi billahi, halkın alım gücü arttı... İşte et fiatları neden yükseliyor, buluverdik.

Şunu da bilmeliyiz. Bütün bunlar doğru olabilir. Besi hayvan azalmış. Yem fiatları yükselmiş. Komisyoncuların parmağı, Bunların hiçbiri fiat artışına yol açmıyor. Fiat artışına sistem yol açıyor. Sistemin ideolojisi, sonuçları, neden gibi gösteriyor. İdeoloji, burda da sultasını yürütüyor. Gerçeği örtüyor. Gerçeği saklıyor.

İşte tam bu noktada ideolojinin sultasını kırmak zorundayız. Tam bu noktada. Gerçeği göstermek için. Sistemin sorumlu olduğunu göstermek için.

Et fiatları yükseliyor. Besi hayvanı sorumlu değil bundan. Besici de sorumlu değil. Komisyoncu da sorumlu değil. Kasap da sorumlu değil. Sistem sorumlu.

Ama sistem bizi yanlışta yaşatıyor. Kasaba kızıyoruz. Komisyoncuya kızıyoruz. Hatta besi hayvanına kızıyoruz.

Sistemin ideolojisini burda karşılamak gerekiyor.

Fuhuş artıyor. Rüşvet durmuyor. Sağlık hizmetleri kötü. Eğitim bozuk. Çöpler toplanmıyor. Sular akmıyor. Fiatlar yükseliyor. İnsan malzemesi çürük. İnsanımız haybeci. Daha bir sürü tatsız şey. Bütün bunlar bir sistemde oluyor.

Bunun böyle olduğunu göstermek zorundayız.

Kurt Dönencesi

İdeolog, bir başka kanalda şöyle konuşuyor. Bütün bunlar gelişmenin getirdiği sancılar. Efendim, okullarda ikili üçlü öğrenim yapılıyor. Çok güzel.. Herkes okumak istiyor. Halkımız okula susamış. Gelişiyoruz. Efendim, gözüme baktırmak için hastaneye gittim. Üç ay sonraya gün verdiler. Çok güzel... Gelişiyoruz. Halkımız üfürükçüden umut kesti. Herkes doktora gidiyor. Efendim, bu trafik işi ne olacak.

Çok güzel... Halkımız öküz arabasını bıraktı. Motorlu araç çoğalıyor. Gelişiyoruz. Efendim, gecekondular...

Çok güzel... Halk, pratik zekasıyla konut sorununu çözüyor.

Ben buna kurt dönencesi diyorum. Sistemin ideologu, dumanlı havada dönüyor. Dönüyor. Hep aynı noktaya geliyor. Her sorunu gelişme sancısıyla açıklıyor.

Sen, artan nüfusa oranla okullu çocuğu hesaplama. Çocuklar için öğretmen yetiştirme, okul yaptırma. Sonra derme çatma binalarda ikili üçlü öğrenime gelişme sancısı de.

Sen, halkın sağlığını hiçe say. Hastane yapma. Doktor yetiştirme.

Sonra hastane koridorlarında yükselen iniltilere, gelişme sancısı de.

Yol yapma, altyapı hazırlama... Kıpırdanmayan araçlara bakıp, gelişme sancısı de.

İş için kentlere koşan insanın konutunu düşünme... Susuz, elektriksiz, yüznumarasız gecekondular için halkımızın pratik zekası de.

İşin tuhafı şu. Bazı toplumbilimciler bu gündemi olduğu gibi kabul etti. Toplumbilimciyiz dediler. Kitap yazdılar. Kuram ürettiler. *"Gelişen Türkiye'nin sancılarını"* yorumladılar.

Bizi kandırdılar.

Toplumbilimci geldi. Kuram üretti. Bizi kandırdı.

Hayır. Bunu kabul etmek mümkün değil. Dumanlı hava dağıtılmalı. Kurt dönencesi kırılmalı. Olup bitenlerin sorumlusu, çocuğu eğitemeyen öğretmen değil. Hasta bakmaktan yorulan, uykusuzluktan gözleri kızaran doktor değil. Yakıcı güneşte, dondurucu soğukta düdük öttüren trafik polisi değil.

Bilirsiniz kurtlukta düşeni yemek yasadır. Sistem yürüyor. Düşeni yiyor. Okulda, hastanede, trafikte, gecekonduda... her yerde yiyor.

Kim Uçuyor?

Şimdi üzülüyorum. Şunun için. 1923'den bu yana Türkiye'de büyük gayretler harcandı. Türkiye kalkınsın. İnsanımız mutlu olsun dendi.

Siyasi dolaplar sonucu bir başbakan asıldı. Adnan Menderes... Kim söyleyebilir Adnan Menderes bu ülkenin aleyhine çalıştı. Hayır. Birçok gençler öldürüldü. Kim diyebilir bu gençlere, *"Onlar haindi."* Hayır. İktidarlar geldi. İhtilaller oldu. İktidarlar devrildi... Yüzbinlerce insan mahkemelerde süründü. Bir yığın insan mağdur oldu.

Niçin... niçin... Hep bu Türkiye için değil mi... İnsanımız mutlu olsun diye değil mi...

Ama sistem yürüdü. Sistem yürütücülerinin kılı bile kopmadı.

Şimdi iddia ediyorum. Bunların hiçbiri olmasaydı, hiçbir gayret harcanmasaydı bile, Türkiye ekonomik açıdan yine bu noktada olurdu.

Türkiye'de Türkiye için gayret harcayanlara yazık oldu.

Milyonlarca insan yıllarca çalıştı. Partiler kuruldu. Partiler kapandı. Planlar, programlar. Şunlar bunlar... Şimdi kalkmış konuşuyor idelolog. *"Türkiye'yi bu noktaya getirdik. Toplu iğne yapamıyorduk. Şimdi otomobil üretiyoruz."* Hayır. Sen getirmedin Türkiye'yi bu duruma... sen olmasaydın da Türkiye bu noktaya gelirdi. İşte bunu iddia ediyorum. Sen olmasan da Türkiye otomobil üretirdi. Hatta daha fazlasını yapardı. Daha fazlasını...

Sen uçmuyorsun... Sen uçaktasın... Üstelik uçağı sen götürmüyorsun. Üstelik uçağı sen yapmadın.

Kendine güveniyorsan atla uçaktan... Paraşütsüz atla uçaktan... Yere

çakılırken göreceksin. Uçak düşmeyecek. Yoluna devam edecek.

Otomobil yapmışmış... Kendine güveniyorsan, atla uçaktan... Paraşütsüz...

Ne Yapmalı?

Ne yapmalı? Çok basit. Bu ideolojiye karşı mücadele edilmeli.

Gördünüz işte. Her şey çok basit. İdeolojiye karşı mücadele edilecek. Peki ama bu kadar basit bir şey niçin yapılmıyor?

Türkiye'de 1986 yılının son aylarında milletvekili ara seçimleri yapıldı. Propaganda sırasında gazetelerde bir ilan çıktı. İlan metnini olduğu gibi buraya alacaktım. Vazgeçtim. Çünkü o ilanı okurken yüreğim daralıyor. Yüreğim daralsın istemiyorum. İlan metnini imzalayanlara bakıyorum. Şuna inanıyorum. İmzacıların biri bile var olan sistemi desteklemez. Hepsi insandan yana. Hepsi güzel bir dünyadan yana. Buna inanıyorum. Ama o da ne? Bu insanlar, sistemin tek bir noktasını bile eleştirmeyen bir partiyi destekliyor.

Ne tuhaf bir çelişki.

Ama efendim, ne yapalım, iki sosyal demokrat parti var. Biz de bunu destekliyoruz. Çünkü öbürü bölüyor.

Bölerse bölsün sana ne... Sana ne... Sen, önüne konan iki yemekten birini yemek zorunda değilsin. Sen, niçin kendi yemeğini yapmıyorsun... Niçin... Önüne konanlara bakıp, *"Bu bölmüyor, bu bölüyor"* gibi tuhaf gerekçeler icat ediyorsun...

Ne tuhaf bir çelişki...

İşte bu tuhaf çelişki yüzünden o çok basit şey olmuyor. Olmaz... Olmayacak.

Bu insanlar, destekledikleri partinin ne olduğunu bilmezler mi? Bilirler. Tekrar ediyorum. Bilme hiçbir zaman yeterli değil.

Bakın ne söyleyeceğim size. Bitkilerin canlı olduğunu herkes bilir. Ama bir ağaca gözümüzü kırpmadan çivi çakarız.

Niçin böyle yapıyoruz? Ağacın canlı olduğunu bilmiyor muyuz? Biliyoruz. Ama biz ağacın canlı olduğunu kavramadık. Kavramadığımız için gider ağaca çivi çakarız.

Ağaç acı çeker mi? Bana göre çeker. Çünkü ağaç canlı. Ağacın canlı olduğunu kavradım. Ağacın acı çekip çekmeyeceğini düşünmem bile. O canlı. Bunu kavradım. Öyleyse acı çeker.

Kavrama çok önemli.

Kavramak için bütün ilişkileri çok iyi saptamak gerekiyor. Bütün ilişkiler saptandıktan sonra olay, ya da nesne kavranabilir. İşte bu noktadan sonra doğru tavır alabiliriz.

Burdan şuraya geliyorum. Sistem sorununu kavramayan gider sistemle bütünleşeni destekler.

Şimdi Türkiye'de birçok insan sistemin ne olduğunu kavramadı. İlk iş sistem sorununu kavramak. Ondan sonra karşıdakine kavratmak.

İşte bundan sonra yanlış, yanlış yerde değil, doğru yerde gösterilir.

Biz, yanlışı doğru yerde göstermeliyiz. Doğru yerde göstermeliyiz. Kendimiz için değil. İnsanımız için.

Çünkü, *"vatan kupkuru dağ ve taşlardan, viran köy, kasaba ve şehirlerden ibaret olsaydı, onun zindandan farkı olmazdı. (...) Bu vatan, evlat ve ahfadımız için cennet yapılmağa layıktır."*

Evet, bu böyledir.

SANAT

"İdeolojisiz sanat olmaz mı? İdeolojisiz sanat olmaz, ideolojisiz gibi görünen sanat olur. İdeolojisiz gibi görenen sanatlar da kurulu düzeni tüm "yabancı" ideolojilerden ayırmak isteyenlerin dilekleri koşutluğunda gerçekleşmiştir. "Efendiler, hiç düşünmeyin, bakın ben düşünüyor muyum?" diyen adam, kurulu düzenden hoşnuttur ve kurulu düzenin düşünüldüğü ölçüde tehlikeye düşeceğini bilir."

Afşar Timuçin

Aydınlık Karanlık

Nasreddin Hoca'yı özlüyorum. Şimdi kalksa gelse... Şu ünlü fıkrasını yaşasa... Evet, Nasreddin Hoca, kapının önünde. Bir şeyler arıyor. Soruyorum. *"Hocam, ne arıyorsun?" "Yüzüğümü yitirdim de..."* Yardım etmek istiyorum. *"Nerde yitirdin Hocam?"* Yanıt veriyor. *"Ahırda" "Ahırda mı... A Hoca, ahırda yitirdiğin yüzük, sokakta aranır mı?"* Yüzüme bakıyor Hoca *"Ahır çok karanlık evlat"* diyor.

İşte böyle. Hoca aydınlığı gösteriyor. *"Ne arayacaksan aydınlıkta ara"* diyor... Aydınlıkta... 1980'lerden sonra birçok sanatçı, aydınlıktan kaçtı. Şu Ahmet Oktaylar, Enis Baturlar, Hulki Aktunçlar, Oruç Aruobalar... 1980'lerin başında anlaşılmazlığı getirdiler gündeme. Karanlıkta anlaşılmazlığı temellendirmek için bin dereden su taşıdılar. Şöyle. Anlaşılmayan ürün değerlidir dendi önce. Bu temelin sağlam olmadığı gösterildi.

Şunu iyice kavramalıyız. Değerli ürünle, anlaşılmazlığın hiçbir ilişkisi yok.

Anlaşılmazlık bir başka düzlemde ortaya çıkar. Sufilerde olduğu gibi. *"... sufiler, bu sembolik üslubu, gizli tutmak istedikleri sırları saklamak için kullanmışlardır. Bu istek yalnız kendilerince bilinen bâtını bir bilgiye sahip olduklarını iftiharla iddia edenler için tabii bir şeydi. Bundan başka inandıklarının açık bir ifadesi, hayatlarını değilse bile hürriyetlerini tehlikeye düşürebilirdi."* [92]

Sufilerin neden anlaşılmaz yazdıkları belli. Sufilerde anlaşılmazlığın altında bir anlam var. Sufinin söylediği *"şerh"* edilince bir anlam çıkar ortaya. Çünkü sufi, anlaşılmazcı değil. Kapalı. Adam açık yazamıyor. Hayatı tehlikeye girecek.

Türkiye'de anlaşılmazcı, kapalı değil. Açık. Sözcüklerle anlaşılmazlığa gidiyor. Anlaşılmazcı *"şerh"* edilince anlamsızlık çıkıyor ortaya. *"Teknik yapıp etme"* gibi bir cümleyi kendileri de *"şerh"* edemedi. Ede-

mezler. Çünkü uyduruk bir cümle bu. Ayrıca tehlikeli bir düşünceyi örtmüyor.

Değerli ürünle anlaşılmazlığın ilişkisi yok. Bu anlaşıldı. Başka bir temel aradılar. Şöyle. Yenilik, sanatta, bilimde değişiklik öneriyormuş. Değişiklik öneren bu yeniliğe göre, üslup, yöntem, araç... her şey değişecekmiş... İşte bunu anlamıyormuşuz.

Evet, bu, böyle olur. Ama onların söylediği gibi olmaz. Önce bir saptama. Bilim, *"yeni"* için gerçekliği parçalarken gerekirse eski yöntemi bırakır. Yeni yöntemle gerçekliğin içine girer. Bilim tarihi, bunun soluk kesici örnekleriyle dolu. Ama bilim, hiçbir zaman anlaşılmaz değil. Olamaz da... Çünkü bilimin amacı, gerçekliği anlaşılır kılmak. Bilim, eski yöntemle gerçekliği anlayamadığı için yeni yönteme başvurdu. Bilim işte bunun için yeni yöntem, yeni bir dil getirir.

Sanata gelince... Sanat, bu işi imgelerle yapar. Sanat, var olan yöntemle gerçekliği delemiyorsa, yeni yöntemler arar. Yeni yöntemle gerçekliğin içine girer. Gösterir. Ama bunu anlaşılmasın diye yapmaz. Tam tersi. Anlaşılsın diye yapar.

Hiç kimse burdan kendine gidemez.

Biri çıkacak Einstein'in kuramını *"Anlamadım"* diyecek. O böyle dedi diye, Einstein anlaşılmazcı sayılacak. Yok öyle şey. Einstein'ın anlaşılmazlığı öznel bir durum.

Bir örnek de sanattan Melih Cevdet'in *Ölümsüzlük Ardında Gılgamış*. Biri çıkacak, *"Ben bu eseri anlamadım"* diyecek. O, böyle dedi diye eser anlaşılmaz sayılacak. Hayır. Gılgamış aslında kapalı. Anlaşılmaz değil. Gılgamış *"şerh"* edildiğinde bir anlam çıkıyor ortkaya. Şimdi sorulabilir. Gılgamış'da kapalı olmanın bir anlamı var mı? Yok. Hiçbir anlamı yok. Melih Cevdet söylediklerini *"kapanmadan"*da söyleyebilirdi. *"Kapanmış"*

Şimdi bu yazıyı yeniden yazarken, Gılgamış'ı bir kez daha okudum. Şunu gördüm. Kapanmışlık esere hiçbir değer katmıyor. Tam tersi. Kapalılık, eserde değer varmış gibi bir yanılsama yaratıyor. Eser açık olsa bu yanılsama yıkılacak.

Burda bir çıkma gerekli. Şimdi bu yazıyı yazarken dedim. Aslında bu bölümde yazdıklarım, *"Anlaşılmazlık"* başlığıyla 1982 eylülünde Türkiye Yazıları'nda çıktı. O tarihleri anımsamak gerekiyor. Anlaşılmazcılar, çeşitli dergilerde *"anlaşılmazlığı"* temellendirirken, benim gibi yazarların eli kolu bağlıydı. Dergiler kapalıydı. Anlaşılmazcı, adım adım yürüyordu. Elbette geriye. Türkiye'de sanatı, kapalı, karanlık bir kanalda boğmak için. İşte bu sırada Hüseyin Yurttaş *Dönemeç*'i, Ahmet Say, *Türkiye Yazıları*'nı benim gibi yazarlara açtı. Sağlam bir siper oldu iki dergi. Böylece mücadele başladı. Anlaşılmazcılar, burjuva ideolojisinin temsilcileri, dünyanın karanlık olduğunu, hiçbir şeyin anlaşılama-

yacağını savunuyorlardı. Onlara göre karanlık önemliydi. Onlara göre, güzelin hiçbir anlamı olamazdı.

Çok ilginç. *Türkiye Yazıları*'nda benim yazımdan önceki sayfada "Birden Bir Aydınlık" adlı şiirinde şöyle diyor Salih Bolat. *"birden bir hüzün yürüyor üstüme üstüme / çocukların şarkılarına sığınıyorum / sonra adını soruyorum hüznün / böyle hüzünlü günlerinde / birden bir aydınlık yürüyor üstüme üstüme"*

Evet aydınlık yürüdü. Anlaşılmazcı, sanatı, karanlıkta boğamadı.

Ahmet Say, *Türkiye Yazıları*... Hüseyin Yurttaş, *Dönemeç*... Sizlere teşekkür borçluyum. Kendim için değil. Geleceğin güzel Türkiye'si için... Aydınlığı sevdiğiniz için...

Burda tuhaf bir noktayı belirtmek istiyorum. Önce şunu bilelim. Dönemeç dergisinin Türkiye edebiyatında önemli bir işlevi var. Yıllar sonra Mehmet H. Doğan, işte bu önemli dergiyi sıfırlamak istedi.

Mehmet H. Doğan mutlaka özür dilemeli... Mutlaka... Kendi için... Çünkü böylesine önemli bir dergiyi, sıfırlamak istersen, ilerde, kimse sana inanmaz. Şöyle düşünürler. İşlevli, önemli bir dergiyi göz göre göre sıfırlamak istemiş. Elle tutulur bir gerçeği yok sayan, kimbilir daha neleri yok saymıştır...

Mehmet H. Doğan özür dilemeli *Dönemeç*'ten... Kendi için... Mutlaka.

Konuya devam ediyorum. Anlaşılmazlığı temellendirmek mümkün değil. Şunun için mümkün değil. Türkiye'de anlaşılmazcı yeni bir şey söylemiyor. Söyledikleri belli. Beylik. Anlaşılmazcıyı anlamak için *"birikim"* gerekli değil. Bir Nusret Hızır'ı, bir Nermi Uygur'u anlamak için birikim gerekli. Ama anlaşılmazcı, Nusret Hızır gibi, Nermi Uygur gibi *"birikimli"* değil.

Anlaşılmazcı sığ.

İlle de böyle mi olması gerekir. Hayır. Gerçekten de *"yeni"*yi arar. *"Yeni"*yi söyler. Gerçekliğin göremediğimiz yüzünü gösterir. *"Resmi"*yetin dışına çıkar. Muhalefete geçer. Doğmalara saldırır. Bunun için kapanır. Örtünür. Anlaşılmazcı bu konumda da değil.

Anlaşılmazcı ideolojik düzlemde sisteme muhalif değil.

Bazan sanatçı gerçekten de anlaşılmaz olur. Şöyle. Sistem her alana el atar. Sistemin bir güzellik anlayışı vardır. Güzel, sistemin estetik görüşüne uygundur. Şimdi sanatçı ne yapar? Sistem, bazı şeyleri güzel diye belletiyor ya, bunun karşısına çıkar. Yeni güzellikler yaratır. Resimde, şiirde, romanda, tiyatroda, öyküde...

İşte bu noktada anlaşılmaz olur. Niçin? Çünkü büyük çoğunluk, sistemin *"güzel kavramıyla"* tutsak edilmiştir.

Bir örnek. Bond'un *Yaz* adlı oyunu Dostlar Tiyatrosu'nda boş koltuklara oynadı. *Lüküs hayat*, Şehir Tiyatrosu'nda dolu koltuklara üç yıl-

dır oynuyor.

Lüküs Hayat, biçimiyle, özüyle sistemin *"güzeli"* Bu güzelin en büyük özelliği kafayı uyuşturması... Estetik bilinci dumura uğratması. Sistem bunu biliyor. Bunun için durup durup televizyona getirdi *Lüküs Hayat*'ı...

Devam ediyorum. Türkiye'de anlaşılmazcı burjuvazinin *"güzel"*ine tutsak olmuş. O güzelin evrensel, mutlak olduğunu iddia ediyor. Türkiye'de o güzelin kavgasını veriyor. Karanlıkta.

Şimdi burdan acınacak bir noktaya geliyorum. Halka. Acınacak olan halk değil. Halkın kullanımı. Kimine göre, halk, her şeyi şıp diye anlar. Kimine göre, halk, hiçbir şeyden anlamaz. Zıt gibi görünen iki düşünce bir noktada birleşiyor. Mutlaklaştırma. Halk her şeyi anlar. Hayır. Halk bir şey anlamaz.

O kadar. Böylece sorun çözülüyor. İnsan rahatlıyor.

Size söylüyorum. Halkı rahat bırakın.

Anlaşılmazcı soruyor. Halkın dilini kullanırsak, halka inersek, halk bizim yazdıklarımızı anlarsa ne olur? Yanıt veriyor. yerimizde sayarız. Karanlıkta kalırız.

Sorun bu değil. İnsan gerçekliği olduğu gibi benimserse bu soruları sorar.

Sorun şu. Gelmişiyle geçmişiyle halkın kültürü nereye gidiyor? Hangi kanalda akıyor? Hangi kanalda akıtılması gerekiyor?

Soruyorum. Siz sanatçı mısınız? Öyleyse bu halk sizin. Biliyorsunuz değil mi Ravendi, Yunus Emre, Nesimi bu halkın içinden çıktı. Nazım Hikmet gökten zembille inmedi. Bu böyle. Bir de şu var. Tapon adamlar da çıktı bu halkın içinden. Halkın bu ikili yönünü göreceksiniz. Görmelisiniz.

Halkı müzikalciye, arabeskçiye, lahmacuncuya bırakmayacaksınız. Çünkü bu halk sizin...

Katı Bir Kitap

Şimdi bir kitap duruyor önümde. Adı *Müzik Neyi Anlatır*. Yazarı Sidney Finkelstein. Kitap pek konuşulmadı Türkiye'de. Bunun için hayıflanmıyorum. Çok şey konuşulmuyor çünkü. Ama bu kitabın bir özelliği var. Şöyle. Kitabı M. Halim Spatar çevirmiş. Spatar kitabı çeviriyor. Sonra pişman oluyor galiba...

Pişman olmuyor mu yoksa... Bilmiyorum, bana öyle geldi.

Kitabı Türkçeye çeviren Spatar'a göre, kitabın yazarı, *"katı"*. Spatar, üzüntüyle söylüyor bunu. Okuru uyarıyor. *"Kimi değerlendirmelerinde yazar fazlaca katı görünmektedir. Kimi değerlendirmelerinde ise haksızlık eder ölçülere varmaktadır, söz gelimi Jung için nazizmin filozofu deyimini kullanmaktadır."* [93]

Böyle diyor Spatar.

*"Katı"*lık üstünde biraz konuşmak gerekiyor. Burjuva ideolojisi her alanda mücadele ediyor. *"Katı", "dar kafalı", "ortodoks"* gibi sözler burjuva ideolojisinin taktikleri. Burjuva yazarları, bu taktiği en çok sanat mücadelesinde kullanıyor.

Diyelim, sanatta anlaşılır olmayı, gerçekçiliği savunuyorsunuz... Burjuva ideologu, bu görüşlerin *"katı"* olduğunu söylüyor. Burda durmuyor. *"Dar kafalı", "ortodoks"* gibi terimlerle mücadelesini sürdürüyor. Böylece sizin, *"yumuşak"* olmanızı istiyor. *"Geniş kafalı"* olmanızı istiyor.

Nedir yumuşak kafalı olmak? Anlaşılmazcıya evet derseniz, yumuşak kafalı olursunuz.

Peki, geniş kafalı olmak ne demek? Aynı şey.

Sanatta gerçekçi yöntemi yerlebir eden birine boyun eğerseniz *"yumuşak-geniş kafalı"* olursunuz.

Sistemin ideologu över sizi. Ödül bile verir *"Filanca kişi"* der *"çok değerli. Çünkü hem yumuşak kafalı, hem geniş kafalı."*

Ama ne tuhaf... Burjuva ideolojisini savunanlardan biri bile *"yumuşak-geniş kafalı"* değil. Hiçbiri anlaşılırlığı kabul etmiyor. Gerçekçiliğe karşı mücadelesini bir saniye durdurmuyor. Türkiye'de Brecht'i şair diye kabul etmiyor. Sonra dönüyor, *"yumuşak-geniş kafalı olun"* diyor.

Bunu kabul etmiyorum.

Devam ediyorum. Finkelstein şöyle diyor, *"Bach'ın yaşadığı sıralarda tanınmamış bir besteci olduğunu, kendisinden 'sonraki kuşaklar' için beste yaptığını söylemek gerçeğe uymaz. Büyük sanatçıların yaşadıkları sırada asla takdirle karşılaşmadıkları, sadece gelcek için yapıt verdikleri yolundaki bu efsane, yapıtları çok iyi anlaşılabildiği halde, müzik kârlı bir ticaret metaı olmadığı için bestecilerin aç kaldığını gözardı etmeye çalışan ondokuzuncu yüzyıl romantik uydurmacalarından biridir. (...) Beethoven olsun, dinleyicileri olsun, senfoniye müziğin popülerleşmesi olarak bakıyorlardı, oysa daha 'incelmiş' eleştirmeler senfoniyi bayağı görüyorlardı. (...) Beethoven popüler olduğu kadar anlaşılıyordu da. (...) İlerleme uğrundaki mücadelede verilen kayıpların bilincinde olan Beethoven, derin acıları ve trajik duyguları dile getirdi. Bütün bu duyguları coşkun bir sevinç ve zafer anlatımı içinde çözüme vardırdı. Böylece değişmenin iyi bir şey olduğuna, insanlığın bu sayede yaşamın ve gelişmenin yepyeni güçlerini keşfettiğine ilişkin duygusunu sergiledi. Burada orta sınıfa seslenebiliyordu. Müziğin, onun yaşadığı zamanlarda yaptığı etki, bütün anti feodal düşünürler için bir toplaşım noktası, ortak bir deneyim ve akrabalık duygusu sağladı."*

Ne Beethoven? *"değişmenin iyi bir şey olduğuna, insanlığın bu sayede yaşamın ve gelişmenin yepyeni güçlerini keşfettiğine ilişkin duygu-*

sunu" sergilemiş... elbette bunu yapacak. Çünkü değişimden yana. Burjuvazi, bütün kanallarda değişimi savunuyor.

Sonra bakın ne oluyor. *"Bunların tümü, bile bile niçin gözardı edilmiştir?"*

Bunu gördük daha önce. Felsefe bölümünde. Şöyle dedim. Burjuvazi, tarih sahnesine çıkarken değişimi savunuyor. Yerleştikten sonra değişime karşı çıkıyor. Aynı şeyi sanatta da yapıyor. *"Kapitalizm, feodalizm üzerindeki zaferinden emin hale geldikçe, işçi sınıfı gelişip örgütlenerek kendini eğittikçe, egemen sınıf, anti-feodal devrimlerin incelenip irdelenmesine kaş çatmaya başladı. Bu hareketin fikir dünyasındaki mücadelesini yansıtan, ona omuz veren sanatçıları efsaneleştirilmiş kişiler haline getirildi. Bu sanatçıların başarılarına sisli bir 'deha'nın belli belirsiz parıltıları olarak, ya da basit bir şekilde sanat alanında ilerlemelerin icadı olarak bakıldı. (...) Hiçbir sanat geleceğin sanatı olamaz. İster karmaşık, ister açık biçimde olsun, sanat, kendi çağını betimler. Kendi çağında ölmekte olan şeylere karşı, doğuş ve yükseliş halinde olanı, en canlı olanı yansıtan fikirleri bağrında taşıyorsa geleceğe ortam hazırlayabilir. Oysa böyle bir sanat kökünü tam da en çok insanın paylaştığı gerçek deneyimlerinden ve sorunlarından aldığından, en anlaşılabilir olan sanattır."*

Finkelstein, anlaşılmayan sanat için şöyle diyor, *"Bu, bir emperyalizm çağı sanatıdır, emperyalizme eleştirel gözle bakmayan, tersine emperyalizmin insanların beyinlerine yaydığı ekonomik, toplumsal ve tarihsel güçlerin toptan gizemleştirilmesini örnekleyen sanattır."*

Toplam

Şimdi toplama geçebiliriz.

Açık, anlaşılır, gerçekçi, sanatın değiştirici gücü büyük. Bundan dolayı, ileriye doğru değişimden yana olan sanatçı, açık, anlaşılır, gerçekçi olmak zorunda. Bir anlamda popüler. Popüler olmak güzel sanata aykırı değil. Böylece, sanatçı, *"değişmenin iyi bir şey olduğuna, insanlığın bu sayede yaşamın ve gelişmenin yepyeni güçler keşfettiğine ilişkin duygusunu"* sergiler. Halk, değişimi ister. Değişimi özler. Sanat, böylece son derece işlevli olur.

Peki ya anlaşılmazcı... Onun niçin anlaşılmazcı olduğunu biliyoruz. Anlaşılmazcı da biliyor sanatın gücünü. İşte bunun için anlaşılmazlığı savunuyor. Anlaşılmayanın sanat olduğunu iddia ediyor. Bunun bir yutturmaca olduğunu öğrendik.

Niçin anlaşılmazcı? Çünkü ölen düşünceleri savunuyor. Emperyalizme karşı eleştiri duygusu sıfır. Burjuva ideolojisiyle donattığı sanatıyla insan beynini bulandırıyor. Bunun için sanatta anlaşılmazcı oluyor.

Değişimi önlemek için anlaşılmazcı oluyor.

Anlaşılmazlığının bir basit nedeni daha var. Anlaşılmazcı Türk dilini *"bihakkın"* bilmiyor.

Şimdi şunu söylemek gerekiyor. Kültür siperlerinde anlaşılmazcıyla kıyasıya mücadele edildi. Anlaşılmazcı bir hayli geriledi. Kem küm ediyor şimdi. Ama mücadele bitmedi. Çünkü bulanık bilinciyle aydınlıktan kaçan sanatçı her zaman olacak.

Denizin Dibinde

Nitekim çok beklemedik. Bir takım adamlar çıktı ortaya. Şöyle konuştular. Sanatta toplumcu bakış açısı, bireyci bakış açısı diye bir şey olamaz. Siyasi bakış sanatı zedeler.

Toplumcu bakış yok. Bireyci bakış yok. Siyasi bakış sanatı zedeler. Ne anlama geliyor bu? Hayatın inkarı... Sanatın inkarı...

Üstünde fazla durmaya değmez, dedim. Böyle düşündüm. Bir yazı yazdım. Döküldüler... Denizin dibine... Orda bağırıp çağırmaya başladılar...

Aklı başında sanatçılar var Türkiye'de... Bunları uyardılar. Böyle bir şey olamayacağını tek tek gösterdiler.

Ama hayır... İnadım inat diyor bunlar... Arada sırada seslerini duyuyorum... İnilder gibi... Denizin dibinde.

Soruyorum. Hani, açık kafalı olmak gerekirdi... Hani geniş kafalı olmak gerekirdi... Siz, niçin, niçin geniş kafalı olmuyorsunuz... Yanlış olduğunu bile bile niçin yanlışta inat ediyorsunuz...

Burjuva sanatçısının kaderi bu galiba... Denizin dibinde... Orda...

Köstebeğin Gözü

Gerçekçilik dendi mi köstebeğin gözü geliyor aklıma. Şöyle. *"Doktor Angelicus Thomas ile Doktor Universalis Albertus Magnus'un, Paris Üniversitesi bahçesinde gezinirlerken bir köstebeğin gözleri olup olmadığına dair bir tartışmaya girdikleri hikaye edilir. Sözlü tartışma, herbiri esnekliğe yer bırakmaz tarzda kendisinin haklı olduğunda ısrar ettiğinden, hiçbir sonuç vermeden birkaç saat sürer. Bu bilgili tartışmaya kulak misafiri olan bir bahçıvan, bir sonuç bulmada yardımcı olmayı önerir. 'Dilerseniz' der, 'size canlı bir köstebek, gerçek bir köstebek getireyim. Ona iyice bakmanız, tartışmayı sonuçlandırmanızı mümkün kılacaktır' Cevap, 'hayır, hayır, asla' olur. 'tartışmamız bir ilke tartışmasıdır, soyut bir köstebek, ilke olarak soyut gözlere sahip olabilir mi?"* [94]

Türkiye'de toplumcu gerçekcilik tartışmaları aynen böyle. Belli bir takım var. Toplumcu gerçekciliğe kesinlikle karşı. Olabilir. Buna hiçbir itirazım yok. Ama bu takım, ısrarla, inatla toplumcu gerçekciliği tartışmak istiyor. Buna da itirazım yok. Hatta güzel bir şey... Gel diyorsun...

Gel tartışalım. İşte sanat... İşte toplumcu gerçekçilik... İşte hayat...

İşte köstebeğin gözü.

Toplumcu gerçekciliğin muhalifi, gözlerini kapıyor. Hemen... Aç gözünü... Aç... Açmaz... *"Hayır, hayır"* diyor, *"gözlerimi açmayacağım işte. Benim için önemli olan sanat filan değil... Ben yalnızca tartışmak istiyorum."*

Gözleri kapalı... Konuşuyor... Görmüyor... Bu bölümde onlara köstebeğin gözlerini göstereceğim.

Köstebeğin Gözüne Devam

Ferit Edgü, şöyle diyor, *"Bir zamanlar sanat benim için gerçeğin araştırmasıydı. Ama mutlak kavramının peşini bıraktığımdan beri (çünkü bir Mutlak'ın varolmadığını öğrendim) sanatı bir yaşama biçimi olarak görüyorum. Daha açık bir deyişle, bazı kişiler için yaşamın binlerce, milyonlarca biçiminden biri olarak."* [95]

İşte bir anlaşılmazcı böyle konuşur.

Neymiş... Bir zamanlar sanat, Ferit Edgü için gerçeğin araşturmasıymış. Ama şimdi böyle düşünmüyormuş. Niçin böyle düşünmüyormuş? Mutlak kavramının peşini bırakmış. Mutlak'ın var olmadığını öğrenmiş.

İyi ama, işin aslı, tam bunun tersi. Çünkü ancak gerçeği araştıran Mutlak'a inanmaz. Bir insan, bilimle, sanatla gerçeği araştıracak. Sonra o insan, Mutlak'a inanacak. Böyle bir şey mümkün değil. Gerçeği araştıran ta en baştan mutlak kavramının peşini bırakmıştır. Gerçeğin araştırılmasının hiçbir noktasında mutlak'ı bulma yoktur.

Ne diyor Ferit Edgü? Gerçeğin araştırılmasına mutlak kavramını yüklüyor.

Ferit Edgü, bir zamanlar bunu *"öğrenmiş"* olabilir. Yanlış öğretmişler... Yanlış öğrenmiş.

Şimdide de yanlış *"öğrenmiş"* Gerçeğin araştırılmasını bıraktım diyor. Gerçeğin araştırılmasını bırakan Mutlak'a inanır... Çünkü o bir *"gerçek"* bulmuştur. *"Mutlak gerçek" "Mutlak gerçeği"* bulduğu için, gerçeği araştırmaz.

Ferit Edgü'nün *"Mutlak gerçeği"* şu. Gerçek diye bir şey yoktur. Gerçek hiçbir zaman bulunmaz.

Peki, sanat neymiş Ferit Edgü için? Yaşama biçimiymiş. Çok güzel. Sanata yaşama biçimi diyen Ferit Edgü, şöyle konuşuyor, *"Sanatçının dünya görüşü ne olursa olsun bir yaratıcılığı varsa, o dünya görüşünün tutsağı olmaz. Yaratacağı dünya, ne dünya görüşünün basit yoldan dile getirilişidir, ne de içinde yaşadığı dünyanın bir yansıması. Bu nedenle sanatçının gerçek kişiliğini, yürekliliğini, inançlarını, özverisini yaşamında değil yapıtında aramak gerekir."*

Hemen burda şunu söylemek istiyorum. Burjuva ideologlarının tar-

tışmada kullandıkları birçok taktik var. Bunlardan biri de hiç kimsenin aksini söylemediği şeyleri, aksi söyleniyormuş gibi anlatmak.

Ferit Edgü şöyle diyor. *"sanatçı dünya görüşünün tutsağı olmaz"* Elbette olmaz. Kim dedi, sanatçı, dünya görüşünün tutsağı olsun. Kim dedi?

Sanatçının yaratacağı dünya, dünya görüşünün basit yoldan dile getirilişi değilmiş... Şöyle diyen mi var. Sanatçının yaratacağı dünya, dünya görüşünün basit yoldan dile getirilişidir. Ya da şöyle mi dendi. Bu eser çok güzel. Çünkü sanatçı, dünya görüşünün tutsağı olmuş. Dünya görüşünü basit yoldan dile getirmiş.

Kim böyle dedi... Türkiye'de bir eseri kim böyle savundu?

Ama Türkiye'de bazı ürünlerde böyle aksaklıklar olmadı mı? Oldu. dünya görüşü yanlış anlaşıldı. Sanat yanlış anlaşıldı. dünya görüşüyle sanatın ilişkisi yanlış anlaşıldı. Birçok eserde tipler bu yüzden yanlış yaratıldı. İşçi, köylü idealize edildi... Ama karşı çıkıldı bu eserlere. Dargınlık pahasına karşı çıkıldı.

Ferit Edgü, sanatçı dünya görüşünün tutsağı olmasın diyor... Olmasın tabii... Örneğin, hiçbir zaman Ferit Edgü gibi yapmasın... Ferit Edgü, eserlerinde dünya görüşü uğruna gerçekliği bozdu. Parçaladı. dünya görüşünün tutsağı olduğu için yaptı bunu. Şimdi de dünya görüşünün boyunduruğunda, hiç kimsenin itiraz etmediği şeyleri, aykırı şeylermiş gibi söylüyor. Yani uslanmaz bir şekilde gerçekliği bozuyor. Burjuva dünya görüşünün tutsağı olduğu için.

Devam ediyorum. Ferit Edgü, sanatı, yaşama biçimi olarak görüyor. Böyle bir durumda, sanatçının kişiliğini, yüreğini, inancını , özverisini hem hayatında, hem eserinde aramak gerekir. Ferit Edgü hayır diyor buna. Sanatçının hayatına bakmayın diyor. Eserine bakın diyor. Bu durumda sanat, yaşama biçimi değildir. Peki nedir? Uyduruk eserler üretmektir...

"Hangi toplumda olursa olsun varolan ahlak kurallarını savunan bir kişinin elinde (görülse de görülmese de) mutlak bir cop vardır." Doğru... Ferit Edgü hem böyle konuşuyor, hem de copla dolaşıyor. Köstebeği parça parça ediyor copla. Gözünü görmemek için.

Aranan Köstebek

Ahmet Oktay, *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları* adlı kitabında şöyle diyor, *"Kesin bir sonuçla bağlan(a)mayan bir kitap bu: Çünkü o da bir Arayış."* [96]

Arayış... Güzel bir sözcük bu. Durmadan arayacaksın. Bir şeyler bulacaksın. Bulduğunla yetinmeyeceksin. Yine arayacaksın. Bir anlamda insanın serüveni...

. Peki Ahmet Oktay... En başta şunu söyleyeyim. Ahmet Oktay her-

hangi bir şey aramıyor. Bir şey aramış gibi yapıyor. Belki arıyor. Köstebeği arıyor... Gözünü oymak için... İnsanın, kaç köstebek, kaç, diyesi geliyor.

Ahmet Oktay, Kagan'ın kitabını alıyor. İşine geldiği gibi kullanıyor kitabı. Aziz Çalışlar gösterdi bunu. *"A. Oktay, nasıl maddeci estetiği sanat kuramına, sanat kuramını toplumcu gerçekçiliğe indirgeyip çarpıtıyorsa, diyalektik maddeciliği olduğu kadar, maddeci diyaletik metodolojiyi de öyle çarpıtmaktadır."* [97]

Ahmet Oktay burda durmuyor. Köstebeği arayışına devam ediyor. Zavallı köstebek... Avner Ziss'in kitabıyla oynuyor. Yakup Şahan şöyle diyor, *"Son birkaç yıl içinde toplumcu sanat ve estetik çizgisinde yayınların artması, karşı görüşteki kimseleri telaşlandırmış ve harekete geçirmiş görünüyor. Nitekim, toplumcu sanat kuramını ve emektar toplumcu eleştirmenleri dönüp dönüp eleştiren, eleştirisini kimi zaman bir saldırıya çeviren bir Ahmet Oktay, şimdiye değin yazdıklarından hâlâ tam bir doyum sağlamamış olmalı ki, son olarak 500 küsur sayfalık oylumlu bir kitapla, bugüne değin ülkemizde gelmiş geçmiş nerdeyse tüm sanatçıları ve düşünürleri yaylım ateşine tutma gereksinimi duymuş"* [98] Yakup Şahan şöyle devam ediyor, *"Benim A. Ziss'te en çok beğendiğim yanlar, ideolojik bir sanat görüşünü ileri sürerken bile işi hiçbir zaman çığırtkanlığa dökmemesi, hasmına karşı saygılı davranışı, bilimsel nesnelliği, toleranslı tutumu ve anlatımı vb.dir. Ne çare, burada, art düşünceli, eleştirme amacıyla konuları tersinden alan ya da çarpıtan, zaman zaman işi alaya dökecek kadar hafifleşen, inançlarında bağnaz, teorik tartışmanın yumuşaklığından ve inceliğinden yoksun, bilimsel söyleme yakışmayan sözler etmekten çekinmeyen, burnu havalarda bir eleştirmenle karşılaşmıştır."*

Soru şu. Niçin böyle oluyor bu? Bunlar, niçin toplumcu gerçekçiliğin hasmı? Niçin her fırsatta toplumcu gerçekçilik sıfırlanmak isteniyor? Şundan. Toplumcu gerçekçiliğin hasımları şunu biliyor. Sanat, ideolojik düzlemde son derece etkin. Çünkü, *"Gerçekçilik, toplumsal yaşamda, daha çok yanılsama ve boş inançların körüklenmesine, insanın kendini ve başkalarını aldatmasına yarayan göstergeleri tahtından indirir. (Karşı gerçekçi sanat) okuru ya da izleyiciyi, yaşamın gerçek süreçlerinden, gerçek çelişme ve çatışmalarından saptırmaktadır."* [99]

Bunu bilir onlar. Onlar çok iyi bilir bunu. Bunun için kimi gözlerini kapar, köstebeğin gözlerini görmemek için. Kimi copla köstebeği parçalar. Kimi, durmaksızın köstebeği arar. Kalemle gözünü oymak için.

Biz Yaparız

Bir zamanların kudretli Ankara valisi Nevzat Tandoğan için şöyle bir hikaye anlatılır. Solcuları odasına toplamış. *"Ne oluyor size"* demiş,

"bu ülkeye solculuk gerekliyse, onu da biz yaparız."

Şimdi *"kudretli"* Enis Batur şöyle diyor, *"Bu ülkeye, maddeci eleştiri gerekiyorsa onu da biz yaparız."* Sonra tek maddeci eleştirmen diye Ahmet Oktay'ı gösteriyor...

Ahmet Oktay şöyle diyor, *"Ne yazarsam yazayım, ne hata yaparsam yapayım, hepsini de marksizmin içinde bulunmayı öngörerek yapıp ettim."* [100]

Gerçekten içindesin Ahmet Oktay... Bazıları dıştan, bazıları içten... Yiyip bitirin şu marksizmi... Herkes kurtulsun...

Toplumcu Gerçekçilik

Konuya şurdan devam ediyorum. İnsan hep hakikatı arar. Hakikate göre hareket eder. Hakikatin ne olup olmadığı işte bunun için son derece önemlidir.

Bir örnek. Hepimiz zaman zaman yakınırız. *"Allah kimseyi düşürmesin mahkemeye. En basit dava on yıldan önce bitmiyor."* deriz.

Doğru. Gerçi adaletin geç tecelli ettiği söylenir. Ama Türkiye'de bir hayli geç tecelli ediyor adalet.

Peki niçin böyle oluyor? Savcı, yargıç, ihtiyacın çok altında. Buna karşı çok dava açılıyor.

Bir hakikat bu.

Düşünmeye devam edelim. Şu bizim avukatlar, haklı haksız demeden her davayı üstleniyor. Oysa bir avukat, önüne gelen davayı almamalı. Haksızlığı savunmamalı.

Bir başka hakikat da bu.

Halkımızda hukukun üstünlüğü bilinci yok. İnsanımız adalet istemiyor. İnsanımız, kişisel çıkarının adalet dağıtımında etkin olmasını istiyor. Bu yüzden doğru söylemiyor. Yalancı tanıklar buluyor. Davayı uzatıyor.

Bir başka hakikat da bu.

Yargıçlar, savcılar yeterli çalışmıyor. Geç gelip, erken gidiyorlar.

Bir hakikat da bu.

Gördünüz işte... Bir durumda kaç hakikat çıktı karşımıza.

Düşünmeye devam.

Birinci hakikat. Savcı, yargıç, mübaşir ihtiyacın çok altında. Öyleyse ne yapalım? Her köşede bir mahkeme. Her mahkemede binlerce savcı, yargıç oldu mu? Oldu ama... bir tuhaflık yok mu bunda. Bir ülke düşünün. İnsanların tamamı mahkemelerde... Herkes adalet istiyor... Bir ülkede insanların tamamı adalet istiyorsa, bunda bir tuhaflık yoksa, bu hakikata uygun hareket edelim. Her köşede bir mahkeme kuralım.

İkinci hakikat. Avukatlar, önüne gelen davayı alıyor. Haksız olduklarına inandıkları davayı almazlarsa, çok dava açılmaz. Peki öyle ol-

sun... Avukat, her davayı almasın. Bir başka avukat alır. Böylece avukatların bir bölümü aç kalır. Olmazsa, yurttaş davasını kendi sürdürür.

Üçüncü hakikat. İnsanımızda hukuk bilinci gelişmemiş. O adalet aramıyor. Mahkemelerde haklı çıkmak istiyor. İnsanımız şöyle düşünse, *"Ben bu işte haksızım. Hiç mahkemeye gitmeyeyim."* O zaman ne olur? Adalet mekanizmasında çalışanlar aç kalır. Çünkü hiç kimse dava açmaz.

Dördüncü hakikat. Yargıçlar, savcılar yeterli çalışmıyor... Olabilir... Herkes gece gündüz demeden çalışsın. Ama bunlar da insan... Uyuyacaklar, yemek yiyecekler... Dinlenecekler.

Beşinci hakikat. Avukatlar davayı uzatıyor. Bin dereden su getiriyor. İyi ama, avukat, bin dereden su getirmezse nasıl geçinecek...

Hakikat Nerede?

Adalet geç tecelli ediyor dedim. Niçin geç tecelli ediyor diye sordum. Bir takım hakikatlar sıraladım. Bunların hepsi hakikat... ama hepsi yarım hakikat... Temel bir hakikat var. Nedir o? Adalet, bir meta durumunda. İşte temel hakikat. Sistem, durmaksızın dava üretiyor.

Bu hakikat ne işe yarar?

Sanata geliyorum. Bir yazarımız eser yazacak. Yazarımız eserini yazıyor. Mesaj şöyle. Savcılar, yargıçlar yetersiz. Adalet bu yüzden geç tecelli ediyor.

Bunda bir hakikat var mı? Var. Ama bu yarım hakikat. Özetle şunu gördük. Adalet, alınıp satılır duruma gelmiş. Temel hakikat bu. Oysa yazarımız, eserinde hakikatın en zayıf durumunu gösteriyor. Böylece temel hakikatı saklıyor. Böylece *"okuru ya da izleyiciyi, yaşamın gerçek süreçlerinden, gerçek çelişme ve çatışmalarından"* saptırıyor. Şu ABD filmlerinde böyle yapılmaz mı? O filimlerde biz, *"Tarzan"*ı Afrika'da kurtarıcı diye bellemedik mi...

Her alanda böyle bu. Sağlık sorununu ele alan bir eser düşünün. Bu eser, doktorlar çalışmıyor, diye mesaj verebilir. Bu mesaj hakikatur. Ama yarım hakikat. Temel hakikat sağlık işlerinin de metalaşmasıdır. İnsan hastalanıyor. İnsan hasta olunca birçok kişi bu işten para kazanıyor.

Sanatta Yöntem

Şimdi köstebeğin gözü nasıl gösterilir, ona geliyorum.

Köstebeğin gözü, sanatta yöntemle gösterilir. Bu yöntemin adına toplumcu gerçekçilik denir.

Şimdi bunun önemini belirtmek gerekiyor. Az önce şöyle dedim. İnsan hep hakikatı arar. Hakikata göre hareket eder. Peki, insan, nasıl arar hakikati? Yöntemle. Yöntem, hakikat arayışında son derece önemli,

Wells şöyle diyor, *"Pragmatik düşünme biçimi, hangi araçlarla olursa olsun amaca ulaşına yöntemidir. Ona göre hakikatın nesnel bir ölçeği olmadığı için de "başarı" her türlü eylemin biricik ölçüsüdür. Bu ölçü etkili olduğu sürece, yani kişiyi amacına götürdüğü sürece, istenilen her şeyi kullanmak suç sayılamaz. Pragmatizmde önemli olan biricik soru şudur: Bu, benim işime yarıyor mu? Cevap, "evet" ise, bu şey hakikat ve iyi, yok "hayır" ise yanlış ve kötüdür."* [101]

Şimdi burda şunu görüyoruz. Pragmatist yöntemde hakikatın nesnel ölçütü yok.

Peki nedir pragmatizm? *"Pragmatizm, felsefi idealizmin bir türüdür. Başka bir anlatımla o, öznel idealizmin bir türüdür. Öznel idealizme göre yalnız bizim bilincimiz gerçektir. (...) Öznel idealist, pozitivist kuram, hayatta ve toplumdaki zorunluğun burjuvazi tarafından reddedilmesinin akla uygun olarak temellendirilmesini amaçlayan kuramdır. Yeryüzünün, hayatın, toplumun gelişmesi, yasaların nesnel özelliklerinden ve hakikatten yoksun"* kılınmasıdır.

Hani bir yazarımız vardı bizim. Yazarımız, eserinde hakikatın en zayıf yönünü göstermişti. Gerçekte hakikatı saklıyordu yazarımız.

Yazarımız hakikati saklar. Saklamak zorunda. Çünkü idealist dünya görüşüne sığmıyor. *"hayatın, toplumun gelişmesi, yasaların nesnel özellikleri, hakikat"* bunların hiçbiri önemli değil yazarımız için. Yazarınız için önemli olan, yerleşik olanı ciddi bir şekilde korumak.

İşin tuhafı, yazarımız, bundan hiçbir şekilde gocunmaz. Çünkü o böyle yapmakla hakikatı gösterdiğine inanır. Çünkü o, bunun doğru olduğuna inanır. İdealist kuramda inanç son derece önemlidir. *"Çünkü kişinin inandığı şey, ona göre hakikattır."*

Neymiş hakikat? Neye inanıyorsa hakikat o. İşte bunun için ciddi bir şekilde sanatın sağı solu olmaz diye konuşabilir. Bunun böyle olması gerektiğine inanır. Çünkü *"sol"* dediği sanat, yerleşik düzeni rahatsız eder. Bunu bilir. İşte bunun için *"sol"* gördüğü herhangi bir eserin sanat olmadığına inanır. Bunu iddia eder. Böyle bir eser ona göre slogandır. Yazarımıza göre, slogan sanatı bozar.

Yazarımız buna ciddi bir şekilde inanır. *"Sol"* eserleri gördükçe *"sanat"* bozuluyor diye içi titrer.

Toplumcu Gerçekçiliğe Devam

İnsan, hep hakikatı arar. Hakikate göre hareket eder, dedim. Sanat, hakikat arayışında önemli bir kanal.

Şimdi burda soru şu. Sanatta hakikat, nasıl ortaya çıkar. Şu biliniyor. Sanat, nesnel gerçekliği yansıtıyor. Bu yansıtma imgelerle oluyor. Suchkov şöyle diyor, *"gerçeküstücüler, imajı, nesnel içeriği olmayan bir biçim olarak ele almaları ve onu sözde dış dünyadan bağımsız,*

onun mantığından etkilenmeyen, sırf şair ruhundan doğan kaotik duyguların, coşkuların, çağrışımların ve duygulanımların bir aracı olarak kullanmak yüzünden, imaj ile gerçeklik arasındaki bağı koparmışlardır." [102]

Ne yapmış gerçeküstücüler? İmajla gerçeklik arasındaki bağı koparmışlar. İşte imajla gerçeklik arasındaki bağın koptuğu bir eserde hakikatten söz edilemez. Böyle bir eser yapaydır. Gerçekçi değildir. Bizde köyü alan eserleri düşünelim. İyi öğretmenler köylüyü kurtarmak ister. Kötü din adamları, iyi öğretmenlerin yolunu keser. Öğretmen hep iyi. Köylü masum. Din adamı, ya da toprak ağası hep kötü.

Şunu biliyoruz. Gerçeklik böyle değil. Hayat böyle değil. Ama yazar böyle istiyor. Böyle istediği için imajla gerçeklik arasındaki bağı koparıyor.

Bazı eserlerde şunları gördük. Bilinçlenmeye hazır, tumturaklı işçiler... Bazı eserlerde durmadan sevişen insanlar... Herkes her dakika alt alta üst üste...

Elbette nesnel gerçeklik böyle değil. İmajla, gerçeklik arasındaki bağ koparılmış.

Bu tür eserlerde her şey, yazarın keyfine, ideolojisine göre hareket eder. Kişiler bir kukladır. Bilinçleriyle, hareketleri, sözleri tutarlı değildir. Çünkü bu tür eserde kişiler konuşmaz. Yazar'ın keyfine göre konuşur. Yazar burda kendi inandığı hakikatı ispatlamak ister. Bu hakikata göre konuşturur kişileri. Herkes bu hakikata göre hareket eder.

Yazarımız niçin böyle yapıyor? Şimdi buna geliyorum. Sanatta hakikat arayışı bir yöntem sorunu. İşte burda toplumcu gerçekçilik gündeme geliyor. Toplumcu gerçekçilik derken şunu düşünüyorum. Maddeci diyaletik yöntemin sanata uygulanması. Ancak bu şekilde imgeyle gerçeklik arasındaki bağı doğru kurabiliriz.

Bu, neden böyle? Şunun için. Her şeyden önce gerçekliği iyi bilmek gerekiyor. Yetmez. Gerçekliğe doğru bir açıdan bakmak gerekiyor. Yetmiyor. Gerçekliği doğru yorumlamak gerekiyor.

Gerekli olanı yapmak için diyalektik maddeci kuramı iyi kavramak şart.

Örneğimize dönelim. Yazarımız bir eser yazacak. Bu eserde adaleti anlatacak. Yazarımız, görünür gerçeklikle yetinirse hakikatı yansıtamaz. Böyle bir eser, görünür hayallerle oyalanır. Toplumcu gerçekçi yöntem, yazarımızı, gerçekliğin özüne götürür.

Şimdi burda bir korku. Toplumcu gerçekçilik yazarı kısırlaştırmaz mı?

Niçin kısırlaştırsın.

Ben, hep işçiyi, köylüyü, grevi anlatmak istemiyorum. Ben aşktan, sevgiden, tek insandan söz etmek istiyorum.

Çok güzel... Ama kim çıkarmış toplumcu gerçekçi yöntemin konu sınırladığını. İnsanı ilgilendiren her şey sanatın konusudur. Toplumcu gerçekçilikte konu sınırlaması diye bir kayıt yoktur. Olamaz.

İyi ama, hep gerçek olayları mı anlatacağız. Ben, fantazileri, masalları çok seviyorum. Bütün eserlerimi böyle yazmak istiyorum.

Elbette... Şu bilinsin. Gerçekçilikle, gerçek olayları anlatmanın ilgisi yok. Masal, fantazi... hepsi mümkün toplumcu gerçekçilikte. Toplumcu gerçekçi yöntem, sanatçıyı asla kısıtlamaz. Tam tersi. Bu yöntemle sanatçının yaratıcılığı niteliği gelişir. Sanatçı, başarılı, güzel, gerçekçi ese ler yaratır.

En önemlisi... Sanatçı bu yöntemle köstebeğin gözünü gösterir. Köstebeğin gözünü gören halkın gözü açılır. Hakik
rür. Hakikatın nasıl değişeceğini kavrar.

ALKIŞ

"Kar'ın altında eğilmiş çıplak bir ağaç gibisiniz, ama ilkbahar çıkagelecek ve yeşil pelerinini üstünüze örtecek, sonra da Gerçek çıkacak ortaya ve gülümseyişlerinizi gizleyen gözyaşı peçelerini söküp atacak. Ey benim boynu bükük kardeşlerim, sizleri üstleniyorum, sizleri seviyorum ve sizleri ezenlere lanet ediyorum."

Halil Cibran

Alkışın Tarihi

Bir düşünün bakalım. Neleri alkışladınız şimdiye dek. Bir oyunu, bir konuşmayı, ya da bir başka şeyi... Bundan sonra da birçok şeyi alkışlayacaksınız. Alkış için mutlaka iki elin çırpılması gerekmez. Yazıyla da olur bu. *"Sizi alkışlıyorum"* yollu birçok yazı okuduğumu hatırlıyorum. Bir de televizyon var. Televizyonun etkisiyle alkış, evimize kadar girdi. Sunucu, *"Hep birlikte alkışlıyoruz"* deyince, evdekiler de katılıyor alkışa. Görünen şu. Alkış hayatımızın bir parçası. Önemli bir parçası hem de. Alkış bazan gerçeklere ışık tutar. Bazan gerçeklerin üstünü örter. İnsanı korkutur. İnsanı sevindirir. İnsanı aldatır. İnsanı, ne oldum delisi yapar. Alkış, böylesine önemli insan için.

Şimdi şunu söylemek gerekiyor. İnsanın garip bir huyu var. Kendisiyle ilgili her şeyin tarihini yazıyor. Alkışın tarihi yok. Varsa bile, ben, bulamadım. Oturdum bir deneme yaptım. Her deneme gibi bunun da bir yığın eksiği var. Eksik bir yana baştan başa yanlış bile olabilir. Baştan şunu söyleyeyim. Doğrusunu bilen bana yazarsa, derhal düzeltirim.

Alkışın Bulunuşu

Alkışın tarihiyle ilgili denemeye bir varsayımla başlıyorum. Şöyle. Alkışı ilk bulan, bu buluşuyla, insanlığın başını nasıl bir belaya sardığını bilebilseydi, iki elini, derhal keserdi. Bir varsayımın dolantısı ne dereceye kadar kesin olabilir. Yine de şu nokta kesin diyorum. Alkışı bulan son derece kurnaz biri... O, alkışın bir tutsaklık zinciri olabileceğini çok iyi anlamış. Belki de binbir emekle balık avlayan birinin balıklarına, yalnızca alkışla ortak oldu. Hatta... Ne yaptı biliyor musunuz... Alkışlaya alkışlaya, insanları alkışa alıştırdı. Sonra da alkışlanacak tek hedef diye kendini gösterdi. Bir noktadan sonra insanlar beğendikleri için alkışlamadılar. Ya ne yaptılar? Alkışladıkları için beğendiler. Şöyle denebilir. Alkış baskı aracı oldu. İnsanların duygularına, beğenilerine, düşüncelerine alkışla baskı yapıldı.

Alkış... Baskı...

Alkışla baskı yanyana yürüdü. Şimdi bu konuda bir iki örnek vere-

ceğim. Biri eski Yunan'dan. Herodot, Peissistratos'un tiran oluşunu şöyle anlatır. Daha önce gördük bunu. Tekrarda yarar var. *"Paiana demosunda Phya adında bir kadın vardı, iri bir kadındı, boyu dört dirsekten üç parmak eksik ve çok güzeldi. Sırtına bu kadının, bütün bir zırh geçirdiler, bir arabaya bindirdiler, görkemli görünmek için nasıl davranması gerektiğini öğrettiler, sonra Atina'ya götürdüler, önlerinde koşan adamları, kente girdikleri zaman bağırmaya başladılar. "Atinalılar, Peisistratos'u bağrınıza basınız, Athena kendisi getiriyor onu akropolüne, çünkü bütün insanlar arasında en beğendiği odur."*

Alkış korkunç bir propaganda aracı oldu. Alkış sesleri, insanları serseme çevirdi. Doğruyu eğriyi düşünmeden çılgınca alkışladılar. Peisistratos, alkış kıyamet Atina'nın başına geçti.

Alkış bu niteliğiyle tiyatroda da kullanıldı. Avrupa'da belli adamlara parasız bilet verildi. Bunlar, salonun, sağına, soluna oturtuldu. Bu adamlar, halk beğensin diye, olur olmaz yerde oyunu çılgınca alkışladılar. Çok ilginç değil mi... En azından bana öyle geliyor. Şöyle düşünüyorum. Bu tür adamlar bugün de yaşıyor. Gerçi bunlara parasız bilet verilmiyor. Salonun belli yerlerinde *"Alkış cepheleri"* kurulmuyor. Adamlar, kendiliğinden bu işi yapıyor. Örneğin, oyunun bir yerinde *"emperyalizm, eşitlik, sömürü"* gibi sözler var. Ama bu sözler oyuna hiçbir şey katmıyor. Tam tersi. Belki oyunu bozuyor. Önemli değil. O sözlerin olması yeter. Adamlar alkışı basıyor. Alkışlarken de *"Bravo"* diye bağırıyor. Seyirci, beş kişinin alkışıyla çekiç yemiş gibi sersemliyor. Aman diyor, geri kalmayayım. Başlıyor alkışa... Salon alkıştan inliyor. Kof bir duygu, elektrik akımı gibi gönüllerde dolaşıyor. Evet, iyi oldu alkışladığım. Güzel bir oyunmuş.

Şimdi bir başka örneğe geçiyorum. Bunu bir arkadaş anlattı. Olayın geçtiği ülkeyi de söyledi. Ama ben o ülkenin adını vermeyeceğim. Olay şöyle. Bir tarihte, bir ülkenin ulusal futbol takımı yabancı bir ülkeye maç için gitmiş. Maç başlamış. Stadda madeni bir ses yükselmiş. *"Rakip takımın güzel hareketini alkışlayalım."* Alkış... Ses. *"Takımımız çok güzel bir şut attı. Alkışlayalım."* Alkış. Ses. *"Rakip kaleciyi alkışlıyoruz."* Alkış. Bu durum maç boyunca devam etmiş. Madeni ses, son kez yükselmiş. *"Maç bitti. Her iki takımı da alkışlıyoruz."* Alkış...

Alkış bazan insanın beynini dumura uğratır. İnsan, bu noktadan sonra düşünemez. Ya ne yapar? Önüne sürülen her şeye inanır. Körü körüne... Kendine karşı olanı alkışlarla yükseltir. Kendinden yana olanın yerlebir edilmesini çılgınca alkışlar... Louis Bonaparte alkışın bu yönünü iyi bilenlerden biri. *"10 Aralık"* adlı dernekle Fransa'da halkın beynini uyuşturdu. *"10 Aralık"* derneği, gezginci bir *"Alkış Cephesi"* gibiydi. Louis Bonaparte halka karşı yürürken, bu dernek *"Yaşasın İmparator"* diye alkış kıyamet ortalığı bulandırdı. *"10 Aralık"* derneği alkışlara al-

kış kattı. Alkışlamayanları susturdu.

Bizde de var alkışçılar... Padişah döneminde... Padişahların özel alkışçıları vardı. Şimdi de mitinglerde görüyorum onları... En önde... Alkışlıyorlar... Ha bre alkışlıyorlar...

Alkış Yürüyor

Alkış bir yürüdü mü, engel tanımaz. Alkış işin içine girdi mi ne olacağı belli olmaz. Tilki tilkiliğini anlatana kadar post elden gider. Shakespeare'nin *Julius Caesar* adlı oyununda Brutus şöyle konuşur, *"Caesar yaşayıp da hepinizin köle olarak ölmeniz mi daha iyi, yoksa Caesar ölüp de hepinizin hür insanlar olarak yaşamanız mı?"* Caesar'ı öldüren Brutus'u halk *"Yaşasın Brutus. Yaşa. Varol."* diye alkışlar. Az sonra Antonius konuşur. Caesar'ın halkı ne kadar sevdiğini anlatır. Beyni uyuşan halk, az önce alkışladığı Brutus için *"Kalleşler. Alçaklar"* diye bağırmaya başlar.

Alkışa bel bağlamak insanı, genellikle yanlışa götürür... Böyle bir olay benim başıma geldi. Bir oyunumda, oyunculardan biri, pek abartılı bir şekilde bacak bacak üstüne altınca, halk güldü. Hatta alkışladı. Hareketin yanlış olduğu söylenince, arkadaş, *"Halk böyle istiyor"* dedi. Durum kendisine anlatıldı. Halk istiyor diye yanlışa gidemeyiz, dendi... Sahnelerimizde bu tür hareketlere, hatta oyunlara çok sık rastlıyoruz. Bazı oyunlar nerdeyse kuru sıkı alkış için yazılıyor. Oyunların etkisi de elbette alkış kadar ömürsüz oluyor. Burda hemen bir saptama yapmak gerekiyor. Şöyle. Türkiye'de kimi tiyatrolar, donatımsız seyircinin alkışıyla yaşıyor. Onlara laf anlatmak mümkün değil. Gerçekten halkı küçümsüyorlar. Bir çocuğu kandırır gibi halkı kandırıyorlar. Kimi tiyatrolar halka bütünüyle boşveriyor Aydın denen bir azınlığın alkışlarıyla yetiniyor. Halkın suskunluğu karşısında da *"Bu halk bizi anlamıyor"* deyip işin içinden çıkıyor. Bir avuç adamın alkışıyla kendini aldatıyor.

Bir başka tiyatronun niteliği de şöyle. Halkın özlemini çektiği konuları, içi boşalmış bir şekilde sahneliyor. Bu şekliyle alkış topluyor. Böylece seyircinin de içini boşaltıyor. Çünkü seyirci boşalmak istiyor.

Türkiye'de kimi yazarlar alkışla sürülüyor piyasaya... Önde alkışçı bir eleştirmen... Arkada eser... Daha sonra yazar... Bağıra çağıra, alkış kıyamet giriyorlar pazara... Halk şaşkın... Bir süre sonra o da başlıyor alkışlamaya... Yazar omuzlarda...

Sen istediğin kadar anlat... Bu eser tapon de... Kimse dinlemiyor...

Alkış yürüyor... İnsan beyni dumura uğruyor alkış sesleriyle...

Alkış Pekiştirir

Alkışlar yanlışı pekiştiriyor. Her alanda. Doğruların üstüne ölü toprağı serpiyor. Her alanda. ABD halkı, 1890'larda Küba'yı, İspanya'dan

kurtarmak amacıyla savaşa sürüldü. *"Amerikan İmparatorluğu"* adlı kitapta durum şöyle anlatılır. *"Doğruyu yanlıştan ayırma duygusu pek duymadan Küba olayları üstüne efsaneler uydurarak Hearst, Amerikan halkının kafasını allak bullak etmiştir. O olmasaydı, Amiral Mahan'ın kuramları, Josiah Strong'un tehlikeli misyoner düşleri, senatör Beveridge'nin mesihce sayıklamaları, Theodore Roosevelt'in ve Henry Cabot Lodge'un emperyalist tutkuları, Mc Kinley'in barışçı niyetlerinin üstesinden gelmezdi. Ama Mc Kinley, Hearst basınının ayaklandırdığı bir kamuoyuna karşı direnecek güçte değildir."* Yalnızca ABD'de allak bullak edilmedi halkın kafası. Birinci dünya savaşında, bütün dünya, milyonlarca insanı, çılgınca alkışlarla görderdi cepheye... Yetmedi... İkinci dünya savaşında da aynı şeyi yaptı.

Hele 1930'larda Almanya'da olup bitenler... *"Günü Gününe Nazi İmparatorluğu"* adlı kitapta şöyle bir bölüm var. *"Hitler konuşurken ağzından çıkan her kelimenin yüce bir âlemden geliyormuş etkisi bırakmasına şaşmamalı. İnsanların, hele Almanların böyle bir anda eleştirme yeteneği hepten yitmiş gibiydi."* Eleştirme yeteneğini yitiren halk, Hitler'i her yerde çılgınca alkışlıyordu.

Sonra ne oldu? Ne olduğunu biliyoruz. Halk, sonsuz acılara gömüldü.

Alkış pekiştirir. Yalnız alkışlayan zarar görse neyse... Varsın alkışlasın... Ama böyle olmaz... Onlar, yüzler, binler... yüzbinler... milyonlar zarar görür. Çünkü alkış pekiştirir. Beyinler dumura uğrar. Kulaklar doğruyu işitmez... Milyonlar, alkış kıyamet uçuruma gider.

Bütün bunlardan ders alındı mı? Hayır. Eleştirme yeteneğini yitiren halk, birçok alanda yanlışı alkışlıyor. Alkışlar yanlışı pekiştiriyor. Doğruların üstüne ölü toprağı serpiyor.

Size soruyorum. Bir düşünün bakalım. Bilinçsizce neleri alkışladınız şimdiye dek. Kaç tapon sanatçıyı baştacı ettiniz. Sanatı, bu derkeye düşürdünüz. Kaç kişiyi, alkışlaya alkışlaya ülkenin başına getirdiniz. Kaç kişi, sizin alkışlarınızla güzel yaşama umudunuzu yerlebir etti.

Siz, sayın sanatçı.. Bir düşünün bakalım. Kof bir alkış uğruna sanatı nasıl yozlaştırdınız. Halkın estetik bilincini, eleştiri yeteneğini nasıl körelttiniz. Bütün bunları bir alkış uğruna yaptığınız için sorumlusunuz.

Siz, sayın aydın... Bir düşünün bakalım. Neler yazdınız, neler söylediniz şimdiye dek... Nasıl alkış tuttunuz, nasıl alkış tutturdunuz... Nasıl putlaştırdınız bazı adamları... Nasıl halkın beynini dumura uğrattınız alkışlarla... Siz de sorumlusunuz olup bitenlerden.

Son söz sana sevgili okur. Her türlü alkışı kuşkuyla karşıla. Alkışın seni allak bullak etmesine, eleştiri yeteneğini körletmesine izin verme.

Şunu hiçbir zaman unutma. Alkışlayan sorumludur.

NOTLAR

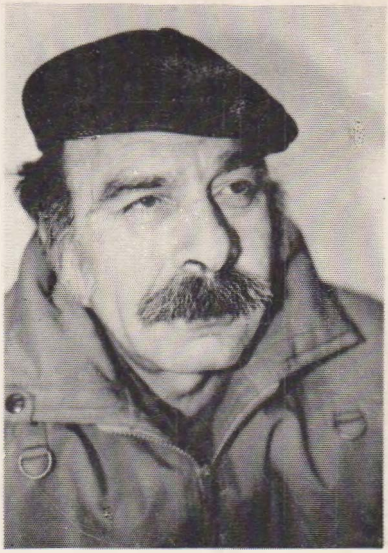
1. Bertrand Russel. *Dünyamızın Sorunları.* Çev. S. Eyüboğlu-V. Günyol. Çan Yayınları. İstanbul. 1962.
2. *A. Lamartine ve İstanbul Yazıları.* Çev. Ç. Gülersoy-N. Berk. İstanbul Kitaplığı. İstanbul. 1971.
3. Doğan Ergun. *Türkiye'de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler* (Seminer) Ort. Doğ. Tek. Ün. Ankara. 1977.
4. Aytunç Altındal. *Siyasal-Kültür ve Yöntem.* Havass Yayınları. İstanbul 1982.
5. Lamartine Age.
6. Maurice Duverger. *Politikaya Giriş.* Çev. Samih Tiryakioğlu. Varlık Yayınları. İstanbul 1964.
7. Herodotos. *Herodot Tarihi.* Türk. Müntekim Ökmen. Remzi Kitabevi. İstanbul 1973.
8. Aristoteles. *Politika.* Çev. Mete Tunçay. Remzi Kitabevi. İstanbul 1975.
9. Aristoteles. Age.
10. Gazali. *Devlet Başkanlarına.* Çev. Osman Şekerci. Sinan Yayınevi. İstanbul 1969.
11. *Koca Sekbanbaşı Risalesi.* Haz. Abdullah Uçman. Tercüman Yayınları. İstanbul.
12. Sibel Özbudun. *Süreç Dergisi.* S.7. İstanbul 1981.
13. Özbudun, Age.
14. Cengiz Gündoğdu. *Sosyalist Kültür Ans.* Cilt 6. May Yayınları. İstanbul 1980.
15. S. F. Mahmud. *İslam Tarihi.* Çev. A. Kevenoğlu-A. Sümer. Varlık Yayınları. İstanbul 1973.
16. Sibel Özbudun. *Süreç Dergisi.* S.2. İstanbul 1980.
17. Thomas Paine. *İnsan Hakları.* Çev. M.Ö. Dostel, M.E.B. İstanbul 1964.
18. Paine, Age.
19. Sekbanbaşı, Age.
20. F. A. Lange. *Materyalizmin Tarihi ve Günümüzdeki Anlamın Eleştirisi.* Çev. Doç. Dr. Ahmet Arslan. Ege Ün. Ed. F. İzmir 1982.
21. Dr. Fatma Paksüt. *Platon ve Platon Sonrası.* Kültür ve Turizm B. Ankara 1982.
22. Paksüt, Age.
23. Alaeddin Şenel. *Eski Yunanda Eşitlik ve Eşitsizlik Üstüne.* Ank. Ün. Si. Bil. Ankara 1970.
24. Eflatun. *Küçük Diyaloglar.* Remzi Kitabevi. İstanbul 1970.
25. Seminer
26. Lionel Richard. *Nazizim ve Kültür.* Türk. Nesrin Güner. Kalem Yayıncılık. Ankara 1985.
27. Cengiz Gündoğdu. *Varlık Dergisi.* S.942. İstanbul 1985.
28. Cemil Sena. *Büyük Filozoglar Ans.* Remzi Kitabevi. İstanbul 1977.
29. K.R. Popper. *Açık Toplum ve Düşmanları.* Çev. Mete Tuncay. Türk Siyasi İlimler Der. Ankara 1967.
30. Süleyman Uludağ. *İslam Düşüncesinin Yapısı.* Dergah Yayınları. İstanbul 1979.

31. Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken. *İslam Felsefesi*. Selçuk Yayınları.
32. Prof. Dr. İbrahim Çubukçu. *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*. Ank. Ün. İlh. F. Ankara 1986.
33. C. W. Ceram. *Tanrıların Vatanı Anadolu*. Türk. Esat Nemni. Koza Yayınları. İstanbul 1973.
34. Hoca Sadeddin. *Tacü't-Tevarih*. Sadeleştiren. İsmet Parmaksızoğlu. Başb. Kült. Müs. Kültür Y. İstanbul 1974.
35. Paul Hazard. *Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme*. Çev. Erol Güngör. Tur Yayınları. İstanbul 1981.
36. Bk. Ömer Lütfü Barkan. *Türkiye'de Toprak Meselesi*. Gözlem Yayınları. İstanbul 1980. Dr. Halil Cin. *Miri Arazinin Mülk Haline Dönüşümü*. Ank. Ün. Huk. F. Ankara 1969.
37. Ord. Prof. Dr. Nihad S. Sayâr. N. Sayâr Y. Yrd. Vak. İstanbul 1978.
38. Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı. *Çandarlı Vezir Ailesi*. T.T.K. Ankara 1974.
39. Said Halim Paşa. *Buhranlarımız*. Tercüman Yayınları. İstanbul.
40. İlhan E. Darendelioğlu. *Büyük Kavga*. Oymak Yayınları. İstanbul 1965.
41. A. İpekçi, Ö.S. Coşar. *İhtilalin İçyüzü*. Uygun Yayınevi. İstanbul, 1965.
42. Bostanzade Yahya. *Duru Tarih*. Türk. Necdet Sakaoğlu. Milliyet Yayınları. İstanbul 1978.
43. Sayâr, Age.
44. Doç. Dr. Hakkı Dursun Yıldız. *İslamiyet ve Türkler*. İst. Ün. Ed. F. İstanbul 1976.
44. Doç. Dr. Hakkı Dursun Yıldız. *İslamiyet ve Türkler*. İst. Ün. Ed. F. İstanbul 1976.
45. Mahmud, Age.
46. *Yeri Ortam Gazetesi*. 21.8.1973
47. Rosa Luxemburg. *Sermaye Birikiminin Tarihsel Koşulları*. Çev. Neyyir Kalaycıoğlu. Kaynak Yayınları. İstanbul 1984
48. Paul Baran. *Büyümenin Ekonomi Politiği*. Türk. Ergin Günçe. May Yayınları. Ustanbul 1974.
49. Ali Mazaheri. *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*. Çev. Doç. Dr. Mahriye Üçok. Varlık Yayınları. İstanbul 1972.
50. Emin Oktay. *Tarih* Lise 3 Atlas Yayınevi. İstanbul 1981.
51. Prof. Dr. Mustafa Akdağ. *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*. C.2 Cem Yayınevi. İstanbul 1974.
52. Niyazi Berkes. *Türkiye İktisat Tarihi*. Cilt 1. Gerçek Yayınevi. İstanbul 1969.
53. İsmail Cem. *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*. Cem Yayınevi. İstanbul 1970.
54. Dr. Topuzoğlu. *Kongo Kurtuluş Savaşı*. Ataç Kitabevi. İstanbul 1965.
55. Prof. Dr. Sabahat Altan. *Roma Tarihinin Ana Hatları*. İs. Ün. Ed. F. İstanbul 1970.
56. Mazharuddîn Sıddıkî. *Kur'an'da Tarih Kavramı*. Çev. Süleyman Kalkan. Pınar Yayınları. İstanbul 1982.
57. Cevdet Said. *Bireysel ve Toplumsal Değişmenin Yasaları*. Çev. İlhan Kutluer. İnsan Yayınları. İstanbul 1986.
58. V. Salov. "Psikanaliz ve Tarih" *Süreç Dergisi*. S.4 İstanbul 1980.
59. Milliyet Gazetesi. 29.5.1979.

60. Güneş Gazetesi. 5.10.1986.
61. Nurullah Ataç. Bk. *Diyelim.* Varlık Y. 1954-*Ararken.* Varlık Y. 1954-*Günlerin Getirdiği.* Varlık Y. 1957-*Günce.* TDK Y. 1972-*Söz Arasında.* Dost Y. 1957.
62. Prof. Dr. Mümtaz Turhan. *Garplılaşmanın Neresindeyiz? Yağmur Yayınevi.* İstanbul 1974.
63. Turhan, Age.
64. Said Halim Paşa, Age.
65. Ayla Özlü. *Milliyet Gazetesi.* 8.11.1986.
66. Mübeccel Kıray. *Ereğli.* İletişim Yayınları. İstanbul.
67. Baykan Sezer. *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı.* İst. Ün. Ed. F. İstanbul 1981.
68. Kemal Demirel. *Büyük Yargıç.* Yankı Yayınları. İstanbul 1970.
69. Prof. Celal Sarç. *Bilim Tarihi.* MEB. Y. İstanbul 1983.
70. *Milliyet Gazetesi.* 29.5.1979.
71. Aytunç Altındal. *Siyasal-Kültür ve Yöntem.* Havass Yayınları. İstanbul 1982.
72. *Devrimler ve Karşı Devrimler Tarihi Ans.* C.6. Gelişim Yayınları. İstanbul 1975.
73. *Hürriyet Gazetesi.* 16.10.1986
74. Claude Julien. *Demokrasilerin İntiharı.* Türk. M.A. Kayabal. Milliyet Yayınları. İstanbul 1974
75. John Stuart Mill. *Özgürlük Üstüne.* Türk. Alime Ertan. Belge Yayınları. İstanbul 1985.
76. *Hürriyet Gazetesi.* 27.11.1986
77. Andre Gorz. *Elveda Proletarya.* Çev. Hülya Tufa. Afa Yayınları. İstanbul 1986.
78. J. M. Albertini. *Azgelişmişliğin Mekanizması.* Çev. Dr. M. Sencer-M. Kum. May Yayınları İstanbul 1974.
79. *Kültür,* Ortak Kitap. Haz. H. Eroğlu-G. Özbey. Yazko Yayınları. İstanbul 1984.
80. L.S.B. Leakey. *İnsanın Ataları.* Çev. Güven Arsebük. TTK. Ankara 1971.
81. Anthony Smith. *İnsan, Yapısı ve Yaşamı.* Çev. E. Onur-N. Tektaş. Remzi Kitabevi. İstanbul 1972.
82. *Türkiye İktisat Kongresi.* Haz A. Gündüz Ökçün. Ank. Ün. Siy. Bil. F. Ankara 1981.
83. Hüseyin Karakuş. *Cumhuriyet Gazetesi.* 16.11.1986
84. *Hürriyet Gazetesi.* 27.10.1986
85. *Milliyet Gazetesi.* 11.12.1986
86. *Zaman Gazetesi.* 27.12.1986
87. *Güneş Gazetesi.* 22.12.1986
88. Öztin Akgüç. *Milliyet Gazetesi.* 3.1.1987
89. Mehmet Mermerci. *Dünya Gazetesi.* 31.12.1986
90. Ege Cansen. *Hürriyet Gazetesi.* 18.1.1987
91. Emin Demircioğlu. *Milliyet Gazetesi.* 18.1.1987
92. Reynold A. Nicholson. *İslam Sufileri.* Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara 1978.
93. Sidney Finkelstein. *Müzik Neyi Anlatır.* Çev. M. Halim Spatar. Kaynak Yayınları. İstanbul 1986.

94. V. Rabinovich. *Süreç Dergisi.* S.3. İstanbul 1980.

95. Ferit Edgü. *Ders Notları.* Ada Yayınları. İstanbul 1979.
96. Ahmet Oktay. *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları.* BSF Yayınları. İstanbul 1986.
97. Aziz Çalışlar. *Gerçekçilik Estetiği.* De Yayınevi. İstanbul 1986.
98. Yakup Şahan. *Düşün Dergisi.* S.31. İstanbul 1986.
99. *Estetik Yazılar.* Der. Aziz Çalışlar. Varlık Yayınları. İstanbul 1984.
100. *Çerçeve Dergisi,* 14.10.1986
101. Harry K. Wells. *Emperyalizmin Felsefesi Pragmatizm.* Çev. Tahsin Yılmaz. Sorun Yayınları. İstanbul 1986.
102. B. Suchkov. *Gerçekçiliğin Tarihi.* Çev. Aziz Çalışlar. Bilim Yayınları. İstanbul 1986.

Size soruyorum. Bir düşünün bakalım. Bilinçsizce nelcri alkışladınız şimdiye dek. Kaç tapon sanatçıyı baştacı ettiniz. Sanatı, bu derkeye düşürdünüz. Kaç kişiyi, alkışlaya alkışlaya ülkenin başına getirdiniz. Kaç kişi, sizin alkışlarınızla güzel yaşama umudunuzu yerlebir etti.

Siz, sayın sanatçı.. Bir düşünün bakalım. Kof bir alkış uğruna sanatı nasıl yozlaştırdınız. Halkın estetik bilincini, eleştiri yeteneğini nasıl körelttiniz. Bütün bunları bir alkış uğruna yaptığınız için sorumlusunuz.

Siz, sayın aydın... Bir düşünün bakalım. Neler yazdınız, neler söylediniz şimdiye dek... Nasıl alkış tuttunuz, nasıl alkış tutturdunuz... Nasıl putlaştırdınız bazı adamları... Nasıl halkın beynini dumura uğrattınız alkışlarla... Siz de sorumlusunuz olup bitenlerden.

Son söz sana sevgili okur. Her türlü alkışı kuşkuyla karşıla. Alkışın seni allak bullak etmesine, eleştiri yeteneğini körletmesine izin verme.

Şunu hiçbir zaman unutma. Alkışlayan sorumludur.

ISBN 975-7446-26-2